FAHRENHEIT 451

RAY BRADBURY

pjesa e parë

Vatra dhe Salamandra

Ishte një kënaqësi kur digjje.
Ishte një kënaqësi e madhe të shihje se si flakët gllabëronin gjithçka, t'i shihje gjërat të shkrumboheshin e të ndryshonin. Me majën e bronztë të pompës, shtrënguar në duart e mbledhura grusht, atë piton të stërmadh që pështynte përmbi botë vajgurin e vet të helmtë, ai ndiente t'i pulsonte fort gjaku në tëmtha, ndërkohë që duart e tij qenë si ato të një dirigjenti të habitshëm, që po drejtonte gjithë simfonitë e flakëve dhe të zjarrit, për t'i shembur gërmadhat e zhelet e shkrumbëzuara të historisë. Me helmetën që mbante numrin simbolik 451 të rrasur në kokën e madhe, ndërkohë që një flakërimë e portokalltë i vallëzoi para sysh kur mendoi atë që do të ndodhte pas pak, ai shtypi butonin e ndezësit dhe, sakaq, e gjithë shtëpia u drodh, e përfshirë nga vorbulla e flakëve që mbushën qiellin mbrëmjesor me një ndriçim të kuqërremë, pastaj të verdhemë, përkundrejt sfondit të zi blozë të qiellit. Ai eci mes një luzme xixëllonjash. Ajo që do t'i kishte pëlqyer më shumë atë çast, si tek ajo barcaleta e vjetër, ishte të

merrte një alte e ta ngulte majë një shkopi, që pastaj me të ta trazonte prushin e furrës, ashtu siç bënte kur ishte fëmijë, ndërkohë që në verandë a në kopshtijen e shtëpisë, librat qenë duke dhënë shpirt e po rrihnin krahët e tyre, si të ishin pëllumba që përpiqeshin të ngriheshin lart mes vorbulla shkëndijash, që era, e nxirosur nga zjarri, i merrte me vete.

Montagu buzëqeshi vesh më vesh, me atë ngërdheshjen e vrazhdë që kanë fytyrat e njerëzve kur zmbrapsen për të mos u djegur nga flakët.

E dinte se kur të kthehej në kazermën e zjarrtarëve, kishte për ta parë veten në pasqyrë e do t'ia shkelte syrin tërë kënaqësi shëmbëlltyrës së vet të nxirë nga bloza, si të qe shndërruar në ndonjë ministrel. Dhe më pas, kur të binte për të fjetur, do ndiente në errësirë se si ajo ngërdheshje vazhdonte t'ia tendoste muskujt e fytyrës. Qe një buzëqeshje që nuk zhdukej kurrë, që, me ç'mbante mend ai, s'ishte ndarë kurrë ndonjëherë nga fytyra.

° ° °

Vari helmetën e zezë me reflekse të bakërta dhe pastaj nisi ta lustronte; më pas, vari me kujdes edhe xhupin antizjarr dhe, për një copë herë të gjatë, u harrua duke bërë dush; pastaj, me duart në xhepa e duke fërshëllyer, kaloi përmes katit të sipërm të shtëpisë së zjarrtarëve, e u lëshua në vrim. I hoqi duart nga xhepat vetëm çastin e fundit, kur dukej sikur rrëzimi do të ishte i pashmangshëm, duke u kapur pas shtyllës së praruar për ta ndërprerë rënien. Vazhdoi kështu rrëshqitjen gjersa, më në fund, frenoi me thembra, duke ndaluar pak përmbi dyshemenë prej çimentoje të një kati më poshtë.

Ishte mesnatë kur doli nga kazerma dhe nisi të ecte në

rrugën e errët në drejtim të metrosë, ku treni i heshtur me ajër të kompresuar, duke rrëshqitur si ndonjë hije nëpër tubin e vajisur mirë të tunelit të nëndheshëm, e ndaloi me një grahmë të fuqishme ajri të ngrohtë, përpara një shkalle vetëlëvizëse med pllaka ngjyrëkremi, e cila të nxirrte lart, diku në periferi të qytetit.

Gjithnjë duke fërshëllyer, priti gjersa shkalla vetëlëvizëse ta kishte ngitjur lart në ajrin e qetë të natës, pastaj nisi të ecte drejt qoshes së rrugës, pa menduar për ndonjë gjë të veçantë. Sidoqoftë, përpara se të kishte mbërritur te kthesa e rrugës, e ngadalësoi hapin, sikur befas një erë e madhe të kishte nisur të frynte që kushedi se nga, apo sikur dikush ta kishte thirrur në emër.

Gjatë netëve të fundit, kur kthehej për në shtëpi, se ç'kishte një ndjenjë të pazakontë, pikërisht kur kalonte në atë trotuar, sapo kalonte qoshen e rrugës, kur merrte udhën e shtëpisë nën ndriçimin e yjeve. I dukej sikur vetëm një grimë para se ai ta merrte kthesën, aty kishte qenë dikush. Ajri dukej si i ngarkuar me një qetësi të veçantë, tamam sikur dikush të kishte qenë aty në pritje, i heshtur, e vetëm një çast para se ai të shfaqej, befas të qe shndërruar në hije për ta lënë atë të kalonte. Ndoshta qenë flegrat e tij, që seç ndienin aty një aromë të lehtë, apo mbase lëkura e duarve dhe e fytyrës që ndiente në atë vend një ngritje të lehtë të temperaturës, të shkaktuar nga nxehtësia që kishte lëshuar vetëm pak çaste më parë trupi i dikujt që kishte qenë aty. Këtë ai s'arrinte dot ta kuptonte. E, megjithatë, sa herë që kthehej në atë qoshe, gjente vetëm trotuarin e bardhë, të shkretë, nga ku ndoshta një çast më parë diçka qe zhdukur me të shpejtë nëpër natë, tej në fund një lëndine, para se ai të kishte pasur kohë ta shihte apo t'i fliste.

Por tani, kësaj nate, ai e ngadalësoi hapin aq shumë sa

pothuajse ndaloi. Me mendjen e vet ai ndodhej tani mbas qoshes, ku iu duk sikur dëgjoi një pështpërimë fare të lehtë. Një frymëmarrje! Apo ndoshta ajri qe aq i tendosur për shkak të pranisë së dikujt që po rrinte e priste aty, i heshtur?

Mori kthesën.

Gjethet e vjeshtës fluturonin rrafsh me trotuarin e ndriçuar nga drita e hënës, në një mënyrë që ta krijonte përshtypjen sikur ajo vajza që po vinte drejt tij, të qe ngulur në një pistë të lëvizshme, duke u zhvendosur e shtyrë pas nga lëvizja e erës dhe e gjetheve. Kokën e mbante paksa të përkulur për të parë se si majat e këpucëve trazonin shtjellën e gjetheve. Kishte një fytyrë të hajthme, me një bardhësi prej qumështi, e me një shprehje të etur e njëkohësisht të butë të një kureshtjeje të pashuar për gjithçka që e rrethonte. Kurse sytë e saj të zinj, dukej sikur vështronin botën me një intensitet të tillë, sa të thoshe se atyre s'mund t'u shpëtonte dot asgjë. Mbante veshur një fustan të bardhë, palët e të cilit fëshfërinin.

Gati iu bë sikur dëgjoi lëvizjen e duarve të saj teksa ajo po i afrohej, pastaj atë zhurmë gati të pakapshme që bëri kur befas ktheu fytyrën e saj të zbehtë, ngaqë ndjeu praninë e një burri, i cili kishte ndalur dhe po e priste në mes të trotuarit. Përmbi ta, drurët patën një dridhërimë të fortë, duke lëshuar përposh një shi gjethesh të thara.

Vajza ndaloi e habitur dhe për një çast u duk sikur donte të ndërronte rrugë, mirëpo, në fakt, s'luajti nga vendi, por ndenji aty duke parë ngultazi Montagun me ata sytë e saj të zinj, të shndritshëm e aq plot jetë, saqë ai pati përshtypjen sikur të kishte thënë diçka të mrekullueshme. Por, në të vërtetë, e dinte fare mirë se e kishte hapur gojën veçse për ta shqiptuar një "mirëmbrëma" të thatë, por pastaj, kur

pa se ajo dukej si të ishte hipnotizuar nga salamandra që ai kishte në mëngën e bluzës dhe disku me feniksin që kishte mbi gjoks, i tha:

– Besoj se ju duhet të jeni fqinja jonë e re, apo jo?

– Kurse ju duhet të jeni... – më në fund i shkëputi sytë nga simboli i profesionit të tij – ... zjarrtari – e përfundoi ajo fjalinë me një zë që erdhi duke u shuar.

– E thatë këtë me një ton më të çuditshëm.

– Unë... unë do t'ju kisha njohur... edhe me sy mbyllur, – foli ajo ngadalë.

– Epo si, ndoshta nga era e vajgurit? Ime shoqe gjithnjë më ankohet se

kundërmoj erë vajguri, – tha ai me të qeshur. – Sado të lahesh, prapë s'të ikën dot asnjëherë plotësisht.

– Po, ashtu është, – tha ajo dhe në zërin e saj u ndje një si frikë.

Ai pati përshtypjen sikur vajza po i vinte rrotull, duke e detyruar edhe atë të rrotullohej i tëri, sikur po e shkundte ashtu lehtë–lehtë e duke ia zbrazur xhepat, megjithëse në të vërtetë, gjatë kësaj kohe ajo s'kishte luajtur vendi.

– Era e vajgurit, – filloi prapë ai të fliste, meqë heshtja po zgjaste – më është bërë tani si aromë parfumi.

– Ashtu? Ashtu të duket vërtet?

– Oh, sigurisht. Pse jo?

Ajo u mendua një çast.

– Nuk e di, – dhe u kthye ta shihte trotuarin, i cili vazhdonte deri te shtëpitë e tyre. – Ju shqetësoj nëse vij me ju deri te shtëpia? Unë jam Klarisa Maklellën.

– Klarisa. Unë jam Gaj Montag. Shkojmë. Po ç'bëni përjashta kaq vonë natën? Sa vjeç jeni?

Ata ecën nëpër natë mes një puhie që ishte njëherësh e vakët dhe e ftohtë, në trotuarin e argjendtë. Ndihej një

aromë e lehtë kajsie e luleshtrydheje, megjithëse, kur pa përqark, ai kuptoi se në atë stinë, diçka e tillë ishte e pamundur.

Aty tani ishte vetëm ajo vajzë, që po ecte bashkë me të, me fytyrën që i shndriste siç shndrit dëbora nën rrezet e hënës dhe në atë çast ai e kuptoi se në të vërtetë, ajo kishte bluar me mendje gjatë tërë kësaj kohe pyetjet që ia kishte bërë ai, duke kërkuar përgjigjet më të mira që mund t'i jepte.

– Ja pra, – nisi të fliste ajo – unë jam shtatëmbëdhjetë vjeç e jam e çmendur. Xhaxhai im thotë se këto janë dy gjëra që shkojnë gjithnjë mirë bashkë. Kur të të pyesë njeri se sa vjeç je, më thotë ai, thuaji gjithmonë se je shtatëmbëdhjetë e se je e çmendur. A nuk është kjo një orë e bukur për të dalë në shëtitje? Mua më pëlqen të ndiej aromën e gjërave, t'i shoh se si janë bërë, e ngadonjëherë ndodh që bredh, ja kështu si tani, gjatë tërë natës që të shoh se si lind dielli.

Vazhduan të ecnin në heshtje, gjersa, më në fund, ajo foli me një ton të menduar:

– E di? Nuk kam fare frikë nga ju.

– E pse duhet të më kesh frikë? – e pyeti ai, i habitur.

– Uh, shumë njerëz jua kanë frikën. Doja të thosha, i kanë frikë zjarrtarët. Por, në fund të fundit, edhe ju s'jeni veçse një njeri si të gjithë të tjerët...

Në sytë e saj ai pa shëmbëllimin e vetes, pezull në qendër të atyre dy pikëzave të shndritshme e vezulluese uji, e pa veten aq të vogël e të errët, por megjithatë, me të gjitha hollësitë, gjer tek ato rrudhat që kishte në cepat e buzëve, gjithçka qe e mbyllur aty brenda, sikur sytë e saj të ishin dy copëza qelibari ngjyrëvjollcë që kishin aftësinë ta kapnin e ta mbanin të mbyllur brenda tyre.

Ajo u kthye tashmë me fytyrë nga ai, një fytyrë si prej kristali të brishtë e qumështor, e ndriçuar përbrenda nga një dritë e shkrifët, e pandërprerë.

Nuk ishte ndriçimi histerik i elektricitetit, po atëherë, ç'të ishte vallë? Ishte drita çuditërisht prehëse, me atë butësinë ledhatuese e të rrallë që ka flaka e një qiriri. Njëherë, kur kishte qenë fëmijë, u kishin ikur dritat e e ëma se nga kishte gjetur e kishte ndezur qiririn e fundit që kishin pasur, dhe atëherë ata kishin kaluar një orë të shkurtër gjatë së cilës kishin zbuluar se si hapësira përreth, nën atë ndriçim, humbiste përmasat e saj të stërmëdha dhe mbështillej miqësore përreth atyre të dyve, nënë e bir, që vetëm, ashtu të shndërruar, kishin zënë të shpresonin se mos drita elektrike do të vonohej edhe ca...

Dhe atëherë, Klarisa Maklellëni i tha:

– A mund t'ju bëj një pyetje? Sa kohë keni që punoni si zjarrtar?

– Dhjetë vjet, qëkurse isha njëzet vjeç.

– Nuk lexoni asnjëherë ndonjë nga librat që digjni?

Ai zuri të qeshte.

– Do të ishte e paligjshme!

– Oh, po, është e vërtetë.

– Është një punë e bukur. Ditën e hënë, djeg Millay-n, të mërkurën Uitmanin, të premten Folknerin, i bën ata shkrumb e hi, e pastaj, po pate qejf, vete e djeg edhe vetë hirin. Kjo është motoja jonë profesionale.

Vazhduan të ecnin në heshtje edhe për një copë rrugë dhe atëherë, vajza e pyeti:

– A është e vërtetë se shumë kohë më parë ka pasur zjarrfikës që shuanin zjarrin, jo zjarrvënës?

– Jo. Shtëpitë kanë qenë gjithmonë të mbrojtura nga zjarri, për këtë më beso mua.

– E çuditshme. Unë kam dëgjuar që dikur, shumë kohë më parë, shtëpitë merrnin flakë për shkak të ndonjë pakujdesie dhe atëherë vinin zjarrfikësit për ta shuar zjarrrin.

Montagu qeshi.

Ajo i hodhi një shikim të shpejtë.

– Përse po qeshni?

– Nuk e di, – ia dha ai përsëri të qeshurës, pastaj befas ndaloi.

– Përse qeshni? Nuk ju kuptoj, pse qeshni, unë s'thashë ndonjë gjë për të qeshur. Kurse përgjigjen e keni gjithnjë në majë të gjuhës, pa e marrë mundimin ta vrisni mendjen për gjërat që unë ju pyes.

Ai ndaloi menjëherë në vend.

– E di që jeni tip i çuditshëm, – i tha ai duke mos ia ndarë sytë. – S'keni respekt për asgjë?

– S'doja t'ju fyeja. Vetëm besoj se më pëlqen ta vërej reagimin e njerëzve.

– Epo mirë, atëherë kjo s'do të thotë asgjë për ju? – tha ai, duke rrahur me majën e gishtit numrin 451, që e kishte të qepur mbi mëngën e hirtë të xhupit.

– Oh, po, – mërmëriti ajo dhe shpejtoi hapin. – E keni parë ndonjëherë me çfarë shpejtësie shkojnë automobilat reaktivë te bulevardet aty?

– Tani po ndërron bisedë!

– Herë–herë, zë e dyshoj se ata që i ngasin as që e kanë idenë se ç'është bari apo ç'janë lulet, sepse s'iu kanë kaluar asnjëherë ngadalë pranë që të kenë mundësi t'i shohin – tha ajo. – Tregoji një automobilisti një njollë të gjelbër, e ai do t'ju thotë: "Oh, po, ky është bar!" Tregoji një njollë ngjyrërozë, e do të thotë se është një kopsht me trëndafila, njollat e bardha për të janë shtëpi, kurse ato ngjyrë gështenje, lopë. Im ungj e provoi njëherë të ecte në një

autostradë ngadalë, me gjashtëdhjetë kilometra në orë. Për këtë e mbajtën dy ditë në burg. A nuk është për të qeshur? ... Por, edhe ca e trishtuar, apo jo?

– Si shumë e vrisni mendjen, – foli Montagu, i zënë ngushtë.

– Unë shumë rrallë i shoh programet e televizionit mural, nuk shkoj t'i shoh garat apo te parqet e argëtimit. Prandaj dhe më mbetet shumë kohë e lirë për të menduar edhe për gjërat më të çuditshme. I keni parë ndonjëherë ato pankartat e larta të reklamave anash autostradave, me të dalë nga qyteti? E dini që njëherë e një kohë pankartat ishin, më të shumtën, nja pesë a gjashtë metra të larta? Por, më pas, makinat zunë të ecnin me aq shpejtësi, saqë u bë e nevojshme të shtohej edhe sipërfaqja e reklamave, në mënyrë që automobilistët, kur kalonin rrugës, të kishin mundësi t'i lexonin.

– Ja, këtë nuk e dija! – tha Montagu dhe prapë qeshi.

– Por, ka edhe gjëra të tjera që unë i di e ju s'i dini. Për shembull, që në mëngjes bari është i mbuluar me vesë.

Papritur, Montagu kuptoi se s'ishte në gjendje të kujtonte nëse e kishte ditur këtë ndonjëherë apo jo dhe kjo gjë e nervozoi.

– Dhe, po ta shohësh mirë, – dhe ajo tregoi me kokë qiellin – edhe hëna ka fytyrë njeriu.

Ai nuk e kishte parë hënën që prej kushedi sa kohë.

Pjesën tjetër të rrugës e bënë pa folur, ajo heshtte e kredhur në mendime, atij i vinte inat me veten se i dukej vetja i ngathët. Herë pas here, hidhte nga ajo vështrime qortuese.

Kur mbërritën para shtëpisë së vajzës, panë se të gjitha dritat brenda saj ishin të ndezura.

– Ç'po ndodh këtu? – Montagu rrallëherë kishte parë kaq shumë drita të ndezura në ndonjë shtëpi.

– Oh! Asgjë! Thjesht babai, mamaja e xhaxhai, janë ende zgjuar e po bisedojnë. Kjo tani është bërë një gjë aq e rrallë, saqë është njëlloj, bile edhe më e pazakontë, sesa të ecësh në këmbë. A ta thashë se tim ungj e kanë arrestuar edhe njëherë tjetër ngaqë e gjetën duke ecur me këmbë? Oh, jemi njerëz të çuditshëm ne në familjen tonë!

– Po për çfarë rrinë e flasin?

Tani ishte radha e saj që të qeshte.

– Natën e mirë! – thirri ajo dhe hyri në rruginën që e shpinte në shtëpi. Pastaj, befas, duket u kujtua për diçka, sepse u kthye nga ai dhe e pa drejt e në fytyrë, me një vështrim kureshtar.

– A jeni i lumtur? – e pyeti.

– Çfarë të jem? – i thirri ai nga ana e tij.

Por, ndërkohë, vajza s'ishte më, po largohej me vrap nën dritën e hënës. Pastaj u dëgjua si u mbyll pa zhurmë porta e shtëpisë së saj.

° ° °

"Më pyeti nëse jam i lumtur! Ç'absurditet!"

Tani ai s'po qeshte më.

Futi dorën në boshllëkun në formë doreze të portës së shtëpisë dhe priti sa ajo t'i njihte prekjen e gishtave: porta u hap pa zhurmë.

"Natyrisht që jam i lumtur. Pse ç'kujton ajo, se s'jam?" – pyeti ai muret e heshtura përreth. U ndal dhe, pa e pasur shumë mendjen aty, i ngriti vetiu sytë te grila e ajrimit në korridor dhe befas iu kujtua diçka që ishte fshehur aty pas asaj grille, diçka që tani dukej sikur po e vëzhgonte prej andej. E largoi menjëherë shikimin prej aty.

Ç'takim i çuditshëm në një natë të tillë të çuditshme! S'mbante mend t'i kishte ndodhur ndonjëherë një gjë e

tillë, veç një mbasditeje vitin e shkuar, kur kishte takuar në park atë plakun me të cilin kishte bërë ca muhabet për...

Montago tundi kokën dhe vështroi faqen e zhveshur të murit. Fytyra e vajzës ishte aty, përpara tij, e bukur, ashtu siç i kishte mbetur në mend, me të vërtetë shumë e bukur, në fakt, e mrekullueshme.

Ajo kishte një fytyrë tepër të hajthme, që ta kujtonte fushën e një ore të vogël që mezi arrin ta dallosh në një dhomë të errët, kur çohesh në mes të natës për të parë se është ora... Dhe akrepat që tregojnë orët, minutat e sekondat, mes një aureole të zbehtë e të heshtur, të njoftojnë plot siguri dhe njëkohësisht krejt të vetëdijshëm për punën e vet, se nata po shkon me të shpejtë përtej, drejt terreve të tjera, por në të njëjtën kohë, edhe drejt një dielli të ri.

"Çfarë?" – pyeti Montagu atë veten tjetër, atë subkoshiencën e vet idiote, që nganjëherë niste e bëhej e pabindur me ato belbëzimet e saj, krejt e pavarur nga vullneti, nga shprehitë apo qoftë edhe arsyeja.

Ia nguli prapë sytë murit. Prapë ajo fytyrë, si të ishte një pasqyrë! E çuditshme! Sa njerëz kishte njohur ai deri tani, që ta kishin një aftësi të tillë për ta pasqyruar dritën që dilte prej teje, që pastaj ta kthenin atë prapë te ti? Pjesa më e madhe e njerëzve ngjasonin – dhe ai kërkoi të gjente një krahasim, që e gjeti, më në fund, nga fusha e profesionit të tij – me pishtarët, të cilët flakërojnë dhe pastaj vijnë pak nga pak duke u shuar, derisa më në fund shuhen duke lëshuar një shtëllungë të lehtë tymi. Sa gjë e rrallë të gjeje një fytyrë të dikujt e cila qe në gjendje të kapte e pastaj të të kthente sërish shëmbëlltyrën e vetes sate, me shprehjen tënde, gjer te nuancat më të fshehta të mendimeve që ke përbrenda!

Ç'fuqi të pabesueshme identifikimi që kishte ajo vajzë! Ishte njëlloj si ajo spektatorja e apasionuar e një teatri kukullash e cila di përmendsh që një çast përpara se të ndodhin, çdo rrahje qepalle, çdo gjest të dorës, çdo lëvizje gishti. Sa kohë kishin ecur ata së bashku? Tre minuta, ja e shumta, pesë? E, megjithatë, sa shumë kohë i dukej atij tani të kishte zgjatur ajo ecja e tyre! Ç'figurë gjigante që ishte ajo vajzë në atë skenën përpara tij; çfarë hije të stërmadhe lëshonte ajo përmbi mur me atë trupthin e vet aq të brishtë! Mjafton që atij t'i kruhej syri, mendoi ai, që sakaq dhe ajo të kapsalliste syrin. Dhe sapo të nisnin muskujt e nofullës t'i shtendoseshin, ajo sakaq do zinte të gogësinte para tij. Djalli e mori, mendoi me vete, tani që e mendoj, duket sikur ajo po rrinte e po më priste mua, aty në rrugë, në atë orë aq të vonë të natës!

Ai hapi derën e dhomës së gjumit.

Ishte njëlloj si të hyje në kamaren e ftohtë prej mermeri të një mauzoleu, pas perëndimit të hënës. Një errësirë e plotë, as edhe një shenjë nga bota e argjendtë përjashta, dritaret të mbyllura hermetikisht. Dhoma qe shndërruar në një botë varrimtare, ku nuk mund të depërtonte asnjë nga zhurmat e qytetit të madh. Por, megjithatë, dhoma s'ishte bosh.

Ai ndenji të mbante vesh.

Në ajër ndihej zukama e lehtë vallëzuese e një mushkonje, murmurima elektrike e një grerëze të padukshme, të fshehur në atë folenë e vet të ngrohtë e të trëndafiltë. Sidoqoftë, muzika ndihej mjaftueshëm, aq sa ai qe në gjendje të njihte ç'motiv qe.

Montagu e ndjeu se si buzëqeshja e tij nisi të shkërmoqej, të shkrinte e të rreshkej si një lëkurë e tharë, si të bëhej fjalë për lëndën me të cilën qe bërë një qiri fantastik

që ka një copë herë tepër të gjatë që digjet, dhe ja, tani shkriu e u fik. Errësirë. Jo, nuk ishte i lumtur. S'ishte i lumtur. E përsëriti prapë këtë fjalë me vete. Lumturinë, ai e mbante si një maskë të cilën ajo vajzë ia kishte marrë me vete kur kishte ikur dhe tani ai s'kishte asnjë mundësi si të shkonte t'i trokiste te porta e shtëpisë që t'ia kërkonte.

S'ishte nevoja ta ndizte dritën që ta përfytyronte pamjen e dhomës.

E shoqja e shtrirë në shtrat, e zbuluar dhe e mërdhirë, si një kufomë e shtrirë mbi rrasën e një varri, me sytë e palëvizur që i mbante të ngulur në tavan me ca fije të padukshme çeliku. Kurse në vesh, ajo kishte ato guacat e vogla, dy tubat radiomarrëse, të rrasura fort brenda timpanit të veshit, dhe një oqean elektronik tingujsh, muzike, fjalësh, muzike e fjalësh, të cilët përplaseshin në brigjet e mendjes së saj gjithmonë të zgjuar.

Në të vërtetë, dhoma ishte si e zbrazët.

Përnatë, atë vinin e merrnin valët që e mbartnin me atë zbaticën e tyre kumbuese të tingujve, duke e bërë të lundronte syhapur përmbi kreshtën e tyre drejt mëngjesit. Që prej dy vjetësh, s'kishte natë që Mildredja të mos notonte në atë det ku ajo kridhej e rikridhej me ëndje të madhe.

Në dhomë bënte ftohtë, e megjithatë, ai mezi arrinte të mbushej frymë. S'donte t'i hapte perdet e as t'i ngrinte grilat, sepse nuk donte që në dhomë të hynte drita e hënës. Kështu, me ndjesinë e atij njeriu që e di se brenda një ore ka për të vdekur i asfiksuar, shkoi në majë të gishtave drejt shtratit të vet të veçuar, që ishte i zbuluar, prandaj dhe i ftohtë.

Një çast para se me majën e këmbës ta godiste sendin që ishte mbi dysheme, ai e dinte se ashtu do të ndodhte. Ishte një parandjenjë e afërt me atë që kishte provuar kur

po merrte kthesën në rrugë, kur desh qe përplasur me atë vajzën. Vibracioneve që shkaktoi këmba e tij, i bëri jehonë ajo pengesë e vogël që i kishte dalë përpara, madje që para se ta kishte ulur këmbën. E goditi me këmbë. Objekti lëshoi një tingëllim të mbytur e rrëshqiti tutje në errësirë.

Ndenji pa lëvizur, në këmbë, duke mbajtur vesh personin që rrinte shtrirë në shtratin tjetër, në atë natë kur nuk shihje dot asgjë. Fryma që i dilte nga hojëzat e hundës ishte aq e dobët saqë s'arrinte dot ta trazonte atë pak jetë që vazhdonte të regëtinte: një gjethe të vogël, një pupël e zezë, një fije e vetme floku.

Por, as tani ai s'donte dritën që depërtonte nga jashtë. Nxori çakmakun, shtypi salamandrën e skalitur mbi diskun e argjendtë, e cila u ndez me një shkrehje të thatë....

Dy kristale të zbehtë, si dy sy që po e vështronin në dritën e asaj flake të vogël që mbante në dorë; dy gurë sedefi hënor të kredhur në një rrjedhë uji të qashtër, ku jeta e botës s'arrinte dot t'i prekte.

– Mildred!

Fytyra e saj ishte si një ishull i mbuluar me dëborë, mbi të cilin mund të binte shiu që ajo s'do ta ndiente dot; një ishull mbi të cilin retë mund t'i hidhnin hijet e tyre vraparake, të cilat ajo nuk do t'i ndiente. Dëgjohej vetëm këngëzimi i grerëzave në tubthat që ajo mbante në vesh; dhe sytë e saj të qelqtë, ndërsa frymëmarrja e saj shkonte e vinte, e dobët, e lehtë, hynte e dilte nga hojëzat e hundës së asaj gruaje, krejt indiferente për ritmin e dobët të frymëmarrjes së vet.

Gjëja që ai kishte goditur me majën e këmbës, tani po shndriste pikërisht buzë shtratit të tij. Ishte një shishkë e kristaltë me hapa për gjumë, e cila atë mbasdite kishte

pasur tridhjetë copë, kurse tani dergjej e zbrazët, me tapën e hequr, nën ndriçimin e flakës së dobët të çakmakut.

Dhe ndërkohë që ai po rrinte aty në këmbë pa lëvizur, një uturimë e tmerrshme përshkoi qiellin përmbi shtëpi. Qe një zhurmë therëse, sikur dy duar gjigante të kishin zënë të çirrnin me dhjetëra–mijëra kilometra çarçafë të zinj, që deri pak më parë kishin qenë të qepur bashkë. Montagu, sikur u nda më dysh. E ndjeu gjoksin të hapur, të shqyer. Ishin bombarduesit reaktivë që po kalonin, një–dy, një–dy, një–dy, ishin gjashtë bombardues, nëntë bombardues reaktivë, dymbëdhjetë bombardues, një një një, e një tjetër, një tjetër, dhe që të gjithë i ulërinin atij. Ai hapi gojën dhe la që uturima e tyre të zbriste e t'i futej brenda dhëmbëve të skërmitur. E gjithë shtëpia u drodh. Drita që mbante në dorë, iu shua. Kristalet u zhdukën. Ndjeu se si befas dora e tij u zgjat për nga telefoni.

Bombarduesit kishin ikur. Ai ndjeu buzët e tij të lëviznin, duke prekur mikrofonin e aparatit.

“Alo, urgjenca!”. Një pëshpërimë e tmerrshme.

Dukej sikur edhe vetë yjet ishin bërë pluhur nga zhurma e atyre avionëve të zinj dhe në mëngjes, toka e gjitha kishte për t'u mbuluar nga pluhuri i tyre, si nga një dëborë e çuditshme. Këto mendime të marra s'iu shqitën nga koka gjatë gjithë kohës që vazhdoi të rrinte në këmbë, duke u dredhur në errësirë, me buzët që vazhdonin t'i lëviznin.

° ° °

Aparaturat i kishin me vete, në fakt kishin dy të tilla.

Njëra syresh shkiste e futej brenda në stomak, si një kobëre e zezë që zbret në një pus kumbimmadh, në kërkim të ujit të mbledhur aty që në kohët më të lashta. Ajo thithte

gjithë lëngun e gjelbër, i cili dilte në sipërfaqe me një si vlim të shurdhët. Mos vallë po pinte ashtu edhe vetë terrin? A mos vallë thithte edhe gjithë helmet e mbledhura në vite? Vazhdoi të pinte në heshtje, duke nxjerrë herë–herë një zhurmë, sikur aty përbrenda diçka të ishte duke u mbytur. Aparati kishte edhe një sy.

Personi që krejt indiferent ishte ngarkuar të merrej me aparatin, i pajisur me një kaskë optike speciale, po të donte, mund të këqyrte edhe në vetë shpirtin e pacientit që po pomponte për ta rikthyer në jetë. Ç'të shihte vallë ashtu syri? Ai nuk ia tha. Shikonte, por atë që shihte syri ai nuk e shihte dot. A s'ngjante gjithë ky operacion me hapjen e një kanali në kopshtin që kishin nga mbrapa shtëpisë?

Gruaja e shtrirë përmbi shtrat, s'qe më veçse një copë e fortë mermeri, ku kishte ngecur shtati apo beli.

Sido që të jetë, jepi, vazhdo gërmo edhe më thellë, bëj që gjithë ajo zbrazëti e madhe të dalë në sipërfaqe, nëse vërtet regëtima e këtij gjarpri makut e ka një fuqi të tillë.

Operatori rrinte në këmbë, duke pirë një cigare.

Edhe aparati tjetër ishte vënë në punë. Aparati tjetër manovrohej nga një tip po aq indiferent, që kishte veshur një palë kominoshe ngjyrëgështenje, nga ato që nuk njolloseshin. Ky aparat thithte gjithë gjakun e trupit dhe e zëvendësonte atë me gjak e serum të freskët.

– Duhen pastruar njëkohësisht stomaku dhe gjaku, – foli operatori që rrinte në këmbë pranë gruas që heshtte. – Po nuk e pastrove gjakun, është e kotë të merresh me stomakun. Po e le gjithë atë pisllëk në gjak, ai shkon drejt e në tru me forcën e një goditjeje çekiçi: dang! Ca mijëra herë dhe truri s'mban dot më, s'punon më, merr fund.

– Mjaft! – tha Montagu.

– Doja vetëm t'ju shpjegoja... – iu përgjigj operatori.

– Mbaruat? – pyeti Montagu.

I shuan aparatet, të cilat heshtën me një vendosmëri të ftohtë.

– Mbaruam.

As që u bëhej vonë që ai ishte i nxehur. Rrinin para tij, me tymin e cigareve që pasi u spërdridhej rrotull hundës, vinte e iu futej në sy, ndonëse i pafuqishëm për t'i bërë t'i pulisnin sytë.

– Pesëdhjetë dollarë.

– Po më parë, më thoni nëse është jashtë rrezikut?

– Sigurisht që do të bëhet mirë. Tani, gjithë këtë lëng të keq e kemi futur këtu, në këtë valixhen tonë, kështu që ajo s'ka më asnjë rrezik. Siç ua thashë, pse të mos jesh mirë po ta pompuan gjithë lëngun e vjetër, duke e zëvendësuar atë me të ri.

– Asnjë nga ju të dy s'është mjek me profesion. Pse s'më dërgoi një mjek shërbimi të urgjencës?

– O Zot! – Cigarja e ngjitur pas buzës së operatorit, nisi të kërcente teksa ai po fliste. – Përnatë kemi nja nëntë ose dhjetë raste të tilla. U bënë vite që jemi në këtë punë, që kur bënë enkas për këto rastesh këto aparatet speciale, sigurisht me lente optike, se përndryshe, këto s'kanë asgjë të re. Për raste si ky, as që është nevoja për mjek; këto janë punë për dy specialistë të zotë, që dinë si të ta shpëlajnë trupin për një gjysmë ore. Epo, mirë. Tani – dhe bëri të shkonte nga dera – neve na duhet të shkojmë. Sapo pata një thirrje tjetër në këtë gjënë që kam brenda në vesh. Nja dhjetë blloqe më tej. Ndonjë tip tjetër që ka zbrazur tubetin e hapjeve. Në paçi prapë nevojë për ne, na thërrisni. Tani bëni durim, i duhet vetëm qetësi. Lëreni të flejë. I kemi dhënë një antisedativ. Kur të zgjohet, do ta ketë një uri prej ujku. Mirupafshim!

Dhe të dy burrat, me cigaret e ngjitura pas buzëve të ngjashme me dy vija të drejta, dhe sytë e ftohtë të helmuar, morën aparatet, tubat e tyre, e atë bidonin ku kishin futur atë masë të errët e viskoze, pa emër, trishtimi të lëngshëm, dhe dolën nga dhoma, duke tërhequr këmbët zvarrë.

Montagu u lëshua mbi një kelltuk dhe pa nga e shoqja. Ajo vazhdonte t'i kishte sytë të mbyllur. Ai zgjati ngadalë dorën që të ndiente në pëllëmbë ngrohtësinë e frymëmarrjes.

– Mildred – tha, më në fund.

"Jemi tepër, – mendoi ndërkohë me vete – jemi me miliarda qenie që jetojmë mbi këtë tokë dhe kaq miliarda sa jemi bërë, jemi ca si tepër. Njerëzit s'e njohin më njëri–tjetrin. Vijnë ca njerëz të panjohur dhe dhunojnë intimitetin tënd. Të hyjnë në shtëpi e ta shkulin zemrën nga gjoksi. Ta thithin gjithë gjakun që ke. O Zot i madh, kush ishin ata njerëz? S'i kisha parë kurrë ndonjëherë më parë në jetën time!"

Kaloi gjysmë ore.

Fluksi i gjakut që rridhte në rrembat e kësaj gruaje ishte krejt i ri dhe dukej sikur e kishte shndërruar. Faqet i kishin marrë tashmë një ngjyrim të bukur të kuqërremë, buzët ngjyrëalle i kishte të njoma e të mbushura. Aty rridhte gjaku i një njeriu tjetër. Po sikur të bëhej fjalë për trurin, mishin, kujtesën e dikujt tjetër? Sikur të ishte e mundur që edhe mendjen ta pastrosh njëlloj sikur ta çosh në pastrim kimik, t'i zbrazësh xhepat, ta çosh për ta larë e shpëlarë me avull, për ta rregulluar mirë e bukur dhe, pastaj, në mëngjes, shkon dhe e merr prapë! Sikur të ishte kështu...

U ngrit dhe, si i largoi mënjanë perdet, hapi dritaret që të linte të hynte brenda ajri i natës. Ishte ora dy pas mesnate.

S'kishte kaluar ende as një orë që kur ishte takuar në rrugë me Klarisa Maklellënin, pastaj qe kthyer në shtëpi në dhomën e kredhur në errësirë, ku kishte goditur me këmbë tubetin e kristaltë. Vetëm një orë kishte kaluar, por brenda kësaj ore, e gjithë bota qe shpërbërë e pastaj sërish ishte ribërë, duke marrë një formë të re e pa ngjyra.

Nga ana tjetër e lëndinës së ngjyrosur nga hëna, vinin të qeshurat e shtëpisë së Klarisës, ku ajo bashkë me të atin, të ëmën e xhaxhanë, po bisedonin tërë qejf. Por, ajo që të bënte më shumë përshtypje ishte se e çiltër, e përzemërt dhe e shtendosur ishte e qeshura që vinte nga ajo shtëpi aq shumë e ndriçuar kaq vonë natën, ndërkohë që të gjitha shtëpitë e tjera ishin në errësirë. Montagu dëgjonte mërmërimën e zërave të tyre që flisnin, e flisnin, e flisnin, mërmërimën e tyre të lehtë, që si një dridhërimë e zgjatur, po thurte e rithurte pëlhurën e vet hipnotizuese.

Pa e marrë as vetë vesh se si, Montagu doli nga porta e verandës dhe nisi të ecte përmes livadhit. Ndaloi në hije përpara shtëpisë që fliste mes territ, duke menduar se fare mirë edhe mund të shkonte e të trokiste te porta, duke belbëzuar:

– Më lini të hyj. S'do ta them asnjë fjalë. Dua vetëm të rri e të dëgjoj. Për çfarë po flisni?

Por s'bëri asnjë hap përpara; mbeti aty, duke mërdhirë, me fytyrën që i ishte bërë si një maskë akulli, me veshët e ngrehur për të dëgjuar një zë burri (ai i xhaxhait mbase?), i cili po fliste me ton të qetë:

– Epo, në fakt, ne jetojmë në kohën e letrës higjienike. Ti shfryn hundët me një njeri, pastaj e merr e mbledh shuk dhe hedh në nevojtore, tërheq zinxhirin dhe uji e merr me vete, zgjat dorën merr një tjetër, shfryn hundët e shukos, tërheq zinxhirin. Të gjithë këtë punë bëjnë, fshijnë

hundët në xhaketën e fqinjit. E si dashke ti të bësh tifozllëk për skuadrën vendase, kur s'di as programin e ndeshjeve e as emrat e lojtarëve. Meqë ra fjala, më thuaj, ç'ngjyrë i kanë fanellat që veshin kur dalin në fushën e lojës?"

Montagu u kthye në shtëpi, dritaren e la plotësisht të hapur; u përkul të shihte Mildredin, pastaj e mbuloi atë me kujdes me kuvertë dhe, më në fund, u shtri edhe vetë. Ndenji ashtu i shtrirë, me dritën e hënës që i binte mbi mollëza e përmbi rrudhat e ballit të vërejtur, me dritën e hënës që i filtronte në secilin prej syve, duke formuar aty nga një ujëvarë të argjendtë.

Një pikë shiu, Klarisa. Një tjetër pikë, Mildredja. Një e tretë. Xhaxhai. E katërta. Zjarri i kësaj nate. Një, Klarisa. Dy, Mildredja. Tre, xhaxhai, katër, zjarri. Një, Mildredja, dy, Klarisa, një, dy, tre, katër, pesë, Klarisa, Mildredji, xhaxhai, zjarri, hapat për gjumë, njerëzit si letër higjienike, xhaketat, shamitë, të shfrysh hundët, t'i mbledhësh shuk, të tërheqësh zinxhirin e ujit. Një, dy, tre, një, dy, tre! Shiu. Stuhia. Xhaxhai që qesh. Gjëmimi që vorbullon nga poshtë–lart nëpër shkallë. Gjithë bota që kthehet përmbys. Zjarri që gufon nga një vullkan. Gjithçka që shpërthen, rrëzohet, përmbyt me një oshëtimë shurdhuese, në një rrëke të rrëmbyer që shkon drejt mënjesit.

– S'po marr dot vesh më asgjë prej gjëje, – foli me vete dhe futi në gojë një hap për gjumë që iu shkriu në gjuhë.

° ° °

Në orën nëntë të mëngjesit, krevati i Mildredjes ishte bosh. Montagu u ngrit me të shpejtë, e me zemrën që i rrihte fort, vrapoi në paradhomë, por sapo mbërriti te pragu i derës së kuzhinës, ndaloi.

Copa e thekur e bukës kërceu që nga thekësja e argjendtë, u kap fluturimthi nga një dorë metalike, që, si ndonjë merimangë e madhe, e leu atë shpejt e shpejt me gjalpë të shkrirë.

Mildredi i kishte sytë te copat e bukës së thekur me gjalpë në pjatë. Të dy veshët i kishte të shtuposur me grerëzat elektrike, që, me atë dukatjen e tyre, e ndihmonin ta shtynte kohën. Befas ajo ngriti sytë, e pa atë dhe e përshëndeti me një të tundur koke.

– Ndihesh më mirë? – e pyeti ai.

Pas dhjetë vjetësh praktike me kapsulat e mikrokufjeve, Mildredi ishte bërë specialiste në leximin e buzëve. Pohoi sërish me kokë. Pastaj komandoi thekësen që t'i thekte një fetë tjetër buke.

Montagu u ul.

Foli e shoqja:
– S'e marr vesh pse kam kaq shumë uri...
–Por, ti...
– Oh, ç'uri që kam!
– Mbrëmë, – nisi të fliste ai...
– Nuk kam fjetur mirë... Një natë e tmerrshme. O zot, ç'uri që kam! S'e marr vesh përse.
– Mbrëmë..., – ia nisi përsëri Montagu.

Rastësisht, ajo i pa buzët.
– Ç'ndodhi mbrëmë?
– Nuk e mban mend?
– Ç'të mbaj mend? Mos bëmë ndonjë çikë si tepër potere? Më duket vetja sikur kam pirë shumë. Po ç'uri që kam! Kush ishte sonte këtu?
– Nja dy a tre miq, – iu përgjigj ai.

– Kështu mendova edhe unë. – Nisi të hante fetën e bukës së thekur. – E kam stomakun keq, e prapëseprapë

kam një uri të tmerrshme... Shpresoj që mbrëmë, gjatë festës, të mos kem bërë ndonjë budallallëk.

– Jo, jo, – foli ai i qetë.

Thekësja i zgjati një fetë bukë të lyer me gjalpë, që ai e mori me një ndjenjë mirënjohjeje.

– Edhe ti s'po më dukesh shumë mirë, – i tha e shoqja.

° ° °

Mbasdite vonë nisi të binte shi dhe gjithçka mori një ngjyrë gri të errët.

Në korridorin e shtëpisë, ai rregulloi në uniformë distinktivin me salamandrën ngjyrëportokalli që digjej në mes. Pastaj ndenji një copë herë të gjatë i palëvizur, me sytë e ngulur te vrima e impiantit të ajrit të kondicionuar. E shoqja, që ishte në sallën e TV–së, ngriti sytë nga skenari që po lexonte dhe pa nga ai.

– Ej! – i tha – Ç'ke që je kaq i kredhur në mendime?

– Në të vërtetë po mendoja diçka, – iu përgjigj Montagu. – Doja të të thosha diçka. *(Një pauzë)* – Mbrëmë ti kishe pirë gjithë hapat e ilačit për gjumë.

– Oh, s'ka mundësi ta kem bërë këtë, – tha ajo e habitur.

– E, megjithatë, flakoni qe i zbrazur.

– Po nuk ka mundësi, ta them unë. E pse ta bëja një gjë të tillë? – pyeti ajo.

– Mbase, në fillim ke marrë dy hapa, pastaj ke harruar dhe ke pirë dhe dy të tjerë, dhe prapë ke harruar, edhe dy të tjerë, dhe pastaj ke qenë aq shumë e trullosur saqë ke vazhduar t'i pish njërin pas tjetrit, gjersa t'u bënë nja tridhjetë ose dyzet copë.

– Dreqi e mori, – tha gruaja – e përse u dashka që të katandisem gjer aty sa të bëj një budallallëk të tillë?

– Nuk e di, – tha ai.

Dukej qartë se e shoqja mezi po priste që ai të ikte.

– S'kam bërë asgjë të tillë, – tha ajo e vendosur. – Dhe s'kam për ta bërë edhe sikur një miliard vjet të kalojnë.

– Aq më mirë atëherë, gjersa e thua ti.

– Kaq kishte për të thënë madhëria e saj, – tha ajo, dhe iu kthye prapë skenarit të saj.

– Ç'ka ndonjë gjë të re sonte në TV? – e pyeti ai, me një pamje të lodhur.

Kësaj here ajo as që i ngriti sytë nga leximi.

– Kjo që po lexoj është një komedi që do të transmetohet pas dhjetë minutash në rrjet, në ekranin e shumëfishtë. Sot në mëngjes ma dërguan me postë rolin tim. Shkruajnë një pjesë ku njëri nga rolet mungon. Është një ide e re. Personi që rri në shtëpi, domethënë unë, do të luajë rolin që mungon. Kur vjen çasti i batutës që mungon, që të gjithë, nga të tre paretet, kthehen e shohin nga unë dhe atëherë unë e them batutën. Për shembull, këtu, burri thotë: "Si të duket e gjithë kjo ide, Helenë?" E, ndërkohë më vështron mua, që rri e ulur këtu, në qendër të skenës, e sheh? Dhe unë i përgjigjem, i përgjigjem... – Ajo heshti, duke ndjekur me gisht rreshtat e librit. – "Oh, më duket një ide e shkëlqyer!" Pas kësaj komedia vazhdon normalisht, gjersa burri thotë prapë: "Po ti, Helenë, a je dakord me këtë?" Dhe unë i përgjigjem: "Plotësisht dakord!" A nuk është zbavitëse, eh Gaj?

Montagu vazhdonte të rrinte në këmbë në korridor, duke parë nga ajo.

– Dëgjomë mua, është zbavitëse, – i tha ajo.

– Po komedia, përse bën fjalë?

– Po ta thashë! Janë këta personazhet që quhen Bob, Ruth dhe Helenë.

– Oh!

– Është një gjë me të vërtetë zbavitëse. Dhe ka për të qenë edhe më shumë kur të vendosim impiantin e murrit të katërt. Sa kohë mendon që do të na duhet që ta heqim këtë faqe muri e ta instalojmë paretin e katërt TV? Vetëm dy mijë dollarë do të na kushtojë!

– Sa katër muaj të rrogës sime.

– Vetëm dy mijë dollarë, – ia ktheu ajo. – Dhe mendoj se bën mirë që ngadonjëherë të kujtohesh edhe për mua. Sikur të kishim edhe paretin e katërt, atëherë po, mund të thoshim se kjo dhomë s'do të jetë më vetëm e jona, por e lloj–lloj njerëzve të jashtëzakonshëm. Fundja, një çikë sakrificë sikur të bëjmë...

– Po bëjmë akoma gjithë ato sakrifika për ta paguar paretin e tretë TV. Nuk e mban mend, s'ka as dy muaj që e montuam?

– Vërtet? Vetëm dy muaj kanë kaluar? – Ajo mbeti duke parë me vërejtje për një copë herë të mirë. – Epo, mirupafshim i dashur!

– Mirupafshim! – i tha Montagu. U ndal pak dhe u kthye nga ajo. – Të paktën, kjo komedia a përfundon mirë?

– Nuk e di, se s'kam lexuar gjer në fund.

Ai iu afrua, lexoi faqen e fundit të librërthit, tundi kokën, palosi fashikullin dhe ia ktheu prapë asaj. Pastaj doli nga shtëpia në mes të shiut.

° ° °

Shiu po rrallohej dhe vajza po ecte në mes të trotuarit, me kokën e ngritur lart, në mënyrë që ato pak pika shiu t'i binin drejt e në fytyrë. Ajo buzëqeshi kur pa Montagun.

– Mirëdita!

– Mirëdita! – iu përgjigj ai dhe pastaj shtoi: Po tani, a mund të më thuash, ç'po bën?
– Ti e di, unë mbetem gjithnjë e marrë. Shiu ka një shije të këndshme, ndihesh mirë kur të prek shiu. Mua më pëlqen të eci mes shiut.
– Kurse mua nuk më pëlqen edhe aq.
– Më bast që s'e keni provuar asnjëherë!
– Në të vërtetë, asnjëherë s'e kam provuar.

Vajza lëpiu buzët.
– Ka me të vërtetë një shije të mirë.
– E pra, del xhiro që të provosh një herë çdo gjë, apo jo?
– Shpesh edhe dy herë. – Ajo vështroi diçka që mbante në dorë.
– Çfarë ke në dorë?
– Besoj se kjo është lule–radhiqja e fundit e këtij viti. Nuk ma priste mendja kurrë që do ta gjeja kaq vonë në lëndinë. E ke dëgjuar ndonjëherë atë provën që bëhet me të, duke e fërkuar nën gushë? Ja, shiko.

Fërkoi gushën me lulen, duke qeshur.

– E pse e bën këtë?
– Po qe se do të lërë ngjyrë, do të thotë se unë kam rënë në dashuri... Ka lënë gjë?

Montagu s'pati nga t'ia mbante dhe e pa.

– E pra? – nguli këmbë ajo.
– E ke gushën të verdhë.
– Bukur! Pa të shohim ty tani!
– Për mua nuk ka vlerë.
– Ja, – përpara se ai të kishte kohë t'i shmangej, ajo ia kishte vënë lule–radhiqen nën gushë. Montagu u zmbraps dhe ajo ia plasi të qeshurit.
– Mos luaj nga vendi.

E pa nën gushë dhe u vrenjt.

– E pra? – pyeti ai.

– Sa keq! – tha ajo. – S'qenke i dashuruar me asnjeri.

– Jo, jeni e gabuar.

– Këtu nuk shihet.

– Jam i dashuruar, që ç'ke me të. – U përpoq ta merrte një shprehje që të shkonte me ato fjalë që thoshte, por prapë s'arriti. – Me të vërtetë që jam!

– Oh! Të lutem, mos e bëj ashtu fytyrën.

– E ka fajin lule–radhiqja jote, – tha Montagu. – E harxhove të gjithën për vete. Prandaj me mua nuk doli gjë.

– Tamam, ashtu duhet të jetë. Oh, por ju mërzita, duket menjëherë. Ju kërkoj ndjesë, sinqerisht më vjen keq. – Dhe e çiku në bërryl.

– Jo, jo, – iu përgjigji ai me të shpejtë. – S'ka përse.

– Tani më duhet të shkoj, prandaj më thuaj që më ke falur, nuk dua të të lë të zemëruar.

– Nuk jam fare i zemëruar. Jam veçse pak si i turbulluar.

Tani më duhet të shkoj te psikiatri im. Më detyrojnë që të shkoj. Kurse unë i përgatis që më parë ato që do t'i them. Nuk e di se ç'mendim ka ai për mua. Thonë se jam si një qepujkë e bërë, e cila duhet zhvoshkur cipë pas cipe, derisa të ketë mbërritur fundi.

– Edhe unë të besoj se ke vërtet nevojë për një psikiatër! – i tha Montagu.

– Këtë e thua, por nuk e mendon.

Ai u mbush një herë me frymë, pastaj e nxori atë dalëngadalë dhe, më në fund, iu përgjigj:

– Po ashtu është, nuk e mendoj.

– Psikiatri do të dijë përse dal e bredh nëpër pyje, pse rri e shoh zogjtë, e mbledh flutura. Ndonjë nga këto ditë do të ta tregoj koleksionin që kam.

– Shumë mirë.

– Duan të dinë se me se merrem gjatë tërë kohës. U them se ka raste që rri ulur e mendohem. Por, nuk e them përse mendoj. Kjo i tërbon. Ngadonjëherë u them se më pëlqen ta lëshoj kokën prapa, ja, si tani, që ta lë shiun të më bjerë në gojë. Ka tamam shijen e verës. E ke provuar ndonjëherë?

– Jo, unë...

– Më ke falur, apo jo?

– Sigurisht. – Ai u mendua për një çast. – Patjetër që të kam falur. Po një zot e di përse. Je e çuditshme, të ngre nervat, e megjithatë njeriu e ka të lehtë të të falë. Si më the, sa vjeç je, shtatëmbëdhjetë?

– Po ... I mbush muajin që vjen.

– Sa e çuditshme! Ç'gjë absurde! Ime shoqe është tridhjetë vjeç, e megjithatë, ti ngadonjëherë më ngjan shumë më e madhe me ajo. Ja një gjë që nuk e marr dot vesh.

– Edhe ju jeni njeri i veçantë, zoti Montag. Herë–herë e harroj fare se jeni zjarrtar. Tani, për shembull, ju ngrita nervat prapë, apo jo?

– Vazhdo.

– Si e nisët këtë zanat? Si hytë në atë punë? Si ndodhi që zgjodhët këtë punë dhe si qe e mundur t'ju shkonte mendja të zinit këtë zanat? Ju s'jeni si gjithë të tjerët. Kam parë disa: i di se si janë. Kur unë flas, ju më vështroni. Kur mbrëmë thashë s'mbaj mend se çfarë për hënën, ju ngritët kokën e patë lart nga hëna. Të tjerët nuk do ta kishin bërë kurrë këtë. Të tjerët do të iknin pa një pa dy, duke më lënë të dërdëllitja sa të doja. Ose do të më kërcënonin. Askush s'ka më nga ato ditët që t'ia varë tjetrit. Ju jeni nga të paktët që ma vënë veshin. Prandaj më duket kaq e çuditshme që jeni një zjarrtar. Veçse nuk më duket e drejtë, në njëfarë mënyre është diçka që nuk ju shkon.

Ai ndjeu trupin t’i ndahej në dysh: njërën pjesë e kishte të nxehtë, tjetrën të ftohtë akull, njërën të brishtë, tjetrën të ashpër, njëra pjesë ishte e drithëruar, tjetra e fortë gur, dhe secila prej tyre mundohej ta gllabëronte tjetrën.

– Bën mirë të shkosh, se mos vonohesh në atë takimin që ke, – i tha ai vajzës.

Dhe ajo u largua me vrap, duke e lënë atë në këmbë, në mes të shiut. Kaloi një copë herë e gjatë para se Montagu të luante nga vendi...

Pastaj, tek po ecte fare ngadalë nëpër shi, për një çast të shkurtër e çoi kokën ngadalë mbrapa dhe hapi gojën...

° ° °

Zagari mekanik flinte e në të njëjtën kohë nuk flinte, jetonte e njëkohësisht s’jetonte, duke zukatur e u dredhur lehtë në atë koliben e tij, i kredhur i tëri nën një ndriçim të vagullt, në një nga qoshet e errëta të kazermës së zjarrtarëve.

Ndriçimi i venitur i orës një të mëngjesit, drita e hënës që derdhej që lart nga qielli përmes kornizës së dritares së madhe, hidhnin aty–këtu reflekse mbi pjesët e bronzta, të bakërta, të çelikta të kafshës, që herë pas here dridhej lehtë. Drita farfurinte e vezullonte mbi copat e xhamit ngjyrërubini e mbi ato fijëza tepër të ndjeshme në formë kapilarësh të hojëzave qimeashpër prej najloni të kësaj kafshe të çuditshme, që dridhej e fërgëllonte lehtë mbi ato tetë putrat si prej merimange me kushineta gome nga poshtë.

Montagu rrëshqiti përposh me anë të tubit prej bronzi. Doli përjashta që t’i hidhte një sy qytetit dhe qiellit tashmë pa re; ndezi një cigare dhe u kthye prapë brenda, duke iu afruar Zagarit. Ky të kujtonte një bletë gjigante që sapo është kthyer në zgjua nga një fushë ku nektari është i

nginjur me një helm dehës dhe tani po flinte me trupin e mbushur plot me këtë nektar tepër erëkëndshëm dhe të ëmbël, duke u munduar kësisoj të çlirohej nga gjithë ajo e keqe që kishte mbledhur brenda vetes.

– Ç'kemi – belbëzoi Montagu, i cili, si përherë, e ndiente veten të magjepsur nga kjo bishë njëherësh e vdekur dhe e gjallë.

Gjatë natës kur gjithçka bëhej e mërzitshme, e kështu ndodhte në të vërtetë përnatë, zjarrtarët lëshoheshin përposh, duke rrëshqitur nëpërmjet shtyllës së bronztë dhe, pasi rregullonin kombinacionet kërkellitëse të sistemit nuhatës të Zagarit, lëshonin në oborrin e kazermës tufa minjsh, ngadonjëherë pula dhe ca herë edhe mace, të cilët, sido që të vinte puna, do t'u duhej t'i mbysnin, dhe atëherë nisnin të vinin baste se cilin nga minjtë ose pulat, ose macet do kapte të parin Zagari. I linin kafshët të lira. Dhe pas tre sekondash, loja kishte përfunduar; ai e kishte kapur miun, pulën ose macen në mes të oborrit, dhe e mbante atë të rrokur tërë delikatesë mes putrave të ndjeshme, ndërkohë që një agë çeliku e gjatë nja dhjetë centimetra dilte që nga turiri i Zagarit dhe shponte prenë, duke i injektuar doza të forta morfine ose prokaine. Pastaj, prenë e hidhnin në krematorium. Dhe pas kësaj fillonte një lojë tjetër.

Kur ndodhte kjo, në shumicën e herëve, Montagu mbetej vetëm në katin e sipërm. Kishte qenë një kohë, dy vjet të shkuar, kur edhe ai vinte bast me shokët dhe i kishte ndodhur të humbte deri edhe një javë rrogë dhe atëherë i qe dashur t'i bënte ballë zemërimit e tërbimit të Mildredjit, që shfaqej me ata damarët e kërcyer në fytyrë. Kurse tani, netët ai i kalonte i shtrirë në shtratin portativ, me fytyrën e kthyer nga muri, duke mbajtur vesh shpërthimet e të qeshurave që vinin nga oborri dhe cukatjet e thonjve të

minjve, që i ngjasonin lojës së kordave të një pianoje, violinën e drithëruar të piskamave të tyre dhe pastaj, heshtjen që linte pas hija e madhe e Zagarit që kërcente pa bërë zhurmë nën dritën e qashtër, si ndonjë flutur nate, e zbulonte viktimën, e kapte, i fuste agen dhe pastaj kthehej prapë në kolibe që të vdiste, njelloj sikur dikush t'i kishte mbyllur çelësin elektrik.

Montagu i çiku turirin.

Zagari hungëriu.

Montagu kërceu menjëherë pas.

Zagari u ngit përgjysmë brenda në kolibe dhe e vështroi me një ndriçim neoni të gjelbër në të kaltër, që i dilte nga globet e syve befas të ndezura. Hungëriu përsëri, duke nxjerrë një kombinim të çuditshëm mes një zhurme të ngjitur prej krisjeve elektrike, kërkëllitje, zhangëllime metalike që sikur vinin nga ca ingranazhe të ndryshkur nga mosbesimi i përhershëm ndaj gjithçkaje.

– Bëhu çun i mbarë, i mbarë, mik, – foli Montagu, me zemrën që po i rrihte fort.

Pa se si ageja e argjendtë doli pak, pastaj u fut prapë brenda, përsëri doli pak, u fut prapë. Hungërima, sikur u krodh përbrenda bishës që po e vështronte.

Montagu u zmbraps një hap pas. Zagari bëri edhe ai një hap jashtë kolibes.

Me njërën dorë, Montagu u kap pas shtyllës së bronztë. Shtylla, duke reaguar, u ngrit lart pa zhurmë, duke e ngritur edhe atë gjer pranë çatisë. Sipër, në platformën e kredhur në gjysmëerrësirën e katit të sipërm, ai e largoi dorën nga shtylla. Po dridhej i tëri dhe ishte prishur në fytyrë. Përposh, Zagari qe lëshuar përsëri i flashkët mbi ato tetë putrat e tij të habitshme prej insekti dhe vazhdonte të

mërmëriste ende diçka, megjithëse sytë e kërcyer tashmë i kishte të qetë.

Montagu ndenji një copë herë aty pranë vrimës së zbritjes, derisa e mblodhi veten nga ajo frikë e madhe që kishte provuar. Pas kurrizit të tij, të katër burrat që po rrinisnin ulur te një tryezë loje, e ndriçuar në njërin cep nga një abazhur i gjelbër, i hodhën një sy vjedhurazi, pa thënë gjë. Vetëm ai që mbante në kokë beretën e kapitenit, me simbolin e feniksit mbi të, më së fundi u bë kureshtar dhe, pa i lëshuar letrat nga ajo dora e tij e hollë, i thirri që nga fundi i sallës së gjatë:

– Montag....?

– Nuk i pëlqej, – tha Montagu.

– Kujt, Zagarit? – Kapiteni studioi një copë herë letrat që kishte në dorë. – Mjaft dhe ti! Këtu s'është puna i pëlqen apo nuk i pëlqen, kjo është mënyra se si "funksionon". Është njëlloj si në një mësim balistike. Ai ka një trajektore, të cilën ia zgjedhim ne. Dhe ai e ndjek atë gjer në fund, e mbërrin vetë shenjën, kthehet vetë prapë në bazë dhe aty po vetë shuhet. Ai s'është gjë tjetër veç një grumbull telash bakri, baterish dhe elektriciteti.

Montagu u gëlltit.

– Mekanizmat e tij mund të regjistrohen në çfarëdo kombinimi, apo jo? Kaq aminoacide, kaq squfur, kaq yndyrna e substanca alkaline. Kështu është?

– Sigurisht.

– Të gjitha këto ekuilibre kimike, këto përqindje e përpjesëtime organike të secilit prej nesh këtu në kazermë ndodhen të regjistruara në regjistrin bazë, që është poshtë. Cilido e ka të lehtë të vejë e të provokojë te "kujtesa" e Zagarit një kombinim kimik të pjesshëm, duke i vënë, bie fjala, vetëm pak aminoacide. Kjo do ta shpjegonte pse pak

më parë Zagari u soll ashtu: ai reagoi ndaj meje kur iu afrova.

– Djalli e mori! – tha kapiteni.

– Ishte i acaruar, por jo tamam i egërsuar. Ishte vetëm një element i "kujtesës" që dikush ia kishte futur, aq sa të mjaftonte që ai të niste të hungërinte kur unë bëra ta përkëdhelja.

– E si mendon ti, kush mund ta ketë bërë një gjë të tillë? – e pyeti kapiteni. – Ti s'ke armiq këtu, Gaj.

– Me sa di unë, jo.

– Nesër dërgojmë teknikët tanë t'i bëjnë një kontroll Zagarit.

– Kjo s'është hera e parë që Zagari më kanoset, – vazhdoi Montagu. – Muajin që shkoi, një gjë e tillë u përsërit dy herë.

– Do ta rregullojmë, mos ki merak.

Por Montagu s'luajti nga vendi, mbeti aty dhe mendjen e çoi te grila e impiantit të ajrimit, aty në korridorin e shtëpisë, e tek ajo diçkaja që ishte fshehur pas kësaj rrjete. Sikur ndonjë nga kazerma të dinte gjësendi për grilën e ajrimit, e kush do ta ndalonte që t'ia thoshte këtë Zagarit...?

Kapiteni iu afrua vrimës së zbritjes dhe ia hodhi Montagut një shikim hetues.

– Unë po mendoja, – foli Montagu, – çfarë shkon ndër mend Zagari gjatë gjithë natës? Mos vallë marrëdhëniet që kemi me të e bëjnë vërtet si një qenie të gjallë e armiqësore? Më hyjnë të dridhura kur e mendoj.

– Zagari nuk mendon asgjë që të mos jetë ajo që duam ne të mendojë.

– Kjo më trishton, – ia ktheu qetësisht Montagu, – që e kemi mësuar vetëm si ta gjuajë, si ta zbulojë e ta vrasë viktimën. Është për të ardhur keq që ai s'di asgjë tjetër!

Biti u zgërdhesh dhe foli me një ton thuajse të përzemërt.

– Dreqi e mori, po Zagari përbën një arritje të madhe të teknikës, është si një lloj pushke që është në gjendje ta arrijë vetë kundërshtarin e që të garanton se godet gjithnjë në shenjë.

– Prandaj dhe unë, – tha Montagu – s'kam pikë qejfi të jem viktima e tij e radhës.

– E përse? Mos të vret gjëkafshë ndërgjegjja për ndonjë gjë?

Montagu ia hodhi një shikim të shpejtë.

Biti vazhdoi t'ia ngulte sytë, pastaj goja e tij u hap pak dhe ai zuri të qeshte me zë fare të ulët.

° ° °

Një, dy, tre, katër, pesë, gjashtë, shtatë ditë. Dhe sa herë që dilte nga shtëpia, diku nëpër botë do t'i shfaqej Klarisa. Një herë e pa duke shkundur një pemë lajthie, një herë tjetër të ulur në lëndinë duke punuar me shtiza një triko bojëqielli, nja tri a katër herë gjeti në verandën e shtëpisë së vet një tufë me lule të vona, apo një grusht me gështenja të futura në një qese të vogël, apo disa gjethe vjeshtake të kapura tërë kujdes me një gjilpërë me kokë në një fije letër të bardhë, të cilën ia kishte ngulur me pineskë te porta. Çdo ditë, Klarisa e shoqëronte gjer te qoshja e rrugës. Një ditë binte shi, ditën tjetër ishte mot i qetë, tjetrën frynte një erë e fortë, kurse një ditë më pas bëri përsëri mot i butë dhe i qetë, kurse pas kësaj dite të butë e të qetë, u bë vapë si në ndonjë ditë vere dhe, para se të binte nata, Klarisa iu shfaq me fytyrën krejt të nxirë nga dielli.

– Si e shpjegon, – i tha ai njëherë, pranë hyrjes së

metrosë – që mua më duket sikur kam kushedi sa vjet që të njoh?

– Sepse më pëlqen, – i tha ajo – dhe unë s'kërkoj asgjë prej teje. Si dhe sepse e kuptojmë mirë njëri–tjetrin.

– Kur jam me ty më duket vetja shumë i plakur, si të isha babai yt.

– Pa më shpjegoi, atëherë, – i tha ajo – kur i dashke kaq shumë fëmijët, pse s'ke ti një vajzë si unë.

– Nuk e di.

– E thua me të vërtetë, apo tallesh?

– Jo, doja të thosha... – e preu fjalën në mes dhe tundi kokën – puna është, më kupton, ime shoqe, ajo... s'ka dashur asnjëherë që të kemi fëmijë.

Tani vajza s'buzëqeshte më.

– Oh, më falni. Unë kujtoja se doje të talleshe me mua. Sa budallaqe që jam.

– Jo, jo – tha ai, – kishe plotësisht të drejtë që bëre një pyetje të tillë. Sikur ta dije se sa kohë ka që askush s'interesohet më për mua që të më pyesë për gjëkafshë. Ishte një pyetje e mirë.

– Atëherë le të flasim për ndonjë gjë tjetër. Ke ndier ndonjëherë ç'aromë mbajnë gjethet e thara? Nuk të duket si erë kanelle? Ja, mbaju erë.

– Po, vërtet, ngjan me erën e kanellës.

Vajza e vështroi me ata sytë e saj të kthjellët e të thellë.

– Duket sikur gjithnjë diçka ju frikëson.

– Puna është se gjer tani s'kam pasur kohë...

– Shkuat t'i shihnit ato tabelat gjigante të reklamave për të cilat ju fola?

– Besoj se po. Po, i pashë. – Dhe ai, pa dashje, qeshi.

– E di që qeshni shumë më mirë nga ç'e pandehja.

– Vërtet?

– Po, shumë më i shpërhapur.

Montagu e ndjeu veten rehat e të qetë.

– Po pse nuk je në shkollë? Të shoh përditë sa andej–këndej...

– Oh, s'i ka marrë shumë malli për mua, – ia ktheu ajo. – Atje thonë se jam e pashoqërueshme. Se nuk përzihem me të tjerët. Dhe është e çuditshme, sepse unë, përkundrazi, kam shumë qejf të shoqërohem me të tjerët. Por varet se ç'kupton me shoqëri, apo s'është ashtu? Për mua, do të thotë të flas me ty për gjëra të këtij lloji, – dhe ajo hodhi në pëllëmbë disa arra që kishin rënë nga një pemë e kopshtit që ishte para shtëpisë. – Apo të flasësh se sa e çuditshme është bota. Mua më pëlqen shumë të rri me njerëzit. Por veçse, s'më duket se mund ta quash shoqëri kur mbledh një tufë njerëzish dhe s'i lë ata të flasin, apo nuk është ashtu? Një orë mësim para televizorit, një orë basketboll ose bejsboll, ose vrapime, një orë tjetër historie të përmbledhur, ose me riprodhime tabloish të famshme e pastaj, prapë sport, por e kupton se kështu s'ke mundësi të bësh pyetje, apo të paktën thuajse askush nuk bën më pyetje, se përgjigjet i ke aty të gatshme, si të bëra me porosi, dhe me ato të qëllojnë, njërën pas tjetrës më të shpejtë, bam–bam–bam, kurse ne rrimë të ulur për katër orë të tëra duke ndjekur mësime të projektuara. Qindra rrëke që derdhnin ujin nëpër ullukë, veç që ky të dalë e të derdhet nga ana tjetër, por ama tani ata të sigurojnë se ai s'është më ujë, por është bërë verë. Dhe, kur vjen mbrëmja, je katandisur aq keq, saqë s'je në gjendje të bësh gjë tjetër veç të biesh të flesh, ose të shkosh në ndonjë park argëtimi që t'i ngacmosh njerëzit që shëtisin, apo të thyesh xhama në pavijonin e xhamathyerjes, ose të vesh e të thyesh makina në poligonin e makinathyerjes me një top të madh çeliku.

Përndryshe, s'të mbetet të bësh gjë tjetër, veçse t'i hipësh makinës e ta ngasësh atë si ndonjë i marrë nëpër rrugë, që të shohësh se sa i zoti je t'u afrohesh makinave të tjera që të vijnë përballë para se ta kthesh timonin, ose të luash duke i prerë kthesat sa më fort, makar edhe vetëm me dy rrotat anësore. Mbase jam vërtet ashtu siç thonë. Ata kanë të drejtë. Unë s'kam miq. Dhe kjo treguaka se unë s'duhet të jem normale. Por, të gjithë ata njerëz që unë njoh, s'dinë veçse të ulërijnë e të kërcejnë si të çmendur, apo të zihen me njëri–tjetrin. E ke vënë re se sa qejf kanë njerëzit sot ta lëndojnë njëri–tjerrin?

– Arsyeton si ndonjë gjyshe.

– Ngadonjëherë e ndiej veten vërtet si ndonjë plakë. Kam frikë nga moshatarët e mi. Ata vrasin njëri–tjetrin. Si mendon ti, gjithnjë kështu ka qenë? Xhaxhai thotë që s'ka qenë kështu. Vetëm gjatë këtij viti, gjashtë miq të mi që banojnë në këto anë, i kanë qelluar. Dhjetë të tjerë kanë vdekur nga aksidente automobilistike. Unë i kam frikë dhe ata nuk më duan, pikërisht ngaqë kam frikë. Xhaxhai më thotë se gjyshja e tij e mbante mend kohën kur të rinjtë s'vriteshin me njëri–tjetrin. Por, kjo ndodhte shumë kohë më parë, kur gjërat ishin ndryshe. Atëherë njerëzit kishin ndjenjën e përgjegjësisë, thotë im ungj. E di, unë e kam ndjenjën e përgjegjësisë. Vite më parë, kur e meritoja, kam ngrënë edhe ndonjë shpullë, që të bëhesha e përgjegjshme për ato që bëja. Gjithë punët e shtëpisë i bëj vetë... Por më shumë se gjithçka, – vazhdoi ajo të fliste, pasi heshti një copë herë – më pëlqen të rri e t'i shoh të tjerët. Ngado–njëherë, e kaloj gjithë ditën në metro, duke parë e duke mbajtur vesh se ç'thonë njerëzit. Më pëlqen të përfytyroj se kush është filani, ç'dëshira ka ky tjetri, nga shkojnë këta njerëz. Nganjëherë shkoj edhe në parqet e argëtimit, ose

dal në mesnatë me makinën reaktive në rrethinat e qytetit, atëherë kur policia s'para ua vë veshin shumë makinave që kalojnë me shpejtësi, mjaft që ata të jenë të siguruar. Po pate në xhep një dëftesë sigurimi për dhjetë mijë dollarë, të gjithë janë të lumtur. Më ka ndodhur edhe të hyj vje–dhurazi në ndonjë nga vagonët e metrosë, që të dëgjoj se ç'thonë njerëzit. Ose shikoj aty ku bëhet shpërndarja e pijeve freskuese dhe a e gjen dot se ç'kam zbuluar?

– Çfarë?

– Që njerëzit nuk thonë asgjë prej gjëje.

– Oh, po diçka ata flasin!

– Jo, të siguroj unë që s'thonë asgjë. Flasin shumë për markat e makinave, flasin për rroba e për pishinat që na qenkan mrekullia vetë! Por, që të gjithë përsëritin të njëjtën gjë e s'ka njeri që të thotë diçka të ndryshme nga të tjerët. Kurse nëpër kafene gjen ato "joke–boxes" që rrëfejnë pjesën më të madhe të kohës po të njëjtat barcaleta, ose kanë nde–zur ekranet muzikorë me tërë ato vizatime me ngjyra që shkojnë e vijnë, por që në fund të fundit s'janë veçse ngjyra e vizatime krejt abstrakte. Po në muzeume, a ke shkuar ndonjëherë? Vetëm abstraksionizma. Vetëm ato gjen sot nëpër muze. Xhaxhai thotë që dikur ka qenë ndryshe. Shumë kohë më parë, shpesh, pikturat dhe skulpturat shprehnin gjëra konkrete, nganjëherë paraqisnin edhe njerëz!

– Xhaxhai thotë këtë, xhaxhai thotë atë, ky xhaxhai yt duhet të jetë njeri shumë i veçantë.

– Oh, ashtu është. Pa dyshim që është! Epo, tani më duhet të shkoj. Mirupafshim, zoti Montag!

– Mirupafshim!

– Mirupafshim!

Ray Bradbury

° ° °

Një, dy, tri, katër, pesë, gjashtë, shtatë ditë: në kazermën e zjarrtarëve.

– Montag, ti ngjitesh në atë shtyllë si ndonjë harabel në pemë.

Ditën e tretë.

– Montag, të pashë që kësaj here hyre nga porta mbrapa. Hallin e zagarit ke?

– Jo, jo.

Ditën e katërt.

– Montag do të dëgjosh një histori për të qeshur. Sapo ma treguan sot në mëngjes. Një zjarrtar nga Siatlli vajti qëllimisht ta sintetizonte Zagarin Mekanik me përbërjen e vet kimike, pastaj e lëshoi atë. Ke dëgjuar ndonjëherë për ndonjë vetëvrasje më të çuditshme?

Pesë, gjashtë, shtatë ditë.

Dhe atëherë, Klarisa s'qe më.

Ai s'po e merrte vesh ç'po i ndodhte atë mbasdite, por dinte se Klarisa s'i doli përpara. Lëndina ishte e shkretë, rruga ishte e shkretë, e po ashtu, drurët. Në fillim, ai s'po e merrte vesh se ç'i mungonte atë mbasdite, apo se çfarë po kërkonte, por fakti është se kur mbërriti te metroja, ndjeu ashtu turbullt ta kapte një si shqetësim dhe u ndje keq. Kishte diçka që nuk shkonte; diçka që ia kishte prishur rutinën e përditshme. Një rutinë kjo, ç'është e vërteta, fare e thjeshtë, e paracaktuar vetëm për fare pak ditë më parë, po prapëseprapë... Gati sa nuk u kthye mbrapsht, për ta bërë edhe një herë të njëjtën rrugë, për t'i lënë asaj kohë që të shfaqej. Ishte i sigurt se, po ta bënte edhe një herë të njëjtën rrugë, gjithçka do të kthehej si më

parë. Por ishte bërë vonë dhe treni që mbërriti u dha fund planeve të tij.

° ° °

Fëshfëritja e letrave të bixhozit, lëvizja e duarve, murmuritja monotone e kronofonit në tavanin e kazermës së zjarrtarëve "...një e tridhjetë e pesë, mëngjes, e martë, 4 nëntor,... një e tridhjetë e gjashtë... një e tridhjetë e shtatë, p.m...". Kërcitja e lehtë e letrave kur përplaseshin pas sipërfaqes së ndotur të tryezës, të gjitha zhurmat mbërrinin deri te Montagu, pas qepallave të syve të tij të mbyllur, pas asaj pengese që ai kishte ngritur përkohësisht. Arrinte ta ndiente kazermën ashtu plot shkëlqim, ndriçim e heshtje, me ngjyra të bronzta, ngjyrat e monedhave, të arit e argjendit. Njerëzit që ai nuk i shihte përreth tryezës, lëshonin psherëtima mbi kartat që mbanin në dorë, në pritje të "...një e dyzetepestës...", dhe zëri i kronofonit njoftoi me një zë të trishtë, atë orë të ftohtë të një mëngjesi të ftohtë, të një viti edhe më të ftohtë.

– Çfarë ke, Montag?

Montagu hapi sytë.

Diku dëgjohej zhurma e mbytur e një radioje. "...lufta mund të shpallet nga çasti në çast. Vendi ynë është gati të luftojë në mbrojtje të..."

Kazerma u drodh e tëra teksa një mori avionësh reaktivë përshkuan qiellin e zi të mëngjesit, me një fërshëllimë të mprehtë.

Montagu puliti sytë. Biti e vështroi si të bëhej fjalë për një statujë në ndonjë muze. Nga çasti në çast, Biti fare mirë mund të ngrihej, t'i afrohej, ta çikte dhe t'ia zhbironte fajin që e bënte të ndihej fajtor. Faj? E ç'dreq faji ishte ky?

– Është radha jote, Montag.

Montagu vështroi ata burra me fytyrë të zhuritur nga mijëra zjarre reale e dhjetëra–mijëra të tjerë të përfytyruar, të cilëve puna që bënin ua kishte skuqur mollëzat e faqeve e ua kishte bërë vështrimin të ethshëm. Ata burra që shihnin tej për tej flakëzën e kmakëve të tyre të platintë, teksa ndiznin llullat e tyre të zeza që nuk shuheshin kurrë. Flokët i kishin ngjyrë qymyri, qepallat ngjyrëbloze, ndërsa faqet një si ngjyrim të kaltërremë, sidomos aty ku ishin rruar më me kujdes, ku dukej sikur i kishin të spërkatura me hi. Ishte e pamundur të mos e merrje vesh se ç'punë bënin.

Montagu u çua befas më këmbë, me gojën hapur. S'kishte parë asnjëherë ndonjë zjarrtar që të mos i kishte flokët e zinj, ballin ngjyrë bloze, fytyrën të rreptë e krenare, të cilën e kishte rruar aq shumë, saqë i kishte marrë një ngjyrim të kaltërreme në të hirtë, si ai i çelikut, e megjithatë, dukej prapë si i parruar. Mos ndoshta të gjithë këta njerëz i kishin marrë në atë punë edhe në bazë të pamjes së jashtme dhe jo vetëm të cilësive që kishin? Ajo çehre ngjyrëhiri e bloze që ata kishin, ai kundërmim i vazhdueshëm prej diçkaje të djegur që u vinte prej llullave! Kapiten Biti që u çua në këmbë mes shtëllungave të dendura të tymit të duhanit. Biti, që hapi një paketë të re duhani, duke ia zhubravitur celefonin me një zhurmë të ngjashme me atë që bën zjarri.

Montagu ua hodhi një sy letrave që kishte në dorë.

– Po... po, po mendohesha. Për atë zjarrrin e javës që shkoi. Për atë burrin të cilit ia dogjëm bibliotekën. Ç'ndodhi me të?

– Ashtu, duke ulëritur, e morën e çuan në çmendinë.

– Po ai s'ishte i çmendur.

Biti rregulloi në heshtje letrat përmbi tryezë.

– Kushdo që kujton se mund t'ia hedhë qeverisë apo ne, është i çmendur, – tha më në fund.

– Po përpiqesha të përfytyroja, – vazhdoi Montagu, – çfarë ndien njeriu kur i sheh zjarrtarët, dua të them... Si do të ndiheshe kur sheh t'i vënë zjarrrin shtëpisë sate, librave tu?

– Ne s'mbajmë libra.

– Po, sikur t'i kishim?

– Mos ke ti ndonjë?

Biti puliti ngadalë sytë dhe po e shihte.

– Jo, – tha Montagu dhe e çoi shikimin te muri që ishte pas tyre, ku ishin vendosur listat e daktilografuara të një milion librave të ndaluar. Titujt e tyre kërcenin si të ishin gjuhë flake, që për vite të tëra i kishin djegur nën sëpatën e tij e pompën e tij, e cila në vend të ujit lëshonte benzinë.

– Jo. – Por në mendjen e tij u ngrit një erë e ftohtë, e cila zinte të frynte që nga grila e ajrimit në shtëpinë e tij, e sila dalëngadalë po ia ngrinte gjithë fytyrën. Dhe atëherë e pa veten përsëri në mes të një parku të gjelbëruar duke folur me një burrë plak, shumë të moshuar, po edhe era që frynte në park ishte po ashtu e acartë.

Montagu ngurroi.

– Po... Gjithnjë kështu ka qenë? Kazerma e zjarrit, puna që ne bëjmë? Dua të them, po, ja,.... Apo, mos ndoshta, njëherë e një kohë...

– Njëherë e një kohë, shumë kohë më parë... – ia preu fjalën në mes Biti.– Ç'janë këto që thua?

Budalla, ia thet veten Montagu, do ta tradhtosh veten. Gjatë zjarrit të fundit ai i kishte hedhur një sy një rreshti të një libri me përralla.

– Doja të thosha, – vazhdoi ai – që dikur, përpara sa shtëpitë të ishin të gjitha plotësisht të mbrojtura nga zjarri...

Befas, iu bë sikur një zë mjaft më rinor po fliste me gojën e tij. Gojën e hapte ai, por ishte Klarisa Maklellëni ajo që po thoshte: "A s'është e vërtetë se dikur zjarrtarët i shuanin zjarret, në vend që t'i ndiznin?"

– Kjo na qenka e bukur!

Stoumeni dhe Bleku nxorën secili nga një libërth të rregullores, i cili përmbante dhe një historik të zjarrtarëve të Amerikës, dhe ia vunë atij mu nën hundë, në mënyrë që Montagu, ndonëse e kishte lexuar, ta lexonte prapë.

Themeluar në vitin 1790, për t'i djegur të gjithë ata libra që ishin të ndikuar nga anglezët, në Kolonitë. Zjarrtari i parë: Benjamin Franklin.

Rregulli nr. 1: T'i përgjigjesh menjëherë alarmit.
Nr. 2: Të vësh shpejt zjarrin.
Nr. 3: Të digjet gjithçka.
Nr. 4: Të kthehesh pa asnjë vonesë në kazermë dhe të raportosh.
Nr. 5: Të rrish në gatishmëri në rast se do të ketë alarme të tjera.

Të gjithë panë nga Montagu. Ai s'luajti nga vendi.
U dëgjuat sinjali i alarmit.

Zilja që ishte në tavan vazhdoi të bjerë për të paktën dyqind herë. Dhe ja, papritur, aty mbetën katër karrige bosh. Letrat ranë përtokë me një frushfullimë si prej flokësh dëbore. Shtylla e bronztë vazhdonte të dridhej. Burrat kishin ikur.

Vetëm Montagu vazhdonte të rrinte ulur. Përposh, dragoi ngjyrëportokalli u zgjua, duke u kollitur. Montagu rrëshqiti përposh nëpër shtyllën e bronztë, si të ishte në ëndërr.

Zagari mekanik brofi brenda në koliben e vet, me sytë e tij si dy flakë të gjelbra.

"Montag, ke harruar helmetën!"

Ai e rrëmbeu atë nga muri prapa kurrizit dhe ia dha vrapit, duke i hipur salamandrës me një të kërcyer dhe, ja ku u nisën; era e natës merrte me vete piskamën e sirenës së tyre dhe godiste pareshtur makinën e tyre, me atë gumëzhimën e saj të fuqishme metalike.

° ° °

Ishte një shtëpi me tri kate, me suvanë e mureve të rënë, në pjesën e vjetër të qytetit, e sila duhej të kishte gati një shekull që ishte ngritur, por edhe asaj, ashtu si gjithë shtëpive të tjera, i ishte dhënë një dorë suvaje tjetër plastike kundër zjarrit shumë vjet më parë dhe tanimë dukej sikur vetëm kjo shtresë mbrojtëse e mbante atë ende në këmbë, përkundrazi sfondit të qiellit.

– Ja ku mbërritëm!

Motori heshti me një krismë tjetër të fundit; Biti, Stounmeni dhe Blleku zbritën me vrap në trotuar dhe befas atij, ata ashtu të veshur siç ishin me ato veshjet e gufuara kundër zjarrit, iu dukën si ca qenie të dhjamura e të urryera. Montagu u vajti pas.

Shpërthyen portën kryesore dhe zunë me forcë një grua, megjithëse ajo po vraponte, as u përpoq të ikte. Thjesht po rrinte në këmbë, duke u përkundur një çikë sa në një anë në tjetrën, me sytë e ngulur në zbrazëti, në një pikë diku përmbi mur, njëlloj sikur ata sapo t'i kishin dhënë një grusht të fortë në kokë. Gjuha i luante nëpër gojë dhe sytë dukej sikur rrekeshin diç të kujtonin, gjersa, më në fund, e kujtoi e atëherë gjuha e saj lëvizi përsëri:

– Mbahuni burrë, Mjeshtër Ridli. Sot ne do të ndezim

në Angli, për hir të Zotit, një qiri të tillë, që unë besoj se askush s'do të mund ta shuajë më!

– Mjaft! – foli Biti. – Ku janë ata?

I dha një shpullë në fytyrë, me një gjakftohtësi të habitshme, dhe ia përsëriti pyetjen. Sytë e gruas u ndalën te Biti, duke e vështruar atë me vëmendje.

– Ju e dini fare mirë se ku janë, përndryshe nuk do të ishit këtu – tha ajo.

Stounmeni ia zgjati kartën e thirrjes telefonike me ankesën, të nënshkruar me shkrim dore nga pas, bashkë me numrin telefonik.

"Kam arsye të dyshoj për në tavan, 11 Nord Elm, Siti. E B."

– Duhet të jetë zonja Blejk, fqinja, – foli gruaja, kur lexoi inicialet.

– Përpara, djema, t'i kapim shpejt.

Pak çaste më pas ata ishin sipër, në terrin që mbante era myk, duke çarë me goditje sëpate ca dyer, të cilat në të vërtetë, as që ishin të mbyllura me çelës, gjersa, më në fund, vërshuan nëpër dhoma, duke thirrur e ulëritur si të ishin një tufë djemsh në kulmin e qejfit.

– Ehej!

Teksa po ngjiste shkallët e përpjeta, që të çonin lart në papafingo, që dridheshin nën këmbët e tij, befas përmbi Montagun u derdh një ortek i tërë me libra. Ç'bezdi! Deri atëherë kishte qenë gjithnjë punë e lehtë, njëlloj si të shkoje e të shuaje një qiri. Para tyre vinte një herë policia, e sila, si ia mbyllte gojën viktimës me një shirit ngjitës, e merrte atë, e lidhte dhe e fuste në një ato makinat e saj të zeza e të shndritshme, kështu që kur mbërrinin ata, e gjenin gjithnjë shtëpinë të boshatisur. Kështu, s'i bënin keq askujt, veç sendeve! E, meqë sendet s'e ndiejnë dot të keqen që u

bëhet, ato s'ndiejnë asgjë, as ulërijnë e as vajtojnë, siç mund të niste të ulërinte e të qante kjo grua nga çasti në çast, as ty s'kishte ndonjë arsye të veçantë përse të të vriste ndërgjegjja më pas. Ti thjesht vije për ta bërë një dezinfektim. Kryesisht, një punë prej portieri, asgjë më tepër. Gjithçka në vendin e vet, të gjitha bëheshin me rregull. Shpejt benzinën! Kush ka një shkrepëse?

Por sonte, dikush do të kishte bërë një hap të gabuar. Kjo grua po ua prishte krejt ritualin. Zjarrtarët po bënin tepër zhurmë, qeshnin e bënin shaka me njëri–tjetrin, për të mos dëgjuar atë heshtjen e saj të tmerrshme akuzuese në katin poshtë. Mjaftonte prania dhe ajo heshtja e saj, që dhomat e zbrazëta të jehonin nga akuzat e saj, ishte ajo që shkundte pëlhurën e imët të fajit, të cilin ata e thithnin me hojëzat e hundës, teksa vraponin nëpër shtëpi. Kjo që po bënin s'ishte më es e ndershme, e as fisnike. Montagu ndjeu ta pushtonte një acarim i madh. E para e punës, ajo nuk duhej të ndodhej aty në fund të shkallëve!

Librat po e bombardonin në supe, në krah, në fytyrën e ngritur lart. Një libër i zbriti, thuajse i bindur, si ndonjë pëllumb i bardhë, me krahët që i përfëllonin, drejt e në duar. Në ndriçimin e zbehtë e të drithëruar, njëra nga faqet e tij mbeti e varur e hapur dhe ishte si një pendë e bardhë borë, me fjalët e shkruara mbi të plot delikatesë. Mes gjithë atij pështjellimi, gjithë atij nguti, Montagu pati kohë të lexonte vetëm një rresht, por ai rresht i flakëriu në tru, si t'ia kishin shenjuar aty me hekur të nxehtë, gjatë gjithë minutës që pasoi.

"Koha ishte përgjumur nën diellin e mbasdites."

E lëshoi librin. Por, menjëherë një libër tjetër i ra mes duarve.

– Montag! Eja këtu sipër.

Ray Bradbury

Dora e Montagut u mbyll si të ishte një gojë, duke e shtringuar fort librin pas gjoksit me një devotshmëri të egër. Burrat aty sipër tij, po flaknin tufa revistash në ajrin e pluhurosur. Ato binin si të ishin zogj të vrarë, kurse gruaja vazhdonte të rrinte në këmbë aty poshtë mes kufomave të tyre, si të ishte ndonjë vajzë e vogël.

Montagu s'kishte bërë asgjë. Ishte dora e tij ajo që kishte bërë gjithçka, dora e tij e pajisur me një tru të vetin, me një kureshtje e ndërgjegje të veçantë për secilin nga gishtat që po i dridheshin të asaj dore që kishte kryer vjedhjen...

Ja, tani ishte ajo që ia shtyu librin nën krah, duke e shtrënguar atë fort nën sqetullën e djersitur, me një lëvizje elegante prej prestidigjitatori. Ja! I pafajshëm! Shiheni edhe vetë!

Ia nguli sytë, i tronditur, asaj dore të bardhë. Po e mbante larg vetes, si të vuante nga presbiopsia. Pastaj e afroi fare afër te sytë, si të ishte i verbër.

– Montag!

Ai u përmend dhe u kthye menjëherë.

– Ç'më rri aty si ndonjë hu, idiot!

Librat dergjeshin si pirgje të mëdha peshqish të lënë të thaheshin. Njerëzit kërcenin, rrëshqitnin e rrëzoheshin mbi ta. Teksa binin, sytë e praruar të titujve të tyre llamburitnin për një çast, pastaj zhdukeshin...

– Vajgurin!

Nisën ta pomponin lëngun e ftohtë të serbatorëve me numrin 451, që mbanin të lidhur me rripa te supet. Spërkatën çdo libër, duke i përmbytur me vajguri të gjitha dhomat.

Pastaj zbritën me nxitim shkallët; Montagu qe i fundit dhe ecte pas tyre, duke iu marrë këmbët mes avujve të vajgurit..

– Eja, shkojmë, grua!

Gruaja qe ulur në gjunjë mes librave, u prekte me dorë lëkurën ose kartonin e lagur të kopertinave, duke lexuar titujt e praruar me gishta, ndërkohë që po shihte nga Montagu si të qe ai fajtori.

– S'keni për të m'i marrë kurrë librat e mi, – foli ajo.

– Ju e njihni ligjin, – i foli Biti. – Pse nuk arsyetoni ca? Mes tërë këtyre librave, s'gjen dot dy bashkë që të jenë të një mendjeje. Keni ndenjur mbyllur këtu brenda për vite me radhë në këtë kullë të Babelit. Dilni që këtej një herë e mirë! Njerëzit brenda këtyre librave, s'kanë jetuar kurrë ndonjëherë. Eja, dalim, shpejt.

Ajo tundi kokën.
– E gjithë kjo shtëpi do të bëhet shkrumb e hi, – i foli Biti.

Zjarrtarët u drejtuan me hap të rëndë për nga porta. U kthyen vetëm për t'i hedhur një sy Montagut, i cili kishte ndaluar pranë gruas.

– Mos keni ndër mend ta lini këtu? – protestoi ai.
– Gjersa s'do të vijë!
– Ta marrim me zor, atëherë!

Biti ngriti dorën, ku mbante të shtrënguar zjarrvënësin:
– Na duhet të kthehemi në kazermë, le që pastaj fanatikët e këtij lloji e kanë mendjen gjithmonë te vetëvrasja; gjithnjë po ky avaz është.

Montagu e kapi gruan për bërryli.

– Ka mundësi të vini me mua? – i tha.
– Jo, – iu përgjigj gruaja. – Por, sidoqoftë, faleminderit!
– Po numëroj gjer në dhjetë, – tha Biti. – Një, dy...
– Të lutem, – i tha Montagu.
– Vazhdo të numërosh, – foli gruaja.
– Tre, katër...

– Eja, shpejt. – Montagu bëri ta tërhiqte gruan e sila, fare e qetë, iu përgjigj:

– Unë dua të qëndroj këtu.

– Pesë, gjashtë...

– S'është më nevoja të numërosh, – tha ajo.

Hapi pak gishtat e dorës dhe ata panë se në pëllëmbë mbante një send të vogël e të hollë.

Një shkrepëse e zakonshme kuzhine.

Me të parë shkrepësen, të gjithë dolën me nxitim përjashta, duke iu larguar me vrap shtëpisë. Kapiten Biti, sidoqoftë, e ruajti dinjitetin, duke u zmbrapsur dalëngadalë, derisa kapërceu pragun e portës, me atë fytyrën e tij të skuqur e përzhitur që i shndriste prej atyre mijëra zjarrvënieve e netëve ngazëlluese që kishte provuar.

"O zot, – mendoi me vete Montagu. – Sa e vërtetë që është! Gjithmonë alarmet bëhen natën. Asnjëherë ditën! Mbase ngaqë natën zjarri është më i bukur? Atëherë ka më shumë dukje, bën më efekt."

Tani, fytyra e kuqe e Bitit, aty te pragu i derës, tradhtonte një hije të lehtë frike. Dora e gruas nxori një fije të vetme shkrepëseje. Gishtat e saj u mbështollën rreth shkopthit të brishtë. Përreth saj, avujt e vajgurit ngriheshin lart. Montagu e ndjeu librin që kishte fshehur t'i rrihte pas gjoksit si një zemër.

– Shkoni, – foli gruaja dhe Montagu vrejti se si dhe vetë nisi të zbythej gjithnjë e më tepër në drejtim të portës, e pastaj matanë saj, tatëpjetë shkallëve, duke ndjekur pas Bitin nëpërmes lëndinës përpara shtëpisë, ku një vijë vajguri zgjatej si gjurmët e kushedi ç'lloj kërmilli të çuditshëm.

Gruaja kishte dalë në verandë, ku po rrinte pa lëvizur, dhe sikur po i peshonte ata qetësisht me sy dhe heshtja e saj qe dënimi që ajo shprehte.

Biti bëri t'i vinte zjarrin vajgurit, por nuk pati kohë. Tepër vonë. Montagu mbeti pa frymë.

Aty në verandë, gruaja zgjati dorën me një shprehje përçmimi të madh për të gjithë ata dhe fërkoi shkrepësen pas parmakut të drunjtë.

Përgjatë gjithë rrugës, njerëzit dolën me vrap nga shtëpitë.

° ° °

Askush s'e hapi gojën të fliste gjatë rrugës së kthimit për në kazermë. Askush s'e shihte tjetrin në sy. Montagu qe ulur përpara bashkë me Bitin dhe Bllekun. As llullat nuk i vunë në gojë. Po rrinini ulur duke vështruar përjashta që nga feçka e salamandrës së madhe, ndërkohë që makina mori një kthesë dhe vazhdoi rrugën në heshtje.

– Mjeshtër Ridli, – tha më në fund Montagu.

– Çfarë? – pyeti Biti.

– Ajo gruaja tha: "Mjeshtër Ridli". S'e mora vesh se ç'marrëzira po murmuriste kur hymë ne. "Mbahuru burrë, – tha – Mjeshtër Ridli". E pastaj s'e mora vesh se çfarë tha tjetër.

– "Do të ndezim sot, për hir të zotit, këtu në Angli një qiri të tillë, që besoj se askush s'do të mund ta shuajë më" – foli Biti.

Stounmeni u kthye ta shihte kapitenin, po ashtu bëri edhe Montagu, i habitur.

Biti fërkoi me dorë mjekrën.

– Janë fjalët që një njeri me emrin Latimor ia tha një të quajturi Nikolas Ridël, kur po i digjnin të gjallë si heretikë në Oksford, më 16 tetor të vitit 1555.

Montagu dhe Stounmeni e kthyen prapë shikimin nga rruga, e sila dukej sikur vraponte poshtë rrotave të makinës.

– E kam kokën të mbushur plot me gjëra të këtij lloji, – ia nisi prapë Biti. – Për pjesën më të madhe të shefave të zjarrtarëve kjo është e pashmangshme. Ngadonjëherë, habitem edhe vetë nga ato që mbaj mend. Kujdes, Stounmen!

Stounmeni frenoi makinën në vend.

– Dreqi e mori! – shfryu Biti. – Sapo e kalove kthesën ku kthehemi për në kazermë.

° ° °

– Kush është?

– E kush do të jetë veç meje? – tha Montagu, duke u mbështetur në errësirë pas portës që sapo kishte mbyllur.

Më së fundi, e shoqja i tha:

– Epo, ç'pret që nuk e ndez dritën?

– S'kam nevojë për dritë.

– Hajde në krevat atëherë.

E dëgjoi se si ajo u vërtit me padurim nën kuvertë, sustat e krevatit kërcitën.

– Mos ke pirë gjë? – e pyeti e shoqja.

E kështu kishte qenë dora ajo që e kishte nisur tërë këtë punë. Ndjeu në fillim njërën dorë, pastaj dhe tjetrën t'i zbërthenin xhupin dhe ta lëshonin atë mbi dysheme. Me krahun e nderur, i mbajti pantallonat të varura mbi një humnerë, pastaj i la edhe ato të binin në errësirë. Duart, tashmë i qenë molepsur dhe pas pak do t'i molepseshin edhe krahët. Ndjeu se si helmi iu ngjit te kyçet e duarve, pastaj nëpër bërryla dhe te shpatullat, e pastaj se si kërceu si nga një trampolinë nga njëri sup te tjetri, si të qe një shkëndijëz që fluturonte përmbi një humnerë. Duart e tij

s'kishin të ngopur. Dhe sytë e tij kishin nisur të ndienin një uri të parezistueshme për të parë diçka, s'kishte rëndësi se çfarë.

– Ç'po bën ashtu? – e pyeti e shoqja.

Ai ngurroi një çast, me librin e shtrënguar mes gishtave të ftohtë e të djersitur.

Një minutë më pas, ajo i tha:

– Të paktën më bëj një nder, mos rri ashtu më këmbë në mes të dhomës.

Ai seç belbëzoi diçka që s'merrej vesh.

– Çfarë? – pyeti ajo.

Ai prapë belbëzoi diçka që s'u mor vesh. Shkoi qorrazi deri te shtrati dhe, me një lëvizje të ngathët, e futi librin nën jastëkun e ftohtë. Më në fund u lëshua mbi shtrat dhe, e shoqja e trembur, nxori një klithmë të mbytur. U shtri mjaft larg prej saj, në cepin tjetër të krevatit, në një ishull dimëror të rrethuar nga një det i shkretë. E shoqja nisi t'i fliste dhe ai pati përshtypjen se vazhdoi të fliste për një copë herë të gjatë, foli për atë e për këtë, por s'ishin veçse fjalë që s'ndryshonin shumë nga fjalët që kishte dëgjuar një herë në dhomën e fëmijëve të shtëpisë së një miku, ku një kalama dy vjeç sajonte modele fjalësh, me atë zhargonin e të vegjëlve, duke lëshuar në ajër ca tinguj të lezetshëm, të pakuptimtë.

Montagu s'iu përgjigj dhe pasi kaloi një copë herë e gjatë, gjatë së cilës ai s'i ktheu veçca belbëzime të pakuptueshme, ndjeu se e shoqja që po ecte nëpër dhomë, iu afrua shtratit dhe u përkul mbi të. Pastaj ajo zgjati dorën që t'ia prekte faqen. Kur ia largoi dorën nga fytyra, Montagu e dinte se ajo e kishte atë të lagur.

° ° °

Më vonë gjatë natës, ai u kthye që ta vështronte Mildredin. Ajo ishte zgjuar. Në ajër ndihej vallëzimi i lehtë i një melodie: ajo kishte futur përsëri atë kapsulën në vesh dhe qe duke dëgjuar njerëz të largët që i flisnin nga vende të largëta, me sytë e zgurdulluar të ngulur në thellësitë e territ që kishte mbi vete, në tavan.

Si ishte ajo barcaleta e vjetër, për një grua e sila fliste aq shumë në telefon, saqë një ditë prej ditësh i shoqi, i dëshpëruar sa më s'bëhej, kishte bërë një vrap gjer te telefoni më i afërt publik që ta pyeste të shoqen se ç'kishin për të ngrënë për darkë? E kështu pra, a mos duhej të shkonte edhe ai të blinte ndonjë stacion radiotransmetues për mikro–kufjet kapsulë, që të mund të fliste me të shoqen natën vonë, të murmuriste, pëshpëriste, të ulërinte, bërtiste e thërriste? Por për çfarë do t'i pëshpëriste, për çfarë do të mund të ulërinte? Çfarë mund t'i thoshte?

Befas, ajo iu duk aq e huaj, saqë s'qe i zoti t'ia mbushte dot mendjen vetes se e kishte njohur ndonjëherë këtë njeri. Qe sikur të kishte hyrë në shtëpinë e ndonjë tjetri, si tek ajo barcaleta që tregonin për atë zotërinë që, kur u kthye në shtëpi natën vonë, i dehur, ngatërroi portën dhe shkoi u fut në një apartament tjetër, ku hyri në krevatin e një të panjohure dhe pastaj, në mëngjes herët u çua e shkoi në punë, kështu që as njeri e as tjetri s'e morën vesh se ç'u kishte ndodhur.

– Mili...? – belbëzoi.

– Ëh?

– Nuk doja të të shqetësoja... Po doja të dija...

– Çfarë?

– Kur jemi takuar bashkë? E ku?

– Kur jemi takuar... për çfarë të takoheshim?
– Jo. Doja të thosha, kur jemi takuar për herë të parë.

E mori me mend se në atë çast e shoqja, në errësirë, do ta kishte vrenjtur ballin.

E përsëriti pyetjen që t'ia bënte më të qartë:

– Hera e parë që jemi takuar bashkë, ku ka qenë? Dhe kur ka ndodhur?
– Dreqi e mori, po, ishte...

Mildredi ndaloi.

– Nuk e di, – tha.

Befas ai ndjeu mjaft ftohtë.

– Nuk e mban mend?
– Ka kaluar gjithë ajo kohë.
– Vetëm dhjetë vjet, kaq, vetëm dhjetë vjet!

– E po, tani, mos u bëj nevrik, po mundohem ta kujtoj. – Dhe ia plasi një të qeshure që erdhi duke u rritur në ton. – Sa e çuditshme që është, o Zot, sa për të qeshur, të mos mbash mend se ku e qysh e ke njohur tët shoq apo tët shoqe!

Ai po rrinte shtrirë duke fërkuar ngadalë sytë, ballin, pastaj qafën nga mbrapsa. Pastaj i vuri duart mbi sy, duke i shtypur, si të donte ashtu të nguliste aty atë çka kërkonte të sillte ndërmend. Befas, kjo u bë për të gjëja më e rëndësishme e jetës së tij, të kujtonte ku e kishte takuar për herë të parë Mildredin.

– Epo, ç'rëndësi ka, fundja! – Ajo ishte çuar e kishte hyrë në banjë, nga ku ai dëgjoi ujin që rridhte nga rubineti, si dhe zhurmën që bënte ajo me grykë, duke pirë ujë për të gëlltitur hapat.
– Ndoshta vërtet nuk ka rëndësi, – tha ai.

U përpoq të numëronte se sa hapa gëlltiti ajo dhe kujtoi vizitën e atyre dy infermierëve me fytyrë si prej oksid zinku,

me cigaret e futura në atë të çarë horizontale që kishin në vend të gojës, dhe syrin elektronik të gjarprit që duke gjar–përuar rrëmonte pak e nga pak në atë errësirë, në ato shtresa guri dhe uji të amullt, dhe atëherë deshi t'i thërriste të shoqes, e ta pyeste atë: "Sa tableta ke pirë sonte? Sa të tjera do të pish më vonë, pa e marrë fare vesh? Çdo orë nga një dozë të re? Sonte mbase jo, por nesër mbrëma po! E, ndërkohë, unë sonte s'do të fle dot, s'do të fle dot as nesër mbrëma, as shumë e shumë net të tjera, tanimë që nisi kjo histori." Dhe e përfytyroi atë ashtu të shtrirë në krevat, me ata dy teknikët që i rrinin në këmbë te koka, jo të përkulur mbi të e të tërë merak, por thjesht që rrinin në këmbë, me krahët e kryqëzuar mbi gjoks.

Dhe iu kujtua se si ato çaste, me vete kishte menduar se sikur Mildredja të vdiste, me siguri ai nuk do të qante. Sepse do të ishte vdekja e një njeriu të panjohur, fytyra e një kalimtari të parë kalimthi në rrugë, apo një shëm–bëlltyrë që ta ka zënë syri diku në gazetë, dhe befas kjo iu duk aq e padrejtë saqë zuri të qante, jo për vdekjen, por për mendimin se po qe se vdiste ajo, ai nuk do të mund të qante dot, ai njeri burrë mendjelehtë e bosh, për një grua mendjelehtë e boshe, dhe e gjithë kjo ndërkohë që gjarpri i uritur vazhdonte ta bënte edhe më të zbrazët.

"Po pse vallë gjithë ky boshllëk? – mendoi me vete. – Kush të ka zbrazur nga të gjitha? Ç'lule e tmerrshme ishte ajo që kishte parë atje, lule–qumështi! Ajo lule përmblidhte gjithçka, apo nuk është ashtu?"

"Sa keq! Ti nuk dashke asnjeri!"

Pse, a nuk ishte ashtu vërtet?

Pse, ta mendoje mirë, a nuk kishte një mur që e ndante atë me Mildredin? Madje, jo vetëm një mur, po gjer tani qenë bërë tre! E, bile, të kushtueshëm. Dhe ata xhaxhallarët,

tezet, nipërit, meshkujt e femra, që jetonin brenda atyre pareteve, ajo tufë majmunësh dërdëllitës që nuk thoshin asgjë prej gjëje, asgjë, asgjë, por që ama bërtisnin aq fort, fort, fort! Ishte mësuar që në fillim t'i quante kushërinj. 'Si po ia çon xha Luisi sot?' 'Kush?' 'Po Teze Modi?'

Në të vërtetë, kujtimi me domethënie që ai ruante në mendje nga Mildredja ishte ai i një vajze të vogël mes një pylli pa drurë (ç'absurditet?) apo, më mirë të thuash, ai i një vajze të vogël të humbur në një pllajë, ku njëherë e një kohë kishte pasur drurë (e ndieje ende gjithë përreth kujtimin e formave të tyre), që rrinte e ulur mu në mes të "dhomës së ndenjes", në "living room": ama, ç'emër i bukur për një dhomë që veç ta shihje tani si ishte katandisur!

Në çfarëdo ore që ai të kthehej në shtëpi, paretet ishin gjithnjë në punë, duke bërë muhabet me Mildredin.

'Duhet bërë diçka!'

'Po, absolutisht, diçka duhet bërë!'

'Epo, atëherë, mos ta humbim kohën kot me llafe!'

'E pse jo?'

'Jam aq i nxehur, sa gati s'po nxjerr shkumë nga tërbimi!'

Përse bëhej fjalë? Këtë as vetë Mildredja s'dinte ta thoshte. Kush qe ai që qe nxehur e me kë ishte nxehur? As Mildredja s'dinte mirë. Ç'u mbetej atyre të bënin?

Epo, thjesht të rrininh të shihnin, tha Mildredi, se si do të shkonin punët.

Dhe ai kishte ndenjur të shihte se si do të venin punët.

Një stuhi e madhe tingujsh shpërtheu nga muret. Muz–ika po e bombardonte me një volum aq të lartë, saqë atij thuajse i qenë shkundur eshtrat nga penxhezat; ndjeu t'i dridhej nofulla, se si sytë i kërcyen përtej gogullave. Tashmë ai ishte bërë viktimë e zhvendosjes së ajrit. Kur më në fund gjithçka mbaroi, e ndjeu veten si një njeri që e kanë hedhur

nga një shkëmb, që po vërtitet në një centrifugë, e pastaj e kanë vërtitur në një ujëvarë që bie drejt një zbrazëtia.... pa arritur asnjëherë ta prekë dot tamam fundin... pa e çikur kurrë ndonjëherë në fund... që po binte me aq shpejtësi, saqë s'arrinte të prekte dot asnjëherë anët... asnjëherë s'arrinte të prekte dot asgjë, asnjë gjë.

Pastaj gjëmimi u zbeh. Muzika erdhi duke u shuar.

"Ja pra", – i tha Mildredja.

Dhe ashtu vërtet, ishte diçka e jashtëzakonshme. Diçka kishte ndodhur. Megjithëse personazhet që shfaqeshin në muret e dhomës pothuajse s'kishin luajtur nga vendi, e në të vërtetë s'kishte ndodhur asgjë, kishe përshtypjen sikur dikush kishte vënë në punë një makinë larëse, ose të kishte përthithur në një easpirator gjigant. E ndieje veten të mbytur në muzikë, në një kakofoni absolute.

Doli nga salloni i mbushur me djersë dhe gati sa s'po i binte të fikët.

Pas kurrizit të tij, Mildredja vazhdonte të rrinte ulur në kolltukun e saj dhe zërat vazhdonin avazin e tyre.

"Epo mirë atëherë, tani e tutje gjithçka ka për të shkuar fjollë", – thoshte njëra 'teze'.

"Oh, mos ji kaq e sigurt", – thoshte një 'kushërirë'.

"S'ke pse të nxehesh!"

"Kush po nxehet?"

"Po ti!"

"Unë?!"

"Bile s'je fare në vete!"

"E pse s'qenkam në vete?"

"Sepse...sepse!"

– Të gjitha këto mund të jenë dhe shumë të bukura, – i kishte thirrur një ditë Montagu – por, ama, më thuaj ç'dreqin kanë që nxehen kaq shumë? Kush janë këta

njerëz? Cili është ky burri? Po kjo gruaja? A janë gjë burrë e grua, apo janë të ndarë, të fejuar, apo çfarë? O Zot i madh, të gjitha janë pa asnjë lidhje!

– Ata aty, e kupton... – tha Mildredi – po, po, ata u zunë, më kupton. S'ke ke idenë sa shumë zihen me njëri–tjetrin. Veç të rrish e t'i dëgjosh. Besoj se duhet të jenë të martuar. Po, po, janë burrë e grua. Po ti pse pyet?

Po dhe ja, edhe sikur të mos ishin ato tri parete TV, që së shpejti kishin për t'u bërë katër, duke e kthyer kështu ëndrrën në realitet, prapë mbeste makina e Mildredvit, që ajo e ngiste nëpër qytet me njëqind e pesëdhjetë kilometra në orë, dhe kur ai i thoshte diçka, ajo ia kthente gjithë duke ulërirë, që të dy duke u munduar të kuptonin se ç'thoshte tjetri, por që në fakt, s'dëgjonin veçse uturimën e makinës.

"Ule së paku në minimum e lejuar!" – i thërriste ai.
"Çfarë?" – i përgjigjej ajo.
"Mbaje me tetëdhjetë, sa lejohet!"
"Kë të mbaj?" – bërtiste Mildredi.
"Shpejtësinë, kë tjetër?" – çirrej ai.

Pas kësaj, Mildredji e çonte shpejtësinë në njëqind e gjashtëdhjetë në orë, duke e lënë atë pa frymë. Dhe, pasi zbrisnin nga makina, Mildredji vazhdonte t'i kishte veshët të tamposur me kapsulat e radios.

Heshtje. Vetëm frymëmarrja e lehtë e erës.

– Mildred. – Dhe ai u vërtit në krevat.

Zgjati dorën dhe, më së fundi, arriti t'ia hiqte nga veshi atë insekt të imët muzikor.

– Mildred, Mildred?
– Hë, – zëri i saj ishte i dobët.

Iu bë sikur edhe ai vetë ishte një prej atyre krijesave elektronike të futura mes kanaleve të mureve fonokromatikë që po fliste, por veç fjalët që nxirrte s'arrinin dot ta

shponin barrierën e kristaltë. S'i mbetej veç ta përdorte pantomimën, me shpresë se ajo do të kthehej nga ai dhe do ta shihte. Kur në mes ke një ekran që të ndan, e ke të pamundur ta prekësh dot tjetrin përmes tij.

– Mildred, e njeh atë vajzën për të cilën të kam folur?

– Cilën vajzë? – Mildredji i foli si nëpër gjumë.

– Atë vajzën e shtëpisë ngjitur me tonën.

– Cilës shtëpi ngjitur?

– Epo, ajo vajza që është në shkollën e mesme. Klarisa e quajnë.

– Ah, po, – tha Mildredi.

– U bënë ca ditë që s'e kam parë... Katër ditë, që të jem i saktë.. Ty ta ka zënë gjë syri?

– Jo.

– Kisha ndërmend të të flisja për të. Ç'gjë e çuditshme!

– Ah, tani e kuptova për cilën e ke fjalën.

– Ashtu!

– Po, po, ajo vajza, – foli Mildredi në terrin e dhomës.

– Ç'do të thuash? – pyeti Montagu.

– Kisha ndërmend të ta thosha. Por më doli nga mendja. Harrova.

– Epo mirë, ma thuaj tani. Si është puna?

– Besoj se ka ikur.

– Ka ikur?

– E gjithë familja e saj është shpërngulur gjetiu. Por ajo ka ikur përgjithmonë. Besoj se ka vdekur.

– Me sa duket po flasim për njerëz të ndryshëm.

– Jo, jo, për atë po flas, për Maklellënin, apo s'quhej kështu? Maklellën. E shtypi një makinë. Ka nja katër ditë. Fare e sigurt s'jam, por, për mendimin tim, ajo duhet të ketë vdekur. Sidoqoftë, familja e saj u shpërngul në një vend tjetër. Me siguri s'e di, por besoj se ajo ka vdekur.

– Por ama s'e di me siguri!
– Jo. E ç'them, po, po, e sigurt jam.
– Por, pse s'ma the që më parë?
– Sepse harrova.
– Që prej katër ditësh! – tha ai me zë të qetë.
– Më doli fare nga mendja.
– Që prej katër ditësh, – përsëriti ai me zë të ulët, i shtrirë në krevat.

Ishin që të dy të shtrirë në atë dhomë të errët, pa lëvizur.

– Natën e mirë! – i tha ajo.

Ai dëgjoi një fëshfëritje të lehtë. Dora e saj lëvizi. I prekur nga dora e saj, gishtëza e vogël elektrike nisi të lëvizte përmbi jastëk si ndonjë mantidë. Tani po zukaste sërish brenda veshit të saj.

Ai mbajti vesh. E shoqja, se ç'po këngëzonte me zë fare të ulët.

Përjashta shtëpisë luajti një hije, një erë vjeshtake ishte çuar dhe pastaj u zhduk diku tutje. Por ai kishte dëgjuar edhe diçka tjetër në atë heshtje. Ishte si një frymëmarrje që lëshohej kundër dritares, si një re e lehtë e një tymi gjelbërosh e luminishent, fërkimi që krijonte lëvizja e një gjetheje të vetme të madhe vjeshtake që përshkoi mespërmes livadhin.

“Zagari, mendoi me vete. Po u vërtitka në këto anë sonte. Me sa duket, po u endka këtej rrotull. Sikur ta hapja dritaren...”

Por, dritaren nuk e hapi.

° ° °

Të nesërmen në mëngjes kishte të dridhura dhe temperaturë.

– S'ka mundësi të jesh i sëmurë, – tha Mildredi.

Ai mbylli sytë nga nxehtësia që ia jepnin ethet.

– E megjithatë, jam.

– Po mbrëmë ti ishe fare mirë.

– Jo, nuk isha mirë.

Dëgjoi "kushërinjtë" që bërtisnin në sallon.

E shoqja po i rrinte në këmbë te koka e krevatit, duke e parë me kureshtje.

Ai e ndiente që ajo ishte aty, e shihte edhe pa qenë nevoja të hapte sytë, ashtu me flokët të përzhitur nga substancat kimike që përdorte, aq sa tani ngjanin me një krifë kashte të thatë, me sytë e veshur me një si perde të padukshme, por që prapë mbeteshin dyshues aty thellë prapa bebëzave, me buzët e lyera me të kuq e të varura, e atë trupin e saj të hollë si karkalec, për shkak të dietës që kishte mbajtur për t'u dobësuar, e mishin në ngjyrë të kuqërremë në të bardhë, si të bërë prej salloje.

S'e mbante mend veçse kështu të shoqen.

– Më jep një aspirinë dhe ca ujë.

– Tani duhet të çohesh, – i tha ajo, – vajti gati mesditë. Ke fjetur pesë orë më shumë nga ç'fle zakonisht.

– A nuk i mbyll dot ato paretet e sallonit? – e pyeti ai.

– Po aty tani janë kushërinjtë.

– Nuk e bën as për një të sëmurë të shkretë?

– Do të thuash të vete të ul volumin.

Ajo doli nga dhoma dhe u kthye prapë, pa ndryshuar asgjë në sallon.

– Mirë e ke kështu?

– Faleminderit.

– Është programi që më pëlqen më shumë, – foli ajo.

– Po aspirina?

– Është hera e parë që sëmuresh, – tha ajo dhe doli përsëri nga dhoma.

– E pra, tani jam i sëmurë. Sot s'do të shkoj në punë. Lajmëroje Bitin nga ana ime.
– Sonte ishe i çuditshëm! – tha ajo, që ishte kthyer ndërkohë në dhomë, duke këngëzuar nën buzë.
– Po aspirina ku është? – i hodhi një sy gotës me ujë që ia zgjati ajo.
– Oh! – Dhe ajo u kthye sërishni në banjë. – Mos të ndodhi gjësendi mbrëmë?
– Asgjë e veçantë, një zjarr.
– Dje kalova një mbrëmje të këndshme, – foli ajo që nga banja.
– Ç'bëre ndonjë gjë të bukur?
– Ndenja në sallon.
– Çfarë kishte?
– Programe.
– Çfarë programe?
– Disa nga më të mirat që kanë dhënë ndonjëherë.
– Me kë ishin?
– Oh, ti e di, me ekipin e zakonshëm.
– Po, po, ekipi, ekipi, ekipi. – Ai shtypi fort dhimbjen që kishte në sy me mollëzat e gishtërinjve dhe befas era e benzinës që s'dihej se nga erdhi, e bëri të villte.

Mildredi, që hyri në dhomë duke këngëzuar, mbeti e habitur.

– Ç'ke bërë kështu?

Ai pa i tronditur dyshemenë.

– Dogjëm të gjallë një grua të moshuar bashkë me librat e saj.

– Thuaj mirë që lahet qilimi. – Ajo shkoi ta merrte një leckë dhe për një copë herë lau me të qilimin. – Dje mbrëma vajta nga shtëpia e Helenës.

– Pse, s'e shihje dot programin në sallonin tënd?

– Sigurisht që e shihja, por është më qejf kur shkon për vizitë te mikeshat.

Ajo shkoi në sallon. Montagu e dëgjoi që po këndonhte.

– Mildred? – e thirri.

Ajo u kthye duke kënduar e duke kërcitur lehtë gishtë–rinjtë.

– Nuk do të dish ç'na ndodhi dje mbrëma? – i tha ai.

– Çfarë?

– Dogjëm nja një mijë libra... E bashkë me ta edhe një grua.

– E pastaj?

Nga salloni u dëgjuat një shpërthim tingujsh.

– Dogjëm libra të Dantes, të Suiftit e Mark Aurelit.

– Po ky Mark Aureli, mos ka qenë gjë evropian?

– Diçka i tillë.

– Mos ka qenë tip ekstremist?

– S'kam lexuar ndonjë libër të tij.

– Po me siguri do të ketë qenë njeri ekstremist. – Mildredi nisi t'i vinte rrotull telefonit. – Tani, a mos do që ta marr unë në telefon Bitin? Po pse s'e merr vetë?

– Të thashë merre ti!

– Mos fillo të më çirresh tani.

– Unë s'po çirrem. – Befas ishte ngritur ndenjur mbi shtrat, ishte i skuqur në fytyrë nga inati dhe dridhej i tëri. Salloni gumëzhinte.

– S'kam si e marr unë në telefon. S'kam si i them që jam i sëmurë.

– E përse?

“Sepse ke frikë, – i tha ai vetes. – Sepse je një çilimi që shtiresh si i sëmurë, që ke frikë të marrësh në telefon, sepse e di që vetëm pak çaste pasi të ketë nisur, kjo bisedë do të

përfundojë kështu: “Si urdhëron kapiten, tani ndihem më mirë. Në orën dhjetë fiks më ke në kazermë”.”

– Ti nuk je i sëmurë, – foli Mildredi.

Montagu u shemb mbi krevat. Futi dorën poshtë jastëkut. Libri që kishte fshehur ishte aty.

– Mildred, ç'thua ti sikur... me një fjalë, ta zëmë që unë për ca kohë ta lë punën?

– Do që të heqësh dorë nga të gjitha? Pas gjithë këtyre viteve punë, do t'i lësh të gjitha, vetëm e vetëm ngaqë ndodhi që një grua me gjithë librat e saj...

– Mili, të kishe qenë aty, ta shihje!

– E ç'kujton ti, se do të më bëhej vonë gjersa as që e njihja fare? Pastaj, ajo s'ka bërë mirë që mbante libra në shtëpi. Fajin vetë e ka pasur. T'ia kishte vënë gishtin kokës që më parë. Të vjen të pëlcasësh, për shkak të saj të lësh punën, që të mbetemi, ti e di fare mirë, në mes të rrugëve, pa shtëpi, pa katandi, pa gjë prej gjëje!

– Ti s'ishe aty, ti s'e pe, – ia nisi prapë ai. – Duhet të ketë diçka të veçantë në librat, diçka që ne as që e marrim dot me mend, gjersa ata e bëjnë një grua të qëndrojë brenda në shtëpi e të pranojë të digjet. Kjo merret vesh vetiu.

– Ajo grua do të ketë qenë ndonjë mendjefyçkë.

– Ajo arsyetonte më mirë, ndoshta, edhe se ti, edhe se unë, e megjithatë ne e dogjëm të gjallë.

– Epo tani, të shkuara të harruara.

– Ke parë ndonjëherë ndonjë shtëpi të përfshirë nga flakët? Vazhdon të digjet për ditë e ditë me radhë, edhe atëherë kur duket sikur gjithçka ka marrë fund. Kështu pra, dhe ai zjarr do të vazhdojë të digjet për mua gjersa të jem gjallë. Oh Zot, tërë natën u përpoqa ta shuaja në mendjen time. Aq shumë u përpoqa, saqë më dukej vetja gjysmë i marrë.

– Të gjitha këto duhet t'i kishe menduar para se të ishe bërë zjarrtar.

– Të kisha menduar! Se mos kisha gjë unë në dorë? Edhe im gjysh, edhe im atë zjarrtarë kanë qenë. Unë edhe në ëndërr vetëm zjarrtar e shihja veten.

Salloni i gjithë kumbonte nga një muzikë balloje.

– Sot ti duhej ta merrje shërbimin me skuadrën e ditës, – tha Mildredi. – Duhet të kishe shkuar të paktën dy orë më parë. Tani se si m'u kujtua.

– Nuk është fjala vetëm për atë grua që u dogj, – ia nisi prapë Montagu. – Sonte mendova për gjithë atë vajguri që kam përdorur gjatë këtyre dhjetë vjetëve. Mendova edhe për librat. Dhe për herë të parë e kuptova se pas secilit libër është një njeri. Një njeri që ka vrarë mendjen. Një njeri të cilit i është dashur gjithë ajo kohë për t'i shkruar, për të hedhur mbi kartë tërë ato fjalë. Është një mendim që s'më kishte shkuar kurrë ndër mend para kësaj nate.

Ai u ngrit nga krevati.

– Dikujt i është dashur një jetë e tërë për ta hedhur në letër një pjesë të mendimeve të tij, i është dashur të vështronte përreth, që pastaj ta përshkruante jetën dhe botën ashtu siç i shihte ai, kurse ja ku dal unë e brenda dy minutash... bum! Gjithçka ka marrë fund.

– Pa më lër të qetë! – tha Mildredi. – Unë s'kam bërë asgjë të keqe.

– Të të lë të qetë? Gjë që bëhet lehtë, por si t'ia bëj unë që të lë veten të qetë? Neve s'na nevojitet qetësia! Kemi nevojë që herë pas here, diçka të na shkundë vërtet mirë! Sa kohë u bë që kur ty s'të ka munduar më asgjë, asgjë serioze, asgjë që të ketë vërtet rëndësi?

Por nuk vazhdoi dot më tej, se befas iu kujtua ajo që kishte ndodhur javën që shkoi, gjarpri i pompës e syri

hetues e ata dy burrat me ato fytyra hermetike, me cigaret që nisnin e u kërcenin ashtu të ngjitura pas buzëve, sa herë që hapnin gojën të flisnin. Po atëherë diçka e mundonte, veç ajo kishte qenë një Mildred tjetër, një Mildred e kredhur aq thellë brenda kësaj që ai shihte dhe aq e munduar, e munduar seriozisht, për diçka vërtet të rëndësishme, por ama këto dy gra asnjëherë s'e kishin njohur njëra–tjetrën...

U kthye që të ikte.

Mildredi i tha:

– Dhe ja tani ç'na bëre? Pa shih njëherë përjashta, para shtëpisë se kush ka ardhur?

– E ç'më hyn në punë?

– Një makinë me shenjën e Feniksit sapo u ndal para portës sonë dhe një burrë i veshur me këmishë të zezë e me një gjarpër ngjyrëportokalli të vizatuar në krah, po vjen nëpër rruginën e kopshtit.

– Mos është kapiten Biti?

– Pikërisht kapiten Biti.

Montagu s'luajti nga vendi, por ndenji ashtu, me shikimin e ngulur mbi bardhësinë e ftohtë të murit që kishte përballë.

– Shko vrap e hape, të lutem! Thuaji që jam i sëmurë.

– Thuaji vetë! – Mildredi kishte nisur ecejakun nëpër dhomë, ca hapa majtas, ca hapa djathtas, pastaj befas u ndal, me sytë e zgurdulluar, kur altoparlanti i hyrjes shqiptoi ëmbëlsisht, me zë të ulët, emrin e saj: "Zonja Montag, zonja Montag, keni një vizitë, vizitë, zonja Montag, zonja Montag, zonja Montag, keni një vizitë, keni vizitë." Derisa u shua tërësisht.

Pasi u sigurua që e kishte fshehur mirë librin nën jastëk, Montagu u kthye përsëri me mundim në anën tjetër dhe, ashtu përgjysmë i shtrirë, u mbulua me kuvertë deri në

gjoks dhe pas pak, edhe Mildredvit iu mbush mendja që të dilte nga dhoma dhe, më në fund, me hap të shkujdesur e duart në xhepa, në dhomë hyri kapiten Biti.

– Sikur t'i heshtim ca "muret", – tha Biti, duke vështruar përreth, por duke shmangur Montagun me të shoqen.

Kësaj here, Mildredi shkoi me vrap. Zërat dërdëllitës në sallon reshtën së bërtituri.

Kapiten Biti u ul në poltronin më të rehatshëm, me një shprehje të qetë në fytyrën e skuqur. U vonua ca derisa bëri gati e ndezi llullën e, më në fund, çoi lart një shtëllungë të madhe tymi.

– Mendova të vija të shihja një herë si është i sëmuri. – Nga e more vesh?

Biti vuri buzën në gaz me atë buzëqeshjen e tij që nxirrte në pah ngjyrën rozë në të karameltë të mishrave të dhëmbëve dhe bardhësinë ngjyrëmente të vetë dhëmbëve.

– E kisha vënë re se në ç'gjendje shpirtërore ishe. Doje të më kërkoje një natë leje, apo s'është kështu?

Montagu u ngrit ndenjur mbi shtrat.

– Epo, – vijoi Biti, – po qe kështu, merre një natë leje!

Vërejti kutinë e tij të shkrepëseve që s'e ndante kurrë nga vetja, mbi kapakun e së cilës ishte shkruar me shkronja të mëdha: “E garantuar për një milion ndezje”, dhe, me një gjest të shkujdesur, nisi t'i ndizte shkrepëset kimike, një e shkrepur, një e thithur llulle, një e shkrepur, nja dy a tri fjalë, një e thithur llulle.

Vështroi flakën. Nxori tymin, pastaj ndoqi me sy shtëllungën e tij.

– Kur mendon se do të bëhesh mirë?

– Nesër? Apo pasnesër? Mbase të hënën.

Biti vazhdoi ta tymoste llullën duke e thithur fort.

– S'ka zjarrtar që shpejt a vonë të mos e kalojë një krizë

të tillë. Kanë nevojë vetëm që të kuptojnë, të dinë se si funksionon ky mekanizëm. Duhet ta njohin historikun e profesionit tonë. Por tani këto janë gjëra që s'u mësohen më rekrutëve tanë, siç bëhej njëherë e një kohë. Për faqe të zezë! – Edhe një të thithur tjetër. – Tanimë ca gjëra të tilla vetëm shefat e milicisë i mbajnë mend. – Një e thithur llulle. – Po t'i rrëfej unë.

Mildredi zuri ta rregullonte dhomën me njëfarë nervozizmi.

Bitit iu desh një minutë e tërë sa të zinte vend më mirë në kolltuk e të kapte prapë me mendje fillin e asaj që donte të thoshte.

– Do të dish, apo jo, se kur e ka zanafillën ky zanati ynë? Se si nisi, ku e qysh. Me sa di unë, afërsisht në kohën e asaj që ne e quajmë Lufta Civile, ndonëse në rregulloret tona thuhet se milicia e zjarrtarëve ishte themeluar qysh më parë. E vërteta është se në fakt, ne përpara shfaqjes së fotografisë, nuk luanim ndonjë rol. Pastaj... erdhi kinematografia... në gjysmën e parë të shekullit njëzetë. Pastaj radioja, televizori... dhe atëherë doli në skenë elementi ‘masa’, gjërat nisën të bëheshin masive.

Montagu nuk luajti nga vendi, vazhdoi të rrinte ndenjur mbi shtrat.

– E, meqenëse gjërat u bënë masive, vetëkuptohet që edhe vetë problemet u thjeshtëzuan, – vazhdoi kapiteni. – Njëherë e një kohë, librat u drejtoheshin një numri të kufizuar njerëzish, një pakice, të shpërndarë andej–këndej. Dhe prandaj, ata mund t'ia lejonin vetes të ishin të ndryshëm. Bota ishte tepër e madhe. Por, më pas, bota erdhi e u mbush gjithnjë e më tepër sy, me bërryla, me gojë. Popullsia u dyfishua, u trefishua, u katërfishua. Filmat, radioja, revistat, librat erdhën duke u niveluar, që të gjitha në një nivel mini–

mal të përbashkët, një lloj norme dietike universale, në më kupton. Më kupton?

– Besoj se po.

Biti vështroi shtëllungat e tymit të duhanit që notonin në ajër.

– Përfytyroje vetë njeriun e shekullit të nëntëmbëdhjetë, me kuajt, qentë e karrocat e tij, që përgjithësisht lëviznin ngadalë. Pastaj, në shekullin e njëzet shpejtësia u rrit mjaft. Librat nisën të bëheshin më të shkurtër e më të thjeshtë. Përmbledhje. Pjesë të zgjedhura. Rrëfime me ilustrime. Gazeta vetëm me tituj e lajme, lajme sa më praktike, të përmbledhura në tituj. Gjithçka nis e reduktohet në një mishmash, në ndonjë gjetje sensacionale, në ndonjë fund shpërthyes.

– Funde shpërthyese, – pohoi Mildredi me miratim.

– Veprat e klasikëve u shkurtuan në mënyrë të atillë që të mund të përmblidheshin e jepeshin nëpër programe radiofonike pesëmbëdhjetëminutëshe e pastaj i ngjeshën edhe më, në mënyrë që të jepeshin në një kolonë të vetme gazete, e sila të kërkonte jo më shumë se dy minuta për ta lexuar; që, më në fund, të kishte mundësi të shkurtohej e përmblidhej në një diksjoner në jo më shumë se dhjetë–dymbëdhjetë rreshta. Po e ekzagjeroj ca, kuptohet. Sidomos këtë punën e diksjonerit. Por, sidoqoftë, për shumë njerëz, gjithë njohuritë që ata kishin për Hamletin (ti me siguri, Montag, do ta kesh dëgjuar këtë titull! Ndoshta ke dëgjuar edhe ta citojnë!), pra për shumë njerëz tashmë Hamleti ishte vetëm një përmbledhje njëfaqëshe që ata e kishin lexuar në ndonjë vëllim, në të cilin deklarohej: “Tani, më në fund, keni mundësinë t’i lexoni të gjithë klasikët. S’keni pse ta ndieni veten më poshtë sesa kolegu juaj i zyrës!” E kupton ç’dua të them? Nga çerdhja në universitet,

e që aty përsëri në çerdhe, ja rruga që ka ndjekur ecuria intelektuale e pesë shekujve të fundit.

Mjafton ta ndjekësh evoluimin që ka pësuar shtypi popullor. Klok, pik! Sy, bam! Tani, bum! Aty! Këtu! Poshtë! Lart! Shiko përjashta! Hip! Zbrit! Up! Krrëk! Çik! Eh! Më fal! Apçiu! Uh! Faleminderit! Pim, pum, pam! Kjo është çfarë ndodhi. Përmbledhje të përmbledhjes. Pjesë të zgjedhura nga përmbledhja e lëngut të lëngut. Fakte e probleme shoqërore? Një kolonë, dy fraza, një titull. Pas pak, asgjë s'të mbetet më në tru. Truri i njeriut nis e vërtitet me aq shpejtësi, nën këtë shtytje të botuesve, producentëve, prezantuesve, saqë forca centrifuge zhvendoset tutje, duke eliminuar çdo lloj humbje të kotë të kohës, të gjitha mendimet pa vlerë, që s'vlejnë për gjë tjetër veçse për ta humbur kohën!

Mildredi kishte nisur t'i rregullonte shtrojat e krevatit. Montagut i ngriu gjaku kur pa të shoqen që po ia rregullonte jastëkun. Pikërisht atë çast ajo po e ngrinte pak në njërën shpatull, për t'ia hequr jastëkun, me qëllim që pasi ta shpuploste ca, t'ia vinte prapë pas shpine. E pas pak, mbase, ja ku do të nxirrte ndonjë klithmë habie, duke zgurdulluar sytë, apo, akoma më thjesht, do të ngrinte dorën lart e do të thoshte: "Eh, po kjo ç'është?" e do të tregonte librin e fshehur me një shprehje naiviteti prekës.

– Koha e zgjatjes së studimeve sa vinte e bëhej më e shkurtër, lëndët pakësoheshin, filozofia, historia, filologjia u braktisën, gjuha dhe ortografia pak nga pak po liheshin gjithnjë e më tepër pas dore, gjersa erdhi një ditë që u braktisën fare. Jeta sa vinte e po bëhej më e menjëhershme, më e drejtpërdrejtë. Jetoje vetëm për çastin. E vetmja gjë me rëndësi ishte vendi ku punoje, në zyrë apo në fabrikë, e pas orëve të punës, argëtimin e gjeje kudo. E ç'të duhej të

mësoje gjera të tjera, po qe se dije të shtypje butona, të rrotulloje doreza, të ulje leva, të fusje dado e vidha?

– Lëshoje pak jastëkun, – i foli Mildredi.

– Jo, – mërmëriti Montagu.

– Zinxhiri automatik i nxori kopsat jashtë përdorimit, kështu që njeriu e humbi edhe atë pak kohë që kishte për të menduar në mëngjes, kur vishej e bëhej gati për të shkuar në punë. S'kishte më një orë meditimi, filozofimi, s'lejohej të kishe më një orë melankolie.

– Lëshoje, pra, – i foli Mildredi.

– Ik! – i tha Montagu.

– Në këtë mënyrë, vetë jeta u bë një dërdëllitje e zgjatur, pa pikën e thelbit, Montag, gjithçka u kthye në ca pasthirrma kumbuese e të zbrazëta.

– Aaah! – ia bëri Mildredi, që i dha një të goditur jastëkut.

– Për hir të Zotit, më lër rehat! – thirri Montagu tërë duf.

Biti po i vështronte që të dy me habi.

Dora e Mildredvit u duk sikur ngriu nën jastëk. Gishtërinjtë ndoqën sipërfaqen e librit dhe, pak nga pak, teksa forma e tij po i tregonte atë që kishte në dorë, në fytyrën e saj u duk më parë një shprehje habie të madhe e pastaj, befas, sikur u shtang. Hapi gojën, si të donte të bënte një pyetje...

– Të gjitha sallat e teatrove u zbrazën, me përjashtim të palaçove; ndërkohë dhomat u pajisën me mure të qelqta, me ca vizatime shumëngjyrëshe, që hipin e zdrypin nëpër këto parete, plot me ngjyra të bukura, si të ishin bonbone, apo sheribrendi, apo verë burgonje. Ty të pëlqen bejsbolli, apo jo Montag?

– Është lojë e bukur.

Tashmë Biti ishte bërë thuajse i padukshëm. Zëri tij dilte që pas një ekrani të madh tymi.

– Po kjo ç'është? – pyeti Mildredi, thuajse me gëzim.

Montagu u lëshua mbrapa mbi krahun e së shoqes, me tërë peshën e trupit.

– Ç'është kjo këtu?

– Shko ulu tani! – i ulëriti Montagu. Mildredi u largua me duar bosh. – S'e sheh që po flasim?

Biti vazhdoi si të mos kishte ndodhur asgjë.

– Po me bowling, të pëlqen të luash Montag?
– Oh, bowling, shumë.
– Po golfi?
– Edhe ai.
– Basketbolli?
– Lojë shumë e bukur.
– Po bilardoja? Futbolli? Ragbi?
– Lojëra të bukura, të gjitha.

– Sa më tepër sporte për këdo, zhvillo frymën e grupit, gara, argëtime e zbavitje, e kështu, gjithnjë i rrethuar nga njerëz, s'ke më nevojë as të mendosh, apo jo? Të organizosh, riorganizosh, stërorganizosh super–super–sporte! Sa më shumë pjesë humoristike, rrëfime me ilustrime, filma! Ushqim për mendjen sa më pak. Rezultati, të gjithë janë gjithnjë e më të paduruar, të trazuar e të shqetësuar. Autostradat dhe rrugët e tjera të çdo lloji janë të mbushura me njerëz të paduruar që shkojnë ngado qoftë, që është njëlloj si të mos shkosh askund. Refugjatët e benzinës, endacakët e makinave. Qytetet u shndërruan në auto–hotele ambulante, njerëzit që gjithnjë e më tepër nisën të jepeshin pas nomadizmit, shkojnë nga njëri vend te tjetri, duke ndjekur fazat hënore, duke fjetur një natë në këtë dhomë ku ke fjetur ti më parë, e ku një natë më parë isha unë.

Mildredi doli nga dhoma, duke e përplasur derën. “Tezet” e sallonit zunë të ngacmonin “dajkot” e sallonit.

– Dhe tani le të shohim atë çështjen e pakicave që ekzistojnë në gjirin e qytetërimit tonë, si thua? Sa më shumë shtohet popullsia, aq më të shumta janë pakicat. Dhe hap sytë se mos fyen ata që janë të dhënë pas qenve, ata që janë të dhënë pas maceve, mjekët, avokatët, tregtarët, shefat e mëdhenj, mormonët, baptistët, uniatët, pinjojtë e brezit të dytë të kinezëve, suedezëve, italianëve, gjermanëve, teksianët, bruklinianët, irlandezët, banorët e Oregonit, apo ata që vijnë nga Meksiko. Personazhet e paraqitura në këtë libër, apo atë komedi, apo në atë serial televiziv s’duhet të kenë kurrfarë ngjashmërie me piktorë, kartografë, apo inxhinierë realë, të cilëtdo vendi a qyteti qofshin ata. Mbaje mend Montag, sa më i madh të jetë tregu, aq më shumë duhet të bësh kujdes për t’iu shmangur çdo lloj polemike. I duhet ndenjur larg çdo lloj pakice e pakice të pakicës. Mos e dhëntë Zoti të fyesh ndonjë prej tyre! Pra, shkrimtarët që kanë mendime të liga, bëjnë mirë t’u vënë çelësin makinave të tyre të shkrimit. Dhe ashtu bënë vërtet! Revistat u shndërruan në një përzierje të lezetshme shurupi dhe vaniljeje. Librat, siç i shpallën kritikët, ata snobë të mallkuar, s’ishin veç një lëtyrë. S’është për t’u çuditur që librat s’shiteshin më, thoshin kritikët. Por publiku, që e dinte mirë se ç’donte, i braktisi librat, por, fatmirësisht, la librat e revistat me komikse. Si dhe, natyrisht, edhe revistat erotike tredimensionale.

Dhe ja tek jemi, Montag, e merr vesh? S’ishte qeveria ajo që e mori një vendim të tillë, në fillim s’pati ndonjë urdhër të tillë, asnjë dekret e as censurë. Jo, në zanafillë të kësaj historie është teknologjia, shfrytëzimi i faktorit ‘masses’ dhe presioni i pakicave që, falë Zotit, më në fund

ia mbërritëm qëllimit! Sot, falë tyre, ti i ke të gjitha mundësitë të rrosh në paqe e i kënaqur gjatë gjithë kohës, të lejohet t'i lexosh komikset, gjithfarë lloj predikimesh të buletineve dhe revistat tregtare.

– Mirë, po zjarrtarët si hynë këtu? – tha Montagu.

– Ah! – Biti u zgjat përpara, mes resë së lehtë të tymit që e rrethonte. – Asgjë më të thjeshtë, diçka më se e natyrshme, që shpjegohet fare lehtë! Që nga çasti kur shkollat zunë të nxirrnin gjithnjë e më shumë vrapues, kërcyes, garues, riparues motorësh, pilotë dhe shoferë garash, në vend të profesorëve, të kritikëve, njerëzve të ditur dhe artistëve, natyrisht që edhe vetë termi "intelektual" u kthye në një sharje, siç edhe e meriton të jetë. Njeriu, s'para i ka qejf gjërat që s'para i njeh mirë. E kush nga ne, kur ishim fëmijë, s'ka pasur në shkollë ndonjë nga ata të parët e klasës, djalkën më të mençur se të tjerët, që ua dinte gjithnjë përgjigjen edhe pyetjeve më të vështira, ndërkohë që ne të tjerët rrinim të ulur si ca kukulla druri, duke e urryer atë me gjithë shpirt? Pse, kur maronte mësimi, a s'të ka ndodhur ndonjëherë t'ia vije syrin atij për ta rrahur e për t'ia nxirë jetën? S'ka si të jetë ndryshe! Ne duhet të jemi të gjithë njëlloj. Jo se vërtet gjithsecili lind i lirë e i barabartë, siç thotë Kushtetuta, por ama gjithkush bëhet i barabartë. Le të bëhen të gjithë njerëzit të ngjashëm me njëri–tjetrin; atëherë, të gjithë kanë për t'u ndier të lumtur, sepse s'ke më male përpara për t'u krahasuar, që, mjaft t'i shohësh, që të të lërë zemra; s'ke më male me të cilat je i detyruar të vesh e të matesh! Ja pse një libër në shtëpinë e komshiut është njëlloj si një pushkë e drejtuar kundër teje. Atëherë, hiqja plumbin kësaj arme! Ta bëjmë atë armë të padëmshme. Le ta djegim! T'ua tredhim njerëzve mendjen. E kush e zhbiron dot ç'mund të bluajë në mendje një njeri i

lexuar? Unë për vete s'i kam duruar dot kurrë. Kështu që, kur më në fund shtëpitë u bënë krejtësisht të mbrojtura nga zjarri në të gjithë botën (kishte të drejtë për atë që the mbrëmë), s'kishte më nevojë as për zjarrfikës që të vinin e ta shuanin zjarrrin duke i hedhur ujë. Atëherë, atyre iu ngarkuan detyra të reja, ata do të ishin mbrojtësit e paqes sonë shpirtërore, u bënë zëdhënësi i frikës sonë të kuptueshme e të drejtë se mos dukemi inferiorë në krahasim me të tjerët; ata u bënë censorët zyrtarë, gjykatës dhe ekzekutorë. I tillë je ti, Montag, i tillë jam dhe unë.

Porta e sallonit u hap dhe në prag të saj u shfaq Mildredi, që ndenji aty pa lëvizur, duke i parë, në fillim Bitin pastaj Montagun. Mbrapa saj, ekranet e mureve ishin përmbytur nga fishekzjarrë të gjelbër, të verdhë e ngjyrëportokalli, të cilët fërshëllenin e shpërthenin mes një muzike të përbërë thuajse tërësisht nga tambure, tam–tame dhe cimbale. Buzët e saj po lëviznin, ajo seç po thoshte që zhurma e muzikës s'linte të dëgjohej.

Biti shkundi disa herë llullën mbi pëllëmbën e skuqur të dorës, pastaj nisi ta studionte hirin si të bëhej fjalë për diçka që duhej deshifruar për ta kuptuar një simbol të fshehtë.

– Duhet të kuptosh që qytetërimi ynë është aq i gjerë, saqë s'mund të lejojmë që pakicat tona të ndihen të trazuara apo të shqetësuara. Ja, bëje edhe vetë pyetjen: sila është ajo gjë që ka më shumë rëndësi në këtë vend? Njerëzit duan të jenë të lumtur, apo jo? A nuk e dëgjojmë këtë të na thuhet që kur dalim në botë? Unë dua të jem i lumtur, thonë njerëzit. E pra, a nuk është kjo ajo që ata kanë tani? A nuk është e vërtetë që i mbajmë një në lëvizje të vazhdueshme, u krijojmë pareshtur mundësi për t'u zbavitur? Pse, a s'jetojmë për këtë, në fund të fundit? Për të bërë qejf,

për ca gudulisje? Dhe duhet ta pranosh që ky lloj qytetërimi ynë, gudulirat i ka me bollëk...

– Po.

Nga lëvizja e buzëve të saj, Montagu arriti të lexonte se ç'po thoshte Mildredi që nga pragu i derës. U përpoq që të mos shihte andej, nga frika se mos atëherë edhe Biti kthehej dhe lexonte atë çka po thoshin buzët e gruas.

– Njerëzve me ngjyrë s'u pëlqen libri "Zezaku i vogël Sambo". Ta djegim. Të bardhët janë të pakënaqur nga "Kasollja e xha Tomit". E djegim dhe atë. Ka shkruar dikush një libër për duhanin dhe kancerin e mushkërive? Fabrikantët e duhanit dhe ata që e pinë janë të acaruar. Në zjarr vaftë edhe ky libër! Qetësia, Montag. Paqja, Montag. Betejat duhet të dish t'i bësh me dhelpëri. Akoma më mirë, le t'i eliminojmë problemet duke i hedhur ato në furrën e krematoriumit. A janë funeralet diçka e dhimbshme dhe pagane? Atëherë, le t'i eliminojmë edhe ato. Pesë minuta pasi ka vdekur njeriu, kufoma e tij është rrugës për në Big Flue, incineratorit që mbulon me shërbimet e veta me helikopterë gjithë vendin. Dhe pas dhjetë minutash nga vdekja, nga ky individ s'ka mbetur gjë tjetër veç ca grimca pluhuri të zi. S'kemi nga ne të merremi me dërdëllitje, për ca njerëz të cilëve iu dashka përjetësuar emri me memoriale. As që e çojmë nëpër mend! Digjini që të gjithë, digjni çdo gjë! Zjarri është dritë, por mbi të gjitha ai është purifikim.

Pas shpinës së Mildredvit, në sallon, fishekzjarrët u shuan. Bashkë me to, edhe ajo pushoi së foluri: një rastësi e mrekullueshme. Montagu mori frymë i lehtësuar.

– Në familjen e komshinjve tanë ishte një vajzë, – foli ai, ngadalë. – Tani s'është më, besoj se do të ketë vdekur. S'ia kujtoj dot më as fytyrën. Por ajo ishte ndryshe. Si... si është e mundur kjo?

Ray Bradbury

Biti vuri buzën në gaz.

– Është diçka që herë pas here ndodh akoma. Klarisa Maklellën, ëh? Në arkivin tonë ekziston një praktikë për familjen e saj. I kemi mbajtur në mbikëqyrje me kujdesin më të madh. Trashëgimia dhe ambienti janë gjëra të çuditshme. Nuk ke si shpëton dot brenda disa vjetësh nga tërë tuhafët. Ambienti i shtëpisë është në gjendje që të çbëjë një pjesë të madhe të asaj që ti përpiqesh të ndërtosh në shkollë. Prandaj edhe ne, vit pas viti, e kemi ulur gjithnjë e më tepër moshën në të cilën prindi është i detyruar ta lërë fëmijën në çerdhe, aq sa sot praktikisht, ne e rrëmbejmë një fëmijë nga ambienti shtëpiak që kur është ende në pelena. Për Maklellanët kemi pasur sinjalizime të rreme që kur ata banonin në Çikago. Asnjëherë s'arritëm dot t'ua gjejmë ndonjë libër. Xhaxhai i saj kishte një dosje pak a shumë kontradiktore, por në thelb është një tip antishoqëror. Por vajza? Ishte një bombë me sahat. Subkoshienca e saj ishte e ndikuar nga familja, për këtë jam i bindur nga ajo që kam lexuar në skedën e saj në shkollë. Për shembull, ajo s'ishte e interesuar të dinte se si ishte bërë diçka, por përse ishte bërë. E kjo mund të bëhej shqetësuese. Pyet psenë e shumë gjërave, por i ziu ti po vazhdove: ke rrezik të dënohesh të mbetesh fatkeq përjetë. Për atë vajzë të shkretë u bë mirë që vdiq.

– Po, është më mirë që vdiq.

– Për fat, njerëz anormalë si ajo takohen rrallë. Dimë tani si t'i kapim që kur janë të vegjël. Një shtëpi s'e ngre dot pa dërrasa e gozhdë. Po qe se do që shtëpia të mes ngrihet, atëherë zhduk gozhdët e dërrasat. Po qe se s'do që një njeri të krijojë probleme për rendin politik, atëherë mos i jep atij kurrë ta vrasë mendjen për të dyja anët e një problemi, se përndryshe e turton; jepi vetëm njërën; apo,

akoma më mirë, mos ia jep asnjërën. Bëj që të harrojë se ekziston ajo që quhet luftë. Po qe se qeveria është e paaftë, e rënduar nga burokracia, dhe e mbyt popullin me taksa, më mirë të tëra këto, sesa t'i japësh rast popullit të zërë të ankohet. Paqja, Montag. Jepi popullit gara ku fiton ai që mban mend më mirë fjalët e këngëve të modës, apo emrat e kryeqyteteve të shteteve të ndryshme të vendit, apo se sa grurë u prodhua në Ajova vitin që shkoi. Mbushua kokën plot me të dhëna të papërtyshme, ngopi me "fakte", që të mos kenë vend për asgjë tjetër, por veç ama, t'u jetë mbushur mendja që janë të informuar vërtet mirë. E pas kësaj, atyre do t'u jetë mbushur mendja se mendojnë, do të kenë përshtypjen se po lëvizin, pa luajtur vendit. Por, do të jenë të lumtur, sepse faktet e këtij lloji janë gjithnjë njëlloj. Mos u jep atyre asgjë që të jetë e rrëshqitshme, si puna e filozofisë apo sociologjisë, nga ku mund të nxjerrin ca përfundime që të bëjnë të ndihesh melankolik. Cilido që, sa herë që ia ka qejfi, është në gjendje të hapë apo të mbyllë një mur TV (gjë që sot është në gjendje ta bëjë pjesa më e madhe e qytetarëve), është ku e ku më i lumtur nga ai që rreket të rregullojë e të përllogarisë, të matë e të mbyllë në ekuacione gjithësinë e tërë, gjë që, nga ana tjetër, s'bëhet dot pa i shtënë njeriut idenë e vogëlsisë e të paditurisë së tij, që e bën të ndihet aq i vetmuar. E di këtë, sepse e kam provuar vetë, po në dreq shkofshin gjërat e këtij lloji. Ndaj edhe qepju atyre klubeve tu sportivë e shëtitjeve që bën, akrobatëve e prestigjitatorëve, kokëkrisurve, auto–reaktorëve, motoelikopterëve, seksit e heroinës, e gjithçkaje tjetër që s'kërkon veçse refleks automatik. Në ndodhtë që komedia s'vlen asnjë grosh, që filmi të mos të të pëlqejë, që muzika të jetë e shurdhër, hajde shkojmë e luajmë e bëjmë potere në pianon elektronike. Unë me veten time do të pandeh se

po kënaqem nga muzika, kurse në të vërtetë s'është gjë tjetër veçse një reaksion ndaj vibracioneve. Po, e ç'rëndësi ka? Sido që të jetë, mua më pëlqejnë zbavitjet e forta.

Biti u çua.

– Tani më duhet të shkoj. Për sot, leksioni mori fund. Shpresoj se e sqarova ndopak gjendjen. Por ajo që s'duhet të harrosh, Montag, është se ne jemi djemtë që sjellim lumturinë, ti, unë, zjarrtarët e tjerë. Ne i kundërvihemi asaj pakice që do t'i bëjë njerëzit fatkëqij me ca teori e mendime të ngatërruara. Ne ia kemi vënë gishtin plagës. Të mbahemi të fortë. Të mos lejojmë që planetin ta përmbytë vërshimi i trishtimit dhe filozofia e pesimizmit. Ne kemi besim te ti. Nuk më duket se ti vetë arrin ta kuptosh se sa i rëndësishëm je, se sa shumë nevojë ka për ne e gjithë kjo bota jonë e lumtur që kemi sot.

Biti ia shtrëngoi Montagut dorën e squllët. Montagu vazhdonte të rrinte ndenjur në shtrat, sikur e gjithë shtëpia të ishte duke u shembur përreth tij, kurse ai s'qe në gjendje të lëvizte dot nga shtrati. Mildredi ishte zhdukur nga pragu i derës.

– Edhe një gjë tjetër të fundit, – foli përsëri Biti. – S'ka zjarrtar që, të paktën një herë gjatë karrierës së tij, të mos e provojë një ngacmim të tillë: "Për çfarë vallë rrëfejnë këta libra?", e pyet ai veten. Oh, ç'dëshirë e madhe që të vjen të vjedhësh ndonjë për hir të këtij ngacmimi, ëh, Montag? E pra. Ja, unë, të flas hapur, Montag, në kohën time, unë kam lexuar disa libra, që të merrja vesh se kundër kujt më duhet të luftoja, dhe ja ku po të them se librat nuk kanë asgjë për të të thënë! Asgjë që ti mund ta besosh, ose që të hyjë në punë për gjëkafshë. Flasin për njerëz që nuk kanë ekzistuar, fryt i fantazisë, kur është fjala për letërsi, kurse, kur

s’ke të bësh me letërsi, atëherë është akoma më keq, ka diskutime profesorësh që e quajnë njëri–tjetrin idiot. Secili nga filozofët përpiqet të bërtasë më fort sesa kundërshtari i tij. E, që të tërë rendin duke gulçuar sa andej–këndej, kush të shuajë yjet e kush ta zërë diellin me dorë. E, në fund, ta pret mendja, janë të humbur.

– Por në të ndodhtë, ashtu rastësisht, që një zjarrtar krejt pa dashje të sjellë në shtëpi një libër, ç’bëhet atëherë?

Montagu ndjeu një si mizërim te qafa. Porta e hapur po e vështronte ngultazi me atë syrin e saj të zbrazët.

– Një gabim i natyrshëm njerëzor. Thjesht nga kureshtja, – iu përgjigj Biti. – Ne shefave as që na hyn në sy e nuk e prishim gjakun për kaq pak gjë. E lëmë zjarrtarin që ta mbajë librin për njëzet e katër orë. Nëse në krye të njëzet e katër orëve nuk e ka djegur, ne thjesht shkojmë në shtëpinë e tij dhe ia djegim.

– Natyrisht, – foli Montagu dhe e ndjeu fytin të tharë.

– Epo mirë, Montag. Si thua, do që sonte ta marrësh shërbimin me ndonjë nga skuadrat e turnit të fundit? Si thua, ndoshta shihemi sonte?

– Nuk e di, – tha Montagu.

– Si nuk e di?! – Biti u duk disi i habitur.

Montagu mbylli sytë.

– Do të vij më vonë. Mbase.

– Të siguroj se kemi për të ta ndier mungesën, po s’u duke, – foli Biti, duke e futur llullën në xhep me një pamje të menduar.

“S’kam për t’u kthyer më kurrë”, – mendoi me vete Montagu.

– Ki kujdes të bëhesh mirë, – tha Biti.

Ai u kthye dhe doli nga dera e hapur.

Montagu e ndoqi me sy që nga dritarja se si Biti u largua me atë makinën e tij të verdhë, me gomat të zeza, në ngjyrë qymyri.

Në anën tjetër të rrugës, deri në fund të saj, ngriheshin shtëpitë e tjera, me ato fasadat e tyre të rrafshëta.

Si i kishte thënë një mbasdite Klarisa?

“Tani s'ka më veranda. Xhaxhai thotë se njëherë e një kohë shtëpitë kishin përpara veranda. Dhe shpesh, familjet, kur kishin nge, i kalonin aty mbrëmjet, duke bërë muhabet ose thjesht ashtu, në heshtje, përkundeshin në karriget lëkundëse, kur s'ua kishte qejfi të flisnin. Nganjëherë thjesht rrininh aty ulur e mendonin, e vrisnin mendjen për gjërat. Xhaxhai thotë se arkitektët i hoqën qafe verandat, ngaqë, sipas tyre, ato s'na ishin estetike. Por xhaxhai thotë se ata thoshin kështu vetëm sa për t'i dhënë njëfarë logjike këtij akti; sepse arsyeja e vërtetë, e fshehur dhe e maskuar nën të, ka mundësi të ketë qenë se ata s'donin që njerëzit të rrininh në veranda ashtu pa bërë asgjë, duke u përkundur, apo duke kuvenduar; sepse kjo lloj jete sociale e tyre s'u pëlqente. Në kushte të tilla njerëzit flisnin si tepër, kishin kohë të mendonin; e kështu, u erdhi fundi dhe verandave. Edhe kopshteve të vogla që kishin shtëpitë përpara. Tanimë s'ka më edhe aq shumë kopshte, ku të mund të ulesh e ta kalosh kohën. Pastaj, i keni parë mobiljet? S'ka më karrige lëkundëse. Janë ca si shumë të rehatshme ato. Njerëzia duhet të rrijë më këmbë, duhet të vrapojë tërë ditën e ditës. Xhaxhai thotë... dhe... e di se ç'më rrëfeu xhaxhai?... Nga ana tjetër, xhaxhai...”

Zëri i Klarisës u shua.

° ° °

Montagu u kthye dhe pa të shoqen që po rrinte e ulur në mes të sallonit, duke kuvenduar me një nga folësit e ekranit të murit.

"Zonja Montag", – po i thoshte ai, duke i folur herë për këtë e herë për atë. "Zonja Montag", dhe prapë niste të fliste për këtë e për atë.

Lidhja me konvertitorin e frekuencës, që u kishte kushtuar njëqind dollarë, shtonte automatikisht emrin e Mildredvit sa herë që folësi i drejtohej publikut të tij të panjohur, duke bërë një pauzë të vogël që të linte kohë të shtoheshin rrokjet që nevojiteshin. Veç kësaj, një mekanizëm i posaçëm bënte që edhe vetë lëvizjet e buzëve dhe të muskujve të fytyrës së spikerit në ekranin e televizorit të ndryshonin. Ai ishte tanimë, pa dyshim, një mik i vërtetë.

"Zonja Montag, ju lutem... tani vështroni drejt këtu".

Ajo ktheu kokën, megjithëse dukej qartë se nuk po e dëgjonte.

Montagu i tha:

– Të mos shkosh sot në punë apo të mos shkosh nesër, këto janë dy gjëra që s'i ndan veçse një hap nga mosshkuarja më kurrë ndonjëherë në kazermën e zjarrtarëve.

– Po sidoqoftë, sonte, ama, do të shkosh në punë, apo jo? – foli Mildredi.

– Akoma s'e di. Tani për tani, kam një përshtypje të frikshme sikur s'dua gjë tjetër veçse të thyej e të shkatërroj gjithçka.

– Pse nuk bën një xhiro me makinë?

– Jo, faleminderit!

– Çelësat e makinës i ke përmbi komodinë. Unë gjithmonë kur ndihem ashtu, më hipën një dëshirë e madhe të ngas makinën shpejt. I jap deri në njëqind e dyzet kilometra në orë dhe e ndiej veten për mrekulli. Nganjëherë kam ecur me makinë për tërë natën e kur jam kthyer, ti as që e ke marrë vesh. Shtyp lepuj, ngadonjëherë edhe ndonjë qen. Shko merr makinën.

– Jo, tani nuk dua. Dua ta kuptoj këtë gjendje të çuditshme në të cilën jam. O Zot, është diçka më e fortë se unë. E nuk e di as vetë se ç'është. Di që ndihem mjaft fatkeq, jam shumë i acaruar e nuk e di as vetë përse. S'e di as vetë se ç'është... Më duket si edhe për pak, ndoshta do të filloj të lexoj edhe libra.

– E kështu kanë për të të rrasur brenda, apo jo? – Ajo e vështroi atë sikur ai të ndodhej prapa një muri të kristaltë.

Montagu nisi të vishej, duke lëvizur me nervozizëm nëpër dhomën e gjumit.

– Po, ndoshta do të ishte një ide e mirë, përpara se t'i kem bërë keq ndokujt. E dëgjove çfarë thoshte Biti? E dëgjove kur fliste? E ka gjithnjë përgjigjen në majë të gjuhës ai! Po, ka të drejtë. Lumturia është gjë e madhe. Rëndësi ka të humbasësh mendjen. E megjithatë, unë rrija i ulur këtu mbi shtrat, e vazhdoja të thosha me vete: Nuk jam i lumtur, unë nuk jam i lumtur.

– Kurse unë jam. – Goja e Mildredvit shkëlqeu e tëra nga një buzëqeshje – Dhe jam krenare që jam.

– Unë duhet të bëj diçka, – tha Montagu – megjithëse s'e di akoma se çfarë, por ama, diçka duhet të bëj diçka të madhe.

– U lodha duke dëgjuar këto budallallëqe, – tha Mildredi dhe u kthye përsëri për nga folësi i ekranit.

Montagu shtypi butonin e zërit në mur dhe folësi menjëherë heshti.

– Mili! – tha, dhe heshti. – Kjo shtëpi është sa e jotja, aq edhe imja. Ndaj dhe më duket e drejtë që të të them diçka tani. Duhet të ta kisha thënë prej kohe, por s'isha ende gati t'i hapesha as edhe vetes sime; kam diçka që dua të ta tregoj, diçka që e kam hequr mënjanë pak e nga pak, që kam një vit që e mbaj të fshehur, pa ditur as vetë përse, por ja që e bëra e ty s'ta kam thënë kurrë.

Mori një karrige me shpinore të drejtë, ngadalë por pa asnjë ngurrim, e çoi atë në korridor afër portës së hyrjes dhe si hipi përmbi të për një çast, qëndroi aty i palëvizur, si një statujë mbi piedestalin e vet, ndërkohë që e shoqja po rrinte nën të, në pritje. Më në fund, Montagu u zgjat dhe tërhoqi kapakun në formë grile të sistemit të ajrit të kondicionuar dhe pastaj futi thellë dorën brenda, ku seç luajti duke hapur një sportel metalik dhe nxori që aty një libër. Pa ia hedhur fare sytë, Montagu e hodhi atë përtokë dhe futi prapë dorën thellë në brendësi, duke nxjerrë nga vendi i fshehtë dy libra të tjerë, që i lëshoi dhe ata mbi dysheme. Vazhdoi kështu për një copë herë të hidhte libra përtokë, libra të vegjël e të trashë, pastaj libërtha, të çdo ngjyre, të verdhë, të kuq, të gjelbër. Kur mbaroi, i hodhi për herë të parë një shikim dyshemesë dhe pa aty, te këmbët e Mildredvit, rreth nja njëzet libra.

– Më fal, – i tha. – S'e kisha menduar asnjëherë seriozisht këtë punë. Por, tani del sikur ne të dy jemi ngatërruar në këtë histori.

Mildredi u zbyth, si të përballej befas me një tufë minjsh të lëshuar nëpër dysheme. Montagu e ndjeu se si ajo po merrte frymë me mundim dhe e pa fytyrën e së shoqes si u zbeh, me sytë e zgurdulluar. Ajo e përsëriti emrin e tij

dy–tri herë. Pastaj, duke rënkuar, shkoi me vrap, rrëmbeu një libër dhe u largua po me vrap drejt incineratorit të kuzhinës.

Montagu arriti ta kapte, ndërkohë që ajo lëshoi një klithmë. E mbajti fort, kurse ajo u përpoq t'i ikte, duke e gërvishtur.

– Mos, Mili, mos! Prit! Mjaft, të lutem! Ti nuk e di... Po mjaft, pra!

I ra një shpullë, pastaj e kapi dhe e shkundi me forcë.

Ajo shqiptoi edhe një herë emrin e të shoqit dhe ia dha të qarit.

– Mili! – foli Montagu. – Dëgjomë këtu. Më lër një sekondë, të lutem. Ne tani s'bëjmë dot asgjë, a merr vesh? Këta, ne nuk kemi si t'i djegim. Dua t'ua hedh një sy, më kupton, të paktën t'i shoh një herë. Pastaj, po qe e vërtetë ajo që thotë kapiteni, i djegim të gjithë, të dy bashkë, të jap fjalën, do t'i djegim, ti edhe unë. Por, tani duhet të më ndihmosh.

Uli sytë mbi fytyrën e saj dhe e kapi nga mjekra me të dyja duart, me vendosmëri. Donte, jo thjesht ta lexonte fytyrën e së shoqes, por sikur po kërkonte të gjente aty se ç'duhej të bënte.

– Do apo s'do, në këtë punë jemi bashkë. Gjatë tërë këtyre viteve s'të kam kërkuar ndonjë gjë të madhe, por tani, të lutem, të përgjërohem, të më ndihmosh. Ta nisim duke pyetur veten që të marrim vesh përse jemi katandisur në këtë situatë, ti me ato ilaçet e tua për gjumë, me makinën, e unë në punën time. Jemi buzë një gremine, Mili. Dhe një Zot e di se sa dua që të mos gremisemi në të! Nuk ka për të qenë gjë e lehtë! S'kemi se ku të kapemi, por, kushedi, mbase pak nga pak do të mund të gjejmë diçka ku të mbështetemi, duke e ndihmuar me sa të mundemi

njëri–tjetrin. Sikur ta dije sa shumë ta kam nevojën në këto çaste që po kalojmë! Kam aq shumë nevojë për ty, saqë s'di as vetë si ta shpreh. Sikur të më doje qoftë edhe pak fare, do të dish si të durosh njëzet e katër orë, të shumtën dyzet e tetë orë; vetëm kaq po të kërkoj, pastaj të jap fjalën, të betohem, se çdo gjë do të marrë fund! Por ama, po qe se do të zbulojmë diçka, këtu, në këta libra, qoftë edhe diçka fare të vogël që të dalë jashtë këtij pështjellimi të madh, atëherë, kushedi, mbase do të mund t'i ndihmojmë edhe të tjerët.

Tanimë, Mildredi s'po përpiqej t'i ikte, prandaj dhe ai e lëshoi. Ajo për pak ra dhe iu desh të mbahej fort pas murit, por megjithatë rrëshqiti poshtë, gjersa mbeti ashtu e ulur mbi dysheme, duke parë librat. Njëra nga këmbët e saj preku pa dashje një libër dhe ajo, sapo e pa, e tërhoqi këmbën menjëherë.

– Mili, ti nuk ishe aty t'ia shihje fytyrën asaj gruas natën që shkoi. Po Klarisa? Ti as që ke folur ndonjëherë me të, kurse unë po. Njerëz si Biti kanë frikë prej saj. Këtë unë s'arrij ta marr vesh. Pse të kenë kaq shumë frikë nga një vajzë si ajo? Mbrëmë natën, unë po rrija në kazermë dhe e krahasoja atë me zjarrtarët që ishin aty dhe befas vura re se nuk ndieja më për ta asnjë grimë dashurie, bile as edhe për veten s'ndieja më ndonjë gjë. Dhe me vete mendova se ndoshta do të bëhej mirë sikur vetë zjarrtarët të përfundonin në zjarr.

– Gaj!

Zëri i portës kryesore lajmëroi me një zë të ëmbël:

"Zonja Montag, zonja Montag, zonja Montag, keni një vizitë, keni një vizitë, keni një vizitë, zonja Montag..." Me sa ëmbëlsi.

Ata u kthyen dhe ia ngulën sytë portës, kurse librat

ishin të shpërndarë pirgje–pirgje nga të katër anët e dyshemesë.

– Është Biti! – mërmëriti Mildredi.

– S'ka si të jetë ai.

– Është kthyer prapë! – pëshpëriti Mildredi.

Zëri i portës kryesore lajmëroi përsëri tërë ëmbëlsi:

"Keni një vizitë, zonja Montag..."

– Mos t'i përgjigjemi.

Montagu u mbështet pas murit dhe pastaj dalëngadalë shkau poshtë, gjersa mbeti i mbledhur kruspull përmbi dysheme dhe me një pamje të shushatur, nisi t'i prekte ata libra, herë me gishtin e madh e herë me treguesin. Po dridhej dhe atë çast, më tepër se çdo gjë tjetër, do të kishte dashur t'i merrte ata libra e t'i fuste prapë pas ajrit të kondicionuar, por, nga ana tjetër, e dinte fare mirë se s'do të ishte në gjendje ta përballonte edhe një herë Bitin. Ashtu i ulur përdhe siç ishte, u mbështet me shpatulla pas murit dhe pikërisht atëherë, zëri i portës foli përsëri edhe më me këmbëngulje. Montagu zgjodhi dhe mori që nga dyshemeja vetëm një libër të hollë.

– Nga duhet t'ia fillojmë? – belbëzoi. E hapi librin në mes dhe ua hodhi një sy faqeve. – Besoj që duhet ta nisim që nga fillimi...

– Ai ka për të hyrë brenda, – tha Mildredi, – e do të na djegë edhe ne bashkë me librat.

Më së fundi, zëri i portës u shua. Tani kishte rënë qetësia. Montagu e ndiente aty prapa portës praninë e dikujt që rrinte, mbante vesh e priste. Pastaj hapat që po largoheshin nëpër rruginën që kalonte përmes lëndinës.

– Pa të shohim një herë ç'është ky, – foli Montagu.

I nxori fjalët me shumë zor dhe sikur t'i vinte turp.

Lexoi nja një duzinë faqesh, herë aty e herë këtu, gjersa, më në fund, hasi në këtë frazë:

"Është llogaritur që rreth njëmbëdhjetë mijë veta në raste të ndryshme, kanë pranuar më mirë të vdisnin sesa t'i bindeshin urdhrit për t'i thyer vezët vetëm nga maja."

Mildredi po rrinte e ulur përballë tij, në anën tjetër të sallonit.

– E ç'do të jetë kjo? Asgjë s'do të thotë! Kapiteni kishte të drejtë!

– Prit një herë, – foli Montagu. – Ta shohim edhe një herë që nga fillimi.

pjesa e dytë

Shosha dhe rëra

Gjithë atë mbasdite e kaluan duke lexuar, ndërkohë që shiu i ftohtë i nëntorit binte nga qielli mbi shtëpinë e tyre të qetë.

Po rrininh në korridor, ngaqë salloni u dukej aq i zbrazët e i zymtë, pa muret e ndriçuara nga bonbonet e nga fushqetat e verdha e ngjyrë portokalli, e gratë me rroba të praruara, e burrat veshur me kadife të zezë, që nxirrnin nga kapelat e argjendta ca lepuj pesëdhjetë kilesh. Salloni ishte i vdekur, megjithëse Mildredi, me atë fytyrën e saj pa shprehje, vazhdonte t'i hidhte herë pas here ndonjë shikim vjedhurazi, ndërkohë që Montagu ecte tutje–tëhu nëpër dhomë, pastaj kthehej e ulej këmbëkryq pranë saj e niste të lexonte me zë të lartë, duke e përsëritur gjer edhe në dhjetë herë të njëjtën faqe të librit.

“S’jemi dot në gjendje të themi se pikërisht në cilin çast lind një miqësi. Ashtu siç ndodh kur pikë–pikë mbushet një shishe dhe është pikërisht pika e fundit ajo që e derdh, po ashtu vjen një çast në atë rrjedhë mirësie, që e mbush zemrën plot.”

Ray Bradbury

Montagu u ul dhe mbajti vesh shiun që binte.

– Mbase pikërisht këtë e kishte ajo vajza e fqinjëve? Sa shumë u mundova që ta kuptoja.

– Për hir të Zotit, lëri rehat të vdekurit tani. Të flasim të paktën për ndonjë që është ende gjallë.

Montagu as që u kthye të shihte të shoqen kur kaloi duke u dridhur nëpër paradhomë e hyri në kuzhinë, ku ndenji një copë herë të gjatë duke vështruar shiun që fishkullonte dritaret. U kthye prapë në ndriçimin e hirtë të paradhomës, vetëm pasi e mblodhi disi veten.

Ai hapi një libër tjetër.

"Tema ime e preferuar: Vetja ime."

Ai i hodhi një vështrim të shpejtë murit. "Tema ime e preferuar: Vetja ime."

– Ja këtë unë e kuptoj, – tha Mildredi.

– Por Klarisës nuk i pëlqente të fliste për veten. Fliste për çdo njeri tjetër në botë... edhe për mua. Ishte njeriu i parë prej kushedi se sa vjetësh që më pëlqente me të vërtetë. Ishte njeriu i parë që unë mbaj mend të më shihte drejt e në sy, sikur të më çmonte për diçka – ai ngriti lart të dy librat. – Këta njerëz kanë vdekur kushedi që kur, por unë kuptoj se si fjalët e tyre, në një mënyrë apo në tjetrën, të çojnë gjithnjë te Klarisa.

Që përjashta, nga porta e shtëpisë, në mes të shiut, u dëgjuat një gërvishtje e lehtë.

Montagu ngriu në vend. Pa Mildredin se si u ngjesh fort pas murit, duke marrë frymë me vështirësi.

– Po unë e mbylla.

– Se kush është... prapa porte... po pse citofoni nuk na njoftoi...

– Ia kam hequr kontaktin...

Që poshtë portës, mbërriti gjer tek ata një turfullimë e lehtë zhbiruese, një fëshfërimë prej avulli elektrik.

Mildredi nisi të qeshte.

– Pa shiko, qenka një qen! Do që të shkoj ta zboj?

– Rri aty ku je! Mos luaj nga vendi.

Heshtje. Shiu i ftohtë që vazhdonte të binte. Që poshtë portës së mbyllur vinte kundërmimi i lehtë i shkarkimeve të kaltra elektrike.

– Epo, vazhdojmë, – foli Montagu me zë të qetë.

Mildredi i ra me shkelm njërit prej librave.

– Librat s'janë njerëz. Ti lexon e unë shoh përreth, por nuk shoh asnjeri.

Montagu e hodhi shikimin nga salloni, gri dhe i pajetë si janë ujërat e një oqeani, do të fillonte sërish të gëlonte plot jetë, mjaft që ta ktheje çelësin e diellit elektronik.

– Kurse "familja ime" janë njerëz, – ia nisi prapë Mildredi. – Njerëz që më rrëfejnë kushedi se sa gjëra, qesh unë, qeshin edhe ata! Lëri pastaj gjithë ato ngjyra!

– Po, e di.

– Pa le pastaj, sikur kapiten Biti të marrë vesh për këta libra...– Ajo heshti për një çast, e menduar. Në fillim, fytyra e saj mori një shprehje habie, pastaj në të u duk një tmerr i vërtetë. – E di ti që nga çasti në çast, ai mund të vijë e t'ia verë zjarrrin shtëpisë, e bashkë me të edhe "familjes"? Sa gjë e frikshme! Mendo gjithë ato para që kemi derdhur në këtë shtëpi! Ç'na u dashka të nisim të lexojmë libra? Ç'fitim kemi?

– Ç'fitim kemi? Djalli e mori! – ia ktheu Montagu. – Para disa netësh pashë gjarprin më të ndyrë që mund të gjendet mbi këtë botë. Ai ishte i ngordhur, por ama, edhe i gjallë. Ishte i verbër, por prapë mund të shikonte. Do që të shkosh e ta shohësh atë gjarpër? Gjendet në qendrën e

ndihmës së shpejtë, ku ata kanë hartuar një raport në të cilin përshkruhet gjithë ajo ndyrësi që ai gjarpër nxori prej trupit tënd! Të pëlqen të shkosh e t'ua hedhësh një sy atyre regjistrave? Po deshe, shko e kërko me emrin Gaj Montag, apo ndoshta me emrin Luftë ose Frikë. Apo mos ndoshta të pëlqen të vesh të shohësh atë shtëpinë që u dogj mbrëmë? E të rrëmosh njepër hi, që të gjesh kockat e asaj gruas që ia vuri vetë zjarrin shtëpisë? Po Klarisa Maklellënin, nga duhet shkuar për ta kërkuar? Në morg? Pa dëgjo!

Lart në qiell, tamam përmbi shtëpinë e tyre, po kalonin bombarduesit duke gulçuar, duke ulërirë, duke fërshëllyer, si ndonjë ventilator i madh i padukshëm, që vërtitej e vërtitej në boshllëk.

– O Zot! – foli Montagu. – S'ka orë që të mos kalojnë nga këta aeroplanë të mallkuar në qiell! Si është e mundur që çdo çast i jetës sonë të jetë i mbushur me këta bombardues! E përse asnjëri nuk do të flasë për këtë? Kemi nisur e kemi fituar dy luftëra atomike që nga viti 1960. Mos vallë u zbavitkemi aq shumë kur jemi në shtëpi, saqë e kemi harruar pjesën tjetër të botës? Apo ngaqë ne jemi kaq të pasur e pjesa tjetër e botës është kaq e varfër, s'na bëhet fare vonë se si janë të tjerët? Më kanë zënë veshët zëra që thonë gjëra të çuditshme; se bota po vdes nga uria, por ne ama, kemi për të ngrënë mirë. A mos vërtet bota rropatet e djersin kurse ne rrimë, tallemi e luajmë? Është kjo arsyeja përse na urrejnë aq shumë? Herë pas here, gjatë këtyre viteve, të kam dëgjuar edhe ty me shoqet e tua të flisni për këtë urrejtje. E di ti pse na urrejnë kaq shumë? Po qe se e di, ma thuaj, se unë vërtet që nuk e di! Kushedi, mbase librat mund të na ndihmojnë që të dalim nga kjo errësirë. Mund të na mësojnë se si të mos përsërisim përherë po të njëjtat

gabime e marrëzi! Kurse ata idiotët e shkretë në sallonin tënd s'i kam dëgjuar ndonjëherë të flasin për gjëra të këtij lloji! O Zot! Mili, a nuk e shikon! Një orë, dy orë në ditë me këta libra, dhe kushedi...

Ra telefoni. Mildredi ngriti dorezën.

– Oh, Ani! – Qeshi. – Po, po, kanë lajmëruar që sonte është seria e re e "Klounit të bardhë"!

Montagu shkoi në kuzhinë dhe i hodhi librat përmbi tryezë.

"Montag, – i tha ai vetes me zë të lartë, – je me të vërtetë një budalla. Në këtë pikë ku ke arritur, nga do t'ia mbash? A nuk do të ishte më mirë t'i lësh librat mënjanë e të mos e vrasësh më mendjen për ta?"

Hapi prapë librin, që të mos dëgjonte të qeshurën e Mildredvit.

"E shkreta Mili?". – mendoi me vete. – "Dhe i shkreti Montag, se edhe për ty është kaq e vështirë t'i kuptosh gjërat. Po ndoshta duhet shkuar për të kërkuar ndihmë nga dikush, duhet kërkuar një mësues?"

Një çast! Ai mbylli sytë. Po, sigurisht! Vuri re se e kishte shpënë përsëri mendjen te parku i bleruar i vitit të shkuar. Më se një herë e kishte sjellë ndërmend kohët e fundit, por tani ajo ditë në parkun e qytetit, kur kishte parë atë zotërinë plak të veshur me të zeza, që kishte fshehur me të shpejtë diçka nën xhaketë, i erdhi parasysh fare qartë. Plaku kishte brofur në këmbë, si të donte t'ua mbathte këmbëve. Dhe Montagu i kishte thirrur:

– Prit!

– S'kam bërë asgjë! – i ishte përgjigjur plaku, duke u dridhur i tëri.

– Askush s'po të akuzon!

Pastaj kishin ndenjur një copë herë të ulur nën ndriçi-

min e vakët të gjelbër, pa nxjerrë asnjë fjalë nga goja, gjersa Montagu kishte nisur të fliste për motin dhe plaku i qe përgjigjur me një zë të mekur. Kishte qenë një takim i çuditshëm, tepër i qetë. Plaku pranoi se kishte qenë profesor letërsie para se ta dëbonin e t'i kishte nisur bredhjet nëpër botë, aty nja dyzet vjet të shkuar, atëherë kur ishte mbyllur edhe universiteti i fundit i lëndëve humanitare, për mungesë fondesh dhe studentësh. Quhej Faber dhe, kur më së fundi i kishte dalë disi frika nga Montagu, kishte nisur t'i fliste me atë zërin e tij ritmik, duke vështruar qiellin, pemët, parkun e gjelbëruar dhe pas një ore bisede, i kishte recituar diçka që, me ç'kishte kuptuar Montagu, kishte qenë një poezi e parimuar. Pastaj plaku, mbasi kishte marrë më tepër zemër, i kishte thënë edhe diçka tjetër, që kishte qenë edhe ajo një poezi. Me dorën e futur në xhepin e majtë të xhaketës, Faberi i kishte recituar ato vargje me aq ëmbëlsi dhe Montagu e kishte kuptuar se sikur ta zgjaste dorën, do të kishte mundësi të nxirrte prej xhepit të plakut një vëllim me poezi. Por, nuk e bëri këtë. Qëndroi ashtu, me duart e palëvizura përmbi gjunjë.

– E kuptoni, zotëri? – i kishte thënë atëherë Faberi. – Unë s'dua të flas për vetë gjërat, por për domethënien që ato kanë. Dhe, për sa kohë që jam i ulur në këtë stol dhe vështroj përreth, e di se jam ende i gjallë.

Kjo kishte qenë e gjitha. Një orë monolog, ca vargje poezi, një koment dhe pastaj, pa e dhënë fare veten se e dinte që Montagu ishte një zjarrtar, Faberi, me njëfarë drithërime, kishte shkruar mbi një copë letre adresën e tij.

– Ta keni për arkivin tuaj, – i kishte thënë – në rast se do të vendosni të merreni me mua.

– Por, unë s'kam asgjë me ju, – i ishte përgjigjur i habitur Montagu.

° ° °

Në paradhomë, Mildredi ia dha një të qeshure kumbuese.

Montagu, në dhomën e gjumit, hapi një dollap në mur dhe zuri ta shfletonte bllokun e tij personal, në pjesën e titulluar "Hetime të mundshme". Aty ishte edhe emri i Faberi. Nuk e kishte kallëzuar, por ama, as e kishte fshirë nga blloku. I telefonoi dhe aparati në anën tjetër të fillit, thirri nja një duzinë herësh emrin e Faberi, para se profesori të përgjigjej me një zë të mekur. Montagu tha emrin e vet dhe, pasi u prezantua, mbeti i habitur nga heshtja e gjatë që pësoi.

– Ë, zoti Montag?

– Profesor Faber, dëshiroj t'jua bëj një pyetje pak a shumë të çuditshme. Sa kopje të Biblës besoni se duhet të kenë mbetur në gjithë vendin tonë?

– S'e kuptoj për çka e keni fjalën!

– Dua ta di, profesor, nëse vërtet nuk ka mbetur as edhe një kopje!

– Në ç'lloj gracke kërkon të më fusësh? S'kam aspak ndërmend të flas në telefon me çdo njeri që më merr.

– Sa kopje të Shekspirit e të Platonit kanë mbetur, profesor?

– Asnjë! Ju e dini këtë po aq mirë sa edhe unë. Asnjë. – Dhe Faberi e mbylli telefonin.

Montagu vuri në vend dorezën e telefonit. Asnjë kopje. Gjë që ai e dinte fare mirë edhe nga listat që kishin në muret e kazermës. Por, në njëfarë mënyre, kishte pasur nevojë ta dëgjonte këtë nga goja e vetë Faberi.

Në paradhomë, zëri i Mildredvit tingëlloi tërë ngazëllim:

– E di? Sot do të na vijnë për vizitë zonjat!

Montagu ia tregoi asaj një libër.

– Kjo është Dhiata e Vjetër dhe ajo e Re, dhe nëse...

– Gaj, mos fillo prapë me këtë histori!

– Ka mundësi që kjo të jetë kopja e fundit e këtij libri që ka mbetur në këtë pjesë të botës.

– Sidoqoftë, ti duhet ta dorëzosh atë që sot, apo jo? Kapiten Biti e di që e ke. Apo s'është ashtu?

– S'ma merr mendja ta dijë se ç'libër kam marrë. Problemi është, ç'libër t'i jap në vend të këtij? T'ia jap Jefferson–in, apo Thoreua–në? Kush prej tyre ka më pak vlerë? Po në qoftë se e zëvendësoj dhe Biti e di se cilin libër kam vjedhur, atëherë ka për të dyshuar që kam fshehur në shtëpi një bibliotekë të tërë.

Goja e Mildredvit u spërdrodh në një ngërdheshje:

– Të paktën a e kupton se ç'je duke bërë? Po merr në qafë veten tënde e mua bashkë me ty. Kë do më shumë ti, tët shoqe apo këtë Bibël?

Tanimë zëri i saj po kthehej gati në një piskamë, tek rrinte e ulur aty si ndonjë statujë dylli që ishte duke u shkrirë nga nxehtësia që lëshonte vetë.

Atij iu bë sikur befas dëgjoi zërin e Bitit.

"Ulu Montag, të lutem. Ja, vështro. Ç'delikatesë, si të jenë petalet e një luleje. Ndiz një herë fletën e parë, pastaj të dytën. Dhe shih se si secila faqe shndërrohet në një flutur të zezë. Bukur, ëh? Apo jo? Bashkë me të dytën digj edhe të tretën, e kështu me radhë, një zinxhir i tërë, një kapitull pas tjetrit, të gjitha marrëzitë që sjellin ato fjalë, të gjitha premtimet e rreme, të gjitha njohuritë pa ndonjë rëndësi, të gjitha filozofitë e brejtura nga koha!"

E shihte Bitin me ballin pak të djersirë, pa e prishur fare terezinë, para asaj dyshemeje të spërkatur me tufa fluturash të zeza, të ngordhura të gjitha gjatë një stuhie zjarri.

Mildredi rreshti së bërtituri po aq befas sa dhe ç'kishte nisur. Montagu as që po e dëgjonte më.

– S'më mbetet të bëj veçse një gjë, – tha ai – para se të vijë mbrëmja, para se t'ia jap librin Bitit, duhet të kem bërë një kopje të tij.

– Do të jesh në shtëpi sonte për "Klounin e bardhë", se do të më vijnë për vizitë zonjat? – i thirri Mildredi.

Montagu u ndal te dera, me kurriz nga e shoqja:
– Mili?

Një pauzë e gjatë, pastaj u dëgjua:
– Çfarë?
– Mili? Të do ty "Klouni i bardhë"?

Asnjë përgjigje.

– Mili, mos vallë, – ai lëpiu buzët me gjuhë – të do ty "familja" jote? Të të dojë shumë, me gjithë zemër e shpirt, ëh, Mili?

Ndjeu pas qafe rrahjen e qepallave të Mildredvit të habitur.
– E pse më bën pyetje të tilla idiote?

Montagu ndjeu se donte të qante, por në sytë e në gojën e tij nuk ndodhi asgjë.
– Po e pe gjë përjashta atë qenin, – foli Mildredi – futja një shkelm edhe për mua.

Montagu ngurroi një çast, duke mbajtur vesh nga pas derës. Pastaj e hapi atë dhe doli.

Shiu kishte pushuar dhe dielli qe në të perënduar në qiellin e kthjellët. Rruga, livadhi dhe veranda ishin të shkreta. Atëherë Montagu lëshoi jashtë frymën, që gjer atëherë mezi e kishte mbajtur brenda, me një psherëtimë të thellë e të zgjatur.

E mbylli portën, duke e përplasur fort.

Ndodhej në metro.

“Jam si i mpirë, – mendoi me vete. – Që kur vallë më nisi kjo topitje në fytyrë? Po në trup? Atë natë kur i rashë me këmbë në errësirë asaj kutisë me hapa, që qe njëlloj si ta godisja një minë të fshehur. Por dikur, kjo trullosje duhet të ikë, mendoi. Do të duhet kohë por, në fund, do t’ia dal mbanë dhe Faberi do të më ndihmojë. Dikush, nuk e di se kush, do të më kthejë edhe mua fytyrën e duart që kam pasur njëherë e një kohë, fytyrën time të vërtetë, duart e mia të vërteta. Edhe buzëqeshjen, – i tha vetes – atë buzëqeshjen time të parë që më është zhdukur. Ndihem si i humbur pa të!”

Tuneli i metrosë rrëshqiste me shpejtësi anash, pllakëza ngjyrëkremi, e zeza e shndritshme, pllakëza të bardha, e zeza e shndritshme, numra dhe terr, dhe e gjithë kjo që përsëritej pafundësisht.

Njëherë, kur ishte fëmijë, ai qe ulur mbi një pirg rëre të verdhë buzë detit, në një ditë të nxehtë e të kaltër vere, duke u munduar ta mbushte një sitë me rërë, meqë një kushëri i tij shpirtlig i kishte thënë: “Po mbushe dot me rërë këtë sitë, do të të jap një monedhë dhjetëcentëshe!” Dhe, sa më shumë rërë derdhte ai në sitë, aq më shumë rërë i rrëshqiste para sysh me një fëshfërimë të thatë, ndërsa sita vazhdonte të mbetej bosh. Duart iu lodhën, rëra po ia digjte duart, por sita vazhdonte të ishte bosh. Atë ditë korriku, i ulur mbi pirgun e rërës, ai kishte ndier t’i rridhnin lotët nëpër faqe.

Dhe ja tani, teksa treni i nëndheshëm me vakuum po vraponte përmes guvave të stërmëdha të zbrazëta të nëntokës së qytetit, atij iu kujtua logjika e tmerrshme e asaj site dhe, duke ulur sytë, pa se në duar po mbante Biblën e hapur. Në tren kishte plot njerëz, por ai prapë vazhdoi ta mbante librin në duar dhe befas një mendim absurd i erdhi në mendje: “Po qe se arrin ta lexosh shpejt dhe e lexon të

gjithën, kushedi ndoshta ka për të mbetur ca rërë në sitë.” Por ai nisi të lexonte e fjalët po i shkisnin përmes sitës dhe atëherë tha me vete: “Pas ca orësh do të jem me Bitin dhe do t’ia jap atij këtë libër, prandaj s’duhet të lë të më shpëtojë as edhe një frazë, duhet të mësoj përmendsh çdo rresht. Unë vetë kam për ta bërë këtë.”

Duart e tij e shtrënguan fort librin.

Fanfarat buçitën.

“Pastë e dhëmbëve Denham.”
“Mjaft!” – mendoi me vete Montagu. – “Mendoni për zambakët e fushave.”
“Pastë e dhëmbëve Denham.”
“Nuk njohin asnjë lodhje e as dinë...”
“Pastë e dhëmbëve De...”
“Mendoni për zambakët e fushave, mjaft më me këtë, mjaft!”
“Pastë e dhëmbëve!”

E hapi përsëri librin me vrull dhe filloi t’i shfletonte me gisht faqet, duke i prekur një nga një e duke i ndier si të ishte i verbër, duke e ndier me gishtërinj formën e secilës prej shkronjave, me vështrimin e ngulitur.

“Denham, siç quhet zakonisht...”
“Nuk njohin asnjë lodhje e as dinë...”

Një fëshfërimë e thatë rëre e nxehtë përshkoi sitën e zbrazët.
“Vetëm Denham!”
“Kujtoni zambakët e fushave, zambakët, zambakët...”
“Denham, i këshilluar nga dentistët.”

“Oh, mjaft më, mjaft më, mjaft!” Ishte një përgjërim, një klithmë aq e tmerrshme saqë Montagu s’kishte kuptuar as vetë se si kishte kërcyer në këmbë, nën shikimin e ngulur të pasagjerëve që, të habitur, po i largoheshin këtij

njeriu me fytyrë prej të marri e me një shprehje të përvuajtur, me gojën e përtharë e belbacake, me librin të hapur me faqet që po i fluturonin ndër duar. Po ata pasagjerë, që vetëm ca çaste më parë kishin qenë të ulur, duke rrahur këmbët përtokë, sipas ritmit të reklamës së pastës së dhëmbëve Denham, të pastruesit adontointrik Denham, të pastës së dhëmbëve Denham, të pastës së dhëmbëve të këshilluar nga dentistët, Denham për dhëmbët e dendur, një–dy, një–dy–tre, një–dy, një–dy–tre, po ata, gojët e të cilëve kishin mbllaçitur e copëtuar fjalët, pastë dhëmbësh, pastë dhëmbësh, pastë dhëmbësh. Dhe, si për dënim, radioja e trenit të nëndheshëm volli përmbi Montagun tonelata të një muzike të bërë nga tingujt therës të ca instrumenteve të kallajta, të bakërta, të argjendta, të kromta, të bronzta.

Pasagjerët e ndjenin veten të shtypur nën këtë ortek; nuk ikën, ngaqë s'kishin se ku të iknin; treni i madh me ajër të ngjeshur u kredh në rropullitë e tokës.

"Zambakët e fushës."

"Denham."

"Zambakët, ju thashë!"

Njerëzit ia kishin ngulur sytë.

– Thërrisni shefin e trenit.

– Ky njeri s'është në vete...

– Stacioni i Knoll View–s!

Treni ndaloi, duke lëshuar një fërshëllimë.

– Knoll–View! – një thirrje.

– Denham, – Një pëshpëritje.

Zëri i Montagut mezi u ndje.

– Zambakët...

Porta e vagonit u hap tejpërtej me një fërshëllimë. Montagu s'luajti nga vendi. Me një gulçim tjetër, porta

nisi të mbyllej. Vetëm atëherë, Montagu, me një të kërcyer, u sul mes pasagjerëve të tjerë drejt derës që po mbyllej, ku mbërriti çastin e fundit, gjithë duke ulërirë me mendjen e vet. Zuri t'i ngjiste me vrap shkallët vetëlëvizëse, pastaj galerinë, sepse kishte nevojë t'i ndiente këmbët në lëvizje, t'i ndiente krahët t'i përkundeshin, mushkëritë që i gufoheshin, tkurreshin, gufoheshin, gojën që i ishte tharë nga shkulmat e ajrit. Një zë i vinte nga pas: Denham, Denham, Denham. Treni lëshoi një fërshëllimë si ndonjë gjarpër dhe u zhduk brenda vrimës.

° ° °

– Kush është?
– Montagu.
– Ç'dëshironi?
– Më lër të hyj brenda.
– Unë s'kam bërë asgjë të keqe!
– Jam vetëm unë. Dreqi e mori!
– Betohesh për këtë?
– Patjetër që betohem!

Porta e shtëpisë u hap ngadalë. Faberi vështroi përjashta; ashtu nën dritën e ditës dukej mjaft i plakur, më i brishtë dhe më i trembur se kurrë. Dukej sikur plaku kishte vite të tëra pa dalë nga shtëpia. Kishte të njëjtën çehre me suvanë e mureve përreth. Të bardhë e kishte mishin e buzëve dhe të faqeve, të bardha i kishte flokët, sytë i qenë çngjyrosur aq shumë saqë tanimë ngjyra e kaltërreme e tyre ishte zbardhëllyer. Pastaj, sytë e tij ndalën te libri që Montagu mbante nën sqetull dhe brenda një grime ai nuk dukej më tashmë po aq i plakur dhe po aq i brishtë. Pak nga pak, atij iu zhduk frika.

– Më falni. Por duhet qenë i kujdesshëm.

Ia hodhi prapë sytë librit që kishte Montagu nën sqetull dhe s'u përmbajt dot pa thënë:

"E pra, qenka e vërtetë?"

Montagu hyri brenda. Porta u mbyll.

– Uluni, – tha Faberi duke ecur mbrapsht, si të kishte frikë që ai libër mund të zhdukej sapo ai t'ia hiqte sytë. Prapa kurrizit të tij ishte një portë e hapur, ku përmbi një bankë pune, shihej një numër i madh veglash çeliku. Montagu vetëm sa mundi t'ua hidhte një shikim shkarazi, sepse plaku, që e vuri re shikimin e tij, shkoi e mbylli derën me nxitim, pastaj, pa hequr akoma dorën që i dridhej nga doreza e portës, e çoi prapë shikimin e tij të druajtur te Montagu, që ndërkohë ishte ulur me librin mbi prehër.

– Këtë libër ... nga e keni...?

– E vodha.

Për herë të parë, Faberi ngriti shikimin dhe e pa Montagun drejt e në fytyrë.

– Qenke guximtar.

– S'është ashtu. – iu përgjigji Montagu. – Ime shoqe po vdes. Një mikeshë imja vdiq. Një tjetër që mund të më ishte bërë mike, s'ka as njëzet e katër orë që u dogj. Ju jeni i vetmi njeri që njoh, e që mund të më ndihmojë. Të më ndihmojë për të parë. Për të parë aty....

Dora e Faberi, që po e mbante përmbi gjunjë, lëvizi vendit.

– Ka mundësi?

– Oh, më falni. – Montagu ia zgjati atij librin.

– Sa kohë ka kaluar!... Unë nuk jam njeri fetar, po sa shumë kohë u bë që s'kam parë një të tillë! – Nisi ta shfletonte, duke ndaluar herë pas here për ta lexuar. – Është tamam ashtu si e kujtoja. O Zot, si e kanë ndryshuar në

ato ‘sallonet’ e ditëve tona! Tashmë, Krishti vetë është kthyer në pjesë të ‘familjes’. E pyes shpesh veten, a thua Perëndia do ta kishte njohur vallë birin e vet, kështu si e kanë sajuar e kamofluar.

Plaku i mbajti erë librit.

– E di, – vazhdoi – që edhe librat vijnë një çikë erë si ato arrat moskate, apo si ca lloj erëzash me origjinë ekzotike që kur isha fëmijë kisha qejf t’u mbaja erë. O Zot, sa shumë libra të bukur kishte në botë njëherë e një kohë, para se ne të lejonim që ata të zhdukeshin.

Faberi vazhdonte t’i shfletonte faqet.

– Zoti Montag, keni të bëni me një frikacak. Që shumë kohë më parë unë e shihja se ç’udhë po merrnin punët, por s’thashë asnjë fjalë, jam një nga ata të pafajshmit që kishin mundësi ta thoshin shkoqur atë që mendonin, atëherë kur askush s’ua vinte veshin “fajtorëve”, por unë s’e hapa gojën, duke u bërë kështu edhe vetë fajtor. Dhe, kur, më në fund, mbërriti puna që ata ngritën një strukturë të posaçme për djegien ligjërisht të librave, duke krijuar sistemin e autoda–fe–së e policinë e zjarrtarëve, unë murmuriat aty këtu ndonjë fjalë, pastaj e mbylla gojën, sepse tanimë s’kishte mbetur njeri që të bërtiste e të protestonte bashkë me mua. Kurse tani është tepër vonë.

Faberi e mbylli Biblën.

– Epo mirë, do të më thoni tani arsyen e ardhjes suaj...

– Është puna që askush nuk dëgjon më. As mureve s’kam si u flas, se janë ato që më ulërijnë mua. Me time shoqe s’flas dot, sepse ajo e ka mendjen tek ajo që thonë muret. Thjesht, kam nevojë ta gjej një njeri që ta dëgjojë atë që dua të them. E kushedi, po m’u dha mundësia të flas një copë herë, mbase them edhe unë ndonjë gjë me mend. Pastaj, dua që ju të më mësoni të kuptoj atë që lexoj.

Për një copë herë Faberi studioi fytyrën e ligur dhe të ngrysur të Montagut.

– Ç'të ka tronditur kaq shumë? Ç'paska bërë vaki që e paskeni lëshuar pishtarin nga dora?

– Nuk e di. I kemi të gjitha ç'duhen për të qenë të lumtur, e prapë s'jemi të lumtur. Diçka mungon. Kërkova përreth dhe pashë se e vetmja gjë që më mungonte ishin librat, ata që unë i kam djegur gjatë gjithë këtyre dhjetë a dymbëdhjetë vjetëve të fundit. Dhe atëherë mendova se ndoshta janë librat ata që do të më ndihmojnë.

– Je një romantik i pandreqshëm, – i tha Faberi – Do të ishte për të qeshur, sikur në të vërtetë të mos ishte diçka kaq serioze. Ajo që ty të mungon s'janë librat, por ajo që njëherë e një kohë mund ta gjeje te librat. Të njëjtat gjëra, të njëjtat njohuri që fare mirë mund të shpërndaheshin apo transmetoheshin edhe nga radioja dhe nga ekranet e televizionit. Por veçse nuk ndodh kështu. Jo, jo, s'janë aspak librat ata që po kërkon. Merr aty ku ke mundësi të gjesh gjësendi, në disqe të vjetra gramafoni, në filma të vjetër, apo nëpër miq të vjetër: kërko në natyrën përreth, por në radhë të parë, kërko te vetja jote. Librat nuk ishin veçse një mjet për të mbledhur e për të ruajtur, ku ne depozitonim gjithçka që kishim frikë se mos e harronim. S'kanë asgjë magjike librat, magjia qëndron vetëm në atë që ata thonë, në atë ndërthurje të elementëve të ndryshëm të gjithësisë që ata bënin, për të na dhënë atë mantel që mbanim veshur. Natyrisht që të gjitha këto si kishe nga ta dije, ashtu siç as tani s'po më kupton përse e kam fjalën. Por veçse ja, me intuitë, i ke rënë në të. Dhe kjo ka rëndësi. Tri janë ato gjëra që na mungojnë. Së pari: a e di pse janë kaq të rëndësishëm libra si ky? Sepse ata kanë substancë. Çfarë do të thotë në këtë rast, fjala "substancë"? Për mua do të

thotë strukturë, fibër që ta mbajë. Ky është një libër që ka pore, që ka frymëmarrjen e vet, një libër që mund ta vëresh në mikroskop. Dhe ka për të parë se nën qelqin ka jetë, një jetë që rrjedh si një lumë i fryrë me një begati të pafund. Sa më tepër pore të ketë, sa më tepër hollësi jetësore të ketë për çdo centimetër katror në një fije letër, aq më afër letërsisë së vërtetë je. Sidoqoftë, ky është përkufizimi im për substancën. Zbulo hollësitë. Hollësi të reja të nxjerra prej jetës! Shkrimtarët e mirë kanë lidhje të vazhdueshme me jetën. Mediokrit vetëm sa e cekin atë përciptazi. Shkrimtarët e këqij e dhunojnë atë.

– E kupton tani, – vazhdoi Faberi – pse i urrejnë e ua kanë frikën librave? Se të tregojnë poret në fytyrën e jetës. Njerëzve që duan rehatinë, u pëlqejnë vetëm fytyrat si një hënë e plotë, fytyra dylli pa pore, pa qime, pa asnjë shprehje. Jetojmë në një kohë kur lulet kërkojnë të ushqehen me lule, në vend se të ushqehen me shiun e mirë e me dheun e zi pjellor. Madje, edhe fishekzjarrët, me gjithë bukurinë e tyre, prapë nga përbërja kimike e tokës lindin. E megjithatë, në njëfarë mënyre, ja që ne na është mbushur mendja se do të mundemi të ecim më tej, duke u ushqyer me lule dhe lojëra piroteknike, pa e përmbushur ciklin e kthimit në realitet. E di atë legjendën e Herkulit dhe të Anteut, mundësit gjigant, që kishte një fuqi të pabesueshme, mjaft që t'i kishte këmbët mbi tokë? Por ama, kur Herkuli e ngriti Anteun lart në ajër, kur e la atë pa rrënjë, ai shpejt mbaroi. Në mos pastë në këtë legjendë një mësim për ne që jetojmë në këto kohë, sot, në këto qytetet, atëherë do të thotë që unë s'qenkam fare në rregull nga trutë. Me një fjalë, kjo është e para nga ato gjërat që na mungojnë. Substancë, fibër dhe elementët jetësorë.

– Po e dyta?

– Koha e lirë.
– Oh, po ne kemi kushedi sa orë të lira.
– Orë të lira nga puna, po. Por kohë për të menduar, a ke? Kur s'je duke e ngarë makinën me njëqind e pesëdhjetë kilometra në orë, me një shpejtësi kur s'mendon dot për gjë tjetër përveç rrezikut, atëherë ose je duke luajtur ndonjë lojë, ose je ulur në ndonjë sallon, i rrethuar nga të katër anët nga ekranet, me të cilat është e pamundur të diskutosh dot për ndonjë gjë. Përse? Sepse televizioni është "real", ai është i pranishëm, ai ka dimensionet e veta. Ai të thotë se ç'duhet të mendosh, bile ta thotë këtë me një zë gjëmues. Duhet të ketë të drejtë, thua ti me vete: duket sikur ka të drejtë. Të nguc me aq shpejtësi e vrull drejt përfundimeve që do ai, pa të lënë kohë që me mendjen tënde të protestosh e të thuash: "Ç'marrëzi!"
– Po dhe ata të "familjes" janë njerëz të gjallë, me mish e me kocka.
– Si, si, më fal?
– Ime shoqe thotë se librat nuk janë "realë".
– Thuaji, mirë që është kështu. Të paktën, një libër mund ta mbyllësh e t'i thuash: "Prit një minutë." Bën atë që do vetë. Pa më thuaj, të lutem, kush është ai që ka arritur t'u shpëtojë kthetrave që të kllapojnë me të vënë këmbën në një sallon TV? Të sajon e të jep formë si t'ia ketë qejfi! Ambienti në të cilin të mbyll bëhet po aq real sa vetë bota. Ashtu bëhet, e ndaj dhe e vërteta është kjo. Librat mund t'i mundësh me arsye. Por, me gjithë ato që di e me gjithë skepticizmin tim, prapë asnjëherë s'kam qenë i aftë të diskutoj me një orkestër simfonike me njëqind elementë, kur je i përmbytur nga ngjyrat tredimensionale të këtyre salloneve të çuditshëm. Siç e sheh, në sallonin tim, unë s'kam veçse katër mure të thjeshta, të bëra me gëlqere e me

tulla. Kurse këto, – dhe ia tregoi Montagut dy tamponë të vegjël gome – këto i mbaj për këta veshët e mi të shkretë, kur jam në vagonët e metrosë.
– Pastë e dhëmbëve Denham, – belbëzoi Montagu me sytë e mbyllur. – Ku do të përfundojmë vallë? A mund të na ndihmojnë librat?
– Veç në do të mund të kemi atë gjënë e tretë që na mungon. E para, siç ju thashë, është cilësia e informacionit që kemi. E dytë, njenja, të kesh kohë për ta tretur atë. Dhe e treta, e drejta për të vepruar bazuar në atë që mësojmë nga ndërveprimi i dy të parave. Por veç, unë për vete s'besoj që në këtë pikë ku kemi mbërritur, një plak i drobitur e një polic zjarrtar i revoltuar, janë në gjendje të bëjnë kushedi se çfarë...
– Unë mund të siguroj libra.
– Duke rrezikuar shumë.
– Kjo është ana e mirë që ka vdekja. Atëherë, kur s'të mbetet më asgjë se ç'të humbasësh, s'ke frikë më nga asnjë rrezik.
– Ja pra, – qeshi Faberi – thatë një gjë interesante, pa e lexuar askund.
– Pse, ka në libra gjëra të tilla? Kjo që thashë ishte diçka që më erdhi vetiu brenda kokës sime.
– Aq më mirë atëherë. S'e shpike as për mua e as për kurrkënd tjetër, bile as edhe për veten tënde.
Montagu u përkul përpara.
– Sot po mendoja se nëse disa nga librat kanë vlerë të veçantë, mund të gjejmë ndonjë makinë tipografike që të shtypim kopje të tjera të tyre...
– Ne?
– Po, ju dhe unë.
– Oh, jo! – Plaku sikur ngriu në vend.

– Më lejoni të paktën ta parashtroj planin tim...
– Po qe se ngulni këmbë, më duhet t'ju kërkoj të ikni.
– Po pse, nuk ka interes edhe për ju e gjithë kjo?
– Jo, se muhabete të tilla vetëm të bëjnë të vdesësh i djegur. Do të isha dakord t'ju dëgjoja nëse vërtet me këto që thua, në një mënyrë a në një tjetër, e gjithë organizata që ju përfaqësoni do të mund të zhdukej. Pra, në qoftë se do të më propozoni që ta shtypnim një numër librash që pastaj ti do të arrije ta shpërndaje dhe fusje fshehurazi nëpër kazermat e shtëpitë e zjarrvënësve në mbarë vendin, në mënyrë që fara e dyshimit të mbillej tek ata piromanë, atëherë po, unë do të thosha të lumtë!
– Të shkosh të fshehësh libra e pastaj të telefonosh për t'i denoncuar e të shohësh si do t'u digjen shtëpitë, këtë do të thuash?
Faberi e pa Montagun duke harkuar vetullat, si ta shihte nën një dritë krejt të re.
– Bëra shaka.
– Pse shaka, po qe se mendon se ky është një plan që ia vlen të provohet? Veçse mua më duhet ta di me siguri nga ju nëse nga kjo punë mund të dalë diçka, apo jo.
– Për punë të tilla s'jep dot garanci! Por pastaj, ja edhe sikur t'i kemi të gjithë librat që na duhen, prapë, ja ku ta them unë, do të shkojmë të kërkojmë aty ku është maja më e lartë, për t'u hedhur që aty. Kurse ne, në të vërtetë, kemi nevojë të pushojmë një grimë, sa të marrim frymë. Ne kemi nevojë të mësojmë. Dhe, ndoshta, pas nja një mijë vjetësh, do të dimë si të zgjedhim ndonjë kodrinë jo edhe aq të lartë, nga ku të hidhemi. Qëllimi i librave është të na tregojnë se sa gomarë, se sa të pamend jemi. Librat janë si ata pretorianët e Cezarit, që, ndërkohë që korteu i tij kalonte ngadhënjimtar, i pështpëritnin atij në vesh "Mos

harro, Cezar, se edhe ti je i vdekshëm.” Pjesa më e madhe prej nesh e ka të pamundur të vrapojë sa andej-këtej, të flasë me të gjithë, të njohë të gjitha qytetet e botës; as kohë s’kemi për këtë, e as para e as kaq shumë miq. Ato që kërkon ti Montag, i ke këtu, mbi këtë tokë, por veç për një njeri të zakonshëm, e vetmja mënyrë se si mund të shohë, të paktën nëntëdhjetë e nëntë për qind të tyre, është nëpërmjet librave. Mos kërko garanci. E mos prit që vetëm një gjë a një njeri, një makinë apo një bibliotekë e tërë të mund të të shpëtojë. Bëj pjesën tënde si shpëtimtar dhe pastaj, edhe po u mbyte, të paktën do të vdesësh duke e ditur se ishe në udhën e duhur që do të të nxirrte drejt bregut.

Faberi u çua nga vendi dhe zuri të ecte nëpër dhomë.

– Atëherë? – e pyeti Montagu.

– E ke vërtet me gjithë mend?

– Plotësisht.

– Besomë mua, është një plan tinëzar. – Faberi ia hodhi një sy si i shqetësuar derës së dhomës së tij të gjumit. – T’i shohësh kazermat e zjarrit të digjen anembanë vendit, të shkatërrohen si të jenë vatra të tradhtisë! Salamandra që ha bishtin e vet! O Zot i madh!

– Kam një listë me adresat e shtëpive të zjarrvënësve kudo që janë. Me pak organizim klandestin...

– E keqja e kësaj pune është se s’i zëmë dot besë asnjërit. Ja, ti, unë, po tjetër, kush do të jetë që do të vërë zjarret?

– Pse, nuk ka profesorë të tjerë si ju, ish-shkrimtarë, historianë, linguistë...?

– Ose kanë vdekur, ose janë tepër pleq.

– Sa më pleq aq më mirë; do ta kenë më të lehtë të mos bien në sy. Pranoje që njeh duzina njerëzish të tillë!

– Oh, patjetër, janë gjithë ata aktorë që kanë vite që s’luajnë dot Pirandelon, Shoun apo Shekspirin, ngaqë

veprat e këtyre janë ca si tepër të ndjeshme për realitetin. Kështu që, ne mund ta shfrytëzojmë zemërimin e tyre. Po ashtu, mund të përfitojmë edhe nga mëria që kanë me të drejtë tërë ata historianë që prej dyzet vjetësh nuk kanë shkruar dot as edhe një rresht. Ashtu, është e vërtetë, ne mund të ngremë dhe kurse ku t'u mësojmë njerëzve si të lexojnë dhe të mendojnë.
– Sigurisht!
– Por prapë, vetëm kjo s'mjafton. E tërë kultura është goditur pas shpine. Duhet shkrirë vetë skeleti i saj për ta riderdhur pastaj sipas një modeli të ri. O Zot, s'mjafton vetëm të zësh të lexosh një libër që u bë gjysmë shekulli që s'e ka prekur më njeri me dorë. Mos harro se në vërtetë, rrallëherë ndodh që të nevojiten zjarrvënësit. Janë njerëzit vetë ata që e kanë braktisur leximin. Ndaj edhe sot, janë të paktë ata që janë të gatshëm të rebelohen. Edhe ndër këtë të paktë, pjesës më të madhe i ka hyrë frika, ja kështu si mua. Se mos je i zoti ti të kërcesh më shpejt nga ç'bën "Gaztori i bardhë", apo të ulërish më fort nga "Shtrigani gaztor" e sesa "Familjet" e salloneve? Nëse je vërtet kaq i zoti, Montag, atëherë po, të them se ke të drejtë ti. Sidoqoftë, ti je një budalla. Njerëzisë i pëlqen të zbavitet.
– Duke vrarë? Apo duke vrarë veten?
Gjatë gjithë kohës që vazhdonte biseda e tyre, një tufë aeroplanësh bombardues kishte fluturuar në drejtim të lindjes, por vetëm tani ata të dy e ndërprenë fjalën që të mbanin vesh, ngaqë ndjenë thellë brenda vetes drithërimën e gumëzhimës së madhe të reaktorëve.
– Ki durim Montag. Le të presim sa t'i zhdukë lufta "familjet". Qytetërimi ynë po e shkatërron vetveten. Kryesorja është të dish të qëndrosh larg nga forca centrifuge që po e shkatërron.

– E, prapëseprapë, dikush duhet të jetë i përgatitur për atë çast, kur gjithçka do të hidhet në erë.
– E kush, njerëz që do të dinë ta recitojnë Miltonin? Apo që do të thonë: "Unë di përmendsh tragjeditë e Sofokliut?" Apo që do të dinë t'u kujtojnë atyre që do të mbeten gjallë se, në fund të fundit, njeriu ka edhe anët e tij të mira? Por s'kanë për të bërë gjë tjetër veçse do të zënë të kërkojnë gurë për t'i gjuajtur njëri-tjetrit! Montag, shko më mirë në shtëpi. Futu në krevat e bëhu i mbarë. Pse kërkon t'i shkosh kot ato pak orë që të kanë mbetur, duke u sjellë rrotull brenda në kafaz e duke thirrur se s'je ketër?
– Atëherë, për ty s'paska pikë rëndësie?
– Ka aq rëndësi, saqë më vjen për të vjellë nga gjithçka.
– Dhe nuk do të më ndihmosh?
– Natën e mirë. Natën e mirë!
Duart e Montagut morën Biblën. Kur pa se ç'po shtrëngonte në duar, u duk edhe vetë i habitur.
– Të pëlqen ky libër?
– Jam gati të jap krahun tim të djathtë, që ta kisha – tha Faberi.
Montagu ndenji në këmbë para tij dhe priti se ç'do të ndodhte më tej. Duart e tij, si të kishin një vullnet të vetin, si dy punëtorë që punojnë së bashku, zunë t'i shkulnin faqet librit. Ato duar shqitën faqen e ballinës, pastaj faqen e parë, pastaj të dytën.
– Idiot, ç'po bën ashtu? – Faberi brofi në këmbë, si ta kishin goditur. I hodh përsipër, por Montagu, duke u mbrojtur me shpatulla, ia duart të lira të vazhdonin punën e tyre. Edhe gjashtë faqe të tjera ranë mbi dysheme. Nën shikimin e Faberi, ai i mori dhe nisi t'i mblidhte shuk...
– Oh, mos, mos! – tha plaku.

– E kush më ndalon dot? Jam zjarrtar unë! Po të dua, të djeg edhe ty të gjallë!
Plaku ia kishte ngulur ata sytë e tij të zgurdulluar, e të mbushur plot dhimbje.
– Oh, s'e bën dot!
– Ja që po e bëj.
– Të lutem, mos shkul faqe të tjera nga ky libër. – Dhe Faberi u lëshua i tëri mbi një karrige, i zbehtë sa më s'bëhej, me buzët që i dridheshin. – Mos më bëj të ndihem edhe më i lodhur nga ç'jam. Çfarë do si këmbim?
– Ty, që të më mësosh gjithçka që më duhet.
– Epo mirë, mirë!
Montagu e lëshoi librin. Nën shikimin e kapitur të plakut, nisi t'i shpaloste fletët e librit që aty më parë i kishte mbledhur shuk.
Faberi tundi kokën, sikur atë çast të zgjohej nga gjumi.
– Montag, ke ndoca para?
– Pak. Katërqind–pesëqind dollarë e shumta. E përse?
– Silli këtu. Njoh një njeri që pesëdhjetë vjet të shkuar shtypte gazetën e universitetit tonë. Ishte po atë vit kur vajta në fakultet për të nisur semestrin e ri dhe gjeta vetëm një student në sallë të regjistruar në kursin e dramës nga Eskili gjer tek O'Neili. E kupton? Ç'statujë e madhërishme akulli ishte, që po shkrinte nën rrezet e diellit! Më kujtohen gazetat që vdisnin njëlloj si ca flutura të mëdha nate! Dhe askujt s'i erdhi keq për to. Askush s'ua ndjeu mungesën. Dhe pas kësaj, qeveria, si e pa se ç'përfitim do të kishte nga një popull të cilit i pëlqente të lexonte vetëm për buzë që puthnin tërë pasion, apo për grushte të forta stomakut, i vuri kapakun kësaj historie me ju zjarrvënësit. Kështu pra, Montag, kemi atë tipograf që është i papunë. Mund t'ia nisim me ndonjë libër, tek presim që lufta të

shkatërrojë tërë sistemin e të na japë atë shtytje që na duhet. Ca bomba dhe menjëherë të tëra "familjeve" nëpër muret e të gjitha shtëpive ka për t'iu mbyllur goja! E në atë heshtje që do të bjerë, kushedi, mbase do të ketë mundësi të ndjehet edhe zëri ynë.
Që të dy mbetën me shikimin e ngulur te libri mbi tryezë.
– Këto do të mundohem të mos i harroj, – foli Montagu – por, për dreq, sa kthej kokën, çdo gjë më fluturon nga mendja. O zot, sa nevojë kam të gjej gjësendi për t'i thënë kapiten Bitit! Ai ka lexuar shumë, ndaj dhe tani e ka gjithmonë përgjigjen në majë të gjuhës, apo të paktën, ashtu hiqet. E ka zërin si gjalpë. Unë kam frikë se mos me ato dërdëllitjet e tij më kthen prapë e më bën ashtu siç isha. S'ka shkuar veçse një javë që lëshoja atë pizgën e benzinës e me vete mendoja: "O zot, ç'qejf që është!"
Plaku pohoi me kokë.
– Ai që s'krijon gjë, s'rri dot pa shkatërruar. Kjo është një e vërtetë e lashtë, po aq sa edhe vetë historia.
– Domethënë, unë, pak a shumë, i tillë jam.
– Te secili prej nesh ekziston diçka e tillë.
Montagu u drejtua për nga porta e hyrjes.
– Nuk ke mundësi që në ndonjë mënyrë të më ndihmosh sonte, kur të takohem me kapitenin e zjarrtarëve? Kam nevojë për një ombrellë që të më mbrojë nga shiu. Kam shumë frikë se mos mbytem, po qe se ai ia nis prapë me ato të tijat.
Plaku nuk foli, por pa edhe një herë i merakosur nga dera e dhomës së tij të gjumit. Montagut nuk i shpëtoi ky shikim.
– E pra? – këmbënguli ai.
Plaku mori frymë thellë, e mbajti frymën për një çast,

pastaj, më së fundi, e lëshoi atë ngadalë. Prapë mori frymë thellë, me sytë e mbyllur, me gojën e shtrënguar, gjersa, më në fund, arriti të nxirrte një gulçimë;
– Montag...
E ndërpreu përsëri fjalën, por, pastaj, si u kthye nga ai, duket e ndau mendjen.
– Eja me mua. E, për pak të lashë të shkoje pa të thënë asgjë. S'jam gjë tjetër veçse një copë plaku frikaman.
Faberi hapi derën e dhomës së gjumit dhe e futi Montagun në një dhomë të vogël, ku mbi një tryezë shiheshin disa instrumente metalike e, bashkë me to, rrotulla me tela mikroskopikë, ca qarqe tepër të vegjël, bobina dhe kristale.
– Ç'janë këto? – e pyeti Montagu.
– Prova të paburrërisë sime të tmerrshme. Sikur ta dije sa vjet kam shkuar këtu në vetmi, duke i mbuluar muret me figurat e fantazisë sime! Është pasioni im të rri e të engledisem me elektronikën dhe me zbatimet e ndryshme që gjen parimi i radiotransmetimit. Aq e madhe është paburrëria ime, saqë, duke u bashkuar me atë frymë rebelimi që kam përbrenda por që veç rri e strukur nën hijen e saj, më shtrënguan ta sajoja këtë aparat.
Mori nga banka një send të vogël metalik në ngjyrë të gjelbër, që s'e kalonte madhësinë e një fisheku të kalibrit 22.
– Dhe të gjitha këto... si i pagova, thua ti? Duke luajtur në bursë, natyrisht, në këtë strehë të fundit që ka mbetur në këtë botë për ne intelektualët e rrezikshëm e të papunë. E pra, luajta në bursë, krijova të gjitha këto e ndenja të prisja. Kam gjysmën e jetës sime që rri e pres i drithëruar që të vijë dikush e të më flasë. Vetë s'ma mbante t'i flisja njeriut. Asaj dite në park, kur biseduam bashkë, të ulur në atë stol, e dija se shpejt a vonë do të më vije në shtëpi, veç

s’dija të thosha nëse do të më vije si mik apo si zjarrtar. Kam muaj që e kam gati këtë aparat të vogël. E, megjithatë, sot për pak të lashë të ikje, kaq shumë frikë kisha.
– Duket gati si një radio me kapsulë.
– Por s’është vetëm aq, është diçka më tepër. Është një aparat për të dëgjuar! Po e fute ti në vesh, Montag, unë mund të rri rehat–rehat në shtëpi, të ngroh këto kockat e mia të plakura që më janë mpirë nga frika, e ndërkohë, pa asnjë zarar, të dëgjoj e ta analizoj botën e zjarrtarëve, t’ia zbuloj asaj dobësitë. Jam bleta mbretëreshë që rri e sigurt në mes të folesë. Ju do të jeni bleta punëtore, veshi që dëgjon. Me një fjalë, jam në gjendje t’i shpik veshët në çdo cep të qytetit nëpërmjet disa njerëzve që do të dëgjojnë e do të shqyrtojnë gjërat për mua. Edhe sikur bletët punëtore të vdesin, unë prapë jam i sigurt në shtëpinë time, duke e larguar frikën me një komoditet sa më të madh e me një rrezik sa më të vogël. E sheh sa i kujdesshëm që jam, ç’qenie e përbuzshme që jam?
Montagu futi në vesh kapsulën e gjelbër. Plaku, po ashtu, futi një send tjetër të njëllojtë në vesh, e lëvizi buzët.
– Montag!
Zëri i kumboi Montagut brenda kokës.
– Të dëgjoj fare mirë!
Plaku zuri të qeshte.
– Edhe zëri yt dëgjohet për mrekulli! – belbëzoi ai, por ajo belbëzim kumboi në veshin e Montagut si një ulërimë. – Kur të vijë ora, shko në kazermë, mua do të më kesh me vete. Pa të dëgjojmë ç’ka për të na thënë ky kapiten Biti. Kushedi, mbase mund të jetë edhe ai ndonjë njeri i yni. Vetëm një perëndi e di! Unë do të të rrëfej se ç’duhet t’i thuash, kemi për t’ia punuar mirë. Më thuaj, më urren për këto marifetet e mia elektronike prej frikacaku? Unë vetë

rri këtu, kurse ty të çoj në mes të natës aty ku është rreziku dhe ndërkohë vetë rri në prapavijë, me veshët e ngrehur, në pritje që ty të të presin kokën.
– Le të bëjmë aq sa kemi mundësi, – foli Montagu. Ia dha Biblën plakut. – Ja ku e ke. Do të provoj t'i jap Bitit ndonjë libër tjetër në vend të këtij. Nesër...
– Unë do të takoj atë tipografin e papunë, po, po; kjo është e gjitha që mund të bëj.
– Natën e mirë, profesor!
– Jo, jo, natë të mirë nuk do të ketë. Unë do të jem me ty gjatë tërë natës, do të jem si ajo mushkonja e bezdishme e do të të zukas në vesh sa herë që do të ma kesh nevojën. Epo tani, mirupafshim dhe fat të mbarë, Montag!
– Porta u hap dhe u mbyll. Sërish, Montagu u gjend në mes të rrugës së errët, vetëm për vetëm me botën.

o o o

Atë natë, në qiell ndihej se si po përgatitej lufta. Ndihej nga vetë mënyra se si retë herë largoheshin e pastaj prapë ktheheshin, nga vetë pamja që kishin marrë yjet, një milion yje që endeshin mes reve si të ishin disqe të armikut, nga vetë ajo ndjenjë që kishe sikur nga çasti në çast qielli mund të lëshohej e do të binte mbi qytet, duke e kthyer atë në pluhur çimentoje, ndërsa hëna do të shpërthente me një flakë të madhe të kuqe. E tillë ishte atmosfera e asaj nate. Montagu doli nga stacioni i metrosë me paratë në xhep. (Kishte arritur të shkonte në bankë, e cila qëndronte e hapur gjatë gjithë natës me robotë mekanikë që shërbenin). Po ecte me makinë, duke dëgjuar zërin e kapsulës së radios që kishte në vesh.
"Janë mobilizuar një milion njerëz. Nëse shpërthen

lufta, neve na pret një fitore e shpejtë...” Pastaj, një lumë i tërë muzike mbyti zërin që u tret në hiçgjë.
“Në të vërtetë janë mobilizuar dhjetë milionë njerëz, – i pëshpëriti Montagut në veshin tjetër zëri i Faberi – por, kur thua një milion, është gjë edhe më e sigurt, pastaj edhe bën një efekt më të mirë...”
“Faber?”
“Po?”
“Unë vetë s’po mendoj. Si përherë, bëj vetëm atë që më thuhet. Më thatë të shkoj e t’i marr paratë dhe unë shkova dhe i mora. Vetë as që do të më kishte shkuar nëpër mend. Kur, vallë, edhe unë do të mund të mendoj e veproj me kokën time?”
“Ke filluar që tani, gjersa thua këtë që sapo e the. Por veçse, tani duhet të kesh besim te unë.”
“Besim kam pasur edhe te fjalët e të tjerëve.”
“Dhe e pe vetë se ku po përfundojmë. S’ke ç’bën, duhet të vazhdosh edhe ca të ecësh kështu, me sytë mbyllur. Mbështetu te krahu im, ja ku e ke.”
“Nuk dua që të hidhem nga njëri kamp te tjetri, vetëm që prapë të më diktojnë se ç’duhet të bëj. Po qe kështu, unë s’kam asnjë arsye pse të dezertoj.”
“E sheh? Sa me mend që po flet!”
Montagu ndjeu nën këmbë trotuarin dhe këmbët e çuan vetë në drejtim të shtëpisë.
“Vazhdo fol, të lutem!”
“Të pëlqen të më dëgjosh të të lexoj diçka, Montag? Të ta lexoj në një mënyrë të atillë që të të ngulet në mendje. Për vete, unë s’fle më shumë se pesë orë natën. S’kam se ç’bëj. Prandaj, po deshe, të lexoj përnatë diçka, para se të flesh. Thonë se nëse dikush të pëshpërit diçka në vesh, fiton njohuri edhe kur je duke fjetur.”

“Po, Faber.”
“Ja, pra.” – Që shumë larg nga aty, nga ana tjetër e qytetit, u dëgjua në mes të natës, fëshfërima e lehtë e një faqeje që u kthye. Ishte Libri i Jobit.
Në qiell po dilte hëna, ndërsa Montagu vazhdoi të ecte në drejtim të shtëpisë, duke luajtur fare lehtë buzët.

o o o

Në orën nëntë të mbrëmjes qe duke ngrënë një darkë të lehtë, kur u hap dera e shtëpisë me zhurmë dhe Mildredi doli me vrap që nga salloni, si të ishte duke ia mbathur nga ndonjë shpërthim i Vezuvit. Te pragu i derës u duk zonja Felps së bashku me zonjën Boulls, që pas pak u zhdukën brenda grykës së vullkanit, me nga një gotë martini në dorë. Montagu e la darkën në mes. Ato ia kujtonin një lampadar të përbindshëm kristali që lëshonte mijëra tonalitete tingëllimash; ai shihte të shndrisnin në muret e shtëpisë buzëqeshjet e tyre si ato të Maces Qeshire në “Botën e çudirave”, ndërsa tani po i ulërinin njëra–tjetrës, që të mund të dëgjoheshin mes gjithë asaj zhurme.
Montagu e kishte gojën akoma të mbushur plot, kur u shfaq te pragu i derës së sallonit.
– Oh, ç’pamje të mrekullueshme që paskeni sot!
– Vërtet?
– Ti, Mili, dukesh e mrekullueshme!
– Ashtu?
Montagu ndenji një copë herë duke i parë.
“Ki durim,” – i murmuriti Faberi.
“S’duhej të isha këtu”, belbëzoi Montagu, thuajse po fliste me vete. “Tani duhej të isha rrugës për të ardhur te ti, që të të sillja paratë.”

“S’ka pse ngutesh, Montag, silli nesër. Ki kujdes!”
– A s’është një shfaqje e mrekullueshme? – thirri Mildredi. – Fantastike!
Në një nga muret dukej një grua që kishte vënë buzën në gaz, teksa po pinte lëng portokalli.
“Si dreqin i bën dot të dyja gjërat njëherësh?” – i erdhi atij në mend kjo pyetje pa ndonjë shkak të caktuar. Në paretet e tjera bëhej radioskopia e së njëjtës grua, ku dëftehej rruga që përshkonte pija duke kaluar nga gurmazi, derisa mbërrinte në stomakun e kënaqur. Papritur dhoma u çua lart, duke fluturuar si një raketë përmes reve, për t’u kredhur pastaj në një det lumi jeshil, ku peshq të kaltër gëlltisnin peshq të tjerë të verdhë e të kuq. Një minutë më pas, tre klounë të bardhë vizatimorë, nisën t’i prisnin njëri–tjetrit këmbët e duart me ca sakica, mes të qeshurash të forta. Dy minuta më pas, dhoma ishte larguar tashmë nga qyteti dhe kishte shkuar te ca makina reaktive, të cilat silleshin rrotull në një arenë, përplaseshin, shtynin njëra–tjetrën, pastaj prapë përplaseshin. Montagut i zunë sytë disa trupa njerëzish që fluturuan përpjetë.
– Mili, i pe?
– Po, po, i pashë
Montagu zgjati krahun për nga pareti i sallonit dhe vërtiti çelësin kryesor... Menjëherë, figurat u skeletizuan, u tretën si të kishin avulluar, thuajse një kupë e madhe, e kristaltë, e mbushur plot me peshq histerikë, tani të ishte zbrazur nga uji.
Të tria gratë u kthyen ngadalë dhe e panë, në fillim me një nervozizëm që s’e fshihnin dot, pastaj duke shfaqur hapur tërë antipatinë që ndienin për Montagun.
– Kur besoni se ka për të nisur lufta? – tha ai. – Me sa shoh, burrat tuaj s’paskan ardhur sonte.

– Oh, shkojnë e vijnë burrat, shkojnë e vijnë, – foli zonja Felps. – Finegani është sa brenda, jashtë. Pitin e thirrën mbrëmë në ushtri. Do të kthehet në shtëpi aty nga java që vjen. Të paktën, autoritetet ushtarake kështu thanë. Luftë rrufe. Dyzet e tetë orë thanë, dhe pastaj prapë në shtëpi. Kështu thanë ushtarakët. Luftë rrufe. Pitin e thirrën dje dhe i thanë se javën që vjen do të jetë prapë në shtëpi. Luftë rrufe...
Të tria gratë tundën kokën dhe panë të nervozuara paretet e shkreta që tashmë kishin marrë një ngjyrë gri.
– Unë për vete s'para bëhem merak, – foli zonja Felps – ia lë Pitit të gjitha andrallat. – Ajo ia shkrepi të qeshurit. – Le që e ka merak Piti të rrijë e të vrasë mendjen. Unë jo, s'e vras mendjen shumë unë.
– Ashtu është, – tha Mili – lërja Pitit të vrasë mendjen.
– Gjithnjë është burri i ndonjë tjetrës ai që vdes, kështu thonë.
– E kam dëgjuar edhe unë ta thonë këtë. Si s'kam njohur asnjëri që të jetë vrarë në luftë. Njerëz që të jenë vrarë ngaqë janë hedhur nga dritarja, po, i shoqi i Glorias, javën që shkoi, por që të jenë vrarë në luftë, këtë jo!
– Ashtu, vërtet në luftë, jo, – ia bëri zonja Felps – sidoqoftë, unë me Pitin gjithnjë e kemi thënë se s'është nevojë për lot, as për zi, e gjëra të këtij lloji. Si për të, ashtu edhe për mua, kjo është martesa e tretë, prandaj jemi të pavarur. Duhet të dish si të jesh i pavarur, e themi gjithmonë unë dhe Piti. Më tha Piti: "Në ndodhtë që të vritem, ti vazhdo gjithnjë drejt në rrugën tënde, pa derdhur lot, martohu sërish e mos e vrit mendjen për mua."
– Kjo më kujton diçka, – foli Mildredi. – E mban mend mbrëmë atë rrëfimin romantik në pesë minutat e emisionit të Klara Dovit? Flitej për një grua që...

Montagu nuk foli, por mbeti aty duke mos ua shqitur sytë fytyrave të atyre grave, ashtu siç kishte mbetur njëherë kur kishte qenë fëmijë e kishte hyrë në një kishë të çuditshme, ku kishte parë fytyrat e shenjtorëve. Fytyrat e smaltuara të atyre krijesave s'kishin pasur asnjë kuptim për të, edhe pse ai u kishte folur dhe kishte ndenjur gjatë në atë kishë, duke rrahur të bëhej edhe ai i asaj feje, të kuptonte se ç'kishte ajo, e përmbi të gjitha, ishte munduar të mblidhte në mushkëri një sasi të mjaftueshme temjani nga ai pluhuri i veçantë i atij vendi, që do t'i kalonte më pas në gjak, për ta bërë të ndjeshëm ose të interesuar edhe atë për domethënien e atyre figurave të ngjyrosura burrash e grash, me sy porcelani e buzë të kuqe ngjyrë gjaku, si rubini. Por s'kishte ndier asgjë; kishte qenë njëlloj si të kalonte rastësisht përmes reparteve të një magazine të pazakontë, ku paratë e tij nuk kishin asnjë vlerë dhe zemra e tij kishte mbetur e ftohtë, madje edhe atëherë kur ai provoi t'i prekte me duar drurin, allçinë e gëlqeren e statujave.
Edhe tani po provonte të njëjtën ndjesi, këtu, në sallonin e vet, përpara këtyre grave që nën shikimin e tij spërdridheshin nëpër poltrona, ndiznin cigare, çonin lart re tymi, duke prekur me dorë herë pas here flokët e tyre të kuq flakë, vërenin thonjtë e shndritshëm, inkadenshentë, që dukej sikur të kishin marrë flakë për shkak të shikimit të tij.
Tanimë fytyrat e tyre i kishte pushtuar heshtja. Të tria gratë u zgjatën përpara, për ta dëgjuar zhurmën që bëri Montagu kur gëlltiti kafshatën e fundit; mbajtën vesh frymëmarrjen e tij të etshme. Të tria paretet e shuara të dhomës tani ngjasonin me ballin e zbehtë të ca gjigantëve që flinin të pashqetësuar nga ëndrrat. Montagu pati përshtypjen se sikur t'i prekte me dorë ato balle, mollëzat e gishtërinjve kishin për t'iu njomur nga një shtresë e hollë

djerse e kripur. Djersa erdhi duke u shtuar bashkë me heshtjen e me një vrumullisje subsonike që shkaktonte dridhje gjithë përreth e përbrenda grave, që po digjeshin nga tendosja e padurimi. Dukej sikur do të shpërthenin nga çasti në çast, me një fishkëllimë të zgjatur e të çjerrë.
Montagu lëvizi buzët.
– Bëjmë ca muhabet.
Gratë u shkundën dhe e panë të hutuara.
– Si i keni fëmijët, zonja Felps? – pyeti ai.
– Ju e dini që unë s'kam fëmijë! E kush është ai njeri me mend në kokë sot, që do të ketë fëmijë? – iu përgjigj zonja Filps, e cila ende s'po e merrte dot vesh mirë se për ç'arsye ishte nxehur me këtë njeri.
– Jo, për këtë s'jam në një mendje, – ndërhyri zonja Boulls. – Unë, për vete, kam bërë dy fëmijë me operacion cezarian, se s'kishte kuptim që të hiqje gjithë ato mundime për të bërë fëmijë; se ta mendosh, edhe bota duhet të riprodhohet, të vazhdojë. Pa llogaritur këtu që ndonjëherë fëmijët të ngjasojnë, gjë që është mjaft e lezetshme. Prandaj i bëra fëmijët me operacion cezarian, pa e marrë vesh fare se si. Oh, më tha mua mjeku, ju s'keni nevojë për operacion, e keni legenin e gjerë, jeni krejt normale! Por, unë ngula këmbë.
– Me operacion cezarian a pa operacion, fëmijët janë katastrofë e vërtetë, e ti duhet të jesh e luajtur, – tha zonja Felps.
– Në nëntë nga dhjetë ditë i lë ata në shkollë, kështu që vetëm tri ditë në muaj i kam në shtëpi e më duhet t'i duroj; le që pastaj s'është edhe aq keq sa ç'thua ti. I fus në sallon e një të kthyer çelësin e televizorit. Është njëlloj si t'i lash teshat në një lavatriçe super–automatike; e mbush vaskën me teshat që ke për të larë e pastaj e mbyll mirë e

mirë kapakun, – u ngërdhesh ajo. – Kam përshtypjen se atyre, më shumë ua ka qejfi të më zënë me shkelma, sesa të më puthin; falë Zotit, di si të mbrohem!
Duke qeshur, gratë nxorën në pah gjuhët e tyre të thata e të shkathëta.
Mildredi, pasi ndenji një copë herë, kur pa se Montagu vazhdonte të rrinte në këmbë në prag të derës, përplasi duart.
– Hajt flasim për politikë tani, që t'ia bëjmë qejfin edhe Gajit?
– Ide e mirë kjo, foli zonja Boulls. – Unë në zgjedhjet e fundit votova, natyrisht, si edhe gjithë të tjerët, për vijën politike të presidentit Nobël. Për mua, ai është një nga burrat më të bukur që janë bërë ndonjëherë presidentë.
– Oh, ashtu, po ai që i kishin vënë si kundërshtar, si ishte?
– Jo ndonjë kushedi se çfarë! Vinte ca i shkurtër, por, mbi të gjitha, do të thosha, ishte një tip i rëndomtë, që as të rruhej s'dinte, e as të krihej si duhet.
– Ç'u shkrepi në kokë atyre të opozitës që nxorën një tip të tillë si kandidat? Nuk i vihet dot përballë një burri të pashëm e shtatgjatë, siç është presidenti, një burrë i shkurtër si ai! Le që pastaj ai s'dinte as të fliste, belbëzonte! Gjysmën e herëve, unë s'arrija t'i merrja vesh as edhe një fjalë nga ato që thoshte. Edhe ca fjalë që arrija t'i dëgjoja, prapë s'ia kuptoja!
– Le që pastaj me gjithë atë bark që kishte, vishej pa e çarë kokën fare që ta fshihte. S'është për t'u çuditur që zgjedhjet i fitoi Uinston Nobli. Madje, edhe nga emrat po t'i marrësh, të tëra shanset ishin për presidentin. Pa krahasoje qoftë edhe për një çast, Uinston Nobël me Hjubert

Hoag, dhe e merr menjëherë me mend se cili do të ishte rezultati.
– Dreqi e mori! – thirri Montagu. – Po ç'dini ju për Hoagun dhe Noblin!
– Si s'dimë! S'ka as gjashtë muaj që folën të dy në paretet e sallonit. Njëri nga ata, duke folur, rrinte e cimbiste majën e hundës; çudi si s'u çmenda duke e parë!
– Po ju, zoti Montag, foli zonja Filps, – mos doni që ne të votonim për një njeri të tillë?
Mildredi shkëlqeu e tëra nga një buzëqeshje.
– Gaj, bëhu i mirë tani, mos rri ashtu te dera, se na bën nervoze.
Por Montagu, ndërkohë, kishte ikur dhe kur u kthye prapë, mbante një libër në dorë.
– Gaj!
– Oh, në djall vafshi të gjithë, në djall, në djall!
– Ç'paske ashtu në dorë, mos është gjë ndonjë libër? Unë e di se tani specialistët përgatiten vetëm me anë të filmave. – Zonja Felps përpëliti qepallat. – Mos do të na lexosh diçka për zjarrvënësit?
– Në dreq me gjithë zjarrtarët, – foli Montagu. – Kjo është poezi.
"Montag..." – një pëshpërimë e Faberit.
– Më lër rehat! – Montagu e ndiente veten të përfshirë nga një vorbull e madhe, një zukatje që e bënte t'i gumëzhinin veshët.
"Montag, mblidhe veten, nuk duhet..."
– Po a nuk i dëgjove, nuk i dëgjove se ç'thoshin këto përbindëshe? O Zot, t'i dëgjosh se si marrin në gojë njerëzinë, vetë fëmijët e tyre, veten e tyre, se si rrinë e dërdëllitin për burrat e tyre, si dërdëllitin për luftën, dreqi e mori, unë rri e i dëgjoaj e s'më besohet që është e vërtetë!

– Unë s'thashë as gjysmë llafi për punë lufte, mundohu ta kujtosh, – foli zonja Felps.
– Sa për poezinë, unë atë e urrej, – foli zonja Boulls.
– Po, keni lexuar ndonjëherë ndonjë poezi?
"Montag," – zëri i Faberit sikur ia shpoi veshin. – "Po i prish të tëra. Hesht, i çmendur!"
Të tria gratë kishin brofur në këmbë.
– Uluni!
Ato u ulën.
– Unë po shkoj në shtëpi, – belbëzoi zonja Boulls.
– Montag, Montag, të lutem, për hir të Zotit, ç'ke ndër mend të bësh? – iu përgjigj zëri i Faberit.
– Pse s'na lexon ndonjë poezi nga ai libërthi yt? – foli zonja Felps dhe dëfteu me gisht librin që ai mbante në dorë. – Jam e bindur se do të jetë gjë mjaft interesante.
– Jo, jo, nuk bën, – u ankua zonja Boulls, – gjëra të tilla janë të ndaluara.
– Epo, e dashur, shikoje zotin Montag, ai ka shumë qejf ta bëjë një gjë të tillë, ka aq shumë qejf! Dhe, kushedi, mbase po u bëmë ca trime që të rrimë e ta dëgjojmë me vëmendje, pastaj do të na lërë rehat, të bëjmë ç'na pëlqen neve. – Dhe e hodhi shikimin e indinjuar nga shkretia e madhe e mureve të sallonit.
"Montag, po vazhdove kështu, unë ta preva lidhjen, të lashë!" vegëlza elektronike iu drithërua brenda veshit. "Ç'kuptim ka një shpërthim i tillë, ç'pandeh se do të arrish kësisoj!
– Dua t'i tremb, ja se ç'dua të bëj, t'i tremb aq sa të verbohen nga tmerri!
Mildredi vështroi zbrazëtinë që kishte përreth.
– Gaj, a ka mundësi ta marrim vesh me kë po flet ashtu?
Një gjilpërë argjendi ia zhbiroi trurin.

“Montag, dëgjomë mua, ke vetëm një rrugëdalje, hiqu sikur po bëje shaka, kaloji të gjitha me të qeshur, shtiru sikur s’doje veç të luaje kushedi ç’palaçollëk, e dëftehu që s’je fare i nxehur. Pastaj, shko në kuzhinë e hidhe atë librin në zjarr!”
Por Mildredit ia kaloi. Sikur ta kishte parandier të keqen, ajo zuri të fliste me zërin që i dridhej:
– Çdo zjarrtari i lejohet që një herë në mot të sjellë me vete në shtëpi ndonjë libër nga ata të kohëve të shkuara, jo për gjë, po që t’ua rrëfejë atyre të familjes se ç’marrëzi ishte ai zakoni i vjetër për të mbajtur libra e se si librat ua prishnin njerëzve qetësinë. Ja, Gaji donte të na bënte sonte një surprizë, donte të na lexonte një pjesëz që të na tregonte se ç’pështjellim kishin njerëzit në kokë njëherë e një kohë, që kështu, asnjë prej jush të mos i turbullojë ndonjëherë ato kokat e bukura me gjepura të këtij lloji. Apo s’është kështu shpirt?
Montagu e kishte shtrënguar librin fort në duar.
“Thuaj po!”
Dhe buzët e tij lëvizën njëherësh me ato të Faberit.
– Po.
Duke qeshur, Mildredi ia rrëmbeu librin nga dora.
– Ja, pa na lexo këtë pjesën që të bën aq shumë për të qeshur, është ajo pjesa që më lexove sot, që më shkriu së qeshuri. Keni për ta parë, – shtoi ajo dhe u kthye nga mikeshat. – S’keni për ta marrë vesh asnjë fjalë. Është vërtet një rrëmujë që s’e merrni dot me mend. Eja, shpirt, ja ku e ke faqen!
Montagu vështroi faqen e hapur.
Një mizë drodhi lehtë krahët brenda veshit të tij.
“Lexo!”
– Si titullohet, Gaj?

– “Bregu i Doverit”, – foli ai dhe gojën e kishte të mpirë.
– Tani, lexoje shkoqur dhe ngadalë.
Dhomën, sikur e kishte pushtuar një nxehtësi e madhe dhe Montagu e ndjeu veten si në mes flakëve, pastaj pati vetëm ftohtë; gratë rrinin ulur në tre kolltukë, mes atij shkretimi të madh, kurse ai rrinte në këmbë, i merreshin mendtë, rrinte e priste që zonja Felpa të mbaronte së rregulluari fundin e që zonja Buolls ta hiqte dorën nga flokët.
Pastaj filloi të lexonte me zë të ulët duke iu mbajtur goja, por dora–dorës, zëri iu forcua e iu bë më i sigurt, sa më tepër që vargjet pasonin dhe zëri i tij përshkoi shkretëtirën deri përreth atyre tri grave që rrinin mes asaj zbrazëtie të madhe që ta merrte frymën.

Det i besimit

ishte plot njëherë e, si palët
e një brezi të shndritshëm, shpalosej
mbi brigjet gjarpëruese.
Kurse tani s’dëgjoaj më
veç trishtim e buçimën e zvargur,
që shkon drejt frymëmarrjes
së natës e së erës,
atje tej, ku është zymtia
e shkretisë pafund e zajet
e shkreta, aty në skaj të botës.

Kolltukët rënkuan nën peshën e tri grave.
Montagu e përfundoi leximin e poezisë:

Ah, dashuri, besnikë t'i jemi
njëri–tjetrit! Se bota, që duket
si një ishull plot ëndrra, që shtrihet
para nesh e larme dhe rioshe,
gëzim për ne nuk ka, as dashuri,
as dritë e as siguri,
as paqe e as ngushëllim.
E, kështu bredhim nëpër muzg,
si në fushën plot alarme të turbullta,
betejash e ikjesh,
ku hordhi të verbra,
si bie nata, vijnë të luftojnë.

Zonja Felps po qante.
Të tjerat, aty në mes të shkretëtirës, rrinin e shihnin se si e qara e saj sa vinte e shtohej, po bëhej më e zhurmshme, ndërsa fytyra e gruas erdhi duke u shtrembëruar, gjersa humbi çdo përngjasim me atë që kishte qenë më parë. Rrinin ulur pa e prekur me dorë, të hutuara nga kjo shfaqje e saj. Ajo po dëneste pa e mbajtur fare veten. Dhe vetë Montagu qe hutuara dhe e ndiente veten të trazuar.
– Shshtt, pusho tani, – ia bëri Mildredi. – Mblidhe veten, Klara, qetësohu. Ç'pate kështu?
– Unë... unë... – dënese zonja Felps. – S'e di, nuk e di, po ja, unë... oh, oh...
Zonja Boulls brofi në këmbë dhe ia nguli sytë Montagut.
– E patë tani? E dija unë që kështu kishte për të ngjarë! E kam thënë unë gjithnjë, e ç'është poezia – lot, poezia është dëshpërim, vetëvrasje, të qara, ta ndjesh veten keq, poezia është sëmundje! Ja, ia arritët qëllimit tuaj! Ju jeni njeri i lig, zoti Montag, shumë i lig.

“Tani...” – foli Faberi.
Vetë Montagu ndjeu se si u kthye dhe shkoi drejt të çarës që qe në mur, ku e lëshoi librin nëpërmjet asaj grykës së ngushtë prej bakri, drejt flakëve që po e prisnin.
– Fjalë të marra, fjalë të marra, të marra e të shëmtuara, që të bëjnë keq, – vazhdoi zonja Boulls.
– Përse u dashka, pra, të ketë edhe njerëz që provojnë gëzim kur e lëndojnë tjetrin. Pak dhimbje ka në botë, po u dashka të trazohen njerëzit edhe me gjëra të tilla!
– Klara, mblidhe veten tani, eja, – i përgjërohej Mildredi, duke e tërhequr për krahu. – Hajde, hape vetë “familjen”, që të vijmë ca në qejf, apo jo? Ec, hajde të qeshim tani, përpiqemi të argëtohemi ca, por pusho së qari njëherë. Hë ç’thua, e bëjmë festë sonte!
– Jo, – foli zonja Boulls. – Unë tani do të iki menjëherë në shtëpi. Ti, në daç të më shohësh mua dhe “familjen”, unë do të jem e lumtur po të vish. Po në këtë shtëpi të çmendur të këtij zjarrtari, unë nuk shkel më sa të jem gjallë!
– Shko! – foli me zë të ulët Montagu, duke e parë drejt e në sy. – Shko në shtëpi e mendohu një çikë për burrin tënd të parë me të cilin u divorcove, për burrin e dytë që u vra në një aksident me makinë, si dhe për të tretin, mendohu edhe për atë, që ia hoqi vetes, shko, shko në shtëpi e mendohu për atë duzinë abortesh që ke bërë, e për ata të nëmur operacione cezariane, mendohu dhe për fëmijët e tu që të urrejnë! Shko në shtëpi e pyete ca veten se si është e mundur që ngjajnë të gjitha këto e pastaj kujtohu se ç’ke bërë ti për t’i parandaluar! Ik, ik në shtëpi! – ulëriti ai. – Ik para se të të nxjerr me shkelma përjashta!
Dyer që u përplasën dhe pastaj shtëpia qe e zbrazët. Montagu mbeti vetëm mes asaj atmosfere dimërore, mes atyre pareteve të sallonit me një ngjyrë dëbore të ndotur.

Nga banja ndihej uji që rridhte. Pastaj u dëgjua Mildredi që hodhi në pëllëmbën e dorës hapat për gjumë.
– Ti je i marrë Montag, je i marrë. Oh, zot, sa i marrë qe je!...
"Hesht!" Ai hoqi nga veshi fishekthin e gjelbër dhe e rrasi atë në xhep.
Por, prapë dëgjohej se si ai zukaste dobët:
"... i marrë... i marrë..."
Montagu s'la vend në shtëpi pa kërkuar, gjersa i gjeti librat mbrapa frigoriferit, ku i kishte futur Mildredi. Disa mungonin dhe Montagu e kuptoi se e shoqja kishte nisur tashmë procesin e zhdukjes së dinamitit që mbanin në shtëpi. Por tanimë ai s'qe i nxehur, s'ndiente veçse lodhje e habitej me veten. I mori librat, i shpuri në kopshtin prapa shtëpisë dhe i fshehu aty në kaçubet pranë gardhit, që e ndante kopshtin nga rruga. "Sa për sonte, mendoi me vete, se, kushedi, Mildredit i mbushet mendja të djegë libra të tjerë."
U kthye prapë në shtëpi.
– Mildred? – thirri, kur mbërriti te dera e dhomës së gjumit, të kredhur tashmë në errësirë. Asnjë përgjigje.
Përjashta, kur kaloi përmes lëndinës, rrugës për në punë, u përpoq të mos shihte se sa e errët dhe e shkretë dukej shtëpia e Klarisa Maklellënit...
Rrugës për në qendër të qytetit, papritur e ndjeu veten aq të vetmuar, vetëm për vetëm me atë gabim të tmerrshëm që kishte bërë, saqë provoi një nevojë të çuditshme për ngrohtësinë e ngushëllimin që të përçon përherë një zë i njohur e i dashur, që të flet në mes të natës. Kishin kaluar vetëm pak orë, por atij tani i dukej sikur kishte një jetë të tërë që e njihte Faberin. Dhe e dinte se tanimë brenda tij ishin dy njerëz njëherësh, se ishte, së pari, Montagu, që

s’dinte gjë prej gjëje, madje as edhe që s’ishte veçse një copë idioti, megjithëse për këtë kishte njëfarë dyshimi. Dhe njëkohësisht ishte edhe ai plak, që i fliste e i fliste, ndërsa treni pneumatik po e çonte duke e troshitur nga njëri cep i qytetit të fjetur, në tjetrin. Në ditët që do të vinin, në netët pa hënë e në netët kur hëna mjaft e shndritshme do ta ndriçonte dheun, plaku prapë do të vijonte t’i fliste, e t’i fliste, e ashtu fjalët e tij do të mblidheshin pikë pas pike, guralec pas guraleci, petal pas petali. Dhe, ashtu, më së fundi, edhe mendja e tij do të piqej, dhe atëherë ai s’do të ishte më thjesht Montagu. Do të ishte Montagu plus Faberi, zjarri plus uji, gjersa më në fund, një ditë prej ditësh, pasi e gjithë kjo përzierje të ishte trazuar mirë, s’do të kishte më as zjarr e as ujë, por prej saj do të dilte verë. Nga dy gjëra të ndara e të kundërta, do të dilte një gjë e tretë. Dhe një ditë, kur të kthehej e ta shihte veten, do ta kuptonte se ç’budalla kishte qenë. Që tani ai e ndiente se kishte nisur një rrugë të gjatë që do ta largonte, do ta çonte larg nga ai që kishte qenë.

Ishte gjë e bukur të rrije e ta dëgjoje shushurimën e atij aparati të gjelbër, zukamën e përgjumur prej mushkonje dhe filigramën e hollë të murmurimave të atij zëri plaku, që aty më parë po e qortonte, pastaj kishte nisur ta ngushëllonte teksa, në këtë orë të vonë të natës, po dilte që nga avujt e metrosë e po shkonte në botën e kazermës së zjarrit.

“Bëje zemrën të gjerë, Montag, bëhu i gjerë. Mos shfryj e mos i shaj; s’ka pak që edhe ti ishe një prej tyre. Ata janë aq të bindur se do të vazhdojnë të jenë kështu si janë përherë. S’e kuptojnë se e gjithë kjo që po jetojmë, s’është veçse një meteor i vetëm e shumë i madh, që lë pas vetes në hapësirë një vragë aq të bukur e të shndritshme, por që ama, shpejt apo vonë do ta godasë tokën. Shohin vetëm

vazhdën e flakës, ndriçimin e bukur, ashtu siç e shihje edhe ti. Montag, pleqtë që rrinë tërë frikë mbyllur në shtëpi që të kujdesen për kockat e veta të brishta, s'kanë të drejtë të bëjnë kritika. Por ama, ti thuajse i prishe të gjitha, pa filluar ende mirë. Ji i kujdesshëm! Unë jam me ty, mos e harro këtë; unë e kuptoj atë që ndodhi, më duhet ta pranoj se ai tërbimi yt i verbër më mbushi me forcë. O Zot, sa të rinuar që e ndjeva veten! Por tani... tani dua që dhe ti ta ndiesh veten plak, dua që ca nga ajo frika ime të depërtojë sonte te ti. Pas pak, kur ta shohësh kapiten Bitin, kaloji anash në majë të gishtave, lërmë mua të dëgjoj në vendin tënd, lërmë që të marr vesh se si janë punët. Qëllimi ynë është që të mbetemi gjallë. Mos ua vër veshin se ç'thonë ca gra budallaqe...

– Kanë vite besoj, që s'e kanë ndier veten ndonjëherë kaq fatkeqe sa ç'i bëra unë sonte, – tha Montagu. – Më bëri shumë përshtypje kur pashë zonjën Felps të qante ashtu. Mbase kanë ato të drejtë, mbase më e mira është të mos i shohësh gjërat drejt e në sy, por të vraposh, të bësh qejf. As vetë s'e di. Por ndihem fajtor.

– Jo, jo, s'duhet ta ndiesh veten ashtu! Sikur të mos ishte lufta, por në tërë botën të ishte paqe, edhe unë kisha për të të thënë "Epo, shko bëj qejf!" Por, Montag, ti s'duhet të kthehesh mbrapsht e të mbetesh thjesht një zjarrtar. Në këtë botë s'është gjithçka në rregull...

Montagu ishte mbushur me djersë.

– Montag, po më dëgjon?

– Këmbët, – iu përgjigj Montagu – s'i lëviz dot më. E ndiej veten kaq të çuditshëm! Këmbët e mia s'duan të lëvizin më!

– Dëgjomë mua, mos u shqetëso, – i foli plaku me një zë të ëmbël. – E di, e di që ke frikë se mos bën gabime. Por

s’duhet ta kesh këtë frikë. Edhe nga gabimet mund të kesh përfitim. Miku im, kur isha më i ri, edhe unë ua përplasja njerëzve fytyrës padiurinë time. E ata më zinin me dru. Por ama, kur u bëra dyzet vjeç, i kisha mprehur mirë armët e mia të dijes. Po qe se e fsheh padiurinë tënde, vërtet s’do të hash dru nga njeri, por ama, as ke për të mësuar ndonjëherë kurrë. Tani, luaji këmbët e shko në kazermë! Jemi dy tani, jemi binjakë, s’jemi më vetëm si ca më parë, të ndarë secili më vete në atë sallonin e vet, pa asnjë lidhje me njëri–tjetrin. Po qe se do të kesh nevojë për ndihmë, kur Biti të nisë të të zhbirojë, mua do të më kesh mu në veshin tënd, duke mbajtur shënime për gjithçka!
Montagu ndjeu se si më parë këmba e tij e djathtë, pastaj dhe ajo e majta, nisën t’i lëvizin.
– Faber, – i foli – qëndromë pranë!
Zagari Mekanik kishte dalë. Kolibja e tij ishte bosh dhe e tërë Shtëpia e Zjarrrit, me atë bardhësinë e saj të llaçit, ishte kredhur në heshtje, kurse salamandra ngjyrëportokalli flinte me barkun e mbushur plot me benzinë e me flakëhedhëset të kryqëzuara brinjëve; Montagu hyri në atë heshtje dhe ku pas shtyllës prej bronzi e u ngjit lart, drejt gjysmërrësirës, duke e kthyer kokën të shihte mbrapa atë kolibe të zbrazët, me zemrën që i rrihte fort.
Tani për tani, Faberi ishte një flutur e hirtë nate, që po i flinte brenda në vesh.
Biti ishte duke e pritur pranë vrimës së zbritjes, por e kishte kthyer shpinën si të gjendej aty rastësisht.
– Epo ja, – u foli ai njerëzve që po luanin me letra – ja ku po vjen një kafshë shumë e çuditshme, që në të gjitha gjuhët e botës e ka emrin idiot.
Zgjati dorën me pëllëmbën e shtrirë përpara, si të priste të merrte ndonjë dhuratë. Montagu ia dha librin. Pa i

hedhur as edhe një sy titullit të librit, Biti e flaku atë në koshin e plehrave dhe ndezi një cigare.
– Budallai më i madh është ai që i di gjërat përgjysmë. Mirë se u ktheve, Montag! Shpresoj se tani që të kaloi zjarrmia e të doli e liga, do të qëndrosh me ne, apo jo? Ulu të bëjmë një dorë poker.
U ulën dhe nisën t'i shpërndanin letrat. Nën shikimin e ngulur të Bitit, Montagut i bëhej sikur edhe vetë duart i kishte fajtore. Gishtërinjtë i lëvizin si ca qelbës, që, si kanë bërë ndonjë prapësi, janë aq të shqetësuar sa s'i zë dot vendi; ato duar herë fshiheshin në xhepa, herë dilnin prej aty; ishin gati të bënin çdo gjë vetëm e vetëm që të shpëtonin nga vështrimi i Bitit, që i digjte si flakë e alkoolit. Montagut i dukej se mjaftonte që Biti t'u frynte një herë, që duart e tij të nisnin të fishkeshin e të humbnin çdo shenjë jete, duke u varrosur në thellësitë e mëngëve të xhaketës së tij, të harruara aty përjetësisht. Sepse ishin pikërisht duart ato që kishin nisur të vepronin me iniciativën e tyre, që s'kishin qenë pjesë e tij, për herë të parë tek ato ishte shfaqur ajo vetëdija e re, ajo dëshirë për të vjedhur libra, për të ikur duke marrë me vete Xhobin, Ruthin dhe Uilliam Shekspirin, kurse tani, këtu në kazermën e zjarrit, ato duar dukej sikur qenë të mbuluara me gjak. Dy herë brenda gjysmë ore, Montagut iu desh të ngrihej nga tryeza e lojës e të shkonte në banjë që t'i lante duart. Kur kthehej, i fshinte duart nën tryezë.
Biti ia plasi të qeshurit.
– Pa na i trego një herë duart, Montag. Jo se s'kemi besim te ti, edhe kjo na duhet, por, sidoqoftë, ti e kupton vetë...
Që të gjithë qeshën.
– E pra, – vazhdoi Biti – ja, edhe kriza mori fund dhe

tani gjithçka shkon si jo më mirë, delja na u kthye në vathë. Që të gjithë dele jemi dhe nganjëherë kemi dalë nga udha. E vërteta, shpejt a vonë del në shesh, kemi thirrur. Nuk është kurrë i vetmi ai që ka brenda vetes mendime fisnike, kërkonim ne ta bindnim veten. “Bukë e ëmbël e shkencës ëmbëlsisht e dhuruar”, kishte për të thënë sër Filip Sidnei. Por veç, thuhet edhe kështu: “Fjalët janë njëlloj si gjethet. Sa më të dendura të jenë, aq më pak fruta të intelektit gjen mes tyre”, këtë e thotë Aleksandër Popi. Po ti ç’thua, Montag?
– Nuk e di.
“Kujdes!” – murmuriti Faberi, që nga ajo bota tjetër shumë e largët në të cilën jetonte.
– Po për këtë, Montag? “Të dish pak është gjë e rrezikshme. Ja pije gjer në fund, ja përndryshe mos e shijo fare burimin e Muzave. Se po tish pak, veçse të turbullohet truri, kurse e pira shumë të bën të zgjuar e të hijshëm.” Prapë e A. Popit është, Montag. Eh, Montag, ç’ke për të thënë? Montagu kafshoi buzën.
– Dëgjomë këtu, – filloi të fliste Biti, duke parë kartat që kishte në dorë. – Të gjitha këto sikur të dehin për njëfarë kohe. Lexon pak rreshta, nja dy a tri vargje dhe ja, të merr koka erë. Dhe pas kësaj, të duket vetja sikur je gati të ndërrosh botën, të presësh koka, të shkelësh gra e fëmijë, të përmbysësh autoritetin e vendosur. E di unë, se edhe vetë e kam kaluar këtë.
– Unë jam krejtësisht i qetë, – tha Montagu, nervoz.
– Epo atëherë, ç’ke që skuqesh! Të siguroj se s’jam duke të ngacmuar. E di, nja një orë më parë pashë një ëndërr. Isha shtrirë për të marrë një sy gjumë e në ëndërr pashë veten dhe ty të kredhur në një diskutim të zjarrtë për punë

librash. Ti shkumëzoje i tëri nga tërbimi e më citoje, duke ulëritur poetë e mendimtarë. Kurse unë, pas çdo fjale që ti më vërvitje, të përgjigjesha po njëlloj, qetë-qetë: "Pushteti!" – të thosha. Ti më citoje doktor Xhonsonin: "Dija është diçka më shumë sesa forca!" Kurse unë: "Ashtu është, por ama, po ai Xhonsoni ka thënë, more djali im i mbarë, se: "S'është i zgjuar kush lë diçka të sigurt, për diçka të pasigurt!" Mbaj anën e policisë së zjarrit, Montag. Gjithçka tjetër s'është veçse kaos, një kaos i tmerrshëm!
"Mos i zër besë," mërmëriti Faberi. "Po përpiqet të të ngatërrojë. Është aq dredharak. Ki kujdes!"
Biti qeshi.
– Kurse ti ma ktheje gjithnjë duke cituar: "E vërteta del në dritë, krimi s'qëndron dot i fshehur përgjithnjë!" Dhe unë të thërrisja me dashamirësi: "O Zot, po ky njeri po flitka për veten e vet!" Pastaj shtova: "Dhe vetë djalli di hera-herës t'u drejtohet shkrimeve të shenjta, kur ia do interesi!" Ndërsa ti më ulërije: "Në këtë kohën tonë vlerësohet më mirë idioti i veshur me mëndafsh, sesa i urti i veshur me lecka!" Dhe atëherë unë të murmurita ëmbël-ëmbël: "E vërteta e humb tërë dinjitetin e vet kur e tepron me protesta." Dhe pas këtyre fjalëve, ti nise të më ulërije: "Kufomat kullojnë gjak në sy të vrasësit të tyre." Kurse unë, duke të rënë krahëve: "Mos vallë po të them se vuan nga angina ulcero-membranoze?" Kurse ti, duke thirrur gjithnjë e më tepër: "Të dish, do të thotë të kesh fuqi!" Dhe pastaj: "Një xhuxhmaxhuxh që ka hipur mbi supet e një gjiganti, është ai që sheh më larg ndër ata të dy!" Dhe atëherë unë e përmblodha gjithë mendimin tim, duke thënë me një gjakftohtësi të rrallë: "Mania për ta ngatërruar një metaforë me një provë, një rrëke fjalësh me një burim të vërtetash madhore dhe për ta hequr veten si

orakull, është një gjë e lindur te secili prej nesh", ka thënë njëherë e një kohë zoti Pol Valeri. Montagu ndjeu se si po i sillej rrotull koka. Ndiente një mizëri goditjesh të pamëshirshme në ballë, në sy, në hundë, në buzë, mbi mjekër, mbi supe, mbi krahët që i lëviznin qorrazi. Do të donte të thërriste: "Jo, hesht, ti po m'i ngatërron të gjitha me mjeshtëri! Pusho!" Gishtërinjtë e gjatë dhe të ndjeshëm të Bitit u zgjatën dhe ia prekën atij pulsin.
– O Zot, pa shiko si të rreh pulsi! Të paskan prishur gjakun, eh, Montag? Të rreh pulsi si i një njeriu një ditë pasi ka mbarur lufta! Vetëm dritat dhe kambanat mungojnë! Të të them edhe një gjë tjetër? Po më pëlqeka kjo shprehje paniku në fytyrën tënde. Suahilin e zezakëve, indiançen, anglishten klasike, janë të gjitha gjuhë që unë i flas mirë.
"Montag, mos e lër të të ngatërrojë!" – Flutura e natës i çiku përsëri veshin. – "Kërkon që të turbullojë ujët!"
– Oh, ishe shushatur fare nga frika, – ia nisi prapë Biti. – Sepse unë po bëja një gjë të tmerrshme, duke përdorur vetë ata librat që ti kujton se të mbështesin, për të të ngatërruar! Eh, ç'tradhtarë mund të jenë librat! Ti kujton se ata të mbështesin, kurse në të vërtetë ata të kanë dalë kundër. S'je vetëm ti, ka edhe të tjerë që i përdorin librat, dhe ja ku e gjen veten të mashtruar, të kredhur në llum gjer në grykë, të zhytur në një moçal me emra, folje, mbiemra. Tamam në përfundim të ëndrrës, unë erdha me salamandrën dhe të thashë: "Do vish?" Ti hipe dhe ne erdhëm bashkë në kazermë në një heshtje të bekuar, tanimë të paqëtuar. – Biti ia lëshoi Montagut pulsin, ia lëshoi dorën, dhe ajo ra e flashkët përmbi tryezë.
– Gjithçka është e mirë, kur përfundon mirë.
Heshtje. Montagu rrinte i ulur si një statujë e gdhendur

prej guri të bardhë. Jehona e atyre goditjeve të fundit të çekiçit mbi kafkë u shua dalëngadalë në ato guvat e errëta, ku Faberi po priste që të shuhej edhe jehona e fundit. Dhe, kur më në fund, pluhuri i ngritur zuri vend përsëri në mendjen e Montagut, Faberi nisi t'i fliste me një ton të ëmbël.

"Epo, gjer tani foli ai. Këtë s'duhet ta harrosh. Pas ca orësh, edhe unë do të të them atë që kam për të të thënë. Dhe atë duhet ta mbash mend. Dhe pastaj duhet të përpiqesh t'i peshosh fjalët e tij dhe fjalët e mia, që të vendosësh vetë se në cilën anë do të shkosh të përplasesh. Por dua që këtë vendim ta marrësh ti dhe jo unë dhe aq më pak jo kapiten Biti. Sidoqoftë, mos harro që ky Biti i përket skotës më të rrezikshme të armiqve të së vërtetës dhe të lirisë, kopesë të ngjeshur, kompakte e të plogët të shumicës. O Zot, ç'tirani e tmerrshme është ajo e shumicës! Që të gjithë ne jemi të detyruar të zgjedhim një avaz për të kënduar. Dhe ja, tani të erdhi radha ty të zgjedhësh se nga cili vesh të leverdis më mirë që të dëgjosh?"

Montagu hapi gojën që t'i kthente përgjigje Faberit, por qe kambana e alarmit që ra, ajo që e shpëtoi nga ky gabim që do ta kishte bërë në sy të të tjerëve. Zëri i alarmit jehoi zvargur nëpër tavan. U dëgjua një si trokëllimë kumbuese, kur teleshkruesi në anën tjetër të sallës, zuri ta shkruante adresën.

Me kartat e pokerit në atë dorën e tij të skuqur, Biti iu afrua me një ngadalësi të shtirë teleshkruesit dhe shkuli prej tij fletën mbi të cilën ishte shkruar denoncimi. Ia hodhi një sy pa shumë interes asaj që ishte shkruar aty dhe pastaj e futi copën e letrës në xhep. Më në fund u kthye te tryeza dhe u ul përsëri. Të tjerët po e vështronin.

– Mund të presë edhe saktësisht nja dyzet sekonda që

do të më duhen për t'ju mundur ju të gjithëve, – foli Biti, me një pamje të gëzuar.
Montagu i la kartat e tij.
– Je i lodhur, Montag? Po e lë lojën?
– Po.
– Një minutë. Tani që po mendoj, sidoqoftë, këtë dorë mund ta mbarojmë edhe më vonë. I lëmë kartat mbi tryezë kështu si janë, të përmbysura, dhe shkojmë marrim pajimet. Mos harroni se e lamë në dorën e dytë. – Dhe Biti u ngrit prapë në këmbë. – Montag, mos nuk je mirë? Nuk dua që të të zenë përsëri ethet...
– Nuk kam asgjë.
– Atëherë në rregull. Kësaj here kemi të bëjmë me një rast të veçantë. Eja, shkojmë, pra!
Brofën në këmbë e u kapën fort pas kolonës së bronztë, sikur ajo të ishte e vetmja shpresë shpëtimi që u kishte mbetur nga ajo vala e baticës që po u vinte përposhtë këmbëve, e kolona i lëshoi poshtë në errësirë, nga ku vinte gjëmimi fishkëllyes e kollitjet e dragoit me benzinë, i cili po zgjohej.
– Ehi!
Morën një kthesë, mes zhurmës rrapëllitëse e ulërimës së sirenave, kërcitjes së frenave e llokoçitjes së benzinës brenda rezervuarit të madh prej bakri, si të ishte ushqimi në stomakun e një gjiganti, ndërkohë që gishtërinjtë e Montagut befas u shkëputën nga leva e argjendtë ku ishin kapur dhe nisën të tundeshin në hapësirën e ftohtë, me erën që ia shkulte dhe ia hidhte prapa flokët, duke i fërshëllyer përmes dhëmbëve, kurse ai vazhdonte të mendonte për ato gra shpirtvogla që kishin qenë dje mbrëma në sallonin e tij, ku shkulmat e erës së neonit ua kishin shkundur edhe ato pak grimca truri që u kishin mbetur, e të cilave ai

kishte bërë budallallëkun kur kishte nisur t'u lexonte një libër. Njëllog si të kërkoje që të shuaje një goxha zjarr me ndonjë ato revolet me ujë; gjëja më bajate e më e pamend që mund të bëhet! Një tërbim që bëhet shkak për një shpërthim tjetër tërbimi. Një zemërim që i zë vendin një tjetri. Kur do t'i jepte fund marrëzisë së tij që të niste të sillej edhe ai si një njeri i qetë, në paqe me veten?

– Ja ku u nisëm!

Montagu ngriti sytë. Biti s'e ngiste thuajse kurrë vetë makinën, por kësaj here ai e kishte marrë vetë timonin, duke e përplasur salamandrën pas trotuareve, sa herë që merrte ndonjë kthesë, i përkulur i tëri përpara, ulur në fronin e lartë të pilotit, me atë pelerinën e zezë e të rëndë që i valëvitej bollshëm përmbi shpatulla, aq sa e bënte të dukej si ndonjë lakuriq nate gjigant, që po fluturonte përmbi makinën, përmbi numrat e bronztë, duke çarë erën.

– Ja ku u nisëm, Montag, që ta mbrojmë këtë botë të lumtur!

Mollëzat e trëndafilta e gati fosforeshente të Bitit, shndritnin në errësirë sa herë që kapiteni vinte buzën në gaz.

– Mbërritëm!

Salamandra e ngadalësoi shpejtësinë, pastaj ndaloi në vend dhe nisi të pështynte ca njerëz që kërcyen rëndë përmbi trotuar. Montagu mbeti në këmbë, pa arritur t'i shkëpuste sytë që po i digjnin nga metali i ftohtë e i shkëlqyer, ku vazhdonte t'i mbante mbërthyer gishtat.

"S'mundem, s'e bëj dot", – mendoi me vete. – "E si mund ta kryej unë këtë detyrë të re? Si do të mund të vazhdoj prapë t'ua vë zjarrin gjërave? S'më ka mbetur më forcë të shkel në këtë shtëpi."

Biti, që kundërmonte njëlloj si era mes së cilës kishin vrapuar, iu afrua dhe e zuri për bërryli.
– E pra, po vjen, Montag?
Zjarrtarët, me ato çizmet e tyre të rënda, vraponin në heshtje si të ishin ca merimanga.
Dhe, më së fundi, Montagu ngriti sytë dhe ktheu kokën. Biti po e vërente me kujdes në fytyrë.
– Ç'ke kështu, Montag?
– Po kjo, ç'do të thotë? – foli ngadalë Montagu. – Paskemi qëndruar para shtëpisë sime.

pjesa e tretë
Flaka që shndrit

Në shtëpitë përgjatë rrugës, njerëzit ndezën dritat e hapën portat dhe u bënë gati për ta parë shfaqjen që do të niste. Biti e Montagu ia kishin ngulur sytë, njëri me një gëzim të ftohtë, e tjetri pa qenë ende në gjendje t'u besonte syve, shtëpisë që ngrihej përpara tyre, atij cirku të madh, në arenën e të cilit do të dilnin pas pak për të luajtur me pishtarët e flakëruar, ku çdo gjë kishte për ta gëlltitur zjarri.
– E pra, ja, – foli Biti. – Ja ku ia arrite qëllimit. Montagu i mbarë na donte të fluturonte gjer pranë diellit, kurse tani që iu dogjën ato të nëmura flatra, do që ta marrë vesh arsyen përse. A nuk të fola vallë shkoqur, kur ta dërgova Zagarin mbrëmë rrotull shtëpisë?
Fytyra e ngrirë e Montagut nuk shprehte asgjë; ai ndjeu se si koka e tij e rëndë si një copë guri u kthye për nga shtëpia e zymtë dhe e errët e fqinjit, rrethuar me lehe lulesh shumëngjyrëshe.
Biti shfryu me përbuzje:
– Pa shiko! Mos t'i mori gjë mendtë ajo e çmendura e vogël me ato metodat e saj, Montag? Lule, gjethe, fluturza, perëndime të bukura dielli, oh, djalli e marrtë! I di, i di, të

gjitha janë të shkuara në dosjen e saj! Me sa duket, i paskam rënë pikës! Mjafton ta shohësh çehren tënde në fytyrë! Për ca fijëza bari e pak drapërinj hëne, apo s'është ashtu? Ç'gjepura! E ç'nxori nga gjithë ato ajo çupëlinë?
Montagu u ul mbi parafangon e ftohtë të salamandrës, duke e lëvizur kokën fare pak nga e djathta, pak nga e majta, djathtas, majtas, djathtas, maj...!
– Ajo shihte gjithçka. Dhe asnjërit s'i bëri kurrgjë. Shihte vetëm punën e vet!
– Pa shih, s'i bëri keq askujt, thua ti, ëh! Po ty ç'të bëri, a nuk të përtypi pak e nga pak? Ajo ishte një nga ato fanatiket e mallkuara, që, me atë heshtjen e tyre fodulle, në të vërtetë kanë vetëm një talent: ta bëjnë tjetrin të ndihet gjithnjë fajtor. Djalli e marrtë! Shtiren sikur janë si ai dielli në mesnatë vetëm e vetëm që të bëjnë ty të mbytesh në djersë brenda në shtrat!
Porta e shtëpisë u hap. Mildredi zbriti me vrap shkallët, me një valixhe të shtrënguar fort në dorën e ngrirë, ndërkohë që një taksi mori kthesën dhe ndaloi me një fërshëllimë frenash, përpara trotuarit.
– Mildred!
Ajo kaloi me vrap para tij me trupin e ngrirë, me fytyrën krejt të zbardhur nga pudra, ku goja thuajse nuk dukej më, ngaqë kishte harruar t'i lyente buzët.
– Mildred, nuk më ke spiunuar ti, apo jo?
Ajo hodhi valixhen në taksinë që po e priste, hipi edhe vetë në të, dhe pastaj nisi të mërmëriste me vete:
– E shkreta familje, ohu, e shkreta familje, u prish e gjitha, e gjitha, i mori lumi të gjitha tanimë...
Biti e kapi Montagun për supi, teksa taksia u nis menjëherë duke kaluar sakaq të njëqind kilometrat në orë, dhe u zhduk tutje, matanë fundit të rrugës.

Befas u ndje një zhurmë e mbytur, sikur u shemb e u bë copë e çikë një ëndërr, e sajuar me kristal, pasqyra e prizma prej kuarci.
Montagu u kthye, si ta shtynte nga pas një tjetër vorbull ajri e pashpjegueshme, që të shihte se si Stounmeni e Blleku po përdornin sëpatat për t'i thyer xhamat e dritareve që ta linin ajrin të hynte brenda shtëpisë lirisht.
Frushullima e një fluture nate me kokë të vdekuri, që u përplas pas një ekrani të shuar e të ftohtë.
"Montag, më dëgjon, jam unë Faberi? Ç'po ndodh aty?"
– Tani më erdhi radha mua, – i foli Montagu.
– Ç'surprizë e dhimbshme, ëh? – tha Biti. – Tanimë të gjithë e dinë se askush s'mund të jetë kurrë krejt i sigurt e të thotë, mua s'më ndodh dot gjë. Ka të tjerë që lënë kokat, por mua s'më prek dot kush. Për mua s'ekzistojnë pasojat, s'ekziston përgjegjësia. Por ja që paska! Po ja që paska! Po le që kot të flasim për këto, ëh? Se, kur pasojat të vijnë e të bien mbi kokë, atëherë është gjithnjë tepër vonë, apo s'është ashtu, Montag?
"Montag, a nuk ke mundësi të ikësh, t'ia mbathësh vrapit?" i tha Faberi.
Montagu nisi të ecte, por pa e ndier se si këmbët i prekën në fillim çimenton, pastaj barin e njomë. Aty pranë, Biti ndezi flakëhedhësen dhe ai s'mundi ta largonte dot shikimin nga ajo flakë e vogël ngjyrë portokalli.
– Ç'të ketë vallë zjarri që i bën njerëzit ta adhurojnë aq shumë? Ç'është ajo që, të rinj apo pleq, i tërheq aq shumë tek ai? – Biti e shoi flakën me një të fryrë, pastaj shpejt e ndezi prapë. – Është lëvizja e përhershme, ajo që njeriu gjithnjë ka dashur ta shpikë, por që kurrë s'ka mundur. Apo një lëvizje thuajse e përjetshme. Po e le të ndezur, ai do të vazhdojë të digjet, për sa kohë që ne jemi të gjallë. E

ç’është zjarri? Mbetet një mister. Shkencëtarët na tregojnë një mal me absurditete, jo punë fërkimi, jo punë molekulash. Por në të vërtetë, as ata vetë s’e dinë. Bukuria e vërtetë e tij qëndron në atë që ai i shkatërron, si përgjegjësitë ashtu edhe pasojat. U bë një çështje ca si shumë e bezdisshme? Shpejt, hidhe në furrë e mos e zër më në gojë! E pra, Montag, dua të të them se tani ti je kthyer në një barrë. E tani, zjarri do të ma heqë nga supet këtë peshën tënde, pastërt, shpejt e në mënyrë të sigurt; pa lënë asgjë pas që të qelbet. Antibiotik, estetik, por po aq edhe praktik.

Montagu tani po shihte brenda asaj shtëpie të çuditshme, që kjo orë e vonë e natës, mërmërima e zërave të fqinjëve, xhamat e thyer, ia kishin bërë t’i dukej krejt e huaj; kurse atje tej, përmbi dysheme, dukeshin kapakët e librave të shqyer e të shpërndarë gjithë përreth, si të ishin pendët e një mjellme, ata libra absurdë që kishin marrë një pamje aq qesharake, sa të thoshe, ç’është e drejta, se nuk ia vlente të shqetësoheshe për ta, sepse, fundja, s’ishin gjë tjetër veçse bojë e zezë dhe kartë e zverdhur e kopertina të shqitura.

Pa dyshim, Mildredi. Ajo duhet ta kishte parë kur ai i kishte fshehur librat në kopsht dhe i kishte sjellë ata prapë në shtëpi. Ah, Mildred, Mildred!

– Do të doja që këtë punë ta bëje të gjithën ti vetë, Montag. Dhe jo me benzinë e shkrepëse, por t’i marrësh një për një e t’i djegësh me flakëhedhësen. Jotja është shtëpia, ty të takon ta pastrosh. “Montag, mundohu të ikësh, t’ia mbathësh.”

– Jo! – thirri Montagu me një zë të dëshpëruar. – Zagari! Duhet të jetë këtej rrotull.

Faberi e dëgjoi, por po ashtu e dëgjoi edhe Biti, që duket pandehu se ato fjalë i drejtoheshin atij.

– Po, Zagari është këtej, nga këto anë, prandaj kujdes, Montag, mos bëj marrëzira. Je gati?
– Gati jam, – montagu i hoqi flakëhedhëses siguresën.
– Zjarr.
Një gjuhë e madhe flake gulçoi e frushulloi librat, duke i vërtitur ato pas murit. Montagu hyri në dhomën e gjumit dhe e lëshoi dy herë atë flakë; krevati dopio u çua përpjetë, i përfshirë nga flakët, me një pështpërimë buburitëse, duke lëshuar më shumë nxehtësi, pasion e ndriçim nga ç'i kishte shkuar ndonjëherë atij ndër mend se mund të gjendej në atë shtrat. Po njëlloj dogji muret e dhomës së gjumit, dollapin, komonë e tualetit, sepse donte që gjithçka të ndryshonte, karriget, tryezat dhe në dhomën e ngrënies, takëmet prej argjendi dhe enët plastike, gjithçka që mund të dëshmonte ndonjëherë se ai kishte jetuar brenda kësaj shtëpie të zbrazët, me një grua të huaj, e mila qysh nesër as që do ta sillte më ndër mend, e cila kishte ikur dhe që tashmë në fakt e kishte harruar, ashtu e kredhur e tëra në ato që kufja e radios i derdhte pareshtur përbrenda kokës, ndërkohë që, e vetme, përshkonte qytetin me një taksi. Dhe, ashtu si njëherë e një kohë, e ndjeu veten prapë mirë që po digjte, iu bë sikur e gjithë qenia e tij po tretej në kreshpërimin e zjarrit, tek shqente, ndante më dysh mes flakëve, duke i dhënë zgjidhje kësisoj një problemi të pakuptimtë. Gjersa s'kishte zgjidhje, kjo donte të thoshte, po ashtu, se nuk kishte as edhe ndonjë problem! Zjarri ishte ilaçi më i mirë për gjithçka!
– Librat, Montag!
Librat hovnin përpjetë e kërcenin si ca zogj që i kanë vënë t'i pjekin, me krahët e tyre pendëverdha e pendëkuqe që u digjeshin.
Tani mbërriti në sallon, ku dergjeshin në gjumë, me ato

mendimet e tyre të zbërdhylëta e ëndrrat e bardha borë, ata përbindëshat e mëdhenj idiotë. Montagu lëshoi nga një shkulm zjarri kundër secilit prej të tre mureve televizive pa jetë, dhe vakuumi prapa ekranëve iu përgjigj me një vërshëllimë. Zbrazëtia nxori një edhe më të zbrazët, një klithmë të pakuptimtë. Në atë zbrazëti, ajo fërshëllimë ishte edhe më e pakuptimtë. E mbajti frymën, që të mos e linte zbrazëtinë t'i futej brenda në mushkëri. E largoi nga vetja atë zbrazëti të tmerrshme, duke u tërhequr pas, pastaj i dha si shpërblim gjithë asaj dhome një dritë të madhe, të verdhë, e të shndritshme flakësh. Në veshjen me lëndë plastike kundër zjarrit që mbulonte gjithçka, u hap një e çarë e madhe dhe e gjithë shtëpia nisi të dridhej prej flakëve.
– Kur të kesh mbaruar punë, – i tha Biti që prapa kurrizit – mos harro se je i arrestuar.

o o o

Shtëpia u shemb mes thëngjijve të ndezur e hirit të zi. Më së fundi, ajo zuri vend mbi një shtrat të përgjumur shkrumbi në një ngjyrë të murrme në të trëndafiltë, dhe një shtellungë tymi që u ngrit prej saj, e cila duke u luhatur ngadalë, shkoi e u shpërnda andej-këtej nëpër qiell. Ishte ora tre e gjysmë pas mesnate. Turma u fut prapë nëpër shtëpitë e veta; nga tendat e mëdha të cirkut tanimë s'kishin mbetur më veçse pirgje thëngjijsh e rrënojash. Shfaqja kishte marrë fund.
Montagu po rrinte në këmbë me flakëhedhësen në ato duart e tij pa fuqi, e ishuj të mëdhenj djerse i kishin lagur sqetullat, e fytyrën e ndotur nga bloza.
Zjarrtarët e tjerë po prisnin në errësirë, pas kurrizit të

tij, me fytyrat e ndriçuara zbehtë nga thëngjijtë e fundit të prushit.
Dy herë u bë gati Montagu të fliste, por, vetëm pasi vuri rregull në mendimet që kishte në kokë, tha:
– Ishte ime shoqe që më denoncoi, apo jo?
Biti pohoi me kokë.
– Ato mikeshat e saj, në fakt, kishin bërë qysh më parë një denoncim, por unë s'e mora parasysh. E dija që shpejt a vonë kishte për të rënë vetë brenda. Ishte një marrëzi e tërë ajo që bëre, të vesh e të recitosh vargje mu para syve të tyre, kështu, pa e prishur fare terezinë. Një dreq gjest prej snobi. Jepi një njeriu nja dy a tri vargje dhe atij i mbushet mendja se ja, na u bë zot i gjithësisë. Mos beson gjë se me ata librat e tu tani je i zoti edhe të ecësh përmbi ujë? Apo s'është ashtu? Kurse, në të vërtetë, bota mund të bëjë fare mirë edhe pa ta. Shiko ku të katandisën librat; të kanë kredhur në llucë gjer në grykë. Mjafton që unë ta trazoj ca llucën, ja me këtë gishtin e vogël këtu, që ti të mbytesh.
Montagu s'ishte në gjendje të luante vendit. Një tërmet i madh kishte ardhur bashkë me zjarrin dhe kishte rrafshuar shtëpinë, e Mildred ndodhej diku nën ato rrënoja, e bashkë me Mildredin e tërë jeta e tij ishte aty; ja përse ai s'ishte në gjendje të luante nga vendi. Tërmeti vazhdonte ende ta shkundte të tërin përbrenda, duke bërë që t'i binin e të shembeshin sa e sa gjëra dhe ai vazhdonte të rrinte aty në këmbë, i palëvizur, me gjunjët gjysmë të përthyer nën barrën e rëndë të lodhjes, të habisë e të zemërimit, duke e lënë Bitin që t'i jepte goditje pas goditjeje, pa pasur nevojë ta ngrinte fare dorën.
– Montag, o idiot, Montag, ti copë budallai, pa më rrëfe, në të vërtetë pse e bëre këtë?
Montagu nuk po e dëgjonte, ai ndodhej shumë larg prej

aty, po rendte tutje me mendimet, kishte shpëtuar, duke lënë pas vetes trupin e tij pa jetë, të mbuluar nga bloza, që po tundej para trupit të një tjetër të marri që e kishte humbur arsyen.
“Montag, ik që aty!” – i foli Faberi.
Montagu ngrehu veshët ta dëgjonte.
Biti i dha një goditje të fortë në kokë, që e bëri të zmbrapsej. Fishekthi i gjelbër, nga ku i vinin pëshpërimat e thirrjet e zërit të Faberit, ra përmbi trotuar. Biti e mori atë me ngut, duke u ngërdheshur, dhe e afroi pranë veshit.
Montagu dëgjoi zërin e largët që po e thërriste:
“Montag! Montag, je mirë?”
Biti zhvidhosi fishekthin e gjelbër, duke ia shkëputur kontaktin, pastaj e futi në xhep.
– Ah, mirë! Paska më shumë nga ç'e pandehja! Të pashë që po e anoje kokën, si të doje të dëgjoje. Në fillim mendova se mos kishe ndonjë kufje. Por, pastaj, kur të pashë se po silleshe si ndonjë budalla, nisa të dyshoja. Por mos u bëj merak. Me këtë send kemi për ta gjetur edhe mikun tënd!
– Jo! – tha Montagu.
Dhe ia hoqi siguresën flakëhedhëses. Biti e hodhi menjëherë shikimin te gishti i Montagut dhe sytë e tij u zgjeruan paksa. Montagu lexoi habinë në ata sy dhe ai vetë uli sytë te duart e veta, që të shihte se ç'gjë të re kishin bërë ato. Kur më pas e kujtoi këtë çast, asnjëherë s'qoe dot në gjendje të thoshte nëse kishin qenë duart e tij, apo reagimi i Bitit ndaj duarve, ajo që e kishte shtyrë atë ta kryente krimin. Ushtima e fundit rrëkëllyese e ortekut i shpërtheu pranë veshëve, por pa e prekur atë vetë.
Biti u ngërdhesh në mënyrën më joshëse.
– Epo, edhe kjo është një mënyrë për t'i bërë njerëzit të të dëgjojnë. Drejtoju një armë dhe detyroji të të dëgjojnë

ç'ke për t'iu thënë. E, pra, nise ligjërimin. Për çka është fjala kësaj radhe? Pse nuk provon të dërdëllitësh ca Shekspir, more snob i mjerë? “S'më tremb dot, Kas, me këto kërcënime. Me nder jam armatosur aq fort, sa më kalojnë si një erë e kotë që veshit s'ma përfill...” Ëh, si të duket? Hë, tani, more letraruc i dorës së dytë, tërheqe këmbëzën pra!
Dhe bëri një hap drejt Montagut.
Montagu tha vetëm kaq:
– Ne gjithmonë kemi djegur atë që s'duhet djegur...
– Ma jep këtu flakëhedhësin, Gaj, – i tha Biti, me atë buzagazin e tij të ngrirë.
Dhe atë çast ai u shndërrua në një flakë ulëritëse, në një maniken që tundej e spërdridhej, që s'ishte më as njerëzore e as i njohshëm, por veçse një flakë që përpëlitej aty mbi lëndinë, ndërkohë që Montagu i lëshoi një çurk të vazhdueshëm zjarri të lëngshëm. U dëgjua një fërshëllimë, si ajo e një pështyme të madhe që bie mbi sobën e nxehtë, një gurgullimë e shkumbëzim, a thua se qe derdhur kripë mbi një kaçamill të zi, të përhindshëm, duke shkaktuar një lëngëzim të tmerrshëm dhe një shkumë të verdhemë që gurgullonte. Montagu mbylli sytë e ulëriti, ulëriti dhe u përpoq t'i çonte duart te veshët për ta mbytur e mbajtur larg vetes atë ulërimë. Biti u plandos përtokë, ku nisi të përpëlitej si ndonjë kukull prej dylli që po digjej, pastaj s'lëvizi më.
Të dy milicët e tjerë nuk kishin luajtur nga vendi.
Montagu mezi arriti ta mposhtte neverinë që ndjeu, duke ua drejtuar atyre flakëhedhësen.
– Kthehuni mbrapa!
Ata ia kthyen kurrizin, me ato fytyra që u ngjanin dy copave mishi të zier që kullonin djersë; Montagu i goditi

me forcë nga pas kokës, duke bërë t'u fluturonin tutje helmetat, pastaj ata u shembën para këmbëve të tij dhe mbetën aty, të palëvizur.
U dëgjua shushurima e lehtë e gjetheve të vjeshtës. Ai u kthye dhe Zagari Mekanik ishte aty. Ndodhej thuajse në mes të lëndinës, doli nga hija dhe po bënte përpara me aq lehtësi, saqë Montagut pati përshtypjen se në të vërtetë, qe një re e lëndëzuar prej tymi të zi në të murrmë, ajo që po e frynte në heshtje, në drejtim të tij.
Roboti bëri një kërcim të fundit, duke u lëshuar mbi Montagun, nja një metër përmbi kokën e tij, me ata gjymtyrë prej merimange të zgjatura përpara, e thumbin me prokainë që tashmë e kishte nxjerrë jashtë, si dhëmbin e tij të vetëm e të helmët. Montagu e priti me një shpërthim flakësh që kur qe ende në ajër, një lule e mrekullueshme, që e mbështolli qenin metalik me ato petalet e saj të verdha, të kaltra e ngjyrëportokalli, duke e mbuluar kësisoj me një lloj korrace të re; pikërisht atëherë kur po binte mbi Montagun; zjarri e flaku atë më se tre metra mbrapa, duke e përplasur pas trungut të një peme, gjithnjë pa e lëshuar flakëhedhësen nga dora. Montagu e ndjeu se si kthetrat e Zagarit e kapën për këmbe dhe se si ai u bë gati tashmë t'ia ngulte agen – pikërisht atëherë shkulmi i flakës e ngriti Zagarin përpjetë, duke bërë t'i shpërthenin eshtrat e metalta mu në nyjë, ndërkohë që të brendshmet iu shndërruan në një flakadan të vetëm të kuq, si të ishte një fushqetë që kishte shpërthyer aty përmbi rrugë. Ashtu i shtrirë përdhe, Montagu e pa atë krijesë as të gjallë e as të vdekur të buburonte në ajër, e pastaj të vdiste.
Por edhe tani, prapë dukej sikur donte t'i sulej, që ta çonte gjer në fund injektimin, të cilit Montagu tani kishte

nisur t'ia ndiente pasojat në këmbë. Atë çast, ai ndjeu një përzierje lehtësimi me llahtarën, kur kujtoi se qe zbythur tamam në kohë, e s'ndjeu veçse dhimbjen e gjurit, si t'ia kishte dërmuar parafangoja e një makine që vinte me nëntëdhjetë milje në orë. Kishte frikë të çohej, frikë se s'do të ishte më i zoti të mbahej me atë këmbë të anestizuar. Ndjeu ta pushtonte të tërin një mpirje. Po tani?

Rruga e shkretë, shtëpia që po digjej si të ishte një dekor i vjetër e i panevojshëm teatri, shtëpitë e tjera të kredhura në terr, këtu Zagari, ca më tutje Biti, akoma më tutje zjarrtarët e tjerë, kurse aty Salamandra... Vështroi makinën e madhe. Edhe ajo duhej zhdukur.

“Epo, – i tha vetes, – pa ta shohim si të kanë katandisur. Jepi, çohu. Ngadalë, ngadalë... ja... kështu.”

U ngrit më këmbë, por tashmë kishte vetëm njërën këmbë. Tjetrën e kishte si ndonjë copë dru pishe të djegur, që i duhej ta tërhiqte nga pas vetes për kushedi ç'lloj mëkati që do të kishte bërë. Kur provoi ta lëshonte mbi të gjithë peshën e trupit, një zurkajë e tërë agesh të argjendta e shpoi që nga mesi i pulpës gjer lart te gjuri. E çoi këmbën. Jepi! Lëviz! Lëviz, s'mund të rrish dot këtu! Në disa nga shtëpitë përfund rrugës u ndezën prapë dritat, ja për shkak të incidentit që sapo kishte ndodhur, ja për shkak të heshtjes së pazakontë që pasoi plojën, këtë ai s'e dinte. Eci çalë-çalë, aty-këtu përreth rrënojave, duke e mbajtur me duar këmbën e mpirë kur e pengonte, duke folur, duke rënkuar, duke i ulërirë asaj urdhra, duke e mallkuar e duke iu përgjëruar që t'i shërbente, tani që prej saj varej jeta e tij. Dëgjoi disa njerëz që bërtisnin nëpër errësirë. Më së fundi, Montagu mbërriti në kopshtin që ndodhej nga prapa shtëpisë dhe doli te një rrugicë. “Biti, – mendoi

me vete – tanimë ti s'përbën më asnjë problem. E thoshe gjithnjë edhe vetë: "Një problem që ke, nuk shqyrtohet, por digjet." E pra, ja unë bëra dy punë njëherësh. Lamtumirë kapiten!"
Dhe u largua duke caluar përgjatë rrugicës, në errësirë.

o o o

Sa herë që e mbështeteste këmbën përtokë, i bëhej sikur ia kishin mbushur me saçme, e çdoherë ai i thoshte vetes: "Budalla i djallit, i marrë, e asgjë tjetër, shih se çfarë katranose, shih ç'bëre, si do t'ia bësh hallit tani? Shih në ç'belara e ke futur veten, po tani ç'ke ndër mend të bësh? I prishe të gjitha, e mori dreqi, e të gjitha këto nga mendjemadhësia e nga gjaknxehtësia. E prishe çdo gjë pa e filluar ende. Është e vërtetë se t'u vërsulën të gjithë menjëherë, njëri pas tjetrit: Biti, gratë, Mildredi, Klarisa, gjithçka. Por s'ke asnjë justifikim, e di apo jo, nuk ke justifikim! I trashë që je, tamam budalla, bën mirë të shkosh e dorëzohesh tani!
Jo, të shpëtojmë ç'ka mbetur ende për të shpëtuar. Në u dashtë të përfundojmë mbi turrën e druve, le të marrim edhe ca të tjerë me vete. Ashtu, vërtet!"
Iu kujtuan librat dhe u kthye mbrapsht. S'u dihet punëve! Gjeti disa libra aty ku mendonte se do t'i gjente, pranë gardhit të kopshtit. Falë Zotit, Mildredi nuk i kishte parë. Katër libra gjendeshin të fshehur aty ku i kishte vënë ai. Zëra që kishin vënë kujën nëpër natë dhe fasha dritash nisën ta shponin errësirën. Të tjera salamandra gumëzhinin nëpër rrugë, tepër larg, dhe makinat e policisë vikatnin, duke çarë rrugën nëpër qytet me sirenat e tyre.
Montagu i mori të katër librat që kishin mbetur dhe ashtu, çalë-çalë e duke u dridhur i tëri, u shty gjer në fund të rrugës ku befas u shemb, sikur dikush t'ia kishte këputur

kokën dhe aty përdhe të dergjej vetëm trupi i tij. Diçka përbrenda e kishte detyruar të ndalej ashtu menjëherë dhe të lëshohej përdhe. Mbeti i shtrirë aty ku kishte rënë dhe zuri të dëneste, me këmbët të mbledhura e fytyrën të rrasur verbërisht në zhavorr.
Biti kishte dashur vetë të vdiste!
Në mes të asaj të qare, Montagu e kuptoi se kjo ishte e vërteta. Biti kishte dashur vetë të vdiste.
Ai kishte ndenjur para tij, pa bërë asnjë orvatje që të shpëtonte, kishte ndenjur ashtu në këmbë, duke i hedhur thumba, duke bërë shaka, mendoi Montagu, dhe mjaftoi ky mendim që ta bënte t'i merrej fryma. Ç'gjë e çuditshme, sa e çuditshme, të dëshirosh aq shumë të vdesësh, sa të lësh një njeri të të sillet rrotull i armatosur, e pastaj, në vend që ta mbyllësh gojën për të shpëtuar kësisoj lëkurën, shkon dhe e ngacmon, vazhdon t'i bërtasësh e ta tallësh me të thirrura e ca tallje të pacipa, gjersa t'ia kesh ngrehur nervat, aq sa...
Nga larg, zhurmë hapash që vraponin.
Montagu u ngrit ndenjur. “Le të ikim që këtej. Shkojmë, çohu, çohu, s'qëndron dot i ulur këtu!”
Prapë kishte nisur të qante, duhej ta mblidhte veten.
Ja tani kriza po i kalonte, ai s'kishte dashur asnjëherë të vriste njeri, as edhe Bitin. I qe bërë rrethi miza-miza dhe ndjeu ca të shpuara, si ta kishin kredhur në acid. Ndjeu neveri. Iu shfaq para sysh Biti i shndërruar në një flakadan, i palëvizur, i mbledhur kruspull në lëndinë. Kafshoi duart që të mos bërtiste. Më vjen keq, më vjen keq, o Zot, më vjen keq...!
U përpoq të rindërtonte gjithçka, të kthehej me mendje në atë jetë që kishte bërë veç dy a tri ditë më parë, para sitës dhe rërës, përpara pastës së dhëmbëve Denham, para zërit si flutur nate, përpara xixëllonjave, alarmeve e vrapit;

qenë si tepër të gjitha këto vetëm për dy a tri ditë, qenë tepër bile edhe për një jetë të tërë. Zhurmë hapash që po vraponin në cepin tjetër të rrugicës.
"Çohu! – i tha vetes. – Djalli e mori, çohu!" i tha këmbës dhe sërishmi u ngrit. Dhimbjet ishin bërë tashmë thumba që i ishin ngulur te kupa e gjurit, pastaj vetëm gjilpëra të zakonshme, pastaj ca pickime dhe, më së fundi, pasi kishte bërë nja pesëdhjetë hapa, herë duke kërcyer e herë të tjera duke e tërhequr këmbën zvarrë, ndërkohë që dora iu mbush me ashkla druri nga dërrasat e stazhionuara të gardhit ku mbahej, pickimi tashmë qe veçse një e djegur, sikur ta kishin spërkatur në këmbë me ujë të valuar përmbi. Dhe më në fund, ajo këmbë u bë prapë këmba e tij. Ai kishte pasur frikë se mos duke vrapuar do t'i dilte kyçi i këmbës. Tani, duke e thithur gjithë natën me gojën e hapur, e pastaj me gjithë atë terr që i kishte mbetur ender dhe i rëndonte përbrenda, nisi të vraponte me hap të vendosur e të ritmuar. Në duar mbante librat.
I vajti mendja te Faberi.
Faberi kishte mbetur aty, në atë shuk sere që vazhdonte të nxirrte tym, e cila tashmë s'kishte më as emër e as identitet. Ai kishte djegur edhe Faberin! Prokurori e ndjeu veten aq të tronditur nga ky zbulim që bëri, saqë iu duk sikur Faberi të kishte vdekur me të vërtetë, i pjekur si ndonjë insekt në atë kapsulën e vogël e të gjelbër që kishte mbetur e humbur në xhepin e një njeriu që tashmë ishte katandisur një skelet, të cilin vetëm pejëzat e serës vazhdonin ta mbanin që të mos shpërbëhej.
"Mos e nxirr nga mendja, digji ata, ose përndryshe do të të djegin ata ty, – mendoi me vete. – Tanimë, gjithçka është bërë fare e thjeshtë."

Rrëmoi nëpër xhepa dhe pa se paratë ishin ende aty; në xhepin tjetër kishte atë kufjen e zakonshme, me të cilën qyteti i fliste vetvetes në atë mëngjes të ftohtë e të mugët.
“Komunikatë e policisë. Kërkohet një burrë i arratisur brenda në qytet. Është fajtor për vrasje dhe për krim kundër shtetit. Emri: Gaj Montag. Puna: polic zjarrtar. Për herë të fundit është parë...”
Montagu vrapoi pa probleme për gjashtë blloqe dhe atëherë rrugica u zgjerua duke u kthyer në një autostradë të gjerë e të shkretë me dhjetë korsi, e cila i ngjasonte me një lumë të gjerë pa barka, të ngrirë nën ndriçimin e qashtër të llampadarëve të bardhë në formë harku. Ka mundësi që edhe të mbytesh kur të përpiqesh të kalosh, i tha ai vetes. Ishte tepër e gjerë, tepër e hapur. Ishte një skenë e madhe, pa perde e pa dekore, që po e ftonte të vraponte përmes saj, ku do ta kishin fare të lehtë ta shihnin në atë ndriçim verbues, fare të lehtë ta kapur, fare të lehtë për ta qëlluar e për ta vrarë.
Kapsula i zukati në vesh:
“...Bëni kujdes nga një njeri që po vrapon... kujdes nga një njeri që po vrapon... Kujdes po të shihni një njeri vetëm... në këmbë... që do të arratiset.”
Montagu u tërhoq nën hije. Pikërisht përpara tij ishte një stacion benzine për automjete, një godinë e madhe prej porcelani të shndritshëm e të bardhë borë dhe dy makina ngjyrëargjendi që ishin ndalur për t'u mbushur me benzinë. Tani, duhej të dukej sa më i pastër dhe i paraqitshëm, të ecte, të mos vraponte, si të kishte dalë për një shëtitje e të qe duke kapërcyer bulevardin. Për të qenë edhe më i sigurt, duhet të ishte i larë e i krehur ... po ku do të shkonte?
“Vërtet, – tha me vete – nga dreqin do të shkoj?”

Asgjëkund, s’kishte asnjë vend ku të mund të fshihej, asnjë mik ku me të vërtetë të mund të strehohej. Përveç Faberi. Dhe befas vuri re se instinktivisht kishte marrë udhën drejt shtëpisë së Faberi. Po Faberi s’e fshihte dot; kjo do të ishte për të një vetëvrasje, qoftë edhe sikur ta provonte. Por e dinte se, sidoqoftë, prapë te Faberi kishte për të shkuar, qoftë edhe vetëm për pak minuta. Shtëpia e Faberi ishte vendi ku Montagu mund ta rifitonte prapë atë besimin në aftësinë e tij për të mbijetuar, e cila tani po i fironte me të shpejtë. Thjesht, donte të dinte se në botë kishte një njeri si Faberi. Donte ta shihte që ishte i gjallë dhe që s’kishte mbetur i djegur, aty, në atë vend që ai kishte lënë pas, si një trup i mbërthyer pas një trupi tjetër. Dhe një pjesë të parave, natyrisht, duhej t’ia linte Faberi, që t’i shpenzonte pasi Montagu ta kishte marrë përsëri udhën e arratisë. Mbase mund të arrinte të dilte jashtë qytetit e të jetonte afër ndonjë lumi, apo aty pranë, buzë autostradës, nëpër fusha e kodra... Një pështërimë e fuqishme e bëri të shihte lart në qiell. Helikopterët e policisë u ngritën në fluturim. Ishin tepër larg aq sa të dukej sikur të qenë fletët e një luleje–radhiqe të tharë të cilat dikush i kishte fryrë fort. Ishin pak a shumë dy duzina me helikopterë që qenë ngritur në fluturim e po lëkundeshin të pasigurt, nja tri milje larg, si ca flutura të trullosura nga vjeshta; pastaj, ata u lëshuan poshtë, vertikalisht, në drejtim të tokës njëri pas tjetrit, ca këtu e ca aty, fërkoheshin lehtë pas rrugëve të gjera, ku pasi kthehesin në automobila, përshkonin bulevardin me një uturimë, pastaj, gjithnjë me po të njëjtën shpejtësi, befas çoheshin përsëri lart në ajër, për ta vazhduar kërkimin e tyre.

o o o

Dhe ja ku qe përpara stacionit të benzinës; ata që punonin aty ishin tepër të zënë me punë për të kënaqur klientelën. Montagu hyri nga prapa dhe u drejtua për nga tualeti për burra. Përmes murit prej alumini dëgjoi një zë që lajmëronte në radio:
"Lufta u shpall."
Përjashta vazhdonin të pomponin benzinë. Njerëzit nëpër makina vazhdonin të flisnin me punëtorët e stacionit për motorët e makinave, për benzinën, apo për paratë që u duhej të paguanin. Montagu ndenji një çast, si të donte ta ndiente gjithë rëndësinë e asaj komunikate që radioja sapo e kishte dhënë me aq qetësi, por ishte e pamundur. Lufta le të priste. Për të, ajo do të fillonte pas një apo ndoshta dy orësh.
Lau duart dhe fytyrën dhe pastaj u fshi me një peshqir, duke u munduar të bënte sa më pak zhurmë. Doli nga banja dhe, si e mbylli portën me mjaft kujdes, eci nëpër errësirë, derisa më në fund mbërriti përsëri buzë xhadesë së shkretë.
Ajo shtrihej përpara tij si një fushë e gjerë 'bowlingu'. Ishte një lojë që ai mund ta fitonte. Bulevardi qe po aq i pastër sa edhe sipërfaqja e një arene nja dy minuta para se në të të shfaqeshin disa viktima pa emër e disa vrasës të panjohur. Vetëm ngrohtësia e trupit të Montagut e bënte atë lumë të gjerë çimentoje të drithërohej; ishte e pabesueshme ajo që ndiente ai, se si temperatura e trupit të tij kishte aq fuqi sa të bënte të drithërohej e gjithë bota përreth! Ai ishte kthyer tashmë në një shënjestër fosforeshente, e dinte këtë, e ndiente. Dhe tani i duhej ta niste atë shëtitjen e tij të vogël.

RAY BRADBURY

Nja tri blloqe shtëpish më tej, rrëzëllenin disa fenerë automobilash. Montagu u mbush thellë me frymë. Në mushkëri i bëhej sikur po e fshiknin ca furça që ia përcëllonin gjoksin. Gojën e kishte krejt të tharë nga vrapi që kishte bërë. Në fyt ndiente një shije hekuri, kurse këmbët i bëhej sikur i kishte prej çeliku të ndryshkur.
Ç'donin të thoshin ata fenerë të ndezur aty? Para se ta kalonte rrugën, do të duhej ta përcaktonte mirë se sa kohë do t'u duhej atyre makinave për të mbërritur deri aty. Epo mirë, e sa larg ishte deri te trotuari tjetër? Nja tetëdhjetë metra, do të thoshte. Po mbase s'ishin tetëdhjetë dhe duhej ta llogariste më mirë atë copë udhë, meqë atij, që do të ishte i shtrënguar ta ecte fare ngadalë, pa u ngutur, si një njeri që shkon për qejf të vet, do t'i duheshin nja tridhjetë a dyzet sekonda kohë për ta ecur. Kurse ato makina, fare mirë mund t'i përshkonin ato tri blloqe godinash brenda pesëmbëdhjetë sekondash. Prandaj, edhe sikur në mes të rrugës t'ia fuste vrapit...?
Zgjati përpara këmbën e djathtë, pastaj të majtën, pastaj prapë të djathtën. Po ecte përmes xhadesë së zbrazët.
Edhe sikur rruga të ishte krejt bosh, prapë asnjëherë s'mund të ishte plotësisht i sigurt se do të mund ta kalonte dot pa rrezik, sepse gjithnjë mund të shfaqej papritur ndonjë makinë në krye të së përpjetës, nja katër blloqe më tutje, e cila mund të të mbërrinte e të vazhdonte rrugën për më tej sa hap e mbyll sytë.
Vendosi të mos i numëronte hapat, të mos shihte as majtas e as djathtas. Drita e lampadarëve po i dukej po aq e fortë dhe e nxehtë, sa ajo e diellit të mesditës. Mbajti vesh zhurmën e motorit të makinës që po shtonte shpejtësinë nja dy blloqe larg, nga e djathta. Fenerët e saj të lëvizshëm

befas nisën të lëkundeshin para-mbrapa dhe fasha e tyre e dritës mbështolli Montagun.
Vazhdo të ecësh.
Montagu ngurroi, shtrëngoi edhe më fort librat, duke e detyruar veten të mos ndryshonte hap. Instinktivisht, bëri nja tra a katër hapa më shpejt, thuajse me vrap, pastaj filloi të fliste me veten me zë të lartë, për ta detyruar të ecte sërish me hapa normalë, si dikush që kishte dalë për shëtitje. Tanimë ishte në mes të rrugës, por gumëzhima e motorëve të makinës u shtua dora-dorës sa shtohej edhe shpejtësia.
Pa dyshim, policia. Më panë. Po ti ec ngadalë, ec ngadalë tani, më i qetë, mos e kthe kokën, mos shiko mbrapa, mos u duk i shqetësuar. Ec, po ashtu, a merr vesh? Ec sikur të kesh dalë për shëtitje!
Makina e kishte shtuar shpejtësinë. Makina uturinte. Makina po ecte gjithnjë e më shpejt. Makina po gulçonte. Makina ishte tashmë një gjëmim i zgjatur. Makina po vinte nëpër një trajektore të vetme fërshëllyese, si ndonjë fishek i shtënë nga një pushkë e padukshme. Tashmë kishte mbërritur jo më pak se njëqind e njëzet milje në orë. Mbase edhe me njëqind e tridhjetë.
Montagu shtrëngoi fort nofullat. Nxehtësia e fenerëve ndriçues iu duk sikur ia dogji faqet, e detyroi të picërronte sytë e qepallat, duke ia mbuluar gjithë trupin me një djersë të athët.
Montagu nisi t'i tërhiqte këmbët zvarrë si ndonjë idiot, duke vazhduar të fliste me vete, derisa, më në fund, nuk duroi dot më dhe ia dha vrapit... Ua dha këmbëve me aq sa mundte, e lëshonte poshtë këmbën, e prapë e zgjaste me sa mundte, e ulte këmbën përpara e pastaj poshtë! Ja! Zot! O Zot! Një libër i ra përtokë. Montagu ngatërroi hapin dhe për pak sa s'u kthye që ta merrte, por pastaj ndërroi

mendje dhe u lëshua prapë përpara, duke ulëritur në zbrazëtinë e çimentos; ndërkohë që makina, e ngjashme me një koleopter që qe lëshuar në ndjekje të presës që po i ikte, tashmë s'ishte veçse shtatëdhjetë metra, tridhjetë metra, njëzet, dhjetë metra larg tij. Montagu gulçonte, i luante krahët si ndonjë i marrë, njërën këmbë gjithnjë e më përpara, pastaj poshtë, përpara këmbën, poshtë, përpara, poshtë, makina gjithnjë e më afër, më afër, duke i rënë burisë si e çmendur, ulërimë e njeriut, sytë që po i digjnin nga shkëlqimi i fortë, i bardhë. Montagu ktheu një çast kokën të shihte pas dhe drita e fenerëve të makinës ia verboi sytë... Tashmë edhe vetë makina ishte gëlltitur në dritën e vet e s'qe më veçse një pishtar që ulërinte e qe vërvitur kundër tij, me një zhurmë të madhe..... Ja, tani e kishte pothuajse mbi vete, gati e preku! Ai u pengua dhe ra.
Mora fund! Çdo gjë mori fund!
Por, pikërisht kjo rënie e kishte shpëtuar. Një çast përpara se ta mbërrinte, befas makina bëri një kthesë të fortë, duke i kaluar fare pranë. Tani s'dukej më. Montagu kishte mbetur i shtrirë, me fytyrën mbi rrugë. Ca shpërthime të qeshurash mbërritën deri tek ai, bashkë me gazin kaltërosh të lënë pas nga skapamentoja e makinës...
Dorën e djathtë e kishte të zgjatur përpara, me pëllëmbën e hapur. Te maja e gishtit të mesit, kur ngriti dorën, ai vuri re një gjurmë fare të vogël e të zezë, të lënë aty nga kalimi i gomave të makinës. Duke u ngritur në këmbë, ai vazhdonte ta mbante shikimin të ngulur, pa iu besuar dot syve, te ai rrip aq i hollë e i zi.
Me siguri që nuk ishte policia, tha me vete.
Vështroi bulevardin e gjerë. S'dukej asgjë. Kishte qenë një tufë kalamajsh të moshave të ndryshme, o Zot i madh, ndoshta nga të dymbëdhjetat gjer te të gjashtëmbëdhjetat.

Kalamaj që kishin dalë të bënin një xhiro me makinë, e që duke ulërirë, duke fërshëllyer, duke bërtitur urra, kur ja, u kishin zënë sytë një njeri, një njeri që çapej me nge, në këmbë, një gjë vërtet e rrallë kjo, e atëherë kishin thënë: "Ta palosim!"; pa ditur se ai ishte Montagu që po kërkohej; thjesht, s'kishin qenë veçse një bandë katër a pesë djemsh që kishin dalë për qejf, për të kaluar atë natë, duke udhëtuar për nja pesë a gjashtëqind kilometra nën dritën e hënës, me fytyrat e ngrira nga era, që pastaj me të gdhirë do të ktheheshin, apo dhe mund të mos ktheheshin në shtëpi, të ktheheshin të gjallë apo jo të gjallë, se, fundja, këtu qëndronte gjithë bukuria e aventurës.
"Donin të më vrisnin!" – foli Montagu me vete, duke ecur qorrazi përmes shtjellave të fundit të pluhurit të ngritur përreth tij, duke prekur me dorë faqen e gërvishtur. "Donin të më vrisnin pa pasur as edhe një arsye."
Nisi prapë të ecte drejt trotuarit në anën tjetër, duke e urdhëruar secilën nga këmbët që të ecte, të vazhdonte të ecte. Ndërkohë, në njëfarë mënyre ia kishte dalë t'i mblidhte librat e shpërndarë mbi çimento, ndonëse s'e mbante mend se si ishte përkulur, se si i kishte marrë ato në dorë. Vazhdonte t'i kalonte nga njëra dorë te tjetra, si të mbante në dorë pokerin që s'donte t'ia shihnin.
Mbase ishin po ata që kishin vrarë Klarisën?...
U ndal në vend dhe mendja e tij përsëriti me zë të lartë:
A thua të ishin po ata që vranë Klarisën?
Duhet ndjekur pas duke ulërirë.
Sytë iu mbushën me lot.
E kishte shpëtuar ajo rënia e befasishme. Atij që kishte pasur në duar timonin e makinës, kur kishte parë Montagun të shtrirë gjerë e gjatë në mes të rrugës, instinktivisht do t'i kishte shkuar ndër mend se me atë shpejtësi që

kishte makina, fare mirë mund të përmbysej po të kalonte mbi atë trup. Sikur Montagu të kishte mbetur në këmbë, një shënjestër e palëvizur...
Mezi e përmbajti një britmë.
Tutje, mjaft larg, në cepin tjetër të bulevardit, më shumë se katër blloqe larg, makina e kishte ulur shpejtësinë dhe pastaj, si kishte marrë kthesën mbi dy rrota, po drejtohej përsëri për nga ai me gjithë shpejtësinë, duke ecur në krahun e kundërt të rrugës.
Por Montagu tanimë ishte zhdukur, ishte fshehur mes hijeve të rrugicës për të cilën kishte bërë gjithë atë udhë që prej një ore më parë (apo mos vallë s'kishte qenë veç një minutë më parë?).
Duke u dridhur në atë natë të ftohtë, ktheu kokën ta shihte makinën që kaloi në mes të rrugës, mbajti frenat dhe u ndal në mes të xhadesë, e pastaj u rinis mes gajasjesh të marra, që pas pak edhe ato u zhdukën.
Më tej, duke ecur nëpër errësirë, Montagu ndenji t'i shihte helikopterët që po uleshin gjithnjë e më poshtë, si flokët e para të borës së dimrit të gjatë që po vinte...

o o o

Shtëpia ishte kredhur në qetësi.
Montagu iu afrua që nga mbrapa, duke kaluar përmes një kundërmimi të fortë të luleve të narcisit, trëndafilave dhe të barit të lagur. Provoi portën e shërbimit që ishte nga mbrapa, pa që ishte e hapur, u fut brenda dhe përshkoi verandën. Pastaj, ndenji të mbante vesh.
“Zonja Bleik, qenke në gjumë aty brenda – tha Montagu me vete. – Kjo që po bëj s'është ndonjë punë e bukur, por di që yt shoq ua ka bërë të njëjtën gjë të tjerëve, pa ndier asnjëherë ndonjë mëdyshje, ndopak pendim apo

sadopak keqardhje. Dhe ja tani, meqë je gruaja e një zjarrtari, i erdhi radha edhe shtëpisë sate, të erdhi ty radha, për tërë ato shtëpi që yt shoq ka djegur e për tërë ata njerëz që ai i ka bërë të vuajnë, pa e vrarë mendjen për asgjë."
Shtëpia nuk u përgjigj.
I fshehu librat në kuzhinë, pastaj doli prapë në rrugë, ku u kthye që të shihte shtëpinë: ajo vazhdonte të ishte e errët, e të heshtte, e kredhur në gjumë.
Duke ecur përmes qytetit, ku helikopterët vazhdonin të fluturonin në qiell, si ca copa të grisura letre, që nga një kabinë e veçuar, pranë një dyqani të mbyllur gjatë natës, mori në telefon për ta bërë denoncimin.
Pastaj ndenji në pritje në ajrin e ftohtë të natës, derisa nga larg dëgjoi sirenat e makinave të zjarrtarëve, salamandrat, që po vinin për t'i vënë zjarrin shtëpisë së Bleikut, i cili ndërkohë nuk ndodhej aty por ishte në punë, ato salamandrat që me sirenat e tyre do ta ngrinin nga gjumi zonjën Bleik, do ta bënin të rrinte në këmbë duke u dridhur e tëra nga i ftohti i mëngjesit, duke parë se si çatia e shtëpisë së saj do të rrëzohej e shembej mes flakëve.
Por, tani për tani, ajo vazhdonte të ishte në gjumë.
"Natën e mirë, zonja Bleik", – mendoi ai me vete.

o o o

– Faber!
Një tjetër trokitje në portë, një mërmërimë, pastaj një pritje e gjatë. Më në fund, pas një minute, një rreze e dobët drite u duk në shtëpinë e vogël të Faberit. Pastaj, një tjetër pauzë, dhe pas pak porta nga mbrapa u hap.
Një copë herë, Faberi e Montagu ndenjën aty në gjysmëterr, duke parë njëri-tjetrin, sikur asnjëri prej të dyve s'po i besonte dot ekzistencës së tjetrit. Pastaj Faberi zgjati

dorën, e kapi Montagun për krahu dhe e tërhoqi brenda, e uli, dhe pastaj vetë u kthye prapë te porta, ku ndenji të mbante vesh. Sirenat e makinave të policisë vazhdonin të vajtonin diku larg. Po afronte agimi. Më në fund, Faberi hyri brenda dhe mbylli portën.
– S'bëra dot asgjë tjetër veç njërin budallallëk pas tjetrit, – i tha Montagu. – S'rri dot shumë këtu. Kam marrë udhën për një Zot e di se ku...
– Së paku ke bërë budallallëqe për gjëra të drejta, – iu përgjigji Faberi. – Të kujtoja të vdekur. Ajo audiokapsula që të kisha dhënë...
– U dogj.
– Dëgjova kapitenin që po të fliste, pastaj më asgjë. E për pak sa s'dola të vija e të të kërkoja.
– Kapiteni vdiq. Më zbuloi audiokapsulën, dëgjoi zërin tënd, dhe kishte ndërmend të gjurmonte pikën e transmetimit. Atëherë m'u desh ta vrisja me flakëhedhësen.
Faberi u ul dhe për një copë herë nuk foli.
– O Zot, si ndodhi e gjithë kjo? – foli Montagu. – Vetëm dje mbrëma gjithçka ishte ende më së miri, ndërsa sot e ndiej se si po mbytem. Sa herë mundet një njeri t'i afrohet vdekjes, e prapë të mbetet i gjallë? S'mbushem dot me frymë. Biti s'është më, kurse njëherë e një kohë ai ishte miku im. Edhe Mili më braktisi e unë kujtoja se ajo ishte gruaja ime; por tani nuk e di më. Dhe shtëpia m'u dogj. Vendin e punës e humba, kurse vetë ia kam mbathur për ta shpëtuar kokën dhe rrugës kur po vija këtu, vajta dhe fsheha ca libra në shtëpinë e një zjarrtari. O Zot, ç'nuk kam bërë brenda vetëm një jave.
– Ke bërë atë që s'kishte si të mos e bëje. Të gjitha këto njëherë do të ndodhnin.
– Po, ashtu mendoj edhe unë. Ishte diçka që, pa e ditur

as vetë, po e përgatisja prej kohësh. U mblodh ashtu siç mblidhen paratë që vihen mënjanë, pa u kuptuar, shkoja sa andej-këtej, bëja një gjë, kurse në të vërtetë bëja diçka tjetër. Zot, të gjithë këtë e kisha brenda vetes. Çudi është si s'dukej edhe nga jashtë. Dhe ja, tani jam këtu, që të ta shkatërroj edhe ty jetën. Mund të më kenë ndjekur gjurmët kur erdha këtu.
– Për herë të parë në kushedi sa vjet po e ndiej veten të gjallë, – tha Faberi. – E ndiej se po bëj atë që duhet ta kisha bërë këtu e pesëdhjetë vjet më parë. Ka ca kohë që s'kam më frikë. Ndoshta ngaqë tani po bëj atë që duhet. Ndoshta ngaqë jam përgjegjës për një akt dhune, e tani nuk dua të më marrësh më për një frikacak. Besoj se tani e tutje unë do të bëj gjëra edhe më të dhunshme, gjëra me rrezik, duke e ekspozuar veten në mënyrë që të mos kem më mundësi të braktis detyrën e të bie përsëri pre e frikës. Po ti, ç'plane ke?
– Të vazhdoj t'ia mbath.
– E di që ka plasur lufta?
– E dëgjova.
– O Zot, a nuk është për të qeshur? – foli plaku. – Duket një gjë kaq e largët, me hallet që ne kemi tani!
– As që kam pasur kohë për të menduar. – Montagu nxori një kartëmonedhë njëqinddollarëshe. – Dua që t'i marrësh ti e t'i përdorësh si të të duket më mirë, kur unë të kem ikur.
– Por...
– Gjer në mesditë mund edhe të kem vdekur, përdori të paktën këto.
Faberi pohoi me kokë.
– Unë të këshilloj që bën mirë të ndjekësh bregun e lumit, gjersa të gjesh atë linjën e vjetër të hekurudhës, që

të shpie për në brendësi të vendit, ndiq atë. Megjithëse tani, praktikisht i gjithë komunikacioni është ajror dhe thuajse të gjitha linjat hekurudhore nuk përdoren më, shinat janë akoma, kanë mbetur aty e po ndryshken. Kam dëgjuar të thonë se aty-këtu, nëpër gjithë vendin, ka kampe endacakësh, apo kampesh lëvizëse siç i quajnë, kështu që, po vazhdove rrugën dhe po i mbajte sytë hapur, përgjatë binarëve të hekurudhës së vjetër për në Los Anxhelos, me ç'thonë, ke për të gjetur shumë ish-të diplomuar të Universitetit të Harvardit. Pjesa më e madhe e tyre janë njerëz të kërkuar nga policia e qyteteve të ndryshme, por megjithatë, me ç'kam dëgjuar, një pjesë e tyre kanë arritur të mbijetojnë. Tanimë s'duhet të jenë edhe aq shumë, ndaj dhe ma ha mendja se qeveria asnjëherë s'i ka konsideruar ndonjë rrezik të madh, aq sa t'u vihej pas. Ti mund t'i kërkosh e të bashkohesh me ta për ca kohë, e pastaj lidhu me mua në Sent-Luis. Unë do të nisem që sot në mëngjes, me autobusin e orës pesë, do të nisem për në Sent-Luis që të takohem me një ish-tipograf aty; siç e sheh, edhe unë kam vendosur të dal më së fundi nga strofka! Dhe ke për të parë që këto para kanë për t'u përdorur mirë. Faleminderit dhe Zoti të bekoftë! Dhe tani, mos do të pushosh për ca minuta?

– Jo, është më mirë që të iki.

– Prit të shohim një herë se ç'bëhet.

E çoi me të shpejtë Montagun në dhomën e gjumit dhe aty ngriti kornizën e një pikture, pas së cilës u duk ekrani i një televizori, jo më i madh sesa një kartolinë postare.

– Gjithmonë kam dashur ta kem një aparat fare të vogël, diçka që, po të dilte nevoja, të mund ta fshihja me pëllëmbë të dorës, diçka që të mos qe në gjendje të ma

mbyllte gojën, si ato paretet përbindshmërisht të mëdha. Ja e shikon...
E ndezi.
“Montag, – tha TV, duke u ndriçuar. – M-O-N-T-A-G.” – Emri u rrokëzua nga një zë autoritar. – “Gaj Montag. Akoma nuk është kapur! Helikopterët e policisë po e kërkojnë. Një tjetër Zagar Mekanik është sjellë nga një rajon tjetër...”
Montagu dhe Faberi vështruan njëri-tjetrin.
“... Zagari Mekanik nuk dështon kurrë. Asnjëherë që nga hera e parë kur u përdor për ta kapur prenë, kjo shpikje e pabesueshme nuk ka bërë as edhe një gabim. Sonte rrjeti ynë televiziv është krenar që, me anë të një telekamere të montuar në një helikopter, ka mundësinë të ndjekë Zagarin kur ky të lëshohet kundër presë”.
Faberi mbushi dy gota me uiski.
– Të bën mirë.
E pinë.
“... një nuhatje e tillë e hollë si ajo e Zagarit Mekanik është në gjendje të kujtojë e të identifikojë dhjetë mijë lloj erërash të dhjetëmijë personave, pa qenë nevoja për ta riregjistruar!”
Një drithërimë e lehtë përshkoi trupin e Faberit, që pa përreth shtëpisë së tij muret, portën, dorezën e portës dhe karrigen ku po rrinte ulur Montagu. Montagu e vuri re atë shikim. Pastaj që të dy hodhën edhe një vështrim përqark dhe Montagu i ndjeu hojëzat e hundës se si iu hapën, sikur ai vetë të ishte duke nuhatur gjurmët e veta, dhe papritur iu duk sikur hunda e tij ndjeu atë shteg që ai kishte përshkruar në ajrin e dhomës, dhe djersët që dora e tij kishte lënë mbi dorezën e portës, të padukshme por të shumta, si ato kristalet e një shandani; pra ai ishte kudo në atë dhomë,

brenda, sipër, përreth gjithçkaje, ai qe si një re e shndritshme, një fantazmë dhe përsëri ndjeu se e kishte të vështirë të mbushej me frymë. Pa Faberin të mbante frymën nga frika se mos e tërhiqte atë fantazmë mbi vete, nga frika se mos molepsej nga frymëqitja e fantazmës dhe erëmimi i një njeriu në arrati.

"Tani, Zagari Mekanik po zbret nga helikopteri në vendin e zjarrit."

Dhe ja, aty në ekranin e vogël u shfaq shtëpia e djegur, turma e mbledhur dhe diçka e mbuluar me një çarçaf, ndërsa që sipër nga qielli, u pa të vinte duke u dredhur helikopteri, si ndonjë lule groteske.

"Pra, dashkan edhe spektakël, – mendoi Montagu me vete. – Cirku duhet të vazhdojë shfaqjen, paçka se një luftë ka për të shpërthyer brenda një ore..."

E vështroi atë skenë si i magjepsur, pa qenë i zoti të lëvizte nga vendi; dukej aq shumë e largët, si të mos kishte të bënte aspak me të, një komedi po luhej diku, e veçantë, e jashtëzakonshme për ta parë, së cilës s'mund të thuhet se s'i mungonte një lloj bukurie e çuditshme. "Dhe e gjithë kjo bëhet për mua, – mendoi – e gjithë kjo po ndodh vetëm për hir tim, për atë Zot!"

Sikur të donte, mund të kishte qëndruar aty, i patrazuar, për ta parë gjuetinë në të gjitha ato fazat e saj, nëpër rrugina, nëpër rrugët e gjera, përgjatë bulevardeve të mëdha, të shkreta, duke kaluar përmes shesheve të lodrave për fëmijë, me pauza të herëpashershme, për t'u lënë vend reklamave të pashmangshme, pastaj prapë nëpër rrugica të tjera, gjer te shtëpia e zotit dhe zonjës Bleik që po digjej, e kështu me radhë, gjersa të mbërrinte në këtë shtëpi ku ai dhe Faberi po rrinin ulur duke pirë uiski, ndërkohë që Zagari Mekanik po nuhaste fundin e atij shtegu të hapur

tani rishtazi, i heshtur si vetë firoma e vdekjes, derisa befas do të ndalej përpara asaj dritareje aty. Dhe atëherë, po qe se do të donte, Montagu mund të çohej, të shkonte deri te dritarja, duke e mbajtur njëkohësisht njërin sy tek ekrani i televizorit do ta hapte dritaren, do të zgjatej përjashta, duke u kthyer edhe një herë të shihte brenda dhomës tek ekrani, për ta parë veten ashtu të dramatizuar, të komentuar, të transmetuar, ashtu në këmbë pranë dritares, si heroi i një drame në ekranin e shndritshëm të atij televizori të vogël që ndriçohej nga jashtë, një dramë që ia vlente ta shihje objektivisht, duke e ditur se në sallone të tjera kishin për ta parë me ngjyra e në madhësi natyrale, ku shëmbëlltyra e tij do të ishte krejtësisht e saktë në tri dimensione! Dhe nëse do të ishte i shpejtë dhe i vëmendshëm, do të kishte madje kohë edhe që ta shihte veten vetëm një çast para se të humbiste në harresë, të shihte se si do t'i ngulej gjilpëra në prokainë, për hir të të gjithë atyre spektatorëve nëpër sallonet që i kishin zgjuar nga gjumi vetëm pak minuta më parë sirenat ulëritëse të mureve të dhomave të tyre të ndenjes, që i ftonin të zinin vend e ta admironin atë gjah të madh, atë gjueti njeriu, atë shfaqje madhështore, me një protagonist të vetëm.
A thua do të kishte kohë për ta mbajtur ndonjë fjalim?
Ndërkohë që Zagari do ta mbërrinte, në prani të nja njëzet apo tridhjetë milionë spektatorëve, a nuk do të kishte ai mundësi ta përmblidhte gjithë jetën e tij të asaj jave me një frazë të vetme, apo qoftë edhe me një fjalë të vetme, që t'u mbeste atyre e ngulitur në kujtesë edhe për mjaft kohë pasi zagari të ishte kthyer, duke e rrokur atë me ato kthetrat e tij metalike, e pastaj do të vraponte me të shpejtë drejt errësirës, ndërkohë që telekamera do të ishte aty e palëvizshme duke ndjekur nga pas bishën që
179

po zhdukej në largësi, – ç'fund plot efekt! E ç'mund të thoshte ai me fare pak fjalë që të mund t'i plagoste, t'i gërricte të gjitha ato fytyra, që t'i zgjonte të gjithë ata njerëz?
– Ja, – belbëzoi Faberi.
Që nga helikopteri rrëshqiti poshtë diçka që s'ishte makinë, që s'ishte kafshë, diçka që s'ishte as e gjallë dhe as e vdekur, nga e sila dilte një ndriçim i zbehtë i verdhemë. Zagari qëndroi një copë herë aty pranë gërmadhës së shtëpisë së Montagut, që vazhdonte ende të nxirrte tym, ndërkohë që i sollën pranë feçkës të nuhaste zjarrhedhësin që ai kishte lënë; u dëgjua një vërshëllimë, një kërcitje, një drithërimë e vazhdueshme.
Montagu tundi një herë kokën dhe, duke u çuar nga vendi, ktheu pijen që i kishte mbetur në gotë.
– Erdhi koha që të iki. Më vjen keq që për fajin tim...
– Për çfarë të vjen keq? Për mua? Për shtëpinë time? Unë meritoj jo vetëm kaq, por edhe më tepër. Por tani ama, për hir të Zotit, vrapo! Ndoshta do të mund t'i vonoj një çikë këtu...
– Jo, prit pak. Nuk ka asnjë dobi që ta zbulosh veten. Sa të kem ikur unë, digj kuvertën e këtij shtrati që e preka unë, edhe karrigen në sallon hidhe bashkë me kuvertën në shkrumbuesin e kuzhinës. Lyeji të gjitha mobiliet me alkool, bashkë me dorezat e dyerve. Aparatin e ajrit të kondicionuar hape në maksimum në të gjitha dhomat dhe spërkatësin automatik të kopshtit hape po ashtu në maksimum, me shpresë se do të mund ta shpëlajë trotuarin para shtëpisë. Në paç sado pak fat, ndoshta edhe mund t'i zhdukim të gjitha gjurmët, të paktën këtu, sidoqoftë...
Faberi ia shtrëngoi dorën.
– Lërma mua këtë. Fat të mbarë, Gaj. Po qe se do të

jemi që të dy shëndoshë e mirë, e lëmë të takohemi javën tjetër, apo dhe një javë më pas në Sent-Luis. Më shkruaj me postën restante. Më vjen keq që kësaj here nuk është e mundur të kemi lidhje me audiofon. Do të ishte diçka me shumë dobi për të dy, por pajisjet e mia teknike gjithmonë kanë qenë shumë të kufizuara. E kupton, as që më kishte shkuar kurrë në mend që do të mund t'i vija në punë. Ç'plak budalla që jam! S'më vinte kurrë në mend! Budalla, budalla! Ja, tani nuk kam qoftë edhe një fishekth tjetër të verdhë, të atij tipi që do të na bënte punë. Shko tani!

– Dhe, një gjë të fundit! Shpejt! Më duhet një valixhe, fut në të gjitha rrobat e tua më të ndotura që ke, një kostum të vjetër që, sa më i ndotur të jetë aq më mirë është, një këmishë, një palë pantallona të vjetra, këpucë, çorape...

Faberi sa doli u kthye. Valixhen prej fibre e puthitën buzëve me një shirit ngjitës.

– Që të mos i ikën era e parë e zotit Faber, natyrisht, – tha plaku, i bërë tërë djersë.

Montagu e spërkati pjesën e jashtme të valixhes me uiski.

– S'dua që Zagari t'i identifikojë dy erëra njëherësh. Mund ta marr këtë uiski? Më vonë kam për t'ia pasur nevojën. O Zot, le të shpresojmë që gjithçka do të vejë mbarë!

Ia dhanë edhe një herë dorën njëri-tjetrit dhe, para se të dilnin nga dhoma, i hodhën edhe një herë sytë nga televizori.

Zagari ishte lëshuar me vrap nëpër rrugicën e parë, i ndjekur pas nga telekamerat e montuara nëpër helikopterë dhe në heshtje nuhaste nëpër erën e fortë që frynte atë natë.

– Mirupafshim!

Dhe, duke rendur me valixhen gjysmë të zbrazët në dorë, Montagu doli nga porta e prapme. Nga pas dëgjoi se si u zgjua pajisja e ujitjes, duke e mbushur errësirën e natës me një shi të butë, por që pas pak nisi të shpërndahej përreth si një erashkë, duke përmbytur trotuarin me ujë, i cili pastaj vinte e derdhej si të ishte ndonjë rrëke në rrugicën nga pas shtëpisë. Montagu mori me vete mbi fytyrë ca pika të këtij shiu. Iu bë sikur e dëgjoi plakun që po i thërriste akoma mirupafshim, por s'qe i sigurt.
Vrapoi me sa shpejtësi që mundi për t'u larguar nga ajo shtëpi, duke marrë drejtimin e lumit.
o o o

Montagu vraponte.
E ndiente Zagarin se si po vinte, i ftohtë, i pashpirt dhe i shpejtë, si ajo era aq e lehtë që as barin nuk e tund, as xhamat e dritareve s'i bën dot të drithërohen, as atë hijen e gjetheve përmbi trotuaret e bardhemë, mbi të cilën kalon, s'e trazon. Zagari s'e prekte botën. E mbante heshtjen me vete, aq sa mund të ndieje se si prapa teje heshtja va vinte e më shumë e shtonte presionin nëpër tërë qytetin; Montagu e ndjeu presionin të rritej pak nga pak dhe vrapoi.
Rrugës drejt lumit, u ndal një grimë sa për t'u mbushur me frymë, sa për të hedhur një sy aty përtej dritareve të ndriçuara zbehtë të shtëpive që sapo ishin zgjuar dhe pa brenda tyre siluetat e njerëzve me fytyrat e kthyera nga paretet e salloneve dhe aty në ekran ishte Zagari Mekanik, një firomë avulli neonesh që e përshkonte ekranin si ndonjë merimangë, i cili herë dukej e herë zhdukej! Tani, ja ku po kalonte nëpër Elm Terrace, nëpër Linkoln, në Oak Park, ja ku po merrte përpjetë rruginës e sila të çonte në drejtim të shtëpisë së Faberit!

“Vazhdo, – mendoi Montagu me vete – mos u ndal, vazhdo, në atë shtëpi mos hyr!”
Mbi paretet e sallonit doli shtëpia e Faberit, me atë sistemin e vet të ujitjes që vërtitej, duke e spërkatur natën përreth me ujë.
Zagari ndaloi, duke u dridhur i tëri.
Mos! Montagu u kap pas parvazit të dritares. Këtej, këtej! Këtu!
Thumbi me prokainë hynte e dilte, hynte e dilte. Një pikëz e vetme, e kulluar, e narkotikut të ëndrrave ra që nga maja e ages, pikërisht atë çast kur kjo po zhdukej përsëri në brendësi të feçkës së Zagarit.
Montagu e mbajti frymën, e ndjeu atë në gjoks si një grusht të mbyllur.
Zagari Mekanik u kthye, duke u larguar me të shpejtë nga shtëpia e Faberit dhe u lëshua sërish tatëpjetë rruginës.
Montagu e çoi menjëherë shikimin drejt qiellit. Helikopterët ishin afruar edhe më; një re e madhe insektesh, të grumbulluara rreth një burimi të vetëm drite.
Me vështirësi, Montagu arriti t’ia kujtonte vetes se s’ishte duke parë ndonjë episod, fryt të fantazisë së ndokujt, aty në udhën që të shpinte për në lumë; përkundrazi, kjo që ai po shihte, në fakt, ishte loja e tij e shahut, që ai po e ndiqte se si po luhej lëvizje pas lëvizjeje.
Lëshoi një ulërimë për t’ia dhënë vetes atë impuls të nevojshëm që të mund të shkëputej nga kjo dritare e fundit dhe nga ajo shfaqje magjepsëse që zhvillohej aty dhe ja, përsëri ishte larg prej andej. Rrugina nga prapa shtëpisë, një rrugë, rrugica, prapë një rrugë, dhe, më në fund, aroma e lumit. Njëra këmbi përpara, pastaj poshtë, përpara këmba tjetër, ulej, përpara, ulu, përpara, ulu.
Njëzet milionë Montagë të lëshuar në atë vrap të marrë do të dilnin ekraneve,

nëse telekamerat do të arrinin më së fundi, ta inkuadronin. Njëzet milionë Montagë që iknin, që iknin nga sytë këmbët, si në ata filmat e vjetër komikë, ku policë e hajdutë, ndjekës e të ndjekur, gjahtarë bashkë me prenë e vet, që të gjithë silleshin e silleshin vërdallë në një karosol të marrë. E kishte parë me mijëra herë ai këtë skenë. Nga pas, tani kishte njëzet milionë Zagarë, që heshtazi lehnin, që kërconin nga njëri ekran i salloneve te tjetri, nga pareti i djathtë tek ai që ishte në qendër, e prej aty në të majtin, dhe pastaj zhdukeshin, e prapë shfaqeshin në faqen e djathtë të murit, në atë të qendrës, në të majtin, ja, u zhdukën!

Montagu futi në vesh fishekthin e kufjes së radios:

"Policia porosit të gjithë banorët e lagjes "Elm Terrace" të veprojnë si vijon: që të gjithë, në çdo shtëpi e në çdo rrugë, të hapin portat kryesore dhe ato të prapme të shtëpive dhe të bëjnë roje nëpër dritare. Po qe se secili, duke u nisur që nga ky çast, do të vrojtojë mirë copën e rrugës që ka përpara shtëpisë së tij, krimineli nuk ka se si na shpëtojë. Këtë duhet ta bëni të gjithë në një kohë. Jeni gati?"

Po, natyrisht! Çudi si s'u kishte vajtur në mend ta bënin këtë punë qysh më parë? Përse vallë s'e kishin provuar ndonjëherë këtë lojë të re për tërë këta vjet? Që nga ky çast, të gjithë do të bëheshin pjesë e lojës! Tanimë s'ka nga na ikën! Një njeri që vrapon i vetëm nëpër qytet, natën, i vetmi njeri që është duke vënë në provë këmbët e veta.

"Tani do të numërojmë deri në dhjetë! Një! Dy!"

Ai e ndjeu se si i tërë qyteti u çua në këmbë.

"Tre!"

Montagu ndjeu se si qyteti i tërë vrapoi nëpër mijëra dyer.

Më shpejt! Çoje përpara këmbën, ule shputën!

“Katër!”
Banorët, përgjysmë të zgjuar, vërtiteshin si somnambulë nëpër korridore.
“Pesë!”
Montagu ndjeu se si duart e tyre kapën dorezat e dyerve.
Aroma e lumit ishte e freskët, si ajo e një shiu të rrëmbyer. Për shkak të vrapimit, Montagu e kishte gojën të tharë, të lëmashkët, sytë i digjnin dhe i lotonin. Lëshoi një ulërimë, sikur ajo ulërimë ta kishte fuqinë ta shtynte përpara, për t’i përshkuar ata njëqind hapa të fundit që i kishin mbetur.
“Gjashtë, shtatë, tetë!”
Në mijëra dyer, dorezat u rrotulluan.
“Nëntë!”
Montagu la pas rreshtin e fundit të shtëpive dhe u lëshua poshtë nëpër një rrëpirë, drejt masës së errët të ujit.
“Dhjetë!”
Portat u hapën.
Montagu përfytyroi mijëra e mijëra njerëz që vëzhgonin kopshtet përpara shtëpive, rrugicat pas tyre, qiellin, fytyra të fshehura pas perdeve, të zbehta, fytyra të trembura nga nata, si ca kafshë të murrme që rrinë e përgjojnë nga shtatfullat e tyre elektrike, fytyra me sy të shpëlarë, të hirtë, me gjuhë të hirta, me mendime të hirta, që nxirrnin krye mbi mishin e përgjumur të fytyrave të tyre. Por, tashmë ai kishte mbërritur te lumi.
E preku atë, për t’u bindur se ishte real.
U fut në ujë e u zhvesh aty në terr, krodhi trupin, krahët, kokën në atë ujë të kulluar; ca ujë e piu e ca e thithi me hundë. Pastaj veshi rrobat e këpucët e vjetra të Faberit, kurse rrobat e tij i hodhi në lumë dhe ndenji e i pa se si

ato u larguan shpejt, të zhytura përgjysmë në ujë. Pas kësaj, duke shtrenguar fort valixhen, bëri disa hapa drejt mesit të lumit, gjersa këmbët s'po i preknin më shtratin, e atëherë rrjedha e ujit e mori me vete në errësirë.

o o o

Kishte notuar nja treqind metra në drejtim të rrjedhës së lumit, kur në breg ia mbërriti Zagari. Sipër tij vërtiteshin tërë zhurmë helikat e mëdha të helikopterëve. Një stuhi e tërë drite ra përmbi lumë dhe Montagu u krodh i tëri nën atë ndriçim aq të fortë, a thua se atë çast dielli të kishte dalë befas që mes reve. Ndjeu se si lumi e mori me vete dhe e çoi më tej, përgjatë rrjedhës, aty ku ishte terri. Pastaj projektorët u larguan përsëri në drejtim të bregut, helikopterët u kthyen mbi qytet, si të kishin gjetur një shteg tjetër për ta ndjekur. Ata u zhdukën. Edhe Zagari ishte zhdukur. Kishte mbetur vetëm lumi i ftohtë dhe Montagu, që, i çuditur edhe vetë, po notonte i qetë, tutje nga ai qytet, nga dritat, nga ndjekja, tutje nga gjithçka.
I dukej sikur kishte lënë pas vetes një skenë të mbledhur plot e përplot me aktorë. Sikur sapo ishte larguar nga një seancë spiritike, nga ato fantazmat e saj mërmëritëse. Po shkonte nga një gjendje irreale që ishte e frikshme, drejt një realiteti që atij i dukej irreal, pikërisht sepse për të ishte diçka e re.
Bregu i zi i lumit i rrëshqiste përbri, ndërkohë që po kalonte përmes një fushe me kodrina. Për herë të parë pas aq e aq vjetësh, po shihte përmbi kokë yjet, korteun e pafund të zjarreve të tyre qerthulluese. Pa një konstelacion të stërmadh yjesh që u krijua në qiell, e që tani kanosej t'i binte përsipër e ta bënte copë e çikë.

Po pluskonte përmbi ujë, i kthyer në kurriz, kur befas ndjeu se valixhja u mbush me ujë dhe u zhyt; rrjedha e lumit ishte e butë dhe ecte si me përtim, duke e larguar atë gjithnjë e më tepër nga ata njerëz. Lumi ishte tepër real, po e mbante atë tërë kujdes në krahët e vet, i linte kohë të mendohej më në fund me nge për tërë atë muaj, për tërë atë vit, për tërë jetën e tij. Ndjeu se si zemra i ngadalësoi të rrahurat. Edhe mendimet e tij tashmë s'po rendnin më me ritmin gulçues të gjakut.

Shikonte hënën që varej ulët në qiell. Kjo ishte hëna, po drita e saj nga vinte vallë? Natyrisht, nga dielli. Po vetë dielli, nga e merrte dritën? Nga askush. Ai digjej vetë. Dhe, nga dita në ditë, dielli vazhdonte të digjej e të digjej. Dielli dhe koha. Dielli, koha e zjarri. Zjarri përvëlues. Lumi po e përkundte lehtë-lehtë dhe po e çonte më tej. Një zjarr që digjej. Dielli lart në qiell dhe të gjitha orët që gjendeshin përmbi tokë, u shkrinë në mendjen e tij e u bënë një e tërë. Dhe pas kaq vjetësh që jetonte në tokë e nga ajo copë herë aty në lumë, ai e kuptoi përfundimisht se kurrë më në të ardhmen, sa të ishte gjallë, nuk kishte për të djegur asgjë.

Dielli digjej çdo ditë. Ai digjte kohën. Bota rendte e shpejtë në një rreth, duke u vërtitur rreth aksit të vet, ndërsa koha digjte vitet e njerëzit, digjte veten e vet, pa ndonjë ndihmë prej tij, Montagut. Ndaj, edhe nëse ai, Montagu, bashkë me zjarrtarët e tjerë do të vazhdonin të digjnin gjërat që kishin krijuar njerëzit, ndërkohë që dielli do të digjte kohën, atëherë s'kishte për të mbetur më asgjë prej gjëje!

Njëra prej të dyja palëve duhet të ndalonte së djeguri. E, meqë natyrisht me siguri këtë s'do ta bënte dielli, atëherë duhej ta bënte Montagu bashkë me ata njerëz me të cilët kishte punuar deri para pak orësh. Diku duhej prapë të fillonte mbledhja dhe ruajtja e vlerave që kishte krijuar

njeriu, kudo që ato të ndodheshin, nëpër libra, në disqe, në kujtesën e njerëzve, duheshin ruajtur ato nga mola, nga ndryshku, nga myshku e nga njerëzit e armatosur me shkrepëse. Bota ishte e mbushur plot me djegie të mëdha dhe të vogla. Dhe tani, punëtorët e endjes e të thurjes duhet t'ia nisnin sa më shpejt punës për t'ia bërë botës një petk të ri, zjarrdurues, prej asbesti.
Ndjeu se si këmbët i prekën në tokë; shollat e këpucëve që zunë t'i kërcisnin nëpër gurë e guralecë, ngritën lart rërën. Lumi e kishte nxjerrë në breg.
Pa aty afër atë krijesë të stërmadhe e të zezë që po e priste, pa sy e pa dritë, e sila, pa formë, vraponte pareshtur, duke përshkuar me mijëra milje, duke kaluar përmes kodrash të gjelbëruara e pyjesh pa u ndalur asnjëherë.
Ngurroi njëherë të dilte nga ajo rrjedha pa telashe e ujit. Kishte frikë se mos gjente aty Zagarin. Se mos befas pemët do të nisnin të tundeshin nën erën e furishme të helikopterëve.
Por aty s'ndihej asgjë tjetër veç erës së zakonshme të vjeshtës që rridhte e qetë, njëlloj si një tjetër lumë. Përse vallë Zagari s'po dukej asgjëkund? Përse kërkimet kishin zënë të bëheshin prapë në drejtim të qytetit? Montagu mbajti vesh.
Asgjë, asgjë.
“Mili,” mendoi me vete. “Shiko gjithë kjo fushë që shtrihet përreth meje. Dëgjoje! Asgjë prej gjëje. Çfarë qetësie! Asgjë s'ndihet. Mili, nuk e përfytyroj dot ç'do të bëje ti në një rast si ky! Mos vallë do të zije të ulërije: Pusho! Pusho! Ah, Mili, Mili!”.
Dhe ai u ndje i trishtuar.
Mili nuk ishte aty, e as Zagari, por vetëm aroma e thatë e sanës që e sillte me vete era që kushedi se nga ç'fushë e

largët, qe ajo që e bëri Montagun të shkelte sërish përmbi tokë.
Iu kujtua ajo ferma që kishte vizituar njëherë, kur kishte qenë fare i ri, në një nga ato ditët e rralla kur ai kishte parë me sytë e tij se si, pas atyre shtrateve vellove të irrealitetit, mbrapa pareteve televizive të sallonit, matanë Kështjellës prej plumbi të qytetit, kishte një tjetër botë, ku lopët përtypnin barin, ku derrat leroseshin në mesditë në pellgje me ujë të ndjenur, e qentë lehnin duke u vajtur nga pas deleve bardhoshe majë një kodre.
Dhe ja tani, ishte kjo aromë e thatë sane, lëvizja e ujit, që i shtinte në mend të vinte e të flinte në mes të sanës së freskët të një plevice të veçantë, larg nga autostradat e zhurmshme, aty prapa një ferme të paqtë, e nën ndonjë mulli të lashtë me erë, që dridhej e fëshfërinte njëlloj si zhurma që bëjnë vitet që shkojnë. Për tërë natën, ai do të rrinte i shtrirë aty në plevicë, duke mprehur veshët ta dëgjonte zhurmën e kafshëve të largëta, të drurëve dhe të insekteve, të dëgjonte dridhjet e lehta dhe rrahjen e krahëve.
Por gjatë natës, mendoi ai, ndoshta do të dëgjonte ndonjë zhurmë si ajo e hapave që ecin vjedhurazi. Dhe ai, me një nderje të beftë, do të çohej ndenjur. Por zhurma do të qe shuar dhe atëherë ai, disi i qetësuar, do të shihte që nga dritarja e plevicës e aty, mes territ të thellë, do të shihte se si po fikeshin njëra pas tjetrës dritat në shtëpinë e fermerit, kurse më pas, në një dritare të pandriçuar, do të dilte një vashëz shumë e bukur që do të zinte t'i mblidhte flokët gërshetë. Do të ishte e vështirë t'ia dallonte fytyrën, por prapë fytyra e saj sej ia kujtonte fytyrën e asaj vajze që kishte njohur aq kohë përpara në të shkuarën e tij, aq kohë përpara, atë vajzë që dinte të fliste për motin, e që kurrë

s’qe djegur prej xixëllonjave, atë vajzë që e kishte ditur se ç’donte të thoshte po të fërkoje pas gushës një lule–radhiqe. Pastaj, ajo do të zhdukej nga ajo dritare dritëpakë e do të shfaqej më sipër, në dhomën e saj të ndriçuar nga hëna.
Pastaj, me zhurmën e vdekjes, uturimën e avionëve reaktivë që çanin qiellin në dy pjesë të zeza gjer përtej horizontit, ai do të vazhdonte të rrinte i shtrirë përmbi barin e thatë, i sigurt e i fshehur mirë, duke parë ata yje të çuditshëm e të panjohur në skajet e tokës, që po iknin prej ngjyrimeve të ëmbla të agimit.
Në mëngjes s’do të ndiente më gjumë, sepse ajo mori aromash të këndshme e pamjet e paqta të gjithë asaj nate të shkuar në fshat do ta kishin çlodhur, njëlloj sikur të kishte fjetur me sytë hapur, kurse te buzët do t’i shfaqej një buzagaz i lehtë.
Dhe ja aty, përfund shkallëve të plevicës, do ta priste diçka tjetër e pabesueshme. Ai do t’i zbriste ato tërë kujdes, në dritën e kuqërreme të mëngjesit të parë, aq shumë i vetëdijshëm për botën, sa do të ndiente frikë, e pastaj do të ndalej përpara asaj mrekullie të vogël dhe më në fund do të përkulej e do ta prekte: një gotë me qumësht të freskët e të ftohtë, ca mollë e ca dardha që po e prisnin aty në fund të shkallëve.
Kjo ishte gjithë çfarë ai donte. Një shenjë që t’i rrëfente se bota e madhe ishte e gatshme ta mirëpriste, ta pranonte dhe i jepte gjithë atë kohë që do t’i duhej për të menduar gjithë çka duhej menduar. Një gotë qumësht, një kokërr mollë, një kokërr dardhë.
Ai doli nga lumi.
Toka i vërshoi përballë, njëlloj si dallgët e baticës. Ai u ndje i shtypur nga errësira dhe pamja e vendit që kishte përreth, nga ato miliona aroma që vinin me krahët e erës,

të cilat ia futën të ftohtin. Ai u zmbraps nën kurbën shtypëse të errësirës, nga ato zhurma, nga ato erëra dhe veshët po i gumëzhinin. Gjithçka i sillej vërdallë. Yjet rrëzoheshin drejt tij si meteorë të përflakur. Do të donte të kridhej sërish në lumë e ta linte rrjedhën ta merrte me vete, ashtu lehtë–lehtë, e ta çonte më tej, përgjatë asaj lugine, diku në ndonjë vend të sigurt. Kjo tokë e errët që i ngrihej përballë, ia kujtoi Montagut atë ndodhinë e fëmijërisë, kur ai po lahej në det, e kur papritur kushedi se nga, kishte ardhur dhe i kishte rënë përsipër dallga më e madhe që ai mbante mend ndonjëherë; ajo e kishte mbushur në një pështjellim terri të verdhemë e lumi të njelmët, uji që i digjte hundën e gojën ia kishte trazuar stomakun, duke e bërë të ulërinte. Kishte qenë shumë ujë!
Tani ishte shumë tokë!
Dhe nga ai muri i errët që kishte përpara, një mërmërimë. Një formë. Nga forma, dy sy. Nata ia kishte ngulur sytë. Pylli po e shihte.
Zagari!
Tërë ky vrap, ky stërmundim, të fshihesh kaq larg, të vuash kaq shumë dhe atëherë kur veten e quan jashtë rrezikut dhe me një psherëtimë lehtësimi dal në më në fund në breg ku po rri e të pret...
Zagari!
Montagu lëshoi një ulërimë të fundit të dëshpëruar, si të donte të thoshte ashtu se kjo ishte me të vërtetë tepër për këdo.
Por forma u shpërbë menjëherë. Sytë u zhdukën. Grumbujt e gjetheve të thara u shpërndanë, si një dush i thatë shushuritës.
Montagu ishte prapë vetëm në humbëtirë.
Një dre. Ndjeu aromën e rëndë të një parfumi prej

myshku të përzier me gjak dhe frymëqitjen e rrëshirtë të frymëmarrjes së kafshës, nga gjithë ato kardamone, myshqe e kyqza fletëgjera që përbënin aromën e kësaj nate të pafund, kur drurët i suleshin përballë, zmbrapseshin, pastaj prapë nisnin vrapin, e prapë tërhiqeshin, të shoqëruara nga rrahjet e zemrës së tij.
Një miliard gjethe duhet të ishin aty, përmbi tokë; ai po kalonte në atë vaun mes tyre, në atë lumë të thatë që mbante erë karafili dhe pluhuri të nxehtë. Po ato aromat e tjera! Ishte një erëmim si prej patateje të prerë në mes, që çohej thuajse nga të katër anët e dheut të ashpër, të ftohtë, të zbardhur, nën dritën e hënës. Ishte pastaj një erë si ajo që del kur hap një enë me turshi, si dhe ajo e majdanozit në shtëpi mbi tryezën e kuzhinës. Ishte edhe një aromë tjetër e lehtë, si ajo e mustardës. Një tjetër si ajo e karafilave të kopshtit të shtëpisë fqinje. Montagu uli dorën dhe ndjeu se si nën të u shtriq bari, si një fëmijë që po e ledhatojnë. Në gishta i mbeti një aromë jamballi.
Ndaloi dhe ndenji aty duke thëthirë aromat që vinin nga toka dhe, sa më shumë mbushej me ajër, aq më shumë mbushej me gjithë hollësitë e asaj toke. Montagu nuk ndihej më bosh. Kishte aty, madje, më tepër nga ç'nevojitej për t'u ndier i nginjur. Gjithnjë kishte për të pasur më shumë nga ç'i duhej.
Duke iu marrë këmbët, shkoi e u fut në atë zbaticë të cekët gjethesh.
Dhe ja, në mes të gjërave të panjohura, gjeti diçka të njohur.
Këmba iu përplas pas diçkaje që nxori një tingëllimë të mbytur.
Atëherë u ul dhe preku me dorë tokën, një metër nga njëra anë, një metër nga ana tjetër.

Linja hekurudhore.
Shinat që dilnin prej qytetit e që çonin ndryshkun e vet përmes gjysmës së kontinentit, nëpër pyje e korije, tashmë të braktisura në anë të lumit.
Kjo ishte udha që ai duhej ta ndiqte, pavarësisht se nga do ta shpinte. Ja ku ishte e vetmja gjë e njohur, ajo joshje aq magjike që ai do të kishte nevojë ta prekte herë pas here, që të bindej se e kishte aty nën këmbë, se po i printe përmes ferrave dhe pellgjeve të aromave, të ndijimeve e prekjeve, mes pështpërimave e gjetheve që frynte era.
Eci përmbi shinat e hekurudhës.
Dhe u habit kur papritur kuptoi se sa të sigurt e ndiente veten për një fakt të cilin kurrë ndonjëherë s'do të mund ta provonte. Se njëherë e një kohë, por ama shumë e shumë kohë më parë, edhe Klarisa kishte ecur këtu, ku ai po ecte tani.

o o o

Gjysmë ore më pas, kur i ngrirë nga të ftohtët po ecte me kujdesin më të madh mbi binarë, thellësisht i vetëdijshëm që kishte një trup, një fytyrë, gojë e sy të mbushur me errësirë, veshët që i kumbonin plot tinguj, këmbët të gërvishtura nga ferrat dhe nga hithrat, befas i zunë sytë përpara vetes një zjarr.
Ishte një zjarr që dukej se zhdukej, si të ishte dikush që po ia bënte me sy. Ai u ndal si të kishte frikë se mos e shuante atë zjarr me frymën e tij. Por zjarri ishte real dhe ai iu afrua tërë kujdes, ashtu larg e larg. Iu desh gati një çerek ore gjersa iu afrua disi dhe atëherë u ndal për ta përgjuar, pa e parë kush. Ajo luhatje e lehtë e flakës, ai ngjyrim bardh e kuq, zbulonin para tij një zjarr të çuditshëm, sepse zjarri për të ishte diçka krejt tjetër.

Ai zjarr nuk po digjte; ai po ngrohte!
Dhe me të vërtetë, ai pa shumë duar të zgjatura mbi ngrohtësinë e tij, duar pa krahët, që kishin mbetur të fshehur në hije. Përmbi duart, fytyra të palëvizshme që luanin vetëm bashkë me ndriçimin e zjarrit. Montagu asnjëherë s'e kishte ditur që zjarri mund të ishte edhe i tillë. As që i kishte shkuar ndonjëherë ndër mend se zjarri mund të jepte po njëlloj siç merrte. Madje, edhe erëmimi ishte ndryshe.
Se sa ndenji ashtu duke përgjuar s'e mori vesh, por seç kishte një ndijim sa foshnjarak, aq edhe të këndshëm, tek e përfytyronte veten si një kafshë që kishte ardhur gjer aty, që nga thellësitë e pyllit, e joshur nga ai zjarr. Ai ishte një krijesë e mbuluar me një gëzof me qime, me ca sy të squllët, me feçkë e me kthetra e brirë, që, po qe se do të dergjej përdhe e gjakosur, edhe gjaku i saj do të mbante erë vjeshte.
Qëndroi aty gjatë duke dëgjuar kërcëllitjen e përzemërt të flakëve.
Një heshtje e madhe ishte mbledhur përreth atij zjarri dhe po ajo heshtje ishte në fytyrat e njerëzve dhe kishte pra kohë për t'u ulur ndanë atyre shinave të ndryshkura, nën pemët, e të vështroje prej andej botën, sikur ajo të që përmbledhur e gjitha në flakët e atij zjarri, sikur bota të mos ishte gjë tjetër veç një copë çelik që ata njerëz e kishin marrë dhe e kishin shkrirë që pastaj t'i jepnin formë sërish.
Dhe jo vetëm zjarri ishte i ndryshëm aty, por edhe heshtja.
Montagu lëvizi drejt asaj heshtjeje aq të veçantë, që kishte të bënte me gjithçka të kësaj bote. Befas, zërat u ndien përsëri dhe ishin zëra që po bisedonin mes tyre, por Montagu s'i dëgjonte dot se ç'thoshin.

Tingëllima e tyre herë ulej, herë çohej qetë-qetë dhe ishin ata zëra që e vërtitnin botën aty nën sytë e tij dhe po ata që po e vështronin; ata zëra e njihnin tokën, pemët dhe qytetin i cili shtrihej në fund të atyre shinave, në afërsi të lumit. Zërat flisnin për gjithçka, s'kishte asgjë për të cilën ata të mos flisnin dot, kjo dukej në vetë kadencën e çdo lëvizjeje të tyre, dukej në atë kureshtje të vazhdueshme e mrekullim që ndihej në ta.
Dhe atëherë, njëri nga burrat ngriti sytë dhe e pa, ndoshta atë çast për herë të parë, a ndoshta për kushedi të satën herë, dhe një zë i thirri Montagut:
– E pra, tani mund të dalësh që andej!
Montagu u zbyth, duke u rikredhur në errësirë.
– Të them unë që s'ke pse të kesh frikë! – foli po i njëjti zë. – Këtu je i mirëpritur!
Montagu iu afrua ngadalë zjarrit dhe të pesë burrave të moshuar që po rrinin të ulur përqark tij, të veshur me pantallona ngjyrëblu prej doku, me xhupa prej po të njëjtit stof, e këmisha në një ngjyrë blu të errët.
Montagu s'diti ç'të thoshte.
– Ulu, – i foli burri që i dukej si i pari i atij grupi. – Do një gotë kafe?
Montagu vështroi lëngun e zi që nxirrte avull nga një gotë metalike që ia zgjatën menjëherë. Nisi ta gjerbte me kujdes dhe gjatë gjithë kohës ndiente se si ata po e vështronin tërë kureshtje. Kafeja ia dogji buzët, por edhe i bëri mirë sepse e ngrohu. Fytyrat përreth ishin mjekroshë, por ishin mjekra të mbajtura pastër, të rregullta, e edhe duart e atyre njerëzve ishin të pastra. Që të gjithë ishin çuar nga vendi si për ta pritur një mik, kurse tani u ulën përsëri. Montagu vazhdoi ta pinte kafenë.
– Faleminderit, – tha – shumë faleminderit!

– Mirë se erdhe, Montag. Mua më quajnë Grenxhër. – Tjetri ia zgjati një shishkë të mbushur me një lëng pa ngjyrë. – Pi edhe një gllënjkë nga kjo. Të ndryshon treguesin kimik të djersitjes. Brenda gjysmë ore, era që do të dalë prej teje do të jetë ajo e dy personave të tjerë. Por, kur ke Zagarin nga pas, e mira e të mirave do të ishte ta thaje të gjithë shishkën.
Montagu e piu atë lëng që ishte i hidhur.
– Do të kundërmosh më keq nga një mace e egër; por, sidoqoftë, më mirë kështu, – foli Grenxhëri.
– Me sa shoh, ma ditke emrin, – tha Montagu.
Grenxhëri dëftoi me gisht një televizor portativ me bateri, të vendosur pranë zjarrit.
– Pamë aty se si po të ndiqnin. E morëm me mend se do t'ia mbathje përgjatë lumit, në drejtim të jugut. Pastaj, kur të ndiem se si po rendje andej–këtej nëpër pyll, si ndonjë dre i dehur, nuk u fshehëm siç bëjmë zakonisht. Kur pamë helikopterët të ktheheshin mbrapsht në drejtim të qytetit, e morëm me mend se do të ishe fshehur diku në lumë. Kur e mendon, të vjen për të qeshur. Ndjekja vazhdon akoma, por ama në drejtim të kundërt.
– Në drejtim të kundërt?
– Epo, le ta shohim një herë.
Grenxhëri ndezi televizorin portativ. Pamja që doli ishte një makth që ai ekran i lëvizshëm, që kalonte nga dora në dorë, dukej sikur po e përhapte nëpër pyll.
Një zë po thërriste:
“Ndjekja po vazhdon në lagjet jugore të qytetit. Helikopterët e policisë po grumbullohen në Avenue 87 dhe në Elm Grove Park!”
Grenxhëri tundi kokën.
– Është një truk, – tha. – Gjurmët e tua ata i humbën

te lumi, por këtë s’e pohojnë dot. Po ata e dinë edhe që s’kanë se si ta mbajnë publikun të ngrehur edhe për mjaft kohë. Spektakli duhet të marrë fund në një mënyrë të jashtëzakonshme e fare të shpejtë. Që të nisin e të rrëmojnë nëpër lumë, do të duhen kushedi se sa orë të tjera. Kështu që, tani janë duke kërkuar një rrugëzgjidhje në mënyrë që të kenë mundësi t'u japin kërkimeve në një mënyrë sa më të kënaqshme, por edhe me një bum. Vëreje! Pas pesë minutash, krimineli Montag do të jetë kapur!
– Po si?...
– Vështro!
Telekamera, e vendosur në barkun e njërit prej helikopterëve, u lëshua me të shpejtë në një rrugë të shkretë.
– E shikon? – murmuriti Grenxhëri. – Ai aty je ti; ja aty, në fund të asaj rruge gjendet viktima e zgjedhur. E sheh si po zhvendoset telekamera? Kështu krijohet skena; pritshmëri edhe një tension gjithnjë në rritje. Tani, një plan nga larg. Në këtë çast, ndonjë derdimen do të ketë dalë për të bërë një shëtitje. Diçka e rrallë. Ndonjë tip ekscentrik. Mos kujton ti se policia nuk i njeh zakonet e të gjithë njerëzve të tillë ekscentrikë të qytetit, për shembull të atyre që u pëlqen të dalin në shëtitje mëngjesit, thjesht ngaqë ua ka ënda të ecin, apo ngaqë vuajnë nga pagjumësia. Sidoqoftë, policia e ka në listat e veta këtë të shkretë prej muajsh, në mos prej vitesh. Fundja, s’i dihet asnjëherë se si mund të të hyjnë në punë ca të dhëna të tilla! E, me sa duket, sot qenkan vërtet në dobi. Të bëjnë t’i shpëtosh turpit. Oh, Zot, shiko aty!
Njerëzit përqark zjarrit u përkulën përmbi ekran.
Në të dukej një njeri që po merrte kthesën e një rruge. Befas, në ekran u duk Zagari Mekanik, i lëshuar në një vrap të çmendur. Projektorët e helikopterit lëshuan menjëherë

një duzinë kolona drite trullosëse, që formuan një si farë kafazi përreth atij njeriu.
Një zë thirri:
"Ja Montagut! Ndjekja mori fund!"
Njeriu i pafajshëm ndaloi në vend, i hutuar, me një cigare të ndezur mes gishtërinjve. Çapëleu sytë kur pa Zagarin, pa e marrë vesh se ç'ishte. Ka të ngjarë që kurrë s'e mori vesh. Ngriti sytë nga qielli dhe sirenat që vikatnin. Telekamera vazhdonte të afrohej me shpejtësi. Zagari kërceu përpjetë me një ritëm e me një saktësi veprimi që përmbanin në vetvete një bukuri të papërshkrueshme. Ageja e zhveshur u vërvit përpara. Një çast qëndroi ashtu pezull, si të donte t'i linte ata miliona spektatorë të shikonin çdo gjë, atë shprehjen e tromaksur të viktimës, rrugën e shkretë, bishën e çeliktë, të shndërruar tashmë në një predhë që godet me feçkë drejt e në shenjë.
"Montag, mos luaj!" – thirri një zë që lart nga qielli.
Në çast, telekamera ra mbi viktimën në të njëjtën kohë me Zagarin. Të dyja mbërritën tek ai njëkohësisht. Viktima ishte zënë në një shtrëngim mortar mes Zagarit dhe objektivit, në një vërtitje të ethshme këmbësh merimange. Ai lëshoi një ulërimë. Dhe një ulërimë tjetër. Prapë një ulërimë!
Errësim.
Heshtje.
Terr.
Montagu dënese një herë pas asaj heshtjeje dhe e ktheu kokën mënjanë.
Heshtje.
E, më së fundi, pas një cope here të gjatë pritjeje nga ata njerëz të ulur përreth zjarrit, me fytyrat pa shprehje, në ekranin e errësuar doli një spiker që kumtoi:

“Operacioni i policisë mori fund, Montagu vdiq. Një krim tjetër kundër shoqërisë u ndëshkua.” Terr.
“Tani po ju shpiem në kopshtet e varura të Hotel Luksit, për të parë një gjysmë ore të programit “Pak para se të gdihet”, një program i ...”
Grenxhëri e shoi televizorin.
– E vutë re? Fytyrën e atij njeriu asnjëherë nuk e treguan në fokus. Makar edhe miku yt më i ngushtë s’do të ishte i zoti të thoshte me bindje nëse ishe ti aty apo jo. E kishin bërë atë skenë qëllimisht të rrëmujshme, për t’i lënë vend imagjinatës. Dreq o punë! – pëshpëriti ai. – Dreq!
Montagu s’foli, por u kthye përsëri dhe ndenji ashtu i ulur, me sytë të ngulitur tek ekrani i shuar, duke u dridhur i tëri.
Grenxhëri e çiku pak në krah.
– Mirë se mbërrite mes nesh nga mbretëria e të vdekurve.
Montagu pohoi me kokë, e Grenxhëri vijoi:
– Tani ia vlen që të të njihesh me ne të gjithë. Ky është Fredi Klement, ish–titullar i katedrës me emrin e Tomas Hardit në Universitetin e Kembrixhit, para se ai të bëhej Instituti i Inxhinierisë Atomike. Ky tjetri është profesor Sajmons, i Universitetit të Los Anxhelosit, specialist për veprën e Ortega y Gasetit; kurse profesori Uest e ka zhvilluar veprimtarinë e tij në fushën e etikës, të kësaj disipline kaq të lashtë, tashmë të harruar në Universitetin e Kolumbias, vite më parë. Reverend Padoveri jepte leksione nja tridhjetë vjet më parë dhe befas nga një e diel në tjetrën, e humbi tufen për shkak të pikëpamjeve të tij. U bë kaq kohë tashmë që endet bashkë me ne, kurse unë kam botuar një libër të titulluar “Gishtat në dorezë. Marrëdhëniet e drejta

mes individit dhe shoqërisë", e për këtë, siç e sheh, ja ku më ke këtu. Mirë se erdhe mes nesh, Montag!
– Por unë s'e kam vendin me ju, – foli ngadalë, më së fundi, Montagu. – Unë gjatë gjithë jetës sime s'kam bërë veçse idiotësira.
– Oh, kushedi sa herë kemi dëgjuar të flasin kështu. Që të gjithë ne kemi bërë kësi lloj gabimesh që ishua ti, ndryshe s'kishim pse të ishim këtu. Sa kohë që ishim vetëm, individë të veçuar, s'kishim veçse tërbimin tonë. Vite më parë unë e zura me grushte një polic zjarrtar që kishte ardhur të ma digjte bibliotekën. Që prej asaj kohe jetoj jashtë ligjit. E pra, do të bashkohesh me ne, Montag?
– Po.
– Ç'ke për të na ofruar?
– Asgjë. Kujtoja se do të kisha t'ju jepja një pjesë të Dhiatës së Vjetër dhe ndoshta edhe pak nga Zbulesat, por tashmë as atë s'e kam më.
– Dhiata e Vjetër do të kishte qenë e përkryer. Po ku e kishe?
– Këtu, – dhe Montagu preku ballin me dorë.
– Ah, – buzëqeshi Grenxhëri, duke pohuar me kokë.
– Pse, ka ndonjë gjë të keqe? Mos ndoshta s'kam vepruar drejt? – foli Montagu.
– Drejt sa s'ka ku të shkojë më drejt, shkëlqyer fare, Montag! – Grenxhëri u kthye nga reverendi.
– E kemi gjë Dhiatën e Vjetër?
– Një kopje. Një burrë i quajtur Harris nga Jelloustoni.
– Montag, – Grenxhëri e kapi fort për supi. – Bëj kujdes. Shëndeti mbi të gjitha. Po qe se i ndodh gjë këtij Harrisit, ti je Dhiata e Vjetër. E sheh sa i rëndësishëm u bëre brenda pak minutash?
– Po mua tani s'më kujtohet më!

– S'ka gjë. Në të vërtetë asgjë nuk humbet. Pastaj, ne kemi mënyrat tona se si të çlirojmë nga vështirësitë që ke për të na e transmetuar neve atë që di.
– Por unë jam munduar aq shumë ta kujtoj!
– Mos e sfilit veten kot, kur të kemi nevojë do të vijë vetë. Të gjithë kemi një kujtesë fotografike, por veç ne e kalojmë gjithë jetën duke u munduar t'i shlyejmë të gjitha mbresat që kanë mbetur në të. Sajmensi ynë, ky që sheh këtu, ka punuar njëzet vjet të tëra për t'i dhënë një zgjidhje këtij problemi dhe kështu, tani kemi metodën tonë se si të mund të ringjallim në kujtesë gjithçka që kemi lexuar ndonjëherë. Të pëlqen që në ndonjë nga këto ditë, Montag, ta lexosh "Republikën" e Platonit?
– Sigurisht.
– Unë jam "Republika" e Platonit. Po Mark Aurelin, të pëlqen ta lexosh? Profesor Sajmonsi është Mark Aureli.
– Gëzohem që ju njoh, – tha Sajmonsi.
– Gjithashtu, – foli Montagu.
– Dua të të prezantoj gjithashtu edhe me Xhonathan Suiftin, autorin e atij libri të mbrapshtë politik që titullohet "Udhëtimet e Guliverit", kurse ky tjetri është Çarls Darvini, e ky këtu Ajnshtajni dhe ky ngjitur me mua, zoti Albert Schweitzer, një mendimtar me zemër vërtet të madhe! Të gjithë këtu jemi, Montag. Aristofani dhe Mahatma Gandi dhe Gautama Buda dhe Konfuci dhe Thomas Love Peacocku dhe Tomas Xhefersoni dhe zoti Linkoln. Ne jemi po ashtu Mateu, Marku, Luka dhe Xhobi.
Të tjerët qeshën me zë të ulët.
– Si është e mundur, – tha Montagu.
– Ka mundësi që ç'ke me të! – ia ktheu Grenxhëri me buzën në gaz. – Sepse edhe ne jemi djegës librash. I lexonim një herë librat e pastaj i digjnim, nga frika se mos

vinin e na i gjenin. Mikrofilmat s'na hyjnë në punë, se ne tërë kohën jemi në udhë dhe s'kemi qejf që t'i lëmë mikrofilmat të groposur gjëkundi, që t'i gjejmë kur të na bjerë përsëri rruga në ato anë. Le që pastaj kështu gjithnjë ka rrezik që të na zbulojnë! E mira e të mirave është të mbash gjithçka në kokë, aty ku askush s'ka si të vijë të të shohë se ç'ke a të dyshojë për gjëkafshë! Ne që të gjithë s'jemi gjë tjetër veçse vidha e rrotëza që i shërbejmë historisë, letërsisë, të drejtës ndërkombëtare, Bajronit, Tom Painit, Makiavelit, apo Krishtit. Kjo është e gjitha. Por tani ka shpërthyer lufta. Ne rrimë këtu në pyll, kurse qyteti është aty përtej, i mbështjellë i tëri me atë mantelin e vet njëmijëngjyrësh. Ç'mendon ti, Montag?
– Mendoj se ishte një marrëzi e tërë ajo që doja të arrija unë me ato metodat e mia, duke futur libra nëpër shtëpitë e zjarrtarëve, që pastaj të veja e t'i denoncoja.
– Ti bëre aq sa munde. Sikur të ishte e mundur ta vije në zbatim një gjë të tillë në shkallë kombëtare, mund të kishte funksionuar për mrekulli. Kurse ne, që na sheh këtu, kërkojmë të bëjmë diçka që është më e thjeshtë e, me ç'na duket neve, edhe më e mirë. Ne duam që të ruajmë të paprekura dijet, që, pas mendjes sonë, kanë për të na u dashur më vonë. Së paku tani për tani, s'kemi si qëllim as të provokojmë e as të nxehim dikë. Sepse po qe se na vrasin, bashkë me ne ka shumë të ngjarë të zhduket përfundimisht edhe ajo që dimë. Pra, në këtë mënyrë tonë, siç e sheh, ne jemi qytetarë shembullorë, endemi nëpër këto shina të vjetra, netëve flemë nëpër kodra, kështu që s'i lëmë popullsisë së qyteteve asnjë shkas pse të na trazojë. Herë pas here vijnë e na kontrollojnë, por me vete ne s'kemi asnjëherë asgjë për të cilën mund të na fajësojnë. Organizata jonë është e shpërndarë, është tepër elastike dhe e shtrirë

në të tëra anët e vendit. Disa prej nesh kanë qenë të shtrënguar të bëjnë edhe operacione plastike në fytyrë apo qoftë dhe në mollëzat e gishtave. Tani na pret një dëftirë e tmerrshme, të presim që të fillojë e, po aq shpejt, të mbarojë lufta. Nuk është gjë e këndshme, por se'kemi ne në dorë, fundja ne s'jemi veç një pakicë njerëzish të padëshirueshëm që qahen në shkretëtirë. Por, kur të ketë mbaruar lufta, kushedi, mbase bota do ta ndiejë nevojën edhe për ne.
– Besoni vërtet se atëherë ata kanë për t'ju dëgjuar?
– Po qe se s'na dëgjojnë, atëherë ne do të presim akoma. Do t'ua kalojmë librat bijve tanë, gojarisht, dhe bijve tanë do t'ua lëmë amanet që ta bëjnë të njëjtën gjë me pasardhësit e tyre. Natyrisht që me këtë sistem shumë gjëra kanë për të humbur. Por, po qe se njerëzit s'duan, s'i detyron dot që të të dëgjojnë. Mirëpo, me kohë, ata do të vijnë vetë te ne që të na pyesin se ç'ka ngjarë me të vërtetë dhe përse bota nën këtë lloj qeverisjeje u hodh në erë. Kështu nuk mund të zgjasë përjetë.
– Po ju sa jeni?
– Me mijëra, nëpër autostrada, përgjatë hekurudhave të braktisura. Nga jashtë dukemi endacakë, nga brenda jemi biblioteka. Kjo s'ishte diçka që u mendua e u planifikua që në fillim, kështu siç e sheh tani. Gjithsecili kishte nga një libër që donte të mos e harronte kurrë. Pra, ne u takuam me njëri–tjetrin përgjatë atyre njëzet vjetëve dhe kështu lidhëm atë rrjetën tonë mjaft të gjerë e elastike dhe hodhëm themelin e një plani. Gjëja më e rëndësishme që na bëri të hiqnim shumë gjëra arritëm ta ngulitnim mirë në kokë, qe bindja se ne vetë nuk ishim kushedi se sa të rëndësishëm, se ne nuk duhet ta mbanim veten e nuk duhej të hiqeshim si mësues: nuk duhet të ndiheshim superiorë mbi të tjerët. Ne s'jemi veçse kapakët e vëllimeve,

e, si të tillë, s'kemi tjetër vlerë veç asaj për të mos e lënë pluhurin t'i mbulojë librat. Disa prej nesh jetojnë nëpër qytete të vogla e nëpër fshatra. Kreu i parë i "Walden-it" të Thoreau-s banon në Grin River, kreu i dytë në Uillou Farm, në shtetin Mein. Djalli e mori, është një fshat në Merilend me vetëm njëzet e shtatë banorë, asnjë bombë s'ka për ta goditur ndonjëherë këtë fshat ku gjendet përmbledhja e plotë e veprës së Bertrand Rasëllit. Dhe, kur të ketë mbaruar lufta, ndonjë nga këto ditë a në ndonjë nga këto vite, e atëherë po do të mund t'i shkruajmë prapë librat, këta njerëz do të thirren e do të vijnë një e nga një për të recituar atë që dinë dhe ne do të rishtypim çdo gjë, derisa terri i një mesjete të re të na detyrojë ta fillojmë gjithçka sërish nga e para. Po pikërisht kjo është ana e mrekullueshme e natyrës njerëzore, që njeriu s'e humbet kurrë kurajën, nuk e lëshon asnjëherë zemra gjer në atë shkallë sa të heqë dorë nga mundësia për të filluar të bëjë gjithçka prapë nga e para, sepse ai e di se sa rëndësi ka, se sa ia vlen ta bësh një gjë të tillë.
– Po tani ç'do të bëjmë? – pyeti Montagu.
– Do të presim, – foli Grenxhëri. – Dhe do të zhvendosemi ca më tej në luginën e lumit, se s'i dihet...
Ai nisi t'i hidhte dhe zjarrit. Të tjerët zunë të bënin po të njëjtën gjë, edhe Montagu bëri si ata, e aty, në atë fushimin e tyre, njerëzit punuan të gjithë bashkë me duart e tyre, gjersa e shuan zjarrin.

o o o

Tanimë ishin në breg të lumit, në dritën e yjeve.
Montagu vështroi kvadratin e shndritshëm të orës së dorës. Pesë. Pesë e mëngjesit. Një tjetër vit kishte shkuar

brenda atij tiktaku të një ore të vetme e aty, pas bregut më të largët të lumit, priste agimi.
– Pse patët besim tek unë? – tha Montagu.
Një njeri luajti nga vendi në terrin e dendur.
– Na mjaftoi të të shihnim në fytyrë. Këto kohët e fundit s'ma pret mendja ta kesh parë ndonjëherë veten në pasqyrë. Pastaj, qytetit asnjëherë s'i është bërë shumë vonë për ne, aq sa të marrë mundimin të ndërmarrë ndonjë ndjekje kushedi se çfarë për të na dëbuar nga strofkat tona. Ca njerëzve të fandaksur që e kanë kokën të mbushur me vargje s'kanë se ç'u bëjnë, e dinë ata, siç e dimë edhe ne. Sa kohë që popullata në tërësi nuk nis t'ua citojë Magna Kartën apo Kushtetutën, ata do t'i kenë punët mirë. Kanë qenë mjaft zjarrtarët për të na mbajtur jap, me ndonjë kontroll herë pas here. Jo, qytetet s'na kanë ngacmuar. Pastaj, fytyra jote flet shkoqur.
Po ecnin përgjatë bregut të lumit, në drejtim të jugut. Montagu u përpoq të shihte fytyrat e njerëzve, ato fytyra të plakura që mbante mend t'i kishte parë nën dritën e zjarrit, të lodhura e të rrudhura. Kërkonte në ato fytyra një gjallëri, një vendosmëri, një ngadhënjim mbi të nesërmen, që zor se mund ta gjente. Ndoshta kishte pritur t'i shihte fytyrat e tyre të shndritnin, të digjeshin nga kultura që fshihnin përbrenda, të ndriçonin si të ishin fenerë nga flaka që ruanin brenda tyre. Por i gjithë ndriçimi në të vërtetë s'kishte qenë veçse nga zjarri, kurse këta njerëz nuk dukej të ndryshonin nga të tjerët, që, njëlloj si ata, kishin kryer një udhë të gjatë, kishin kaluar sa e sa vite të jetës së tyre në kërkim, por pastaj kishin parë gjërat më të mira të shkatërroheshin dhe ja, më në fund, po këta, ishin mbledhur që të shihnin se si do të binte perdja e do të shuheshin dritat. Dhe as që ishin të bindur se ato çka ata mbartnin

në tru, do të ishin të afta që në një të ardhme të sillnin një agim që të shndriste med një dritë më të qashtër; ata nuk ishin më të sigurt për asgjë, veç faktit që ata libra që rrinin të radhitur në arkivin e fshehur pas syve të tyre të qetë, ata libra prisnin, ashtu ende të paprekur, prisnin blerësit që do të mund të vinin më pas, vite e vite më pas, kush me duar të pastra e kush me gishtërinjtë e ndotur.
Montagu, duke ecur, e kalonte shikimin me të shpejtë sa në një fytyrë te tjetra.
– Mos e gjyko një libër nga kopertina, – se kush foli. Dhe të gjithë qeshën mbyturazi, ndërkohë që vazhduan rrugën përgjatë rrjedhës së lumit.

o o o

Një klithmë dhe aeroplanët reaktivë që vinin nga qyteti, kishin kaluar tutje përmbi kokat e tyre, atje lart në qiell, para se ata të kishin pasur kohë t'i ngrinin sytë. Montagu u kthye dhe vështroi për nga qyteti, atje tutje mbi lumë, e që tani s'dukej veçse si një njollë e zbehtë llamburitëse.
– Ime shoqe ndodhet aty.
– Më vjen keq. Në ditët që vijnë ata në qytete s'do ta ketë shumë të lehtë, – iu përgjigj Grenxhëri.
– Është e çuditshme, por unë as që ia ndiej mungesën, s'ndiej ndonjë gjë kushedi se çfarë, pothuaj asgjë, – tha Montagu. – S'ka veçse pak minuta që e kuptova se, edhe sikur të ndodhë që ajo të vdesë, unë prapë s'kam për të provuar ndonjë pikëllim. Dhe kjo nuk është e drejtë! Seç ka brenda meje diçka që nuk shkon.
– Dëgjo, mbamë vesh mirë, – foli Grenxhëri e, si e kapi për krahu, zuri të ecte në një hap me të, ndërkohë që me dorë largonte shkurret që u pengonin. – Unë isha ende fëmijë kur më vdiq gjyshi, një skulptor i njohur. Por ai

s’ishte vetëm skulptor i mirë, por edhe njeri aq shpirtmirë, që kishte aq shumë dashuri për t’i dhënë botës dhe që, në të vërtetë, kishite ndihmuar mjaft për ta bërë më të lehtë mjerimin në lagjen e varfër të qytetit tonë. Bënte lodra për ne dhe kishte bërë një milion gjëra të mira në jetën e vet. Ishte një tip që s’i rrinte duart asnjë çast të qeta, pa bërë ndonjë gjë. E pra, kur ai vdiq, befas unë pashë se nuk isha duke qarë për të, por për gjithë ato gjëra që ai kishte bërë. Qaja, sepse e dija se ai nuk do t’i bënte dot më kurrë ato gjëra, nuk do të skaliste e gdhendte dot më asnjëherë një copë dru, nuk do të na ndihmonte dot më kurrë të rritnim pëllumba në kopshtin e shtëpisë, as do t’i binte dot violinës, ashtu siç dinte t’i binte, aq bukur, as do të na rrëfente më ato gjëra aq për të qeshur. Ishte bërë pjesë e jona gjyshi, e, kur ai vdiq, të gjitha veprimet e tij ngrinë, vdiqën edhe ato se s’kishte më asnjeri që t’i bënte njëlloj siç i kishte bërë ai. Ai ishte i veçantë, s’ngjante me njeri. Ishte një njeri që i nevojitej shumë jetës. Unë asnjëherë, në të vërtetë, s’kam arritur ta marr veten që nga vdekja e tij. Mendoj shpesh për tërë ato skulptura të mrekullueshme që nuk e panë dot dritën për shkak të vdekjes së tij. Sa shumë gaz e fjalë të këndshme i mungojnë botës, ngaqë s’është më ai, e sa pëllumba ngrenë foletë nëpër shtëpi, por s’e provojnë më atë ledhatim nga duart e tij! Ai i jepte diçka botës. Ai e ndryshonte botën. Dhe atë natë kur im gjysh vdiq, bota humbi dhjetë milionë vepra të bukura.

Montagu vazhdoi të ecte në heshtje.

– Mili, Mili, – belbëzoi ai, – Oh, Mili!

– Çfarë the?

– Ime shoqe, ime shoqe! E shkreta Mili, oh, e shkreta, e shkreta Mili! S’mbaj mend asgjë të saj. Sjell në mend duart e saj, por veç nuk i shoh duke bërë diçka. Shoh t’i

varen anash të braktisura o t'i dergjen të flashkëta përmbi prehër, o tek mbajnë një cigare mes gishtave, kjo është e tëra.
Montagu u kthye përsëri dhe pa nga mbrapa.
– Po ti, Montag, ç'i ke dhënë qytetit?
– Male me hi.
– Po të tjerët, ç'të kanë dhënë ata si shkëmbim?
– Asgjë.
Grenxhëri u ndal dhe u kthye të shikonte edhe ai nga pas, bashkë me Montagun.
– "Gjithkush duhet të lërë diçka pas vetes kur vdes", – thoshte përherë im gjysh. – "Qoftë një fëmijë o një libër, o një pikturë, o një shtëpi, o një mur, që ta ketë ngritur me duart e veta, një palë këpucë të qepura vetë. O një kopsht të mbjellë me djersën e tij. Me një fjalë, diçka që ta ketë prekur dora e tij, diçka për të cilën të na kujtojnë kur ne të kemi vdekur, që më pas, kur njerëzit të vështrojnë pemën e lulen që ne kemi mbjellë, të na gjejnë edhe neve vetë aty. S'ka rëndësi ajo që bën, – thoshte im gjysh – mjaft që diçka të ndryshojë e të mos jetë më ashtu siç ishte para se ne ta preknim, të ndryshojë e të kthehet në diçka tjetër, pasi dora jonë ta ketë prekur. Ndryshimi mes njeriut që kufizohet me kositjen e një livadhi dhe një kopshtari të vërtetë, qëndron pikërisht në mjeshtërinë e tyre, – thoshte ai. – Ai që pret barin, është njëlloj si të jetë si të mos jetë aty në lëndinë, por ama kush është kopshtar i vërtetë, mbetet aty për një jetë të tërë."
Grenxhëri bëri një gjest me dorë.
– Gjyshi më tregoi një herë disa filmime të bëra nga raketat V–2, kjo ka ndodhur të paktën nja pesëdhjetë vjet më parë. E ke parë ndonjëherë se si është kërpudha e një bombe atomike kur e sheh nga një lartësi prej mbi treqind

kilometrash? Duket thjesht si një majë gjilpëre që mezi e dallon mes një shkretimi.
– Gjyshi na e shfaqi këtë film që ishte bërë nga një V–2, të paktën nja dhjetë herë; dhe më në fund, ai nisi të shpresonte që një ditë prej ditësh, qytetet tona do të zgjeroheshin edhe më shumë nga ç'ishin, duke bërë të mundur kësisoj që brenda tyre të kishte vend edhe për gjelbërim edhe për fshatin e zonat e paprekura, në mënyrë që njerëzit të kujtoheshin se ajo që neve na takon është vetëm një hapësirë fare e vogël përmbi tokë, e se ne vërtet ia kemi dalë të mbijetojmë në këtë univers, po fare mirë ai mund të na e rimarrë atë që na ka dhënë, me po atë lehtësi që lëshon mbi ne stuhitë apo dërgon detin për të na përmbytur me dallgët e tij, si për të na kujtuar se, në fund të fundit, ne s'jemi asgjë. Nëse harrojmë se sa afër është nata dhe egërsia e natyrës, thoshte gjithmonë im gjysh, një ditë prej ditësh ka për të na pushtuar shkretëtira, pikërisht sepse e kemi harruar sa e tmerrshme por edhe reale ajo mund të jetë. Më kupton? – Grenxhëri u kthye dhe pa nga Montagu. – Tani u bënë shumë vjet prej kur ai ka vdekur, por po të më heqësh mua çaçkën e kokës e të më shohësh se çfarë kam brenda në tru, me siguri që ke për t'i gjetur aty gjurmët që kanë lënë gishtërinjtë e tim gjyshi. Ai ka lënë shenjën e tij tek unë. Siç ta thashë, ai ishte skulptor. “Unë e urrej”, – më thoshte – “Një senator romak i cili e kishte emrin Status Quo!” – më thoshte edhe – “Mbushi sytë e tu me gjithë mrekullinë që ke përreth, jeto sikur të mos kesh më veç edhe dhjetë sekonda për të jetuar! Vështroje botën. Ajo është edhe më fantastike nga çdo ëndërr që mund të jetë sajuar nga fabrikat! Mos kërko garanci e as siguri, se një kafshë me këtë emër s'ka ekzistuar kurrë. Po dhe sikur të ketë pasur një të tillë, ajo me siguri do të ketë

pasur të bëjë me atë majmunin e madh të Bengalit, që, siç e di, e kalon gjithë ditën e ditës i varur me kokë poshtë në degën e ndonjë peme; duke e kaluar pjesën më të madhe të jetës në gjumë. Në dreq shkofte ai! – më thoshte ai. – Bën mirë të shkosh ta shkundësh fort atë pemë, që t'ia shkulësh përtacinë nga bytha atij dreq majmuni!"
– Oh, shiko! – thirri befas Montagu.
Dhe lufta filloi dhe mbaroi në të njëjtën çast.
Më pas, ata burra që kishin qenë aty me Montagun, nuk ishin në gjendje të thoshin nëse kishin parë vërtet ndonjë gjë apo jo. Kishin parë, ndoshta, vetëm një si ndriçim fare të lehtë e një drithërimë gati të pakapshme nga syri, aty lart në qiell. Ndoshta do të kishin qenë bombat apo avionët reaktivë aty në gjashtëmbëdhjetë mijë metra, në tetë mijë metra lartësi, në tre mijë metra, një mijë e gjashtëqind metra lartësi, për një çast fare të shkurtër, si të qenë një grusht me kokrriza gruri që një dorë e madhe e padukshme t'i kishte vërvitur nëpër qiell dhe aty, në të aguar, bombat binin mbi qytetin që ata kishin lënë pas, me një shpejtësi të frikshme, por në të njëjtën kohë, me një ngadalësi të çuditshme.
Sidoqoftë, mund të thuhet se në çdo aspekt, bombardimi përfundoi po atë çast që avionët reaktivë pikasën objektivin dhe njoftuan për këtë bombarduesit me shtatëmijë kilometra në orë. Dhe me të njëjtën shpejtësi të fëshfërimës së një kose, lufta mbaroi. Me t'u lëshuar bombat, ajo kishte përfunduar. E shumta tre sekonda para se bombat të godisnin, vetë avionët armiq tashmë ishin zhdukur tej në horizont. Por, ndërsa zemra shpërthen aty për aty, trupi vetë nis të copëtohet pak nga pak, ndërsa gjaku duket sikur habitet edhe vetë që më në fund ka dalë jashtë e është; ndërkohë, truri shkapërderdh ato pak kujtime të dashura që ka, e pastaj, ashtu i çoroditur, vdes.

Ishte e vështirë ta besoje. S'kishte qenë veç një çast. Montagu e kishte parë vorbullën e një grushti të madh metalik që kishte goditur qytetin e largët dhe e kishte ditur se britma e avionëve reaktivë që do të mbërrinin veç pas një çasti, do të thoshte:
"Shpërbëhuni, pa lënë gur mbi gur, vdisni!"
Montagu arriti t'i mbante bombat aty për vetëm një çast, me mendimin dhe duart e tij të zgjatura më kot drejt qiellit për t'i ndaluar.
"Vrapo! – i thirri ai Faberit. Dhe Klarisës. "Vrapo!" Dhe Mildredit. "Ik, largohu nga qyteti!" Po Klarisa, u kujtua, kishte vdekur. Kurse Faberi qe nisur: diku, në ndonjë luginë të thellë, autobusi i orës pesë do të ishte rrugës për të shkuar nga një vend i shkretë në një tjetër. Ndonëse shkretimi mund të mos e kishte mbërritur ende, ai qe ende në ajër, për këtë Montagu ishte më se i sigurt. Por përpara se ai autobus të kishte përshkuar edhe pesëdhjetë metra të tjera aty në autostradë, tashmë vendmbërritja e tij s'do të kishte më kurrfarë kuptimi, ndërkohë që pikënisja e tij do të ishte shndërruar nga një metropol, në një depo rrangullinash.
Po Mildredi?
Mbathja, largohu nga qyteti!
E përfytyroi atë në një dhomë hoteli, kushedi se ku, me atë gjysmë sekonde që i kishte mbetur, teksa bomba ishte vetëm një metër, një pëllëmbë larg godinës së hotelit. E pa atë se si u zgjat drejt mureve shndritëse, plot me ngjyra e lëvizje, aty ku gjendej familja e saj, ata që i flisnin, e i flisnin, e i flisnin, ia përmendin emrin dhe i buzëqeshnin, pa i thënë asgjë për atë bombë që tashmë s'qe veç një centimetër, gjysmë centimetri, një milimetër përmbi çatinë e hotelit. Ajo qe përkulur e qe zgjatur në drejtim të atij muri, a thua se ajo uri që ndiente për ato ngjyra kishte për ta

ndihmuar që ta gjente sekretin e pagjumësisë dhe shqetësimeve të saj. Mildredi që zgjatej përpara plot ankth, nervoze, si të kërkonte ashtu të kridhej, të hidhej në atë pafundësi rrezitëse shumëngjyrëshe, e të mbytej brenda atij ngazëllimi fluturak.
Bomba e parë shpërtheu.
"Mildred!"
Po ndoshta, kush e di? Mbase ato stacionet e mëdha transmetuese, me ato fashot e tyre të valëve polikrome, me dritën, fjalët e dërdëllitjet e tyre, ka të ngjarë të kishin qenë të parat që do qenë kredhur në harresën e vdekjes.
Montagu, kur u hodh përtokë dhe u shtri rrafsh me të, pa, ose më mirë ndjeu, ose dhe përfytyroi, sikur të kishte parë se si muret u shuan përpara fytyrës së Milit dhe sikur e dëgjoi atë të ulërinte, sepse në atë të miliontën pjesë të kohës që i kishte mbetur, ajo kishte parë aty fytyrën e vet të pasqyruar, si në një pasqyre dhe jo më në një ekran të kristaltë dhe fytyra që ajo kishte parë kishte qenë aq tmerrësisht e zbrazët, krejt e vetme në atë dhomë, e uritur e njëkohësisht hante vetveten dhe më në fund, ajo e njohu që ajo ishte fytyra e saj, dhe atëherë ngriti sytë shpejt të shihte tavanin, ndërkohë që ku, bashkë me gjithë strukturën e hotelit, po i shembej përmbi kokë, duke e marrë edhe atë me vete, së bashku me mijëra tonë tulla, metal, çimento e dru, duke e çuar, rrugës për në bodrum, të njihej me banorët e tjerë të asaj koshereje të stërmadhe, një çast përpara se shpërthimi t'i kishte hequr gjithçka qafesh, në atë mënyrën e vet të paarsyeshme.
Më kujtohet. Montagu vazhdonte të rrinte i ngjeshur pas toke. M'u kujtua. Në Çikago. Po, Çikago. Shumë kohë më parë. Mili dhe unë. Po, aty u takuam për herë të parë! Tani e kujtoj. Në Çikago. Shumë kohë më parë.

Zhvendosja e ajrit u përplas mbi lumë dhe i rrëzoi njerëzit sikur të ishin gurë dominoje të vënë në rresht, e hodhi ujin përpjetë me stërkala të mëdha, e ngriti lart pluhurin, duke i përkulur pemët që qenë përmbi ta, duke i bërë ato të rënkonin prej erës së fortë që u shpërnda drejt jugut. Montagu u ngjesh edhe më fort pas dheut, u përpoq të bëhej sa më i vogël, me sytë e mbyllur fort. I hapi sytë vetëm për një sekondë. Dhe atë çast pa, në vend të bombave, aty lart në mes të qiellit, vetë qytetin.
E përgjatë atij çasti të pamundur, qyteti vazhdoi të rrinte aty pezull, i ribërë dhe i panjohshëm, më i madh nga ç'kishte shpresuar ndonjëherë të bëhej, më i madh nga ç'e kishte ngritur dora e njeriut, një ngrehinë e bërë me mbeturina betoni, e me shkëndija metali të copëtuar, e sila lundronte pezull në ajër si ndonjë ortek i kthyer mbrapsht, mes një milioni ngjyrash, një milioni formash të padëgjuara ndonjëherë, porta që qenë bërë dritare, çati në vend të themeleve; pastaj, gjithë qyteti qe tundur dhe qe shembur.
Vetëm më pas mbërriti tek ata zhurmimi i agonisë së tij.

o o o

Montagu, i shtrirë përtokë, me sytë e mbuluar nga rëra, gojën mbushur me pluhur, një pluhur i hollë dhe i lagësht çimentoje që po ia merrte frymën, dhe duke qarë, mendoi prapë me vete: “Po, më kujtohet, më kujtohet, po më kujtohet dhe diçka tjetër, po çfarë! Po, po, m'u kujtua një pjesë e Dhiatës së Vjetër dhe e Apokalipsit. Pjesë nga ai libër, ca copëza, shpejt, tani, para se të më jetë zhdukur përsëri, përpara se tronditja ta ketë fshirë, përpara se kjo erë ta fshisë. Dhiata e Vjetër ja.” I recitoi fjalët në heshtje, ashtu i shtrirë mbi tokën që dridhej, i përsëriti fjalët e saj me vete shumë herë dhe ato ishin tashmë të përkryera, pa

Pastën e Dhëmbëve Denham kurrkund; ishte vetë Profeti ai që fliste, i pranishëm në mendjen e tij, me sytë e ngulur tek ai....
– Ja, – tha një zë.
Burrat po rrinon shtrirë duke mos u mbushur dot me frymë, si ca peshq të hedhur jashtë ujit. Ishin ngjitur fort pas tokës, ashtu si ata fëmijët që kapen fort pas gjërave që njohin, sado të ftohta e të vdekura qofshin ato, dhe pak rëndësi kishte ç'kishte ndodhur apo ç'kishte për të ndodhur; thonjtë e tyre qenë ngulur në dhe dhe ata po bërtisnin që të gjithë, për të mos lejuar që timpanet e veshit t'u shpërthenin, që mendja t'iu ikte; dhe bashkë me ta ulërinte edhe Montagu, me gojën e hapur si për të protestuar ashtu ndaj erës që po ua gërvishte fytyrën e po ua çante buzët, duke iu nxjerrë gjak nga hunda.
Montagu e vështroi atë re të stërmadhe pluhuri që binte dhe heshtjen e madhe që u shtri përsëri përmbi botën e tyre. Dhe teksa po rrinte aty i shtrirë, iu duk sikur po dallonte çdo kokrrizë pluhuri e çdo fije bari, sikur po dëgjonte çdo thirrje, çdo tingull, çdo pëshpërimë që po ngrihej sërish përmbi botë. Heshtja zbriti te pluhuri që kishte mbuluar gjithçka, e bashkë me të mbuloi gjithçka që ata do të mund të shihnin përreth, duke ua lënë shqisave të tjera ta ndienin realitetin dramatik të asaj dite.
Montagu vështroi lumin. “Do të ecim përgjatë lumit.” Vështroi shinat e vjetra të hekurudhës. “Ose do t'i ndjekim ato shina, ose mund të kalojmë edhe nga autostradat dhe tashmë kemi sa të doni kohë për të kuptuar e mbledhur njohuri të reja. Dhe një ditë, kur çdo gjë do të ketë zënë vend mirë brenda nesh, ato që kemi mësuar kanë për t'u shprehur nëpërmjet duarve dhe gojës sonë. Shumëçka mes tyre do të jetë e gabuar, por ama disa të tjera do të jenë

gjërat e duhura. Duhet të nisemi që sot për rrugë, që të shohim botën se si ajo ecën e flet, e me çfarë ngjet ajo tashmë në të vërtetë. Duke nisur që nga sot, dua të shoh gjithçka. Dhe asgjë nga ato që kanë për të depërtuar brenda meje në fillim s'do të jenë pjesë e imja, por sidoqoftë, pas disa kohësh, gjithçka do të shkrihet brenda meje. Duhet të vështroj gjithçka që më rrethon, ta shoh vazhdimisht me sytë e hapur; dhe e vetmja mënyrë për ta prekur nga afër, do të jetë ta integroj në vetvete, në gjakun tim, në venat e mia që do ta bëjnë të kalojë përbrenda meje një mijë, dhjetë mijë herë në një ditë. Pastaj, do ta ruaj atë brenda vetes përgjithmonë, që të mos e lë botën të më ikë duarsh më një ditë prej ditësh. Që tani unë po e prek me gisht, e ky është veç fillimi.

Era ra.

Njerëzit e tjerë ndenjën të shtrirë edhe për një copë herë, në kufijtë e gjumit; s'ishin ende gati të ngriheshin për t'u përballur me detyrimet e përditshme, me zjarrin, ushqimin, e mijëra hollësi tjera të atij rrugëtimi të gjatë që i priste.

Rrinon shtrirë pa lëvizur, duke pulitur qepallat e syve të mbushur me pluhur. Frymëmarrja e tyre ishte e përshpejtuar, por pastaj ajo erdhi duke u ngadalësuar, derisa më në fund mori një ritëm normal...

Montagu u ngrit ulur.

Sidoqoftë, nuk lëvizi më tej. Të njëjtën gjë bënë edhe të tjerët. Dielli po prekte horizontin e nxirosur, duke lënë aty një shirit të hollë, të kuqërremë. Ajri ishte i ftohtë dhe dukej sikur do të binte shi.

Në heshtje, edhe Grenxhëri u ngrit, preku me dorë me radhë krahët, pastaj këmbët, duke sharë vazhdimisht nëpër dhëmbë, ndërsa në fytyrë i rridhnin lot. Pastaj, zbriti ngadalë në drejtim të lumit, që të hidhte një sy më tej.

– Gjithçka është rrafshuar, është bërë rrafsh me tokën, – tha, pasi heshti për një copë herë mjaft të gjatë. – Qyteti duket si një thes me miell i derdhur. Nuk ekziston më. – Dhe pas një tjetër pauze mjaft të gjatë: – Jam kureshtar të di sa ishin ata që e prisnin të ndodhte? E sa ata që u kapën në befasi?

Dhe sa qytete të tjera në mbarë botën, mendoi Montagu, do të kenë vdekur? Po këtu te ne, sa do të jenë? Njëqind, një mijë?

Sekush ndezi një shkrepse dhe me të ndezi një copë letër të thatë që nxori nga xhepi, pastaj e futi atë mes një tufe me bar dhe gjethe, të cilave pas pak ua shtoi dhe disa shkarpa, të cilat ishin të lagura, ndaj dhe në fillim po kërcisnin, por më në fund, sidoqoftë, morën flakë dhe atëherë zjarri erdhi duke u bërë gjithnjë e më i madh, kur po niste mëngjesi, ndërkohë që dielli po ngrihej. Dalëngadalë, njerëzit, të tërhequr nga zjarri bubulak, nisën të afroheshin e të mblidheshin, duke ecur me hapa të pasigurt, pa pasur asgjë të thoshin, ndërkohë që dielli ua përskuqte zverkun, sa herë që përkuleshin përmbi zjarr.

Grenxhëri shpalosi një paketë të mbështjellë me letër të gomuar dhe nxori prej saj ca copëza pastërma derri.

– Hamë nga një kafshatë. Pastaj, kthehemi mbrapa dhe marrim rrugën përgjatë lumit. Mund të kenë nevojë për ne nga ato anë.

Dikush nxori një tigan të vogël, të cilin e vuri përmbi zjarr për ta skuqur pastërmanë. Pas pak, mishi nisi të fërgëllonte e të kërciste në tigan, duke e mbushur ajrin e mëngjesit me aromën e tij. Burrat ndenjën ta vështronin këtë ritual në heshtje.

Grenxhëri vështroi zjarrin.

– Feniksi, – tha ai.

– Çfarë?
– Na ishte njëherë një zog qesharak që quhej feniks, shumë kohë më parë, përpara edhe vetë Krishtit: çdo disa qindra vjet, ky zog ngrinte një pirg me dru që ia vinte zjarrrin, ku edhe shkonte vetë të digjej. Duhet të ketë qenë farefis i afërt i njeriut. Po megjithatë, sa herë që digjej, prapë ngjallej nga hiri i vet. Kam përshtypjen se është e njëjta gjë që bëjmë vazhdimisht edhe ne qeniet njerëzore, por të paktën, ne kemi një gjë që s'e pati asnjëherë ai zog. Ne e dimë se ç'budallallëk sapo kemi bërë. Dimë mirë gjithë marrëzitë që kemi bërë gjatë mijëra vjetëve dhe, gjersa e dimë këtë e nëse nuk e harrojmë, më nos një ditë, një ditë tjetër do të vijë koha kur nuk do t'i ngremë më ato pirgjet e qelbura me dru mortore për t'u hedhur me këmbët tona në zjarr. Gjatë çdo brezi, ka një numër më të madh njerëzish që s'e harrojnë këtë.
Pas kësaj, Grenxhëri e hoqi tiganin nga zjarri, e la të ftohej pak, pastaj zunë të hanin në heshtje.
– Tani nisemi, – tha Grenxhëri. – Dhe mos e hiqni nga mendja një gjë: të gjithë ju një e nga një, s'keni kurrfarë rëndësie. Ti vetë je një asgjë. Por një ditë, kjo barrë që secilit prej nesh i duhet ta mbajë me vete, ka mundësi t'i shërbejë dikujt. Por, s'duhet harruar se edhe atëherë kur i kishim librat, shumë kohë më parë, prapë nuk përfituam nga ajo që ata na jepnin. Vazhduam si pa të keq t'i fyenim të vdekurit. Nuk reshtëm së pështyti në varret e të gjithë atyre fatkëqijve që kishin vdekur para nesh. Gjatë javës që vjen e muajit që vjen, e vitit që vjen, kemi për të takuar shumë njerëz të vetmuar. Dhe kur ata të na pyesin se çfarë po bëjmë, ne mund t'u përgjigjemi atyre: "Ne mbajmë mend." Pikërisht kjo është ajo që ka për të na bërë, në fund të fundit, të fitojmë. Dhe do të vijë dita kur do të jemi në

gjendje të kujtojmë aq shumë gjëra, sa të jemi të zotë ta ndërtojmë eskavatorin më të madh mekanik që ka ekzistuar ndonjëherë, për të gërmuar me të gropën më të madhe të hapur ndonjëherë në të gjitha kohërat, ku do të groposim një herë e mirë luftën. Ejani, tani. Gjëja e parë që do të na duhet të bëjmë është ta ngremë një fabrikë pasqyrash, sepse gjatë vitit që vjen do të na duhet të prodhojmë një numër të madh syresh, ku do të ishte mirë ta kundrojmë veten gjatë në to.

Mbaruan së ngrëni dhe shuan zjarrin. Përreth tyre, dita po bëhej gjithnjë e më e shndritshme... Nëpër pemë, zogjtë që qenë larguar tani po ktheheshin prapë.

Montagu u vu për rrugë, por sakaq vuri re se të tjerët po e ndiqnin atë pas, të vënë në rresht, duke ecur në drejtim të veriut. I habitur, bëri mënjanë që ta linte Grenxhërin të kalonte para tij, por Grenxhëri e vështroi e pastaj ia bëri me shenjë që të vazhdonte. Montagu zuri të ecte në krye të grupit. Vështronte lumin dhe qiellin, shinat e ndryshkura që vazhdonin gjer tutje përgjatë luginës, mes fermave, aty ku qenë hambarët e mbushur plot me tagji, ku ishin të shumtë ata të cilët kishin ikur nga qyteti e kishin kaluar aty natën. Më vonë, pas një muaji a gjashtë muajsh, por me siguri para se të qe mbushur viti, ai do ta merrte sërish këtë rrugë dhe do të vazhdonte të ecte e ecte, derisa të takonte njerëz të tjerë.

Por tani i priste një rrugë e gjatë atë mëngjes, së paku deri në mesditë, dhe nëse njerëzit vazhdonin të heshtnin, kjo ndodhte ngaqë ata kishin aq shumë për të menduar, e po ashtu aq shumë për të kujtuar. Ndoshta, disi më vonë gjatë paradites, atëherë kur dielli të ishte ngritur më lart në qiell e t'i kishte ngrohur disi, edhe ata do të nisnin të flisnin, apo thjesht do të nisnin të tregonin për ato që u

kujtoheshin, për të qenë të sigurt kështu që s'kishin për t'i harruar më, sepse, pa dyshim, ajo që ata të gjithë donin, ishte ta dinin se ato që ruanin brenda vetes, nuk humbnin e ishin të sigurta.
Montagu ndiente lëvizjen e ngadaltë të fjalëve brenda, vibracionin e tyre ende të pasigurt.
E kur të vinte radha e tij, ç'do të mund thoshte, ç'do të mund ai të ofronte në një ditë si kjo, për ta bërë udhëtimin sa më të këndshëm? Por, çdo gjë në kohën e vet. Po. Ka një kohë për të shkatërruar, e ka një kohë tjetër për të ndërtuar. Po, ashtu ishte. Një kohë për të heshtur, e një kohë për ta ngritur zërin. Po, mirë kjo, po çafarë tjetër! Qe diçka, diçka....

E në të dyja brigjet e lumit rritej pema e jetës, e sila bënte dymbëdhjetë lloje frutash, nga një lloj fruti për secilin muaj; dhe gjethet e kësaj peme ishin për shërimin e njerëzve.

Po, mendoi Montagu, ja ajo që unë dua ta vë mënjanë për në mesditë. Për në mesditë....
Kur të kemi mbërritur në qytet.

Përmbajtja

Pjesa e parë
Vatra dhe Salamandra 9

Pjesa e dytë
Shosha dhe rëra 97

Pjesa e tretë
Flaka që shndrit 151